

**T.C.
FATİH ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

SEZAI KARAKOÇ'TA MEDENİYET KAVRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Sezai COŞKUN**

**Hazırlayan
Volkan BİNİCİ**

İstanbul – 2012

ONAYLAMA SAYFASI

Öğrenci : Volkan Binici
Enstitüsü : Sosyal Bilimler
Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Tez Konusu : Sezai Karakoç'ta Medeniyet Kavramı
Tez Tarihi : Ocak 2012

Bu tezin şekil ve içerik açısından Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Yazım Kılavuzunda belirtilen kurallara uygun formatta yazıldığını onaylıyorum.

Doç.Dr. Mehmet GÜMÜŞKILIÇ
Anabilim Dalı Başkanı

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı 51070718 numaralı öğrencisi Volkan Binici tarafından hazırlanan bu tezin Yüksek Lisans Tezinde bulunması gereken yeterliliğe, kapsama ve niteliğe sahip olduğunu onaylıyorum.

Yrd. Doç. Dr. Sezai COŞKUN
Tez Danışmanı

Tez Sınavı Jüri Üyeleri

Yrd. Doç. Dr. Betül COŞKUN

Doç. Dr. Yusuf ÇETİNDAG

Yrd. Doç. Dr. Sezai COŞKUN

Bu tezin Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Yazım Kılavuzunda belirtilen kurallara uygun formatta yazıldığını onaylıyorum.

Doç. Dr. Mehmet KARAKUYU
Müdür

ÖZET

Ülkemizden başlayarak, geniş planda İslam medeniyeti havzasında, düşünce, bilim, kültür ve sanat alanlarında zamanın imkanlarıyla, ait olduğu medeniyete özgün ürünler verebilecek bir atılımı ve beraberinde getireceği açılımı ortaya koyabilecek bir ruh gerekmektedir. Bu açılım/atılım, ait olduğumuz medeniyeti/hayatı anlamak ve anlamlandırmakla başlamalıdır. Bu da tarihte olduğu gibi insan hayatının değdiği her alanın, ait olduğu medeniyeti referans alarak yeniden tanımlanması; doğruların korunup, eksiklerin eklenip, yanlışlarından arındırılması yoluyla gerçekleştirilebilir. Bu yoldan hareketle soruna kendi adını veren ‘medeniyet’ kavramının İslam Medeniyeti çerçevesinde ne olduğunu ortaya koymakla çalışmamıza başlıyoruz.

Bu çalışmada medeniyet kavramının tarih boyunca hangi anlamlarda kullanıldığı ve geçirdiği dönüşümlere ek olarak değişik düşünürlerce hangi anlamlarda kavramlaştığına bakacağız. Ardından Sezai Karakoç’un medeniyet anlayışını yani medeniyet ne demektir, nasıl olmalıdır gibi soruların cevabını İslam Medeniyeti ve Aydınlanma sonrası Batı Medeniyetinden örneklerle zaman zaman karşılaştırmalı olarak inceleyeceğiz. Sonuç olarak, bütün bunlardan hareketle Sezai Karakoç’un perspektifinden medeniyet kavramını çevreleyen sınırları çizmeye çalışacak ve bu kavrama kapsayıcı bir tanım ortaya koyacağız.

Anahtar Kelimeler: Sezai Karakoç, Medeniyet Kavramı, İslam Medeniyeti, Batı Medeniyeti, Doğu Medeniyeti

ABSTRACT

Considering Turkey as a starting point, in Islamic Civilization, a new understanding which is capable of producing unique products in philosophy, science, culture and art is necessary. This kind of understanding should begin with analysis of the civilization that we belong. Analysis should be done by redefining every aspect of human life. It should complete the missing points and rehabilitate wrong points.

In this thesis work, we aim to define 'civilization' concept in Islamic Civilization. Here we will give different meanings and transformation of 'civilization' concept throughout the history in the first phase. We will also explain significant philosopher's views about 'civilization'. In the second phase we will explore answers to the Sezai Karakoc's questions of 'what's is civilization, how should it be formed?' During this exploration we will comparatively analyze examples from Islamic and Western Civilization. Finally we will dive into Sezai Karakoc's understanding of 'civilization'. We will put a frame to his perspective on the term and make an inclusive definition of 'civilization'.

Keywords: Sezai Karakoç, Concept of Civilization, Islamic Civilization, Western Civilization, Eastern Civilization

İÇİNDEKİLER

ÖZET	İV
ABSTRACT	V
İÇİNDEKİLER	VI
KISALTMALAR CETVELİ	VIII
TABLO VE ŞEKİLLER CETVELİ	İX
ÖNSÖZ	X
GİRİŞ: KELİME VE KAVRAM OLARAK “MEDENİYET”İN SEYRİ	1
1.1 Eski Yunan’da Medeniyet Düşüncesi	2
1.2 Farabi’de Medeniyet Düşüncesi	4
1.3 İbn-i Sina ve İbn Miskeveyh’de Medeniyet Düşüncesi	5
1.4 İbn-i Haldun: Umran ve Hadaret	6
1.5 Avrupa’nın Paradigma Değiştirmesi: Aydınlanma	8
1.6 Medeniyetin Aydınlanma Sonrası Batı’daki Kelime Anlamı	9
1.7 Aydınlanma Sonrası Batı’da Medeniyet Kavramı	10
1.8 Medeniyetin 19.yy’da İslam Coğrafyasına Girişi	12
1.9 20.yy’da Medeniyet Kavramının Durumu	16
İKİNCİ BÖLÜM: SEZÂİ KARAKOÇ’UN MEDENİYET ANLAYIŞI	29
2.1 Medeniyet Kavramının Tanımı	29
2.2 Kavram Karışıklığı	33
2.3 Hakikat Medeniyeti	37
2.3.1 Din ve Medeniyet’in İç içeliği	39
2.3.2 (Hakikat) Medeniyet(in)in Gelişim Seyri	41
2.3.3 Tekamül (Mükemmelleşme) Meselesi	53
2.4 İslam’da İnsan	56
2.4.1 İnsanın Yaratılış Amacı	56
2.4.2 “Okuma” Kavramı	59
2.4.3 Medeniyet ve Okuma İlişkisi	63
2.5 Medeniyetler ve Medeniyetler arası Bilgi akışı	66
2.6 Medeniyetlerin Hayatı	69

2.7 Medeniyetin Tarihi-Sosyolojik Kuralları	71
2.8 Medeniyet(ler)in Temel Dinamiği: Ülkü	79
2.9 Bir Medeniyetin Ömrü	81
2.10 Bir Medeniyetin Sınavı: Medeniyetler Arası Etkileşim	83
2.11 Medeniyetin Yaşamasının Şartları	88
2.12 Medeniyeti Sürdüren Önderler	92
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: DOĞU, BATI VE İSLAM MEDENİYETLERİ	96
3.1 Batı Medeniyeti	97
3.1.1 Batı Medeniyetinin Oluşumu	97
3.1.2 Batı Medeniyetinin Diğer Medeniyetlere Bakışı	100
3.1.3 Batı Medeniyetinde İnsan	101
3.1.4 Batı Medeniyetinin Temel İdeolojisi Bilimcilik	103
3.1.5 Batı Medeniyetinin Bunalımı	106
3.1.6 Karakoç'un Şiirlerinde Batı Medeniyeti	109
3.2 İslam Medeniyeti	121
3.2.1 İslam Medeniyetinin Oluşumu	121
3.2.2 Medeniyetin Oluşmasında İslam'ın Rolü	124
3.2.3 Tarih Boyu İslam Medeniyetinin Buhranları	125
3.2.4 İslam Medeniyetinin Bugünkü Meseleleri	127
3.2.5 Diriliş	133
3.2.6 Karakoç'un Şiirlerinde İslam Medeniyeti	135
3.3 Doğu, Batı ve İslam Medeniyetlerinin Karşılaştırmalı Analizi	148
3.3.1 Temel İlkeler	150
3.3.2 Düşünce ve Akıl	152
3.3.3 İnsan'a Bakış	153
3.3.4 Metafizik	155
SONUÇ	156
KAYNAKÇA	163

KISALTMALAR CETVELİ

a.g.e : Adı geçen eser

bkz. : Bakınız

c. : Cilt

çev. : Çeviren

F. : Fakülte

haz. : Hazırlayan

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

N. : Numara

s. : Sayfa

Ün. : Üniversite

TDK :Türk Dil Kurumu

Yay. : Yayınlayan

TABLO VE ŞEKİLLER CETVELİ

Şekil 1. Medeniyetin Tarihi – Sosyolojik Boyutları	30
Şekil 2. Reel medeniyetlerin birikiminin ortalaması.....	32
Şekil 3. Tarihi Eksen Üzerinde Parça-Bütün Medeniyet	34
Şekil 4. Sosyolojik Eksende Parça-Bütün Diagramı.....	34
Şekil 5. Peygamber üzerinden Vahiyle Din ve Medeniyetin Tekamülü.....	54
Şekil 6. İnsan ve Peygamberlerin Medeniyete katkılarının farkı.....	55
Şekil 7. Tabula Obscura Temsili üzerinden Kainatın okunması.....	60
Şekil 8. İnsanda "Okuma" ve "Yazma" Süreci	61
Şekil 9. Din-Medeniyet İlişkisi	64
Şekil 10. İp Cambazı metaforu.....	89

ÖNSÖZ

Medeni, kelime anlamı olarak şehirli olmak, şehir hayat tarzına sahip olmak demektir. Medeniyet ise barbarlığın zıddı manasındaki kullanılışla insanlığın, tarihin belirli bir döneminde ulaştığı gelişmişlik seviyesidir. Daha geniş bir ifadeyle medeniyet bir toplumun belirli bir ideal öz etrafında ortaya koyduğu maddi, manevi, somut, soyut insan hayatının dokunduğu tüm alanları içine alan; o toplum tarafından oluşturulurken aynı zamanda o toplumun bireylerini ve toplumun genel karakterini şekillendiren dünya görüşü temelli bir referans ve bir hayat çerçevesidir.

Avrupa merkezli ve Amerika uzantılı Batı Medeniyeti, son iki üç asır içinde geçirdiği Rönesans, Reform, Sanayi Devrimi gibi süreçlerle bir medeniyet atılımı ortaya koymuştur. Sanat, düşünce, bilim, politika, ekonomi gibi alanlarda değişikliklere yol açan bu atılım medeniyet kavramının algılanmasında da değişikliklere yol açmıştır. Kişi, zaman ve coğrafyaya göre değişik şekillerde tanımlanan medeniyet kavramı, özellikle 18.yüzyıl Aydınlanma düşünürlerinin büyük etkisiyle sadece Batı Medeniyetini temsil eder bir hüviyete taşınmıştır. Çizgisel-ilerlemeci bir anlayışın üzerine oturtulan medeniyet kavramı, mevcut durumda Batı'nın getirdiği seviyeyi tek, en ileri ve en ideal medeniyet olarak kavramlaştırılmıştır.

Batı tarafından yeniden tanımlanmış haliyle medeniyet, Batı'nın ortaya koyduğu, ulaşılması gereken en ileri yaşam tarzı olarak bir hedef halini almıştır. Batı-dışı toplumlar bu hedefe ulaşmak için Batı'nın dış etkisiyle, kendi içlerinde bir iç bunalıma sürüklenmiştir. Batı, ilkel olarak addettiği Batı-dışı toplumlara medeniyet götürmeyi sömürgeciliğin en temel argümanlarından biri olarak kullanmıştır. Buna rağmen, bundan haberli-habersiz olan Batı-dışı toplumlarında, Batı seviyesine ulaşma amacıyla Batı medeniyetine benzemek için bir takım değişim/dönüşüm talepleri, hareketler ve devrimler yaşanmıştır.

İslam Medeniyeti'nin son açılımı olan Devlet-i Ali (Osmanlı Devleti)'nin şahsında geniş anlamda Müslüman milleti daha özeldir Türk toplumu, bu değişim/dönüşüm hareketlerinden etkilenmiştir. Batılılaşma hareketleri olarak adlandırılan 18.yy başlarından itibaren Tanzimat ile başlayan süreç toplum, devlet ve kurumlar planında tüm sistemlerin Batı sistemlerine benzer şekilde yeniden yapılandırılması sürecidir.

Bu sürecin, medeniyetin diğer tüm şubelerine olduğu gibi Türk düşünce dünyasına da yansımaları olmuştur. Tartışmaların başladığı günden günümüze kadar çok çeşitli görüşler ortaya konmuştur. Bazıları Batı'nın "üstünlüğü" karşısında hayranlığının dışı vurumu şeklinde olan çözüm önerisiyle tamamen Batı medeniyetine geçerek kurtulabileceğini ileri sürmüştür. Değerlerine ve medeniyetine biraz bağlı olanlar Batı'nın tekniğini alalım ama kültürünü almamalıyız gibi ara bir formül önermişlerdir.

Günümüz şair ve düşünürlerinden Sezai Karakoç medeniyet kavramını toplumun/toplumların kaderi ile alakalı bir çerçeveden ele almaktadır. Karakoç, medeniyetin bir toplum için hayati önemi, bir toplumun medeniyet değiştiremeyeceğini, medeniyet değiştiren bir toplumun yok olacağı görüşündedir. Türkiye'yi de içine alan İslam coğrafyasındaki sorunun bir medeniyet bunalımı olduğunu ileri sürer. Bunun çözümünün toplumun ait olduğu değerlerine bütüncül bir bakışla yeniden dönerek, insan hayatının değdiği tüm alanları, ait olduğu medeniyet çerçevesinde yeniden tanımlaması gerektiğini ve bunun çözümün metodolojisi olan Diriliş düşüncesini savunmaktadır. Karakoç, öncelikle insanda dirilişten başlayıp, milletçe dirilişe ve ardında medeniyetin dirilişine uzanan çizgiyi düz yazıları, dergi yazıları ve şiirleri üzerinden belirgin hale getirmeye çalışmaktadır. Tüm sanat hayatı ve sanat tutumu bu hedef çizgisi üzerindedir. Kendi ifadeleriyle "sanat tutumum, genel dünya görüşümün bir bölümünden başka bir şey değildir. Onu bir sesin, yeni bir sesin sırtına yüklemekten ibarettir. Benim şiirim, aşk, hürriyet, yaşayış ve ölüm gibi varolmanın dinamitlendiği noktalardaki trajik espriyi, irrasyonele ve absürde bulanmış (MULTAK)'ı zaptetmektir. Gittikçe şiirde bunu yapmak istiyor şiirim."

Medeniyet meselesi hakkında bir farkındalık oluşturmak ve medeniyet adlı bu muğlak mefhumu şair-düşünür Sezai Karakoç'un perspektifinden tanımlamak için hazırladığımız bu çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. *Giriş* olarak adlandırdığımız birinci bölümde, medeniyet kelimesi ve kavramının tarih boyunca seyri yer almaktadır. Kaynakların şuan için gidebildiği Eski Yunan düşüncesinden İslam düşüncesine ondan da Aydınlanma sonrası Batı düşüncesine uzanan bir çizgi üzerinde kavramı inceledik ve kavramın son iki üç yüzyıl içinde yarattığı problemi ortaya koymaya çabaladık.

Sezai Karakoç'un Medeniyet Anlayışı adlı ikinci bölümde ise medeniyetin Karakoç düşüncesinde ne olduğunu; medeniyetlerin hayatını; doğuşunu ve batışını; sürekliliklerinin şartlarını; medeniyetler üzerinde etkin olan tarihi ve sosyolojik kanunları; medeniyetler arası etkileşimi teorik bir altyapı üzerinden açmaya çalıştık.

Üç Medeniyet: Doğu, Batı, İslam olarak adlandırdığımız üçüncü ve son bölümde ise Sezai Karakoç'un tarihi-sosyolojik olarak gerçekleşmiş Doğu Medeniyetleri, Batı Medeniyeti ve İslam Medeniyeti hakkındaki görüşlerini; bu medeniyetlere dair görüşlerinin şiirlerindeki yansımalarını; ve bu medeniyetlerin Karakoç düşüncesinde karşılaştırmalı bir analizini sunduk.

Alıntı yaptığımız diğer düşünür ve yazarların aksine Sezai Karakoç'un alıntılarını uzun alıntılar olarak almadık, almadık. Bunun sebebi Karakoç'un metinlerinin iç içe geçmiş ve çok katmanlı olmasından kaynaklanmaktadır. Tez boyunca Karakoç'tan kısa kısa alıntılardığımız parçaları metnin içine yedirerek açıklamaya çalıştık.

Bu çalışmada, beni sabırla ve inançla destekleyen ve yönlendiren hocam ve tez danışmanım Yrd. Doç. Sezai COŞKUN'a; tezin genel yapısından yazım tekniği ve üslubuna kadar geniş bir alanda yardımını esirgemeyen dostum ve çalışma arkadaşım Ferhat ŐEN'e; ve bana her Őeyiyle her zaman destek olan aileme teŐekkürü bir borç bilirim.

Volkan BİNİCİ
İstanbul, 2012

GİRİŞ:

KELİME VE KAVRAM OLARAK “MEDENİYET”İN SEYRİ

Medeniyet kelimesi, kavramsal tarihi boyunca kişi, zaman ve coğrafyaya göre değişen çeşitli anlamlarda kullanılmıştır. Eski Yunan düşüncesinde medeniyetin akraba kelimeleri üzerinden, şehir-devleti ve o şehre aitlik şeklinde bir medeni olma anlayışıyla başlamaktadır. İslam dünyasındaki konumunda ise kavramın akraba kelimelerinin kullanılması hicretin ilk yıllarına kadar dayanır. Kelimenin terim olarak kullanımına ise ilk olarak 8.yy’da başlayan çeviri ve bilimsel faaliyetlerde rastlanmaktadır. 10.yy’da Farabi, 11.yy’da İbn-i Sina ve 14.yy’da tarihi ve sosyolojik bağlama oturtularak İbn-i Haldun tarafından kavramlaştırıldığı görülmektedir. Avrupa’nın geçirdiği Rönesans ve Reform hareketlerinin sonunda 17.yy ve sonrasında yaşanan Aydınlanma süreciyle kavram İslam düşüncesinden Aydınlanma sonrası batı düşüncesine kaymıştır. Bu geçiş sırasında kavramın kimi özellikleri korunurken kimileri kökten değişmiş hatta kavrama yeni anlamlar eklenmiştir. Batı’daki yeni ve dönüşmüş haliyle medeniyet kavramı 19. yy’da yeniden İslam coğrafyasına Osmanlı Devleti üzerinden girmiş; medeniyet krizi denebilecek bir bunalımı ve dönüşümü başlatmıştır. 20. yüzyıla gelindiğinde ise kavram tamamen Batı’nın teknik üstünlüğü üzerine kurulu liderliği ile eş anlamlı hale gelen bir hayat tarzını ifade etmektedir.

Bu gelişim seyrinde dikkati çeken husus kavramın, dönemin hakim gücü tarafından o hakim gücün ülküsü etrafında geliştirilip/dönüştürüldüğüdür. Kaynaklardan gidebildiğimiz kadarıyla, kavramın Grek düşüncesinde kendilerinden öncekilerden yararlanarak geliştirildiğini ancak gelişiminin bir noktada durduğunu ve bir boşluk oluştuğunu görmekteyiz. Miladi 8.yy’da çeviri ve bilimsel faaliyetler vesileyle İslam dünyası tarafından ele alınan kavramın İslam düşüncesi temelinde yeniden tanımlandığını ve geliştirildiğini görmekteyiz. Bu dönemde, kavramın gelişmesinde İslam dünyasında gelişim olurken Batı’da kavrama dair kayda değer bir hareket görülmemektedir. İslam dünyası hakimiyetini kaybetmeye başladığında bu sefer duraklama burada başlamış, kavram yine bir gelişim boşluğuna düşmüştür. Bu

boşluk dönemini aktif şekilde değerlendirmiş olan Batı, gerçekleştirdiği atılımıyla kavramın geliştirciliği/dönüştürücülüğü bayrağını eline almış ve kavramı kendine göre yeniden şekillendirilmiştir.

Kelime anlamı olarak medeniyet, “şehirleşmek, şehir hayatını benimsemek demektir.” (Kazıcı 2009:17) Arapça şehir, kasaba ve yerleşim anlamına gelen Medine kelimesinden türetilmiştir. Böyle bir yerde oturanlara ise medeni/şehirli veya kasabalı denir. Medine şehre gelmek, bir yere yerleşmek, ikamet etmek demek olan ‘m,d,n’ kökünden gelmektedir. Arapça’da ‘medeniyet’ karşılığı olarak kullanılan ‘et-temeddün’ de yine aynı kökten gelmektedir. Dolayısıyla temeddün veya Türkçe’de kullanıldığı şekli ile ‘medeniyet’ şehir halkının yaşayışını benimsemek ve şehirleşmek anlamına gelmektedir (Uludağ 2003:22).

1.1 Eski Yunan’da Medeniyet Düşüncesi

Medeniyet kelimesi ve kavramı, yazılı kaynakların gittiği/gidebildiği en eski nokta olan Eski Yunan döneminden itibaren incelendiğinde medeniyet, şehir, devlet, vatandaş kelimelerinin çevresinde çizilen çerçeveye oturmaktadır. Eski Yunanca’da şehir, şehir-devleti demek olan “polis” kelimesi etrafında bir çok akraba kelime türetmiştir. “Polis”in Latince karşılığı olan “civitas” kelimesi de polis’ten türemiş “politēs” gibi vatandaşlık kavramını içeriyordu. Eski Yunan şehir devletlerinde o şehir-devletinden olmayanlara yani Yunan olmayanlara “barbar” denilmektedir.

Eski Yunan düşünürlerinden Aristo, insanı “*zoon politikón*” (politik varlık) olarak görmektedir. *Zoon politikón* tabirindeki *politikón* kelimesi günümüzdeki manada bir politik anlayışından ziyade insanın sosyal bir varlık olmasını ve kendini gerçekleştirmek için bir arada yaşaması gerektiğini ifade etmektedir. Politikayla ilgilenen varlık’tan ziyade bir topluluk içinde yaşayan varlık/hayvan olarak nitelendirilmelidir. Aristo, insanı düşünen, muhakeme sahibi olan iyiyi kötüden, adili haksızdan ayırabilen yönüyle diğer hayvanlardan bu şekilde ayırmıştır. İzole şekilde yaşayan insan varlığını tam olarak geliştirip ortaya koyamayacağı için diğer

bireylerle birliktelik kurarak “polis”te yani şehirde yaşar. İnsan, sahip olduğu potansiyelini ve karakterini polis’e yani toplumsal hayata katılmadan tamamlayamaz. Bu bir aradalık insanlara ahlaki, entellektüel ve fiziksel erdemleri ortaya koyabileceği bir ortam sağlar. Aristo’ya göre koruma, üreme ve yemek ihtiyacının yanında mutlu bir hayatın şartlarından biri budur. Bu noktada aile hayatına da değinen Aristo, aileyi daha çok günlük ihtiyaçları karşılamakla, devleti ve sosyal düzeni ise adil ve güzel bir hayatı sağlamakla ilişkilendirir (Heater 2004:4; Sulek 2008)

İslam dünyasında medeniyet ile akraba kelimelerden ilki İslam Devleti’nin kuruluşunu ilan eden Medine şehridir. Hz. Peygamber miladi 622 yılında Mekke’deki baskılardan ötürü bir kısım Müslümanlarla birlikte Yesrib’e göç etmiştir. Yesrib şehri hicretten önce dağınık ve küçük yerleşim birimleri topluluğu halinde bulunmaktaydı. Hz. Peygamber, muhacirleri -başta Mescid-i Nebevi’nin çevresine olmak üzere- bir plan dahilinde yerleştirerek şehirleşmesini sağladığı Yesrib’e, Medine ismini vermiş ve şehrin kurulmasıyla İslam Devleti kurulmuştur (Şulul 2011:18). Bu şehirden olanlara ‘medenî’ denirken, her hangi başka bir şehirde ikamet edene de ‘medînî’ denilmiştir. Medînî olmayanlara yani göçebelere de ‘bedevî’ denilmiştir. Bedevî aslında çölde yaşayan anlamına gelmekle beraber, bozkırlarda yaşayan konar göçerlere veya buralardaki yurtlarda ve obalarda yaşayanlara da bedevî denir (Uludağ 2003:22).

Medeni ve medeniyet kelimelerinin İslam literatüründe terim anlamında kullanımına Grek literatüründen çeviri faaliyetlerinin gerçekleştiği miladi 8.yy’dan itibaren rastlanmaktadır. Bu çeviri çalışmaları esnasında Grekçe’deki ‘şehir ve şehir devleti’ anlamına gelen ‘polis’ kelimesi ‘medine’ kelimesiyle karşılanmıştır. Eflatun’un diyaloglarından birine adını verdiği ve ‘devlet yönetimi’ anlamına gelen ‘politela’ kelimesi ise ‘es-siyasetü’l-medeniyye’ şeklinde çevrilmiştir. Medine ve medeniyye şehir olarak da terim anlamında kullanılışıyla da şehir-devlet-medeniyet arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır (Kutluer 2000:296).

1.2 Farabi'de Medeniyet Düşüncesi

Miladi 10.yy'a geldiğimizde İslam düşüncesinde medine, medeni, medeniyye ve es-siyasetü'l-medeniyye tabirleri arasındaki kavramsal ilişkiyi temel bir felsefi disiplin çerçevesinde oturtan kişi olarak Farabi (872-950) karşımıza çıkmaktadır. Ona göre, insan tek başına karşılayamayacağı ihtiyaçlarını dayanışma, yardımlaşma ve iş bölümü çerçevesinde gidermeye muhtaçtır. Ve bunun sonucunda kendi türüne özgü yetkinliklere ulaşması için toplumsal bir hayat (ictimâ') oluşturma mecburiyetindedir. Köy, mahalle, sokak ve aile şeklindeki topluluklar, medinenin temel dokusunu oluşturma bakımından yeterlidir fakat insan türü için gerekli iyilik ve yetkinliklerin kazanılacağı bir ortam hazırlayamaz. Ancak şehir (medine), millet (ümme) ve milletler topluluğu (ma'mure) tarzında örgütlenen toplumlar insana mahsus yetkinliklerin gerçekleşmesini temin edecek yeterliliktedir. Farabi'nin siyaset felsefesinde medine, söz konusu yetkinlik ve iyiliklerin gerçekleştiği en küçük organik toplumsal yapı olarak ele alınırken bu toplumu oluşturan fertlerin sahip olduğu dünya görüşü, mutluluk ve erdem fikri medinenin değerler sistemini meydana getirir. Farabi'nin medeniyet tanımı olarak da görebileceğimiz bu değerler sistemi; metafizikten kozmolojiye, kozmolojiden ahlak ve siyasete uzanan görüş ve uygulamaların yönlendirici ilkesini oluşturur (Kutluer 2000:296-297).

Farabi'nin medeni (sosyopolitik) hayatın şartlarını konu edinen 'el-ilmü'l-medeni' ilminde ve ortaya koyduğu 'es-siyasetü'l-medeniyye' teorisinde iki unsur dikkati çekmektedir. Bunlar, kitabına da adını verdiği Erdemli Şehir (el-medinetü'l fazıla) ve Şehrin Kurucu Başkanı (er-reisü'l-evvel)'dir. Eğer bir şehrin ahali tarafından benimsenen ve kuşaklar boyu izlenen dünya görüşü vahiy alan bir kurucu başkan tarafından şekillendirilmişse bu şehir erdemli şehir (el-medinetü'l fazıla) sayılır. Aynı durum millet ve milletler topluluğu ve ötesinde medeniyetler için de geçerlidir. Bu temeller üzerine kurulmayan şehirlerin benimsendiği mutluluk ve iyilik tasavvurları onları bilgi ve ahlakın erdeminden uzaklaştırılmış olduğundan topyekûn erdemli şehrin zıtları olarak adlandırılmaktadır (Kutluer 2000:296-297).

1.3 İbn-i Sina ve İbn Miskeveyh'de Medeniyet Düşüncesi

Farabi'nin ardından İbn-i Sina (980–1037) 11. yy başlarında ileri sürdüğü medeniyet tanımlamalarında topluluk halinde yaşamakla şehirler kurup medeni bir hayata ulaşmanın farklı olduğunu belirtir. Yine de ihtiyaçların giderilmesi fikrinden hareketle toplumsal bir hayatın zorunluluğu noktasında Farabi ile örtüşür. İbn-i Sina'ya göre de medeni bir hayatın gerçekleşmesi için sosyal ilişkilerin iş birliği zemininde yürütülmesi kadar adalet ilkesine göre de sürdürülmesi gerekmektedir. Aksi takdirde herkes adaleti kendi kendine yorumlayacak ve kargaşa hüküm sürecektir. Bu nedenle herkes için adaleti sağlayacak kuralların olması zorunludur. Kurucu kişi noktasında Farabi'ye benzer bir çizgide yer alan İbn-i Sina'ya göre bu kuralları koyacak kişi vahiy alan bir nebi olmalıdır (Kutluer 2000:297; Maverdi 1979) (bkz. Tehzibu'l-ahlak, Kahire 1320, s. 23; Maverdi, Edebu'd-dünya Ve'd-din, Kahire 1973, s. 132.)

İbn-i Sina'nın çağdaşı olan 11.yy İslam düşünürü İbn Miskeveyh (932-1030) İslam düşüncesinde medeniyet konusunda çokça gönderme yapılan 'insan medenî bi't-tab'dır' yani insan doğal olarak toplum halinde yaşar, insan tabii olarak medenidir anlamına gelen tabiri şu şekilde açıklamaktadır. " İnsan tüm diğer canlılar arasında özünü erginleştirme hususunda kendi kendine yeterli değildir, iyi bir ömür sürmesi ve işlerinin doğru dürüst yürümesi için çok sayıda kimsenin mutlaka ona yardımcı olması lazımdır. Bundan dolayı hükema/filozoflar insan 'medenî bi't-tab', yani tabiatı gereği medenidir, demişlerdir. İnsanî mutluluğu gerçekleştirmek için bir çok kişinin bulunduğu Medine'ye/şehire muhtaçtır. Hem tabîî hem zaruri olarak herkes başkalarına muhtaçtır. Bu yüzden o insanlarla iyi ilişkiler kurmak ve onları samimi surette sevmek zorundadır. Çünkü onlar onun özünü erginleştiriyor ve insanlığını tamamlıyorlar. O da ötekilerine karşı aynı şekilde davranıyor. Doğal ve zorunlu olarak durum bu olunca akıllı ve ârif bir insan nasıl yalnızlığı ve tek başına yaşamayı tercih eder ve başkalarındaki fazileti görüp, nasıl onlarla ilişkiler içinde bulunmaz."(Maverdi 1979)

1.4 İbn-i Haldun: Umran ve Hadaret

14.yy'da, tarih boyunca toplumların durumu üzerine o güne kadar yapılan çalışmaları yeni bir bilim anlayışı çerçevesine oturtan İslam düşünürü İbn-i Haldun (1332-1406)'dur. Bilim tarihinde sosyolojinin ve tarih felsefesinin kurucusu olarak addedilen İbn-i Haldun'un önemli katkısı kendi tanımladığı Umran kavramı (medeniyet/civilization) ve kendi icad ettiği Umran Bilimi (ilm-ül umran)'dir.

Haldun 11.yy - 15.yy. arası İspanya, Batı Afrika ve Sicilya izlenimlerinden yola çıkarak bir toplumsal gelişim şeması çıkarmış ve toplumların gelişmelerini 'Umran' diye tanımladığı kavramla açıklamıştır (Bilge 2006:234). Ona göre; umran toplumla beraber olma ve ihtiyaçları giderme amacıyla bir araya gelmek (şehre veya köye inmek) ve orada birlikte hareket etmekten ibarettir. Bunun da sebebini insanın fitratı icabı geçimini sağlamak için birlikte çalışma ve birbirine yardım etmeye muhtaç olmasına bağlamaktadır. Kendinden önceki İslam düşünürlerinin insanın toplu halde yaşama olgusunu ifade etmek için kullandığı 'el-ictimau'l-insani, el-ictimau'l-beşeri, el-medeniyye' gibi terimlerden ziyade 'umran, umranü'l-alem, el-umranü'l-beşeri' tabirlerine yer vermektedir (Kutluer 2000:297).

Haldun'un bir gelişim süreci olarak aldığı ve Beşeri Umran diye tanımladığı kavramla toplumda Bedevîlik (iptidailik, göçebelik) ve Hadarîlik (yerleşiklik, şehirlilik) olmak üzere iki kesimin bulunduğunu ileri sürmüş ve aralarındaki farkları ortaya koymaya çalışmıştır. Buna göre "beşeri umran kavramı, hem bedevi hem barbar toplulukları hem de uygar toplumları ifade etmektedir." (İslam Ansiklopedisi 2000:297) Ama "bu umranın bedevi olanı vardır, hadari olanı vardır. Bedevi olanı ovalarda, yaylalarda, kum çöllerinin ve çorak toprakların, hayvanların gidasını sağlayan yerlerinde bulunur. Hadari olanı ise şehirlerde, kasabalarda, kentlerde ve köylerde bulunur." (İbn Haldun 1982:166). Bedevilerin zaruri ihtiyaç maddeleriyle yetinmek durumunda olduklarını, hadarilerin ise refah ve kemal nev'inde olan lüks diye tabir edilebilecek ihtiyaç maddelerine eğilimli olduklarını söyler. Bu gelişim sürecince bedevi umranın hadari umrana ulaşma yolunda bir önceki adım olduğunu

ve bedeviliğin ulaşmak istediği gayenin hadarilik olduğunu ileri sürer. İbn Haldun, modern Batı dillerindeki ‘civilisation’ kelimesiyle karşılanabilmesi mümkün -ancak birebir karşılığı sayılamayacak olan- olan ‘hadare’ terimini daha ziyade bilimler ve sanatların gelişimiyle yahut zevklerin incelmesi ve refahın artmasıyla ilişkilendirmek ister. Ancak, bedevi hayat tarzının hakim olduğu, temeddün etmemiş (medenileşmemiş-şehirleşmemiş) yörelerde bu tür gelişmelere rastlanmaz (Kirenci 1997:71; Kutluer 2000:297).

Haldun’un Bedevi ile Hadari ayrımı ile modern Batı’nın medeniyet tanımındaki ibtidai/ilkel/vahşi ile medeni/uygar ayrımı birbirinden farklıdır. Bedavet ve Hadaret ikisi de umrandır ancak birbirleri arasında bir seviye farkı mevcuttur. Diğer bir deyişle yerleşik toplumlar gibi, göçebe toplumların da kendilerine özgü bir medeni/ictimâî yaşayışları ve kültürleri bulunur. Göçebe toplumlar, şehirde oturmasalar ve yerleşik hayatta yaşamasalar da toplum halinde yaşamakta, yardımlaşarak birbirinin ihtiyaçlarını gidermektedirler ve onlar da bir umran’a sahiptir (Uludağ 2003:22). Son iki-üç asırdır kullanılagelen ilkel-uygar ayrımında ise durum seviye farkından öte bir sınıf hatta tür farkı şeklinde kullanılmaktadır.

İbn-i Haldun, ortaya koyduğu Umran Bilimi ile medeniyet bakış açısının bütüncül ve tarihi-sosyolojik bir olgu olduğunu ilk ifade edenlerdendir. Umran ilmi tarih biliminin metodunu belirleyen ve onu hatadan ayırıp gerçek bir ilim düzeyine çıkartacak olan bilimdir. Haldun’a göre, tarih parça-bütün ve parçalar arası bağ ilişkisi göz önünde bulundurularak yorumlanmalıdır. Bunu yapmayan öncüllerinin kopuk olduğunu ileri sürerek tarih ile sosyolojinin beraber incelenmesi gerektiğini ilk ifade edendir. Ona göre bu bilim incelediği konular toplum düzeyinde alemin umranından ortaya çıkan vahşilik-ehlileşme, bir toplumun diğerine üstün gelmesi, bu üstün gelmeden ortaya çıkan hakimiyet, devletler, devletin kademeleri makamları; fert düzeyinde ise kazanma, geçinme, ilimler, sanatlar, meslekler yani insanın tabiatı icabı umrandan doğan diğer hallerdir (Kirenci 1997:64). Özetle insanların içinde yaşadıkları en basit, küçük, ilkel toplumsal birimlerden en karmaşık, büyük, gelişmiş

toplumsal birimlere kadar her çeşit toplumsal birim (aile, kabile, köy, büyük şehirler) inceleme konusu yapılacaktır (Arslan 1987:87).

İbn-i Haldun, kendinden öncekilerden belirli konularda ayrılmaktadır. Umran biliminin Farabi ve İbn Sina'nın ortaya koyduğu 'ilmü's-siyaseti'l-medeniyye' ile farklı temellerinin olduğunu söyler. Söz konusu felsefi disiplin metafizik ve ahlak felsefesinin temelleri üzerinde yükselir. Ancak, İbn Haldun, tarihi olay ve sosyal olguların sebep-sonuç ilişkisi içinde nesnel açıklamasını yapmayı böylece toplumsal değişme kurallarını tesbit etmek istemektedir. İlki bir toplumda olması gereken ideal değerleri ortaya koyma çabası iken diğeri hayattaki gerçekler üzerinden çıkarımlar yapma girişimi sayılabilir. Haldun'un öncüllerinden ayrıldığı diğeri bir nokta ise şehrin-medeniyetin kurucu kişisi ile ilgilidir. Farabi ve İbn-i Sina kurucu kişinin bir nebi olması gerektiği noktasında hemfikirken, Haldun medeni hayatla nübüvvet arasında zorunlu bir bağın varlığına karşı çıkmaktadır (Kutluer 2000:296-297).

1.5 Avrupa'nın Paradigma Değişirmesi: Aydınlanma

Avrupa'da meydana gelen 15.-17.yy'ları kapsayan Rönesans, 16.yy Reform, ve 17. ve 18.yy'da Aydınlanma Çağı'nı beraberinde getiren sürecin sonunda Batı bir paradigma değişimi yaşamış ve çok geniş etki alanına sahip köklü bir düşünsel dönüşüm gerçekleştirmiştir. Rönesans, Batı ile klasik antikite arasında sanat, bilim, felsefe ve mimarlık gibi alanlarda bağın tekrar kurulmasını sağlayan, İslam filozof ve bilim insanlarının çalışmalarının çeviri yoluyla alındığı, deneysel düşüncenin ön plana çıktığı bir süreçtir. Reform ise Kilise'ye karşı bir tepki olarak gelişen, dinin ve metafiziğin düşünceden ve bilimden dışlanması ile sonuçlanan bir süreçtir. Bunların sonucunda ise Aydınlanma diye tanımlanan "insan aklı"ni kurucu ilke olarak alan ve tüm toplumsal yaşamın ve düşünüşün buna göre şekillendirilmesine yönelik bir dünya görüşü hakim oldu. Beraberinde getirdiği ilerleme idealine göre ise dünyaya insan aklının aydınlattığı "kesin" doğrulara ve bilginin ilerlemesine dayanan entelektüel bir kültür egemen olmalıdır ve bu sonsuz bir şekilde ilerlemelidir.

Bu paradigma/dünya görüşü değişiminin sonucunda Aydınlanma sonrası Batı düşüncesi medeniyet kavramını yeniden tanımlayacak/yorumlayacaktı. “Pozitivist paradigma ve onun uzantısı olan kapitalist ekonomi merkezli toplum görüşünün ve onun sosyal bilim anlayışının medeniyet kavramına bakışı” 19.yüzyıl sürecinde başlayan, 20.yüzyılın bir bölümünü de etkisine alan, “Batı’daki pozitivist mahreçli metafiziği dışlayan bir medeniyet tanımlamasına dönüşecekti” (Şimşek 2008:133).

1.6 Medeniyetin Aydınlanma Sonrası Batı’daki Kelime Anlamı

Batı dillerinde medeniyet kelimesinin karşılığı olarak kullanılan ‘civilization’ kelimesi Latince ‘terbiyeli, nazik ve aynı zamanda şehirli’ demek olan ‘civilis’ kelimesinden türetilmiştir. Akraba kelime grubu içinde vatandaş demek olan ‘civis’ ve ‘şehir veya şehir devleti’ demek olan ‘civitas’ bulunmaktadır. Kelime köken itibariyle ‘edep-erkan, öğrenme, zariflenme’ gibi özellikleri içerirken Türkçe’deki medeniyet gibi ‘medine’ yani ‘şehir’ ile ilgilidir. Civilization ilk olarak 1757’de Fransız Marquis de Mirabeau tarafından *L’ami de Hommes Ou Traite de la Population* adlı kitabında kullanılmıştır (Kalın 2010:2). Mirabeau, medeniyet kelimesini tanımlarken yalnızca toplumun tarihi görüntüsünü kastetmemiştir. Kelimeye iyimser bir yorumda bulunup insanların da kafaca ve yürekçe yetkinleşmesini, tavır ve geleneklerde incelmeyi işaretleri olarak düşünmüştür (Özel 2000:126).

Kelimenin İngilizce’deki ilk görüldüğü yer olan Adam Fergusson’un 1767 yılında yayınladığı *Sivil Toplumun Tarihi Üzerine Bir Deneme* adlı eserinde kabalığın zıddı olarak kullandığı medeniyeti, çizgisel gelişim anlayışını işaret eden bir anlamda kullanmıştır. Fergusson’a göre (1789) “bir bireyin çocukluktan yetişkinliğe yükselmesi gibi, insan türünün bizzat kendisi de kabalıktan medeniyete/medeniliğe yükselir”.

1.7 Aydınlanma Sonrası Batı'da Medeniyet Kavramı

18.yy'ın sonlarında Batı merkezli medeniyet kavramının lügatlarda yer almaya başladığı görülmektedir. 1798 baskılı *Academi*'e lügatı ilk defa bu terimi şu şekilde kullanmıştır: “En yüksek derecede kültürleştikleri yargısına varan Avrupa memleketlerine has müşterek karakterlerin bütünü.” (Baltacı 2005:24-25) Bu tanımla birlikte Batı'nın medeniyet kelimesinin anlamını değiştirmesi resmîlik kazanmıştır.

Aydınlanma felsefesi ve beraberinde getirdiği yeni paradigma 19.yy'da medeniyet kavramına ilerleme anlamını kazandırmıştı. Bu yeni anlama göre medeni toplum ilerlemiş/terakki etmiş toplum demektir (Uludağ 2003:22). Medeniliği ve medeniyeti Avrupa'nın akli ve tarihiyle özdeşleştiren Aydınlanma düşünürleri, ait oldukları toplumsal kültürlerinin elde ettiği bilim ve teknoloji ilerliğini “medeni”lik olarak kabul etmişler; buna bu şekliyle sahip olmayan toplumları da “ilkel” olarak tanımlamışlardır (Şimşek 2008:119). Diğer bir deyişle Batı'nın belirli bir alanda kaydettiği başarıyı insanlığın kemal noktası kabul edip bunun dışındaki her şeyi Batı'nın gerisinde görmüşlerdir. Böyle tasavvur edilen medeniyet kavramı evrimci özellikleriyle kendi dışındaki bütün oluşumları kendisinin bir ön aşaması, diğer hayat tarzlarını da kendisine zorunlu olarak yönelecek geçici bir insanlık hali olarak kabul etmekteydi (Görgün 2000:298). Bunun sonucunda da Avrupa medeniyetini merkeze alan tarih ve kültür sınıflandırması, hiyerarşik bir kültürler ve medeniyetler anlayışı ortaya çıkmıştır (Kalin 2010:5-6).

Bu sürecin sonunda medeniyet kelimesi Batı ile aynı anlama gelecek şekilde kullanılmaya başlamaktadır. Medeniyet kelimesi ve kavramı Batı'nın sahibi olmakla gurur duyduğu teknik, tekniğin belirli bir kullanım şekli, Batı'nın tanımladığı şekliyle bilimsel bilgi veya Batı'nın dünya görüşü, Batı'nın son iki asır içinde ortaya çıkardığı kurumlar, değerler ve Batılı hayat tarzı ve Batılı insan karakteri gibi şeylerle özdeşleşmiştir. (Elias 1 1978:1-2; Kalin 2010:6). Öyle ki Batı kültürünün ilerici ruhunun ve modernitenin tecessüm etmiş hali addedilen Fransız düşünür Ernst Renan (1823 –1892) bilim, eleştiri, rasyonalizm ve medeniyet terimlerini aynı anlamı

verecek şekilde kullanıyordu. Kavramın temelinde taşıdığı toplumların evrimselliği düşüncesi, gelişmenin evrenselliği düşüncesiyle birleşerek Batı aydınınca yoğrulmuş tüm insanlık için geçerli olduğu ileri sürülen bir model haline geliyor (Özel 2000:127).

19.yy'da Batıyla eş anlamlı sayılan medeniyet kavramı üç kabul/yargı etrafında temellenmişti. Bunlardan ilki medeniyetin insanoğluna parlak bir gelecek vadettiği; ikincisi, medeniyetin insanlığın izleyeceği tek yol olduğu, üçüncüsü ise medeniyeti yaratmanın ve yaymanın Avrupa'nın özellikle de Fransa'nın bir görevi ve üstünlüğü olduğuydu (Özel 2000:127).

Batı medeniyeti bağlamında kavramlaşan bu medeniyetin sahipleri kendilerine, kendileri gibi medeni olmayanları medenileştirme gibi bir görev atfetmeye başlamışlardır. Kavramın bu yeni anlamı özellikle Fransa'da devlete insanları medenileştirme görevi yüklerken aynı zamanda genel planda tüm Batılılara, Batı gibi olmayanları medenileştirme hak ve yetkisini kazandırıyor (Görgün 2000:298). Medenileştirme misyonu (vazife-i temeddün) bir açıdan bakıldığında Batının ulaştığı seviyeden henüz bu seviyeye ulaşmamış olanları haberdar etme ve onların da bu nimetlerden yararlanmasını sağlamak gibi idealist bir hareket gibi gözükmektedir. Ancak bu eylem tarih içinde sonuçları itibariyle değerlendirildiğinde "Afrika'dan Hint kıtasına ve güneydoğu Asya'ya kadar uzanan bir bölgenin sömürgeleştirilmesine yardımcı olan, Batı dışı coğrafyalarda Avrupa emperyalizmini meşrulaştırmak amacıyla kullanılmış önemli bir kavramsal araç olmuştur" (Kalin 2010:6).

Bu dönemde önemli tartışmalardan biri olan medeni sayılma kriteri de duruma göre çeşitlilik göstermekteydi. 19.yy Avrupa aydınları İngiliz toplumunu medeni kabul ederken, Hindistan toplumunu belirli bir hukuk sistemine sahip olmadığı için yarı medeni saymaktaydı Çünkü onlara göre medeniyetin en önemli kriteri, hukuk ve düzen sahibi olmaktı. Buradaki hukuk ve düzen diğer hukuk sistemlerini yok sayarak Batı'nın hukuk sistemini referans olarak almaktaydı. Buna göre o dönemde

Hindistan toplumunda hakim olan İslam ve Hint hukuk gelenekleri, Batı medeniyet kriterlerine uygun bir hukuk anlayışına ve düzen mefhumuna sahip değildi. Bu sebepten İngiltere, Hint toplumuna yeni bir hukuk sistemi getirmeli, yeni bir eğitim sistemi kuralmalı ve böylece medeniliğin ölçütü olan hukuk ve düzen fikirlerini topluma yerleştirmeliydi (Kalın 2010:7).

Avrupalı olmayan toplumların geri kalmışlığını ima etmek için kullanılan medeniyet anlayışının 19.yy'daki ölçüsü hukukun yanı sıra bilim-teknik ve sanayi alanlarında gelişmiş olmaktı. Batı'nın son dönemde ortaya koyduğu bilim anlayışına, teknik gelişmişliğe ve sanayi sistemine sahip olmayan ya da buna adapte olamamış toplumlar medeni sayılmamaktaydı. Özellikle akli merkeze alan ve metafiziği dışlayan Bilim Devriminin etkisiyle “fiziki alemi kontrol altına almak için gerekli zihinsel ve teknik araçları geliştiremeyen toplumların ilkel olarak tanımlanması 19.yy Batı düşüncesinin temel kabullerinden biri olmuştur” (Kalın 2010:9). Bu siyasi bağlam içinde üretilen söylem sayesinde Batılı olmayan toplumlar uluslararası sistemin ikincil aktörleri konumuna indirgenmişlerdi.

1.8 Medeniyetin 19.yy'da İslam Coğrafyasına Girişi

Medeniyet (Civilisation), kelime olarak Türkçe'ye 19. yy.'da girmiştir. Civilisation kelimesini “sivilizasyon” olarak Türkçede ilk kullanan kişi elçilik, sadrazamlık ve hariciye nazırlığı yapan Mustafa Reşit Paşa'dır. 1834'te Paris elçiliği döneminde gönderdiği resmi yazılarda Türkçe karşılığını bulamadığı bu kelimeyi, ‘terbiye-i nâs ve icrâ-yi nizâmât’ olarak tarif eder (Meriç 1999:83). Kelimenin ‘medeniyet’ şeklindeki ilk kullanımının 1838'de diplomat ve devlet adamı Sadık Rıfat Paşa olduğu söylene de kesin olarak Bianchi'nin 1843 baskılı Fransızca-Türkçe sözlüğünde yer aldığı bilinmektedir. Kelimenin karşılığı kısa bir süre içinde medeniyet olarak oturmuş, 1845'ten sonra yaygınlaşmış 1850'lerde sözlüklere girerek, 1860'lardan sonra ‘sivilizasyon’ kelimesinin yerini almıştır (Baykara 1982:31-32; Toynbee 1991:51; Bilge 2006:236).

Medeniyet Osmanlı'ya kelime olarak girişinden önce kavram olarak girmiştir. Aydınlanma sonrası Batı düşüncesinde yeniden tanımlandığı/yorumlandığı “biricik ve en büyük medeniyet Batı medeniyetidir” telkini medeniyet kavramı ile Batı dışı toplumlara çeşitli araçlarla yayılıyor/dayatılıyor ve bu toplumlarda çeşitli değişim ve dönüşümlere yol açıyordu. Bu değişim baskısının etkisi İslam medeniyetinin son büyük açılımı olan Osmanlı Devleti'nde de değişme/dönüşme taleplerine yol açmıştır. Tanzimat, Meşrutiyet ve nihayetinde modern Türkiye'nin kurulmasıyla sonuçlanan ve Batılılaşma diye adlandırılan bu süreç Osmanlı devlet adamları ve düşünürlerinde önemli arayışlara sebep olmuş, batı medeniyetinin üstünlüğü görüşü devlet ve aydınlar arasında taraftar bulmaya başlamıştır (Bilge 2004:10).

Medenileşme terimi etrafında kavramlaşan ve zamanla medenileşmekle eş anlama gelen Batılılaşma, Batı'ya ait (bazı) telakkileri benimseme sonucunda Batı gibi olma argümanı üzerine kuruluydu. Temel yargı ise Batının bilim, teknik ve sanayideki üstünlüğünün neticesinde Osmanlı'nın geri kalmışlığı ve bu geri kalmışlıktan kurtulmanın çaresi ise Batı gibi medeni olmaktan geçer idi. Batı'ya benzemek ise Batılı kurum ve hayat tarzını benimsemekten geçerd.

Medenileşmenin kurumlar üzerindeki ilk etkisi askeri ve idari yapının düzeltilmesine yönelik girişimlerle başlamıştı. İlerleyen zamanlarda padişahın da konumunu içine alarak tüm siyasi, idari ve sosyal kurumların değiştirilmesi gerektiğini vurgulayan bir siyasi elit ve aydın hareketine dönüşmüştür.

Hayat tarzı olarak medeniyet 19. yüzyılın ilk yarısında özellikle seyyahlar tarafından içki, tiyatro, dans, moda ve kıyafetin yanı sıra gazete, patates yemeği, masa, sandalye, bıçak ve çatal gibi İslam toplumunda yaygın biçimde rastlanmayan unsurlara bağlı olarak tanımlanmıştı. Medeni olmak bu bağlamda hayatı bu unsurlarla çevrelemek gibi sığ bir anlam ifade ediyordu. Bu dönemde medeniyet bu gibi unsurlarla tanımlanan ‘tarz-ı hayat’ şeklinde algılanmakta ve medenileşmenin gerekli olduğu genellikle kabul edilmekteydi (Görgün 2000:299).

Dönemin Osmanlı devlet adamı ve tarihçisi Ahmet Cevdet Paşa, Batı'daki gelişmelere soğukkanlı yaklaşmış, Batı'ya karşı aşırı bir hayranlık duymamıştır. O, Batı medeniyetinin tek ve en gelişmiş medeniyet değil, tarih boyunca sahneye çıkan büyük medeniyetlerden sadece bir tanesi olduğu düşüncesindedir. Ona göre bu elde ettiği seviyeyi de eski medeniyetinin mirasına konduğu için gerçekleştirebilmiştir (Bilge 2004:84).

Medeniyete bakışı ve tarihi olayları yorumlama metodolojisi bakımından İbn-i Haldun ile paralellik gösteren Ahmet Cevdet Paşa birlik olmanın korunma ihtiyacı ve devlet teşekkülü neticesini doğurduğunu söyler. Devlet oluşumunu kendini koruma ihtiyacından insanların haklarını bir üst güç olan yönetime devrettiklerini söyler. “İnsanlar, kendilerine gelecek zararları önlemek ve başka insan ve toplumların birleşerek kendilerini gadretmek isteyecekleri endişesiyle, herkes zati haklarını hükümete emanet ile onun hükmüne razı olurlar.” Ve bu endişeden kurtulmaları sayesinde de ‘kemat tahsiline fırsat bulurlar’ yani kendilerini geliştirme imkanı elde ederler (Cevdet Paşa 1994:19). Ortaya çıkan bu ilim ve sanatın gücüyle daha az kişinin, daha çok kişinin yapabileceği işi ortaya koyabileceğini ve geri kalan “insan-zaman”ların ilerlemeyi sağlamada kullanıldığını söyler. “Bu seviyeye gelen millet artık sadelik ve basitlik içinde kalmayıp, süslenme ve külfetler artarak ihtiyaçlar çoğalır.” (Cevdet Paşa 1994:20)

Yaratılış itibarıyla toplu olarak yaşamak zorunda olan bir varlık olan insanın “akd-ı cemiyet” etmesi bir zorunluluktur. Bu bir arada yaşamının sonucunda gelişim göstermesi, ilerleyiş ve yükselişleri, “bedaviyetten haderiyette” geçişleri bir “emr-i tabiidir.” Ahmet Cevdet Paşa bu gelişimi üç basamaklı sosyolojik bir geometriye oturtmuştur. İlk olarak ‘sosyal hayatın en aşağı derecesini çadırda oturan (haume nişin) kabileler temsil eder. Bunlar sadece zorunlu ihtiyaçlarını karşılar ve soylarını devam ettirirler. İkinci olarak; “köylerde oturanalar (ehl-i kura) ve büyük şehir ahalisidir (medain-i muazzama ahalisi). Bunlar medeniyet eseri olan maarifden, ilim ve sanatlardan ve “hasais-i kemaliye-yi insaniye”den faydalanırlar. Köyde oturanlar, şehirde oturanlara nisbetle medeniyetin eserlerinden daha az istifade edebilirler.”

Üçüncü olarak da; “medeniyet yani devlet ve saltanat mertebesidir.” Bu safhaya gelmiş toplumlar ‘bir devletin himayesine sığınarak, birbirlerine gadr ve zulüm etmekten ve düşman veya yabancı endişesinden kurtulurlar. Bir taraftan beşeri ihtiyaçlarını karşılar, bir taraftan da ‘kemalat-ı ihsaniye’lerini tamamlarlar.’ (Yazan 1992:40).

Bütün bu tanımların yanında Cevdet Paşa medeniyetle ilgili bazı diğer noktalara da dikkat çekmiştir. Ona göre; medeniyeti ulaşılması gereken bir gayenin kendisi değil, ulaşılması gereken bir gayenin en büyük aracı olması lazımdır. Medeniyetler eski medeniyetlerin miraslarına konarak gelişirler. Bunu söyler ancak ilerde daha detaylı değineceğimiz konu olan bir medeniyetin başka bir medeniyete dönüşmesine imkan yoktur şerhini de düşer.

Aynı dönemde Osmanlı coğrafyasında yazar, ansiklopedi ve sözlük yazarı Şemsettin Sami’ye göre insanlar diğer canlılardan ayrıdır ve kendi aralarında da farklıdır. Diğer canlılardan akıl yönüyle farklı olması, insana medeniyet kurma imkanı vermektedir. İnsanların kendi aralarındaki farklılıkları zenginlik olarak görerek birleştirebilmesi neticesinde medeniyet kurabildiklerini ileri sürmektedir. İnsanın yaratılışında medeni olma kabiliyeti vardır ama olabilmesi kendi iradesine bağlıdır. Yani insan potansiyel olarak medenidir ama bu potansiyel insan iradesi ile kinetiğe dönüştürmelidir. İnsan, “akıl ve ferasetini kullanıp ihtiyaç duydukları şeyleri keşfetme ve düşünme kabiliyetini olgunlaştırma”ya çalışma iradesini ortaya koyduğunda diğer yaratıklardan daha üstün daha medeni bir hayat sürebilir (Çalık 1996:142).

“Medeniyet ebedîyyen hiç bir medeniyetin tekelinde kalmamıştır.” Diğer bir ifadeyle, hiçbiri medeniyet gelişmeye sıfırdan başlamaz; birbirinin üzerine eklenir. (Çalık 1996:145). Kendinden öncekinin birikimine eklenir. İnsanlık tarihi boyunca Mısır-Yunan-Roma-İslam-Modern Batı medeniyeti çizgisi zaten bunu göstermektedir.

Bir medeniyetin mirasına, herkes değil (ancak) değerini bilenler sahip çıkabilir. Çünkü, iptidai bir toplum “medeni hayat süren bir toplumun eserlerini almaya ve anlamaya muktedir değildir.” (Çalık 1996:145). Burada sahip çıkmaktan kasıt alıp tutmak değil durduğu yerden alıp ileri götürmektir. Ama bunu ancak onu anlayabilenler yapabilir, kendini geliştirmiş (medenileşmiş) bir toplum medeniyeti daha da ileri götürme becerisine sahiptir. Bu kesin götürmüştür manasına da gelmemektedir.

1.9 20.yy’da Medeniyet Kavramının Durumu

20.yy’a gelindiğinde medeniyet kelimesinin mutlak ve tekil olarak ilerlemenin son halkası olan modern Batı medeniyeti anlamında kullanılmasının yanında çoğul olarak kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Medeniyeti Batı ile aynı anlamda kullanan düşünce modern Batı’dan önceki dönemlerde insanlığı belirli bir seviyeye çıkarmış olan toplulukları dışlamış oluyordu. Bu dönemde kelimeye Grek ve Roma medeniyeti şeklindeki kullanımda olduğu gibi bir anlam daha yüklenmiştir. Fakat bu yeni anlamın kullanım alanı Grek ve Roma medeniyetleri bağlamında kalmakta özellikle İslam toplumları medeniyetin bu kullanımının içinde sayılmamaktaydı. Ek olarak bu iki medeniyet modern Batı medeniyetinin ön aşaması ve beslendiği kaynak olarak görüldüğü için Batı-merkezci olarak kabul edilmektedir. (Görgün 2000:298). Zaman içinde çoğul anlamında medeniyet, insanlığı belirli bir seviyeye yükseltmiş, yazılı kültüre sahip, bilinç ve teknolojiye gelişmiş toplumları kapsayacak şekilde kullanılmaya başlanmıştır. (Turhan 1994:38)

Dönem içindeki şartların değişmesi/gelişmesiyle medeniyet kriteri de değişiklik göstermiştir. Hukuk, bilim, teknik ve sanayi gelişmişliği çizgisinde ilerleyen medenilik kriteri 20.yy’ın sonlarına doğru teknolojik üstünlüğe doğru kaymaktaydı.

Modern dönemde teknik yerine teknoloji ile medeniyet arasında kurulan doğrusal ilişki, “teknolojist” bir medeniyet tasavvurunun doğmasına neden olmuş ve

teknolojik icat ve ilerleme kapasitesi, medeniliğin başlıca ölçütlerinden biri haline gelmiştir. Medeniyet ve modernite ve teknoloji arasında kurulan bu ilişki her iki kavramın da Aydınlanma sonrası Batı düşüncesinde ve giderek batılı olmayan toplumlarda yeni anlamlar kazanmalarına yol açmış ve ‘medenî olmak’ ile ‘modern olmak’ eş anlamlı hale gelmiştir. Buna tanıma göre ulaşılmak istenen bir gelişmişlik hali olarak medeniyete erişmenin yolu modernleşmeden geçmektedir (Kalın 2010:11).

Aynı dönemde bazı düşünürler, insanlığı iki büyük dünya savaşı ve bu savaşlar sonucunda ortaya çıkan umutsuzluğa sebep olduğu gerekçesiyle medeniyete dair eleştirel şüpheler doğurdu. Hem medeniyet hakkında hem de Batı medeniyetinin tek çizgili evrimsel-gelişimci anlayışa bağlı olarak, insanlığın ulaşabileceği yegane ve en gelişmiş hayat şekli olup olmadığı konusunda tartışmalara yol açtı (Görgün 2000:299).

Modern Batı bağlamındaki medeniyet kavramına eleştirel yaklaşımlar düşünürlerden biri Albert Schweitzer (1875-1965)’ dir. Ona göre uygarlığın varlığını sürdürebilmesi için yaşama saygı göstermeli ve bütün canlıları içeren etik bir temele dayanması gereklidir. Ahlaksal temeli olmayan bir uygarlığın sanat ve bilim gibi maddi alanlarda başarılı olsa bile nihayetinde çökeceğini dile getirir. Schweitzer, ahlaktan sonra medeniyetin temelini o medeniyetin dünya görüşünün olduğunu belirtir. Medeniyetin dünya görüşü insanlara varoluşsal soruları sordurmalıdır. Bu soruların cevapları en basitinden şu tanıma uymalıdır: ‘kendimizi insan olarak, insan ırkını mükemmelleştirmek insanlık şartlarında ve nesnel dünyada her türlü ilerlemeyi gerçekleştirmek çabasına vermektir’. Schweitzer’in tanımı İslam medeniyetine belli yakınlıklar göstermektedir. Medeniyeti bireylerin ya da kitlelerin maddi manevi ilerlemesi olarak görür. Batı uygarlığında maddi ile manevinin arasındaki bağın sağlam olmadığından çöküşünü kaçınılmaz olduğunu ileri sürer (Schweitzer 1965:61-62; Kirenci 1997:92-98).

Kültür ile medeniyet arasında ilişki üzerine yoğunlaşan Spengler (1880-1936), medeniyetin yapıtaşı olarak kültürü almaktadır. Kültürü morfolojik bir kavrayışla ele alır ve kültürün zamanla büyüdüğünü ve gelişmesini tamamladıktan sonra öldüğünü ifade eder. Bu ölümün sonucunda ise medeniyet ortaya çıkar. Ona göre kültür organik bir varlıktır ve bu yaşam döngüsü medeniyetin oluşması ile sonlanır. Spengler'e göre her kültür bir medeniyettir ve kültürün ölmesiyle oluşan medeniyetler kendilerinden yeni kültürler çiçeklenene kadar yaşarlar (Spengler 1978; Kirenci 1997:106:116).

Pitirim Sorokin ise, medeniyeti kültürün üst sistemi olarak görmektedir. Kültür tanımına geçmeden önce toplumsal sistem, örgütlenmiş grup ve kültürel sistem kavramlarının tanımlarını yapar. Toplumsal sistem; üyelerinden her birinin birbirlerine ve dünyaya karşı rollerini ayrıntılarıyla tanımlayan bir örgütlenmiş gruptur. Kültür olgusu ise o toplum içindeki herhangi iki şeyin birbirleriyle bir şekilde bir bağ ilişkisi içinde olma durumudur. Toplumsal-kültürel olguların bağlamlarını şu kademelere ayırır: mekan-zaman komşuluğu, dolaylı nedensellik, doğrudan nedensellik, anlamlı nedensellik. Matematik, din, vs. gibi olguların toplumsal kültür sistemlerinin elemanları olarak tanımlar. Medeniyet üst sisteminin elemanı ise kültürdür. Her üst sistemin ideolojisini belirleyen öncülleri yani üst sistemi kendisi yapan bir değer yapısı vardır. Bu noktada Sorokin Dawson'dan şu alıntıyı yapar: 'her uygarlığın ardında vahiyle varılmış bir vizyon vardır'. Üst sistem ya da medeniyetin gerçeğine ulaşmak için bilim, kültür veya toplumsal yapının görünür özelliklerini ele almak yeterli değildir. Medeniyet bütün yönleriyle ele alınmalı ve onun temel vasfı yakalanmaya çalışılmalıdır. Ancak bu şekilde bütüncül bir yaklaşımla gerçek bir medeniyet tanımına ulaşılmış olunur. (Sorokin 1972; Kirenci 1997:124-135).

Ulus-devlete geçiş süreci Osmanlı düşünürlerinden Ziya Gökalp kültür ile medeniyet arasında net bir ayırım yaparak kültürü milli, medeniyeti ise milletlerarası bir kavram olarak almaktadır. Daha açık bir ifadeyle aynı medeniyet dairesine giren bir çok milletin oluşturduğu sosyal hayatların ortak toplamıyken, kültür yalnız bir

milletin dini ahlaki hukuki estetik, lisani, iktisadi ve fenni hayatlarının uyumlu bütünüdür. Örneğin Avrupalı milletler arasında bir ortak bir Batı Medeniyeti vardır ancak bu medeniyet için birbirinde ayrı alt birimler halinde bir İngiliz kültürü, bir Fransız kültürü ve bir Alman kültürü vardır. (Gökalp, 1990:30-31).

Medeniyetle kültürü kapsam açısından ayırma tabi tutarak birini evrensel ve diğerini yerel bir kapsama oturtan Gökalp, bu ikisi arasında ortak nokta ikisinin de tüm sosyal hayatı içine almasıdır. “Sosyal hayatlar şunlardır; dini hayat, ahlaki hayat, hukuki hayat, estetik hayat, rasyonel hayat, iktisadi hayat, lisani hayat, fenni hayat. Bu sekiz türlü sosyal hayatın bütününe milli kültür adı verildiği gibi medeniyet de denilir’ (Gökalp, 1990:30).

Medeniyet ile kültür arasında böyle bir kapsam ayrımı yapıldıktan sonra kültürün millete has ve doğal bir şey olması hasebiyle değiştirilemeyeceği ancak medeniyetin milletler üstü mahiyeti sebebiyle taklit yoluyla elde edilebilen ve değiştirilebilen bir şey olduğunu ileri sürmek mümkün olmuştur. (Gökalp, 1990:33-39) “Medeniyetler milletlerin elbiseleri gibidir. Nasıl ki fertler elbiselerini değiştirebilirlerse, milletler de medeniyetlerini değiştirebilirler” (Gökalp 1980: 39). İki kavramın da sosyal hayatın bütününe içine aldığı hatırlandığında değiştirilebilir olan şeylerle değiştirilemez olan şeylerin birbirinden nasıl ayrılacağı pek belli olmamaktadır. Değiştirilebilirlik argümanı, sosyal hayatın sekiz unsurundan hangisinin milli hangisinin evrensel olduğunun bilinmeyeceği bir ortamda kaygan bir kavramsal zemin ortaya çıkarmıştır.

Osmanlı'nın son dönemlerinde Türkçülüğü ve Türk milliyetçiliğini sistemleştiren düşünür olan Ziya Gökalp, Türk kültürü korunarak Batı Medeniyeti'ne geçilebileceğini savunmuştur. “Doğu medeniyet dairesinde bulunan Osmanlı medeniyeti her halükarda ortadan kalkacak, onun yerine bir taraftan İslam diniyle beraber bir Türk harsı (kültürü), diğer taraftan da Batı medeniyeti kaim olacaktır. Fakat Batı medeniyetine girmeden önce millî harsımızı arayıp bularak millî harsımızı meydana çıkarmamız gerekmektedir” (Gökalp 1976: 39–41). “Türkleşmek

İslamlaşmak Muasırlaşmak” olarak doktrinleştirdiği görüşünde Gökalp; kültür olarak Türk kültürünü koruyarak, “geçirdiği tekâmül sonucu ahlaki bir yapıya bürünmüş ve bunun sonucunda da, bireysel davranışlara yön veren içsel bir duyguya dönüşmek suretiyle, bir vicdan meselesi” haline indirgenmiş haliyle din olarak İslam’ı koruyarak, Batı Medeniyeti’ne dahil olunarak muasırlaşılacaktır (çağdaşlaşılacaktır) (Keskin 2003).

Toynbee (1889-1975), medeniyet anlayışının uluslar ötesi bir yaklaşımla ele alınması gerektiğini söyler. Devletlere odaklanmak medeniyeti anlama noktasında yetersizdir ve bu nedenle devletlerden daha büyük yapılara yani toplumlara bakılmalıdır. Medeniyet tanımının sadece kültür temelli olmasını eleştirir ve bu tanıma maneviyat da eklenmesi gerektiğini söyler.

Medeniyet doğuşunu ve gelişimini açıklamada “meydan okuma-tepki” kavramını öne süren kişi Toynbee’dir. İnsanlar arası ilişkide neden-sonuç gibi gözükken şey, neden sonuç değil aslında meydan okuma ve cevaptır. “Yaşayan kimselerin biri ya da öbürünün bir çatışma karşısındaki inisiyatifi bir neden değildir; bir meydan okumadır. Doğurduğu durum da bir sonuç değildir, bir tepkidir.” Toynbee, tepki ile sonuç arasındaki ayrımı “önceden belirlenmişlik” üzerinden yapmaktadır. Bu, nedensellik üzerine kurulu modern batı düşüncesinin sosyal bilimlerdeki tezahürüdür. Buna göre sonuç nedene bağlı önceden belirlenmişliktir. Yani neden biliniyorsa sonuç belirlidir ve her durumda aynıdır. İşte bu paradigma üzerine kurduğu sonuç kavramını tepki kavramından ayırması gerekmiştir. Çünkü ona göre tepki, “her durumda aynı olmaz ve dolayısıyla önceden tahmin edilmesi, kendi içsel yapısı gereği mümkün değildir.” Bu bakımdan “insanlar arasındaki ilişkiler, sonuç yaratan nedenler değil, tepki yaratan meydan okumalar”dır. (Toynbee 1978:104-105; Kirenci 1997:135-160). Böylece uygarlıkların doğuş nedeninin “meydan okuma ve tepki” adını verdiği karşılıklı etkileşme kalıbı içinde aranması gerektiğine inanan Toynbee “aynı meydan okuma bazı durumlarda yaratıcı bir tepkiye yol açarken, başka durumlarda aynı sonucu vermeyebilir” (Toynbee 1978:120; Kirenci 1997:135-160)

Toynbee, bir toplumun ya da medeniyetin sürdürülebilirliğini meydan okumalara karşı verilen başarılı tepkilerin sürekliliğine ve bu ikili döngünün doğurganlığına bağlamaktadır. Yani bir meydan okumaya karşı başarılı bir tepkinin yeni bir meydan okumayı doğurması gerektiğini düşünmektedir. Böylece, tek bir hareket, bir “hareket dizisine” dönüşür bu dizi de sürekliliği sağlar. Ona göre ‘meydan okuma ve tepki devinimi, eğer her başarılı tepki yani yaratıcı uyarlamalar getiren bir eşitsizlik sağlıyorsa, kendi kendini sürdürebilen bir dizi olur.’ (Toynbee 1978:139-143; Kirenci 1997:135-160).

Toynbee’ye göre yer yüzünde 21 tane medeniyet gelmiş geçmiştir, şuanda yaşayan 5 medeniyet mevcuttur. Bunlar, “Batı” , “Rus” , “İslam” , “Hint” , “Uzak Doğu” medeniyetleridir. Ona göre, bu medeniyetler birbirlerinden tamamen kopuk değildir. Bu medeniyetler arasında “Batı, çok daha geniş, çok daha ihtiraslı bir hale gelmiş bulunmaktadır. Bu hareketle Batı Medeniyeti, bütün insanlığı, büyük, tek bir cemiyet halinde birleştirerek, karada, denizde ve havada modern Batı tekniği sayesinde, insanlığın işletebileceği her şeyin kontrolünü ele geçirmek gibi büyük bir hedefe yönelmiş durumdadır.” (Toynbee:1952).

Maneviyatı da ekleyerek yaptığı uygarlık tanımında Toynbee şöyle belirtir, medeniyet “içinde bütün insanlığın, herkesi kapsayan tek bir ailenin üyeleri olarak, tam bir uyum halinde yaşayabilecekleri bir toplum durumunu yaratmak için girişilmiş bir çaba”dır. (Toynbee 1978:45-46; Kirenci 1997). Ancak Toynbee 19.yy Batı aydınlarına benzer bir bakış açısı ile bu ailenin son dönemdeki babasının modern Batı medeniyeti olduğunu düşünür. Diğer çocukları yetiştirme vazifesi de bu sebeple Batıya düşmektedir. “Ona göre medeniyetler, tek yönlü bir yoldaki otomobiller gibidir. İlkel toplumlar, iki yanı uçurum olan bir dağın tepesinde uyuşukça uzanan insanlara benzetilebilir. Medeniyetler ise bunların kayalıklara tırmanmak üzere ayağını kaldırmış yoldaşlarıdır. Yani ilkel toplumlar statik, medeniyetler dinamiktir. Toynbee’ye göre tırmanılacak bir kayalık, izlenecek bir yol vardır. Bu da tarihin gidişine bakarsak Batı medeniyetinin dinamizmi evrensel geçerliliğe sahiptir.”(Özel 2000:131)

Toynbee, batılılaşmanın bir ideoloji haline gelme sürecine teorik ve pratik katkılarda bulunmuştur. Ona göre, Batı, ortaya koyduğu bu medeniyet anlayışı üzerine bir “Dünya Devleti” kuracak ve Batı dışındaki toplumlar da bu devlet içinde yer alacaklardır. Ancak, “bu devletin eşit haklara sahip, aynı statüye uyacak cemaatleri olarak değil, Batı hakimiyetine kayıtsız şartsız mahkum, Batı’nın tanıyacağı miktar ve derecede hür ve tok (veya aç) proleter (sömürülen) zümre statüsü”ne sahip olacaklardır (Canan 2008:21). Bu son ve kalıcı medeniyet olan Batı medeniyetinin “hegemonik etkisinin oluşturacağı ekonomi-politik düzen karşısında zamanla buharlaşarak (annihilation) yok ya da asimile olacaklarını” iddia eder (Davutoğlu 2007:406). “Batı dışında kalan bütün milletler toptan proleter kılınabilir mi!, proleterya bir millet içinde bir zümredir” şeklinde akla gelecek itiraza Toynbee, Mussolini’den naklen kaydettiği bir cümle ile cevap veriyor: “Proleter fertler ve sınıflar olduğu gibi, proleter milletler de var.” (Canan 2008:21)

Bu alıntının devamında bu zümreye kimlerin gireceğini ekler. “Bu gruba, muhtemelen Batılı olmayan milletler girecek” (Toynbee 1952). Toynbee, ırkçı/elitist bir zemin üzerine oturan bir argüman daha öne sürerek Batı ile diğerleri arasında büyük bir mahiyet ve atlanamaz sınıf farkı çizer. Ona göre “Bu gayr-ı Batılı milletler “Baticılık”ın, bir kuvvet oyunuyla memleketlerini Batılı modeller üzerine, hür ve müstakil devletler halinde değiştirmeye zahirde muvaffak olsalar ve bütün dünyayı kucaklayan beynelmilel bir cemiyetin ismen hür ve eşit üyeleri olarak Batılı kardeşleriyle ortaklaşsalar bile (proleter milletler grubunda kalmaya devam edecekler.)” (Canan 2008:21).

Toynbee’nin halen yaşadığını ileri sürdüğü beş medeniyetten biri olan Batı medeniyetini “kurtarıp” diğerlerini Batı menfaatlerine “uygun” hale getirmenin - siyasilerce uygulamaya konacak- “müessir formüllerini ve yollarını aradığını söylemede bize cesaret veren açık ifadeleri var”dır. (Canan 2008:19) Batı dışındaki toplumları “uygunlaştırmak” zor bir iştir. Çünkü bu, Batı’nın bütün dünyayı karşısına alması demektir. Ancak “Toynbee, tahlillerinde bunun da yollarını göstermeyi ihmal etmez ve gerçekten hiç de gayr-ı makul olmayan kolaylıkta pratik bir yol

gösterir.”(Canan 2008:19) İbrahim Canan bu batıcı metodu oldukça “ürkütücü ve düşündürücü” bulur ve şöyle sıralar:

1 - Toynbee’ye göre, dünya devleti kaçınılmaz bir gerçektir.

2 - Bu devlet Batılıların hakimiyetinde olmalıdır.

3 - Dünya devletini insanlara benimsetmede en uygun psikolojik ortam emniyet (securite) duygusudur.

4 - Batı dışındaki medeniyet mensuplarını Batı menfaatlerine uygun hale getirmede öncelik İslam alemine verilmelidir.

5 - Toynbee, emniyet duygusunun kurcalanması (manipüle edilmesi) suretiyle insanlığın dize getirileceğini ima eder (Canan 2008:23).

Medeniyet meselesini temel alan çalışmalarıyla bilinen günümüz İslam düşünürü Seyyid Hüseyin Nasr (d.1933), tek ve hakim Batı medeniyeti anlayışına eleştirel yaklaşımlardandır. Ona göre, Medeniyet terimi “genelde tekil olarak kullanılır; kastedilen de hicri 12./miladi 18. yüzyıldan beri Batı’da asıl Medeniyet olarak anlaşılan Batı medeniyetidir.” (Nasr 2007:117) Batı hakimiyeti ile ilgili biraz daha iler giderek modern Batı’nın, “İslam medeniyeti de dahil diğer tüm medeniyetleri sistemli bir şekilde ortadan kaldırmak amacıyla kurulan” bir medeniyet olduğunu söyler. (Nasr 2007:117) Nasr, Toynbee’nin Batı medeniyetinin diğer uygarlıkları hakimiyeti altına alacak öngörüsünün gerçekleşmediğini ileri sürer. Ona göre, “modern insan anlayışı var olan tek anlayış olmadığı gibi, modern uygarlık da iddialarına rağmen küreselleşmede ve diğer uygarlıkları tamamen yok etmede başarılı olamamıştır. Diğer geleneksel medeniyetlerden geride kalan birtakım şeyler hala vardır; özellikle de İslam medeniyetinde.” (Nasr 2007:18)

İslami bakış açısını merkeze alan Nasr'a göre gerçek bir medeniyet, "içinde tüm yaşam yönlerinin insana Allah'ı ve asli mahiyetini hatırlattığı bir medeniyettir." İnsanın dünyadaki görevi olan Allah'ın halifesi olma rolünü yerine getirebilmesi ancak bu şekilde mümkündür. Bir medeniyetin büyüklüğünün göstergesi "ürettiği taşıma araçları ve zeki makinelere ve de üyelerinin dünya hayatını ne kadar uzattığıyla ölçülmez. Bir medeniyetin büyüklüğü ve otantikliği insana kulluk ve halifelik vazifesini yapabilecek şartları yerine getirip getirmediğine göre değerlendirilir. Çünkü zaten bu kulluk ve halifelik vazifesi İslam tarafından insanın yeryüzündeki varlık sebebidir. (Nasr 2007:119-120) "İslami bakış açısına göre, bir medeniyetin değeri -başka bir şeye göre değil- onun insanın yeryüzündeki nihai amacına ne kadar hizmet ettiğine göre belirlenir." (Nasr 2007:119-120)

Ahmet Davutoğlu, medeniyet kavramının tekil ve çoğul kullanımı ve bu kullanımın medeniyetler arası ilişkilerin tarihi seyrine yansımaları konusunda üç alternatif yaklaşımdan bahseder. Birinci yaklaşım hegemonik-batıcı yaklaşımdır. Bu düşünce sahipleri "insanoğlunun tarihi tecrübesinde farklı medeniyetlerin aynı tarih diliminde birlikte var olabildiklerini kabul etmekle birlikte modernitenin etkisiyle zamanla tek bir medeniyetin hakimiyetinin söz konusu olacağına ve diğer medeniyetlerin tarih sahnesinden çekileceklerine inanırlar. 20. yüzyıl başlarında medeniyet tarihçileri arasında yaygın olan bu yaklaşımın en tipik temsilcisi Arnold Toynbee'dir." (Davutoğlu 2007:406).

Davutoğlu'na göre ikinci yaklaşımı benimseyen çatışmacı zümre, farklı medeniyetlerin bugün de var olduklarını ve geleceği belirleme gücüne de sahip olduklarını kabul etmektedir. Ancak medeniyetler arası ilişkiyi çatışmacı bir düzleme oturtarak "insanlık tarihini medeniyetler arasındaki çatışma ekseninde yorumlamaktadır" (Davutoğlu 2007:407). Davutoğlu, olumlu ve kurucu bir kavram olan "Medeniyet" in yıkıcı ve çatışmacı bir söylemin öznesi haline gelmesinin siyasi ve stratejik bir çabanın ürünü olduğunu söyler. Bu yaklaşımın en tipik temsilcisi olarak Samuel Huntington'un "Medeniyetler Çatışması" tezini örnek verir.

Bu yaklaşımın en tipik temsilcisi olan Samuel Huntington'un meşhur "Medeniyetler Çatışması" tezini batı medeniyetinin öncülüğündeki uluslararası sistemin engelleyemediği Bosna katliamının en yoğun günlerinde kaleme alması ve bütün bu yaşananlardan başta İslam medeniyeti olmak üzere batı-dışı medeniyetleri sorumlu tutması ve aynı makalede batı siyaset yapımalarına batı-dışı medeniyetlere dönük çatışmacı tedbirler önermesi bu açıdan hiç de şaşırtıcı değildir (Davutoğlu 2007:407).

Davutoğlu'nun destekçisi olduğu üçüncü yaklaşım ise önceki iki yaklaşımın takıldığı aşırı uçları törpüleyici ve yerine oturtucu özelliği ile dikkat çekicidir. Bu yaklaşım;

"... farklı medeniyetlerin sadece tarihte değil, bugün de etkilerini sürdürdüklerini, ancak bu etkinin doğası gereği mutlaka çatışmacı olması gerekmediğini, tarihte medeniyetler arası savaşlardan daha çok medeniyet-içi savaşlar yaşanmış olduğunu, ortak insanlık mirasının ürünü olan medeniyetlerin insanoğluna alternatifler sunan zenginlik kaynakları olduklarını ve geçmişte olduğu gibi bugün de etkileşimde bulunmalarının kaçınılmaz olduğunu, önemli olanın bu etkileşimin bütün bu birikimleri kucaklayan içselleştirici bir yöntem ile gerçekleştirilmesi olduğunu benimsemektedir." (Davutoğlu 2007:408)

Davutoğlu, bu yaklaşımın sundukları arasında; insanlığın evrensel ortak değerlerini içselleştirilmesini sağlayacağını, hem de medeniyetler arası etkileşime dayalı barışçıl bir yöntem ile küreselleşmenin getirdiği yeni meydan okumalara ortak cevaplar bulunabileceğini saymaktadır. Ek olarak, "geçmişte olduğu gibi bugün de medeniyet bunalımlarının karşılıklı aşılma ile aşılabileceğini, dolayısıyla hukuki

temel varsayımların ve normların da bu çerçevede yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini” düşünmektedir. (Davutoğlu 2007:408)

Günümüz araştırmacılarından İbrahim Kalın, Ahmet Davutoğlu'nun çizgisi üzerinden hareketle medeniyet kavramını, “bir dünya görüşünün (Weltanschauung) zaman ve mekan, yani tarih ve coğrafya boyutunda tezahür ve tecessüm etmiş halidir.” şeklinde tanımlamaktadır. Geniş kapsamıyla medeniyet, insan hayatıyla ilgili maddi manevi tüm unsurları: düşünceyi bilimi, sanatı, mimariyi, yönetimi, ekonomik üretim ve paylaşımı, adetleri ve inançları içine alır. İnsanlığı büyük ortak payda olarak görürken medeniyetlerin kendine özgü nitelikleriyle kendi rengini taşıyan farklı kimlik ve aidiyet çerçeveleri sunduğunu ileri sürer (Kalın 2010:51).

Kalın, bu tanımı yaparken medeniyeti iki temel üzerine dayandırır. Bunlardan birincisi dünya görüşü ve varlık tasavvuru olarak ifade ettiği metafizik çerçeve, diğeri ise bu çerçevenin içinde şekillenen pratiği içine alan sosyal ekonomik ve siyasi düzen fikridir (Kalın 2010:20). Yani medeniyeti sadece teorik bir altyapı olarak değil onun hayatın içine temas eden yönünün de varlığına işaret etmiştir. Bir dünya görüşü, varlığa ve varlığın anlamına ilişkin en temel ve genel soruların cevabını vererek varlığı açıklar. Varlık tasavvuru ise bu dünya görüşünce ortaya konan varlığa karşı geliştirilen duruş ve tutumların nasıl olması gerektiğini ortaya koyar. Buna göre, bir medeniyetin ortaya koyduğu sosyal-siyasi düzene şeklini veren ve ona içerik kazandıran şey, o medeniyetin sahip olduğu dünya görüşü ve varlık tasavvurudur. Medeniyeti ve gelişimi ortaya çıkartan tutum ve davranışlar, varlık karşısında geliştirilen idrak biçiminin maddi hayattaki yansımalarıdır (Kalın 2010:20).

Yine günümüz araştırmacılarından Osman Şimşek, Türkiye’de ve Batı’daki Medeniyet Kavramlarına Zihniyet-Özgün Sosyal Bilim-İktisat Etkileşimi Bağlamında Yaklaşım adlı makalesinde pozitivist ve liberal-kapitalist düşünce sisteminin medeniyet anlayışına bağdaştırıcı kuramı baz alarak eleştirel yaklaşır. Kendi medeniyet tanımını yapmadan önce pozitivist düşünürlerin maddi bakış

açısıyla yaklaştığı medeniyet tanımlarından bahseder. Sadece bilimsel gelişme ve maddi kalkınmışlığı baz alan medeniyet tanımlarının sübjektif olduğunu ve dolayısıyla yeterli olmadığını söyler. Şimşek, kendi medeniyet tanımında medeniyetin soyut temelini inanca, toplumsal temelini ise bu inancın oluşturduğu ahlak düzenine dayandırır. O medeniyete ait inanç ve ahlak düzeni arasındaki etkileşimin ve devr-i daim halindeki birbirini besleyen bir akımın medeniyet tanımını oluşturduğunu söyler. Kendi inanç ve ahlak anlayışlarını temel alabilen ve bu anlayışların üzerine kültürel ve maddi eserler ortaya koyabilen medeniyetlerin kalıcı olacağını belirtir (Şimşek 2008:118-127).

Ayhan Bıçak medeniyet tanımına tarih penceresinden bakar. Medeniyetlerin de tarih gibi lineer bir şekilde ilerleyerek geliştiğini belirtir. Medeniyetlerin kurulma, olgunlaşma ve çöküş dönemlerinde tarihten referanslar alarak medeniyetlerdeki insan faktörünü etkinleştirdiğini ifade eder. Bu nedenle medeniyet ile tarih arasında kökten bir bağlılık olduğunu dile getirir (Bıçak 2004:121-124).

Medeniyetin bu kadar farklı anlamlarda kullanılmasının sebebi, kavramın elastik ve çok anlamlı niteliğinden kaynaklanmaktadır. Kalın'a göre medeniyet, birden fazla kavramdan oluşan bir "merkez kavram"dır. Ve "bütün merkez kavramlar gibi Clifford Geertz'in "kalın tasvir" dediği tanıma uymaktadır: Aynı anda bir fikrin ve eylemin hem muhtevasını ve bağlamını, hem de bunları oluşturan unsurları ihtiva eden bir tasvir ve tanımlama. "Medeniyetin; dünya görüşü, varlık tasavvuru, siyasi ve sosyal düzen, estetik anlayışı, şehir hayatı, sanat bakışı kültür gibi diğer kavramlarla ilişkisi göz önüne alındığında çok geniş bir anlam uzayına sahip olduğu görülmektedir". Bu sebeplerden dolayı açık bir tanım yapmak güçleşmekte ve yapılacak tanımların kavramın anlam uzayının tamamını kapsayamama tehlikesiyle karşı karşıya kalınmaktadır (Kalın 2010:4-5).

Sonuç olarak günümüzde medeniyet terim olarak üç ayrı anlamda kullanılmaktadır. İlk anlamı gündelik dildeki 'medeni insan' deyiminde olduğu gibi

başkalarına karşı görgülü davranma konusunda insana kendini kontrol etme yeteneği veren kural ve değerler bütünüdür.

İkinci anlamı gelişmiş olarak kabul edilen toplumu gelişmemiş sayılan toplumlardan ayıran özelliklerdir. Bu anlamıyla medeniyet, insanlığın ulaştığı birikim ve gelişmişlik düzeyini ifade ettiği gibi bu düzeyin Batılı toplumlarca kaydedildiği telakkisiyle zaman zaman modern Batı medeniyetiyle özdeş anlamda kullanılmaktadır. İster insanlığın topyekûn birikimini isterse Batı toplumlarının düzeyini ifade ediyor olsun bu anlamda kelime tekil olarak kullanılmaktadır.

Üçüncü anlamı ise ortak özellikler gösteren sosyal gruplar veya bunların bütünüdür. Bu anlamıyla çoğul olarak kullanılır. Ancak çoğul haliyle bir taraftan, evrimci bir bakış şekliyle insanlığın modern Batılı hayat tarzına ulaşıncaya kadar geçirdiği var sayılan farklı aşamalarını veya bu aşamaların çeşitli bölgelerde ortaya çıkan eserleriyle bunların oluşturduğu bütünü ifade etmek için kullanıldığı gibi, diğer taraftan özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında gittikçe güçlenen bir kullanım şekli olarak her biri diğerine eşdeğer olan, kendi içinde anlamlı bütünler teşkil eden ve unsurları açısından birbirini arasında ileri geri gibi değerlendirici hükümlerin konusu olmaksızın ancak kendi içerisinde yükselme ve zayıflaması söz konusu edilebilen, genellikle de bir dine nispetle isimlendirilen büyük tarihi oluşumlar için kullanılmaktadır. Eski Mısır medeniyeti, İslam medeniyeti, Hint medeniyeti, Grek ve Roma medeniyeti, Osmanlı medeniyeti, İngiliz medeniyeti gibi kullanımlar da bu üçüncü anlamı ifade etmektedir (Görgün 2000:298).

İKİNCİ BÖLÜM: SEZAI KARAKOÇ'UN MEDENİYET ANLAYIŞI

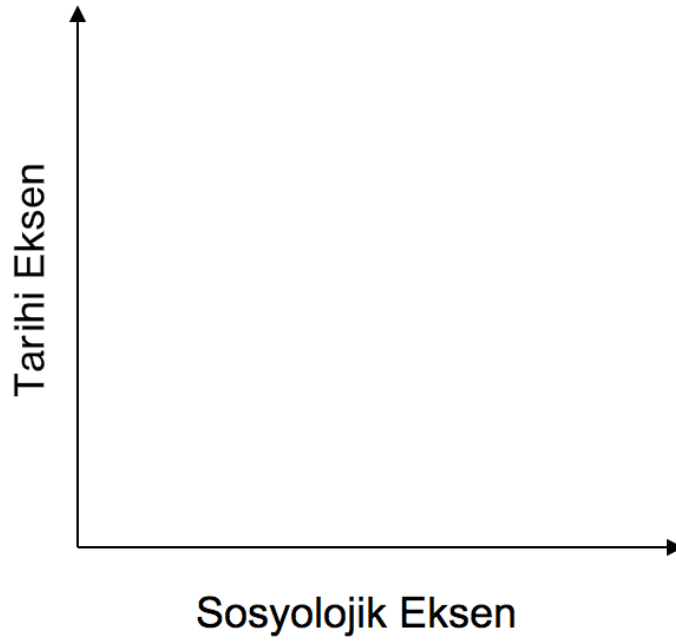
2.1 Medeniyet Kavramının Tanımı

Önceki bölümde görüldüğü üzere medeniyet kavramı bir çok düşünür tarafından farklı bakış açılarıyla değişik anlamlarda alınmıştır. Bütün bu farklılıklara rağmen bu bakış açıları medeniyetin bir üst sistem olduğu noktasında keşimlemektedirler. Medeniyet, insan ile alakalı bütün alanları içine alan ve onların belirlenmesinde hem bir referans hem de bir ilham noktası olan bütüncül bir üst sistemdir. Bu bölümde Sezai Karakoç'un bu kavrama nasıl yaklaştığını ve nasıl anlamlandırıldığını çeşitli alt başlıklar halinde inceleyeceğiz.

Sezai Karakoç, insan hayatıyla doğrudan ilişkili ve bütüncül/kapsayıcı bir kavram olarak gördüğü medeniyeti zamana ve insana bakan iki temel anlayış üzerine bina etmektedir. Bu temellerin oturduğu çerçeveyi anlayabilmek için Karakoç'un medeniyeti temellendirdiği bu iki boyutu bir düzlemde incelemek mümkündür. Bu boyutlardan ilki dikeyde medeniyetin “tanımı itibariyle bütün insanlığa hitap eden tarih olgusu” olması hasebiyle zamanın bütünlüğüdür (Karakoç 2005:7). Ona göre medeniyetin bu boyutu “ilk insandan başlayıp bugüne kadar gelen ve bundan sonra da insanlığın sonuna kadar sürecek olan”; yani tarihin belirli bir kesimini değil yaratılıştan kıyamete kadar olan ve olacak tüm zamanı kapsayan bir olgudur (Karakoç 1999:237).

Karakoç'un medeniyet anlayışını temellendirdiği ikinci boyut ise yatayda “insanı bütün cepheleriyle” ele almasıyla insanın belirli bir zamanda bütün yönlerine bakmasıdır. İnsana bakan bu boyutuyla medeniyet, “insanın sadece fiziki ya da fizyolojik ihtiyaçlarına cevap veren bir sistem olmakla kalmaz, aynı zamanda manevi-ahlaki, metafizik ve kültürel isterlerini de karşılamak amacını taşır.” (Karakoç 2005:7).

Medeniyet zamana bakan yönüyle tarihî, insanın kainatla ilişkisi çerçevesinde ise sosyolojik bir olgudur. Bu iki boyut üzerinden Karakoç, medeniyeti tarihî-sosyolojik bir olgu olarak görmektedir. Bunu anlayabilmek için oturttuğumuz çerçevede dikey eksen zaman, yatay eksen ise insan hayatına dair insan hayatında yer alan maddi-manevi unsurların hepsidir.

Şekil 1. Medeniyetin Tarihi – Sosyolojik Boyutları

Bütüncüllük hem tarihi eksen hem de sosyolojik eksen açısından hayati önem taşımaktadır. Çünkü bütün parçaların toplamı değildir. Bütünü, bütün yapan sadece parçalar değildir. Parçaların bir araya gelmesiyle ortaya çıkan bağ, bütünü bütün yapan tutkaldır, güçtür. 1 ile 1'in yan yana gelmesinde onları iki yapan şey bütünlükleri değil sadece bir araya gelmiş olmalarıdır. Onları 11 kılan şey bir araya geldiklerinde ortaya çıkan bağ enerjisidir.

Kimyada bağ oluşumunda da durum böyledir. Bir atom diğer bir atomla bir araya gelip bağ oluşturduğunda ortaya enerji çıkmaktadır. Bu bağ, atomların birbirlerini tamamlaması ile olur. Bu onların bir bütün olduğunu gösterir. Bu

atomları birbirinden ayırmak ise dışardan bir enerji bir güç gerektirir. Bağlar ne kadar güçlü ise bu bağları kırmak için gereken enerji de o kadar büyüktür.

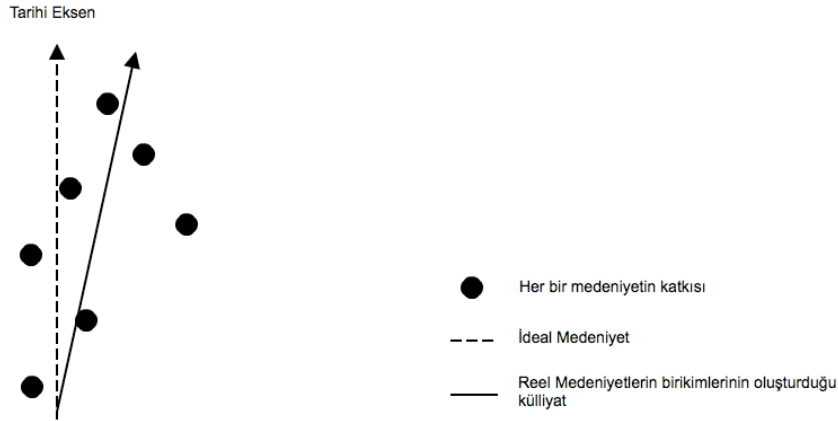
Dolayısıyla medeniyet kavramı tam manasıyla parça ve bu parçalar arası ilişkileri işaret eden parçalar arası bağ ile ancak bir bütün sayılabilir. Cemil Meriç, kendi içlerinde farklı olan ve dışarıdan alakasız gibi gözüken “alt bölgeler” olarak adlandırdığı medeniyet şubelerinin birbirleriyle bağlı oldukları konusunda benzer şekilde düşünmektedir.

“İster medeniyet veya medeniyetler, ister kültür veya kültürler tarihi diyelim bu özel tarih, bir özel tarihler korteji veya orkestrası: Dil tarihi, edebiyat tarihi, ilimler tarihi, sanat tarihi, hukuk tarihi, müesseseler tarihi, duygular tarihi, adetler tarihi, teknikler tarihi, batıl inançlar tarihi, dinler tarihi, gündelik hayat tarihi... Bu alt bölgelerden her birinin kuralları, hedefleri, dili, akışı var kendine göre. Bunları umumi tarihle nasıl uzlaştıracamız? Ritimleri farklı, ama hepsi de birbirine bağlı. Medeniyet tarihini umumi tarihten, başka bir tabirle topyekün tarihten ayırmak mümkün mü?” (Meriç 2009: 94)

Çoğul anlamıyla kullanılan medeniyetler de Karakoç’un bu çerçevesinde yerine oturtulmaktadır. Zaman açısından bakıldığında medeniyet, zaman boyutunun baştan sona tümüdür. Yani ilk insan Hz. Adem’den kıyamete kadar dikey eksen boyunca uzanan zamanın tamamı, o eksenin kendisidir. Ancak bu eksen üzerinde tarihin belirli dönemlerinde yaşamış sosyal oluşumlara da medeniyet denilmektedir. “Bir tarih terimi olarak, tarihte somut olarak yaşamış” çoğul anlamıyla kullanılan “medeniyetler” bu eksen boyunca uzanan medeniyetin sadece birer parçasıdır (Karakoç 1999:237). Karakoç’a göre "medeniyetler" dediğimiz, "medeniyet"in bir tür araniş, tarih ve zaman içinde gerçekleştirilme denemesi, yani gerçekleşmiş

parçalarıdır. Bütün insanlık için, başlangıçtan sona tek bir medeniyet düşünürsek, medeniyetler, bu medeniyetin parçaları olmaktadır.

Karakoç'un "Medeniyet" dediği bir "medeniyet ideali" olmaktadır. Diğerleri bu ideali ararken uzun vadede gerçekleşen "reel medeniyetlerdir" (Karakoç 1999:237-238). Ortaya çıkan bu reel medeniyetlerin her biri dikey eksen boyunca uzanan "tarihi-sosyolojik medeniyetler"dir. Her biri ana eksen çevresinde noktalar kümesi olarak görülebilecek olan bu medeniyetlerin katkıları biriktiğinde reel olmaktadır. Her medeniyetin doğrularını içeren noktalar birleştirildiğinde ilk insandan bugüne kadar olan medeniyet dediğimiz şey ortaya çıkmaktadır.

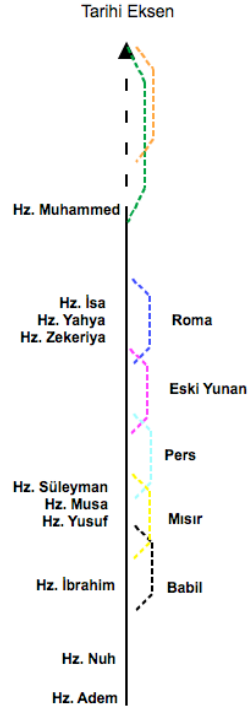

Şekil 2. Reel medeniyetlerin birikiminin ortalaması

Bu noktada dikkati çeken husus biriken şeyin yanlışlar değil; doğrular olmasıdır. O toplumun doğruları kalıp bir bayrak yarışı gibi bir başka kavme o kavmin alabildiği ölçüde devredilir. Yanlışlar ise birikip bir bütün oluşturamazlar ama çöküşe zemin hazırlayan yanlışların varlığıdır. Doğruların ihmalinden ortaya çıkan yanlışlardan dolayı yerine getirilemeyen sorumlulukların yükü doğruların sorumluluk alanına dahil olur. Doğrular, kapasitesinin üstüne belirli bir noktaya kadar bu baskıya dayanabilir. Ancak doğruların bu ek sorumluluğun yükünü taşıyamadığı noktada çöküş gerçekleşir.

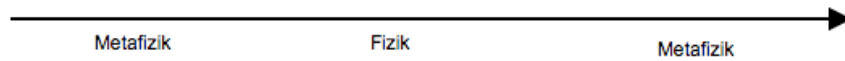
2.2 Kavram Karışıklığı

Medeniyet kavramına bütüncül yaklaşılmadığı takdirde iki boyutta da bir terminoloji ve kavram karışıklığı ortaya çıkmaktadır ve bu karışıklık kavramın doğru anlaşılmasına engel olmaktadır. İlk insandan kıyamete kadar uzanan bütüne medeniyet denilmekte, bu bütün üzerindeki belirli parçalara da medeniyet denilmektedir. Bu parçalar da medeniyet özelliği göstermektedirler. Ancak problem medeniyet bütününe sadece bu parçalardan birinden ibaretmiş gibi görünce ortaya çıkmaktadır. Bugün örneğin medeniyet denildiğinde akla aydınlanma sonrası Batı medeniyeti gelmektedir. Günümüz anlayışı bundan öncesini tarihsel gerçeklikten dolayı yok saymıyor ama karanlık çağlar ya da insanlığın çocukluk devri addederek önemsizleştirme yolunu seçiyor. Bu parçalı bakış medeniyetin parçalarından bir tanesini bütünü temsil eder konuma yerleştirmektedir ve buradaki ölçek hatası eşleşme sorununu da beraberinde getirmektedir. Somut bir örnek vermek gerekirse medeniyetin dönüm noktaları sıralanırken parça ölçeği mutlak alındığında Rönesans, reform, aydınlanma gibi o parçanın geçirdiği dönüm noktalarından bahsedilmektedir. Halbuki bütüncül planda dönüm noktaları ilk insan ve ilk peygamber Hz. Adem, tufan sonrası Hz. Nuh ve kavmi olarak sayılabilir. Büyük ölçekte aydınlanma da bir alt dönüm noktası olarak yer almaktadır.

Şekil 3. Tarihi Eksen Üzerinde Parça-Bütün Medeniyet

Medeniyetin zaman boyutunda görülene benzer bir eşleşme problemi yatay ekseninde insan hayatını kapsayıcılığı yönünde de görülmektedir. Bütüncül olan bakışta bu eksen üzerine insan hayatını ilgilendiren maddi manevi her şey dizilmektedir. Ekonomi gibi makro plandan, aile hayatı, sosyal hayatta dair toplumsal noktalardan insanın temel ihtiyaçların giderilmesine kadar komple bir noktalar kümesidir. Bütüncül bakmayan tanımlarda bunun sadece bir kısmı medeniyetin kapsamına alınıp diğerleri ‘metafizik’ olarak adlandırılıp dışlanmakta ve adeta yok sayılmaktadır.

Şekil 4. Sosyolojik Eksende Parça-Bütün Diagramı

Karakoç, tüm tarih felsefelerinden parçalı bütüncül bakış açısı noktasında ayrılmaktadır. Ona göre, diğerleri bütüncüllüğün fiziksel olanında bile parçalı bir bakışa sahiptirler ve bu yüzden eksiktirler. Çünkü fiziksel olanın içinde ayrı bir parçalanma görülmektedir. Onlar, medeniyetlere fizikselde de parçalı olarak “tarih, sosyoloji, ya da ekonomi v.b. açısından bakmışlar, bu açılardan değerlendirmiş, sınıflandırmış ve incelemişlerdir.” Bu noktada yaptıkları hata bu bilim dallarının bulgularını soyutlayarak ve genelleyerek, bir yazgı gibi bütün uygarlıklara uygulamış; ve uygarlıkların hayatlarını bu çıkarımlar üzerinden açıklamışlardır. Ancak gerçekte, bu bakışlar, “çoğunlukla görelî, kısmî ve kaynak bakımından sınırlı saptamalardan çıktıkları halde, adeta mutlak hükümlermişçesine bir takım sonuçlara varmışlardır.” (Karakoç 2008d:74-77)

Bütün medeniyet tarihçilerinde Karakoç’un ortak olarak gördüğü nokta bir nevi “tarihi determinizm” ilkesidir. Yani tarihi, nedensellik ilkesi üzerinden bir olayı kendinden önceki olaylar zinciri tarafından “zarurî” olarak belirlenmiş olarak görmektedirler. “Onlar, tarihe hep zaruretler açısından bakmışlardır.” Karakoç’a göre şüphesiz medeniyetlere, bu açıdan da bakılabilir. Ancak, bu bakışla ortaya konanların, “medeniyetlerin tüm anlamını ve geleceğini çerçevelediği ve kapsadığı iddiasında olmamak şartıyla”. Bu bakışla tesbit edilenlerin bizlere tarihi-sosyolojik olarak söylediği doğrular olacaktır. Medeniyetlerin ruhu ve bu ruhun arka planı, çok kez, gözden kaçırılan tarih filozoflarının olayları zaruret kesinliğinde sebepselliğe bağladıkları görülmektedir. “Oysa, tarih, zaruretler kadar, insan gönlünün hür kanatlanışlarıyla da oluşmaktadır.” “Onların görüşünde, geçmiş zaman, gelecek zamanı şartlandırmaktadır. Kimi zaman bu şartlandırma, mahkum etmeye kadar varmaktadır.” (Karakoç 2008d:74-77)

Karakoç, şartların etkisinin dengesinin kaçırılmamasını savunmaktadır. Ona göre şartlar inkar edilmemelidir ama bu derece de abartılmamalıdır. Tarihi determinizmin temelinde aydınlanma sonrası batıda oluşan bilim anlayışının nedenselliği ve şartların kesinliği ile filozofların perspektiflerinde metafizik olarak bile görmedikleri olağanüstüne yer olmaması yatmaktadır. “Onların gözünde, tarihin

dinamizmi, olağanlıklar akımı demektir. Oysa insanlık ve medeniyetler tarihi, olağanüstü sabır, deha, fedakarlık atılımlarıyla örülmüştür”. Karakoç bu insani çabaların katkısına ek olarak ilahi desteği de bu değerlendirmeye katar. “O da, bu medeniyetlerin arka planında bir tek medeniyetin, Hakikat Medeniyetinin -ki onun son ve olgun hali İslam Medeniyetidir- bulunduğu gerçeğidir. Bu gerçek hesaba katılmadıkça, Tanrı’nın mucizeleri görmezlikten gelindikçe, yapılan yorumlar ve değerlendirmeler, kısır, eksik ve yanlışlıklarla dolu olacaklardır, ruhu ve özü göremeyen sığ açıklamalardan öteye geçemeyeceklerdir.” (Karakoç 2008d:74-77)

Sonuç olarak iki boyutuyla çerçeve içine almaya çalıştığımız medeniyet ne sadece zamana bütünüyle bakan ne de sadece insana bütünüyle bakan boyutuyla vardır. Medeniyet bu ikisinin iç içe geçmiş halinin oluşturduğu bütündür. Sezai Karakoç’a göre bu iki eksenin oluşturduğu düzlemin temel referans noktası vahiydir (Karakoç 2009a:36). Yani medeniyet insanın ve insanlığın varlığının nesini ve nasilini tanımlamaktadır. İnsanın ne olduğunu, ne yapması ve o neyi nasıl yapması gerektiğinin çerçevesini ortaya koyan bir referans olmaktadır. Diğer bir deyişle Karakoç’a göre vahyin dünya üzerinde somutlaşmış hali, medeniyettir. (Karakoç 2005:11). Bu bütüncül özelliğiyle medeniyet:

“hayatımızın her safhasında, duygularımız, düşüncelerimiz ve davranışlarımızla karşılaştığımız bütüncül bir olaydır. Yani, her an, her hareketimiz medeniyetle ölçülür, medeniyetle tartılır ve medeniyetle değerlendirilir. Onunla değiştirilir, onunla değer kazanır. Düşüncelerimiz, duygularımız, eserlerimiz, hayatımız, hayat tarzımız, ahlakımız, hepsi medeniyet hadisesine dahildir.” (Karakoç 2003:134-136)

2.3 Hakikat Medeniyeti

Zamana bakan boyutuyla “Medeniyet, temelde tektir ve medeniyet meşalesi ilk insandan bugüne elden ele taşınarak gelmiştir.” (Karakoç 2005:17). Bu medeniyetin ideal hali; ilahi kaynaklı ve vahiy temelli olan, peygamberler tarafından kurulan ve/ya tazelenen ve peygamberler silsilesi üzerinden süreklilik arz eden bütüne Sezai Karakoç “Hakikat Medeniyeti” adını vermektedir (Karakoç 2005:16). Bu medeniyet pratik uygulamaları sürecinde “dallara ayrılmış, varyasyonları olmuştur. Kimi zaman ekseninden sapmış, macerasından çıkmış, bozulmuş, yozlaşmıştır.” (Karakoç 2005:17). Ancak peygamberler tarafından o sapma noktasından tekrar dikeydeki ana hatta oturturulmuştur. Hz. Adem’den başlayan süreç, onun peygamberliğinin ardından ekseninden sapmış Hz. Nuh tarafından tekrar mecrasına tam olarak oturtulmuştur. Bu medeniyet meşalesi zaman zaman sönmeye yüz tutmuş ama, Allah, bu medeniyet meşalesini vahyi ve peygamberleri aracılığı ile tekrar parlatmış ve yükseltmiştir. Ana çizgiden sapmış olan ve “çökmeye başlayan Babil uygarlığını öze dönmeğe, gerçeğine dönmeğe, yani onu düzelmeye çağıran peygamber” Hz. İbrahim’dir. Fakat Babil, peygamberin bu çağrısını kabul etmemiş ve yıkılmıştır. Hz. İbrahim de Medeniyet Meşalesini Mısır'a ve Filistin'e taşımıştır. Sonra oralarda parlayıp uzun süre yaşayan Hakikat Medeniyeti, özü olan Tanrı'nın birliği ve egemenliği ilkesinden sapınca onlar da yıkılmışlardır (Karakoç 2005:17). Karakoç’un değerlendirmeleri içinde mücadele şeklinde tezahür eden bu tazeleme silsilesi kıyamete kadar da bu şekilde sürecektir.

Karakoç’a göre, bu ideal medeniyetin reel halleri olan ve çoğul anlamıyla kullanılan “medeniyetlerin kaynağı tek bir medeniyettir; o da Hakikat Medeniyetidir.” İslam Uygarlığı, önceki medeniyetlerin doğması, büyümesinde temel ilke olan Tanrı'nın birliği ve mutlak hakimiyeti inancından yola çıkmıştır. Bu bakımından, O, Hz. İbrahim'in ve öbür peygamberlerin yoluna dönüş ve insanlığın ilk insandan itibaren geliştirdiği Hakikat Medeniyetini diriltiş demektir. “Üzerine toz tabakaları dökülmüş gerçek medeniyet, arındırılarak, yeniden ortaya kondu ve sonra da bir daha aşılamayacak bir şekilde geliştirildi (Karakoç 2005:17).

Peygamberler tarafından ortaya konan bu medeniyeti özüne döndürme çabasını peygamber olmayanlar da ortaya koyabilmektedir. Reel hale geçmiş medeniyetler içinde buldukları mevcut durumu Hakikat Medeniyeti doğrultusuna ancak ne kadar yaklaştırabileceklerinin mücadelesini verebilirler. Peygamberlerde özüne döndürme çok net ve keskin bir atlama şeklinde ortaya konabilirken, peygamberlerden sonra reel medeniyetlerde bu o kadar net bir hizaya getirme değil hizaya yaklaştırma çabası olabilmektedir. Örneğin, Hz. Peygamber döneminde insanlık, doğru hatta tam manasıyla oturmuştur diyebiliriz. Ama bu doğrultudan belirli bir açıyla sapmış olan Osmanlı ya da Emeviler bu doğrultuya yaklaşabildiği kadar ideal sayılabilirler.

Karakoç zaman zaman İnsanlığın Medeniyeti, İslam Medeniyeti, Hakikat Medeniyeti kavramlarını birbirinin yerini tutacak şekilde kullanmaktadır. Bunlardan kasıt, yukarda bahsedilen dikey ekseninde ilk insandan bu yana uzanan ve peygamberler silsilesini takip eden medeniyettir. Esasında bu dikey ekseninde uzanan medeniyetin ideal halidir. Hakikat Medeniyetiyle İslam medeniyetini aynı anlamda kullanan Karakoç İslam'ı geniş bir çerçevede ele almaktadır. Ona göre İslam, “zaten ilk insandan itibaren gelen bir inanç ve medeniyettir.” Bu manasıyla İslam, Hakikat Medeniyetidir. Çünkü İslam'a göre “hakikat ilk insandan başlayarak özülle insanlığa vahyedildiği (peygamberlere bildirilerek tüm insanlara ulaştırıldığı) esasını ortaya koymuştur.” (Karakoç 2005:16)

Hakikat Medeniyeti'nin tarihsel akışına bakıldığında Hz. Adem'den Hz. Muhammed'e kadar gelen ve buradan kıyamete kadar devam eden bir süreç görülmektedir. Bu düzlemde yatayda bulunan insan hayatını ilgilendiren unsurların hepsi zaman açısından dikeye bağlı olarak gelişmekte ve değişmektedir. Yataydaki unsurları bir nasıllar bütünü olarak gördüğümüzde bunların insanlığın medeniyetinin tarihi boyunca zamana/döneme bağlı olarak değişiklik gösterdiğini görmekteyiz. Örneğin, haftanın tatil günü Hz. Musa döneminde pazar iken, Hz. İsa döneminde cumartesi, Hz. Muhammed döneminde ise cuma olduğu görülmektedir. Ancak bu değişimin son peygamber olan Hz. Muhammed'den sonra gerçekleşmeyeceği Maide

suuresinin üçüncü ayetinde belirtilmiştir. “Bugün size dininizi ikmal ettim (kemale erdirdim), üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm’ı beğendim.” (Maide Suresi, 3), çalışmamızda ayet-i kerimeleri manalarında Türkiye Diyanet Vakfı Kuran-ı Kerim Meali esas alınmıştır.

İlk peygamber Hz. Adem’den son peygamber Hz. Muhammed’e kadar izleyen Hakikat Medeniyeti’nin peygamberler aracılığı ile gelişmesi ve değişmesini tekamül (mükemmelleşme) olarak adlandırmak gerekmektedir. Diğer bir deyişle Hz. Adem’den bu yana İslam -ya da Allah’ın dini- tekamül etmektedir. Hz Muhammed’e kadar olan kısma isim olarak İslam adı verilmemiş ancak çizginin en son ve tamamlanmış haline İslam denmiş. Dinin son peygambere kadar tekamül etmesi bir problem teşkil etmemektedir. Çünkü Allah’tan başka her şey mahluktur ve tekamülden müstesna değildir. Bilgisayar analojisi üzerinden meseleye biraz ışık tutmak mümkün olabilir. İnsanlık tarihinin ilk zamanlarında bilgisayardan bahsetmek mümkün değildir. O dönemlerde aritmetiğin ilk adımlarının atılmış olabileceğini düşünürsek sonrasında abaküs ve matematikteki ilerlemelerle daha gelişmiş düşünce sistemlerinin ve aygıtların gelişmesine vesile olmuş. Basit hesap makinaları ve bilgisayarın icadı çizgisini düşündüğümüzde daha üst modeli çıkmayacak bir bilgisayar ve beraberinde gelen işletim sistemi Hz. Muhammed’in getirdiği sistemle tamamlanmış oluyor. Bundan sonrakilerin buna yapacağı katkı o bilgisayara ve sisteme uygun uygulamalar, programlar geliştirilmesidir.

2.3.1 Din ve Medeniyet’in İç içeliği

Sezai Karakoç’ta temel tez “Medeniyet Tezi”dir. (Karakoç 2009b:72) Bu anlayışta Medeniyet dinle organik bir bağ içindedir çünkü kastettiği Medeniyet “zaten iman ve İslam medeniyeti”dir. “İman ve İslam bu medeniyetin merkezi, çekirdeği, tohumudur. İslam Medeniyeti, iman çekirdeğinin, gökleri kaplayacak dallanma ve budaklanmaya varmış ağacıdır.” (Karakoç 2009b:72) Diğer bir deyişle Din Medeniyet’in özüdür. Burada Din’den kastedilen aydınlanma sonrası indirgenmiş anlamıyla alınan ibadet sistemi değildir. “Din, insan ve toplumun bütün

hayat fenomenlerini insana bağışlanmış özgürlük sınırlarını da zedeledikten düzenleyen ve yöneten ilahi düzendir.” (Karakoç 2009a:54-56) Tarih boyunca, Allah’ın vahyinin Hz. Adem’den Hz. Peygamber’e ve mükemmelleşmiş haliyle kıyamete kadar uzanacak süreç içinde insanlara yaşam kılavuzu, insan hayatının tüm boyutlarıyla ilgilene kavramsal çerçeve ve referansıdır. Bu tanım medeniyet tanımına da benzemektedir. “Çünkü: Bu ağaç, o tohumun serpilip gelişmiş halidir. Tohum ağacı doğurdu, ama ağaç da tohumun hayat garantisidir. Binlerce tohum serpecek ve onun geleceğini sağlayacaktır.” (Karakoç 2009b:72) Yani Medeniyet, Din tohumunun tarih, tabiat ve insan toprağında ağaçlaşmış halidir. Medeniyetin varlığı Din özünden olduğu gibi Din’i sürekliliğine vesile olacak olan şey ise Medeniyettir. Din Medeniyet’in özüdür, Medeniyet ise Din’in eşyaya insan vesilesiyle yansımış halidir. İşte bu sebepten Sezai Karakoç esas Medeniyet olarak adlandırdığı şeyi “İnsanlığın Medeniyeti”, “Hakikat Medeniyeti” ya da kimi yerde kullandığı şekliyle “Allah’ın Medeniyeti”dir.

Bu noktada İslam Dini ile İslam Medeniyeti arasındaki ayrıma muhtemel yanlış anlamaları engellemek için kısaca durmak gereklidir. İslam din olarak Allah’ın koruması altındadır ve yanlışlıktan ve eksiklikten uzaktır. Ancak, özünde İslam dini olan İslam Medeniyeti, insan eliyle nevş-ü nema bulmuş ağaçlaşmış halidir. Bu sebeple, İslam medeniyetindeki her şeyi eksiksiz, kusursuz ya da yanlışsız doğru değildir. Din olarak Allah’ın koruması altında olan İslam, Medeniyet olarak insanların din özünden saptırmadan koruma ve geliştirme mükellefiyeti altındadır.

İslam Medeniyeti ile İslam Dini arasındaki bu ayrımı göz önünde bulundurulurken medeniyeti anlamada Din olan İslam’ın rolünün baskınlığı göz önünde bulundurulmalıdır. Örneğin, Din olan İslam, Medeniyet kurucularına epistemolojiyi nasıl almaları gerektiğini vaz etmektedir. “İslam’ın birleştirici perspektifi çeşitli bilgi şekillerinin birbirinden bağımsız olarak geliştirilmesine asla izin vermektedir.” (Nasr 1989:5) Öyle ki bu epistemolojik çerçeve içinde ortaya çıkan medeniyet şubelerinde, materyalin bilgisinden metafizik bilgisine kadar uzanan her türlü bilginin “bizzat hakikatin yapısını yansıtmak şeklinde birbiriyle organik

olarak ilişkide olduğu bir bilgi hiyerarşisi daima olmuştur.” (Nasr 1989:5) Bu anlayış, sadece bilimi değil edebiyattan sanata tüm diğer şubelerin temel paradigmasını oluşturmuştur. Meseleyi ilimler çerçevesinde değerlendiren Nasr’a göre “İslam ilimlerinin doğuşu ve onların sonraki gelişmesi, İslam vahyinin ruhu ve onun insanların zihinlerini, eylemlerini ve çevresini, bunların yanı sıra ilimlerin oluşup gelişmelerini sağlayan medeniyetleri kalıba sokma tarzı kavranmaksızın anlaşılabilir.” (Nasr 1989:5)

2.3.2 (Hakikat) Medeniyet(in)in Gelişim Seyri

Sezai Karakoç Hakikat Medeniyeti’nin gelişim seyrini ana hatlarıyla peygamberler silsilesi üzerinden Yitik Cennet adlı eserinde ortaya koymuştur. Medeniyet gelişiminde köşe taşı dönemlerin peygamberleri ve gönderildiği dönem ve coğrafyanın vurgusu üzerinden açıklamaktadır. Ona göre “Peygamber hayatı, baştanaşağı bir medeniyettir. Hakikat medeniyetidir. Hakikat Medeniyetini bir ağaca benzetirsek, o ağacın çekirdeği gibidir peygamber hayatı. Medeniyet, bu hayatın açılımından ibarettir.” (Karakoç 2008b:82). Bu açıdan “Peygamberler, vahiy kaynaklı, metafizik bir temel, ilahi bir dayanak olarak bir sistem, dünya görüşü ve medeniyet yaşantısını kurmuşlar ve insanlığa iletmişlerdir.” (Karakoç 1999c:182-185)

Karakoç bu ağaç benzetmesi üzerinden Hakikat Medeniyeti’nin gelişimini ve her peygamberin buna katkısını tohumun ağaçlaşmasına benzetir. “Hazreti Adem’de tohum toprağı tuttu; fazlalıklar çürüyüp döküldü; Hazreti Nuh’da kökler saldı tohum. Özüyle yokoluştan kurtuldu. Hazreti İbrahim’le de filiz topraktan başını çıkardı. Gövde oluşmaya başladı.” (Karakoç 2008b:84) Yani Milletleşme gerçekleşti. “Onu dış etkilerden koruyucu kuvvetlerle donanması” yani Devletleşme dönemi ise “Hazreti Yusuf’la başlar. Hazreti Musa, Davud ve Süleyman’la süreç olgunlaşır. Devlet, Dünya Devleti olmaya doğru gider.” (Karakoç 2008b:84) Bağışıklık sisteminin oluşması ve gelişmesi için bu ağacın bir hastalık geçirmesi gerekiyordu. Roma bu hastalığın kendisiydi. Zekeriya, Yahya ve İsa peygamberler üçlüsü

çoktanrılı Roma ile mücadelenin şahsında ama genel olarak hastalığa karşı mücadelenin modeli olarak vazife yaparlar. Büyük bir düşüşten sonra tekrar dirilmenin deneyi, öğretisi, süreci ve modeli olmuşlardır. Hz. Peygamber ile ise ağaç tüm fakülteleriyle “kemale ermiş” meyva verme dönemine erişmiştir.

Hakikat Medeniyeti ya da bütün-Medeniyet, insanlık tarihi boyunca, ilk insan ve peygamber Hz. Adem'den başlayarak son peygamber Hz. Muhammed'e kadarki süreçte Allah tarafından insanlığa hikmet parçalarının gönderilmesi ve son peygamberle bu parçaların tamamlanmış bir sistem haline gelmiş bir tekamül silsilesidir. Efendimiz dahil, efendimize gelene kadar peygamberlerden her bir bir “hikmet sancağıdır”. Her biri, Allah tarafından görevlendirilmiş; hakim yönüyle ya da vurgusuyla dönemleri içindeki yaşayışları ve yaptıkları neticesinde Medeniyet'in temelini bir kolonunu oluşturmak üzere ve bunu gerçekleştirmişlerdir. Bunu yaparlarken insanı hem maddi hem manevi anlamda düşüşten kurtarmış İnsanlık Medeniyeti katına yükseltmiştir. Hepsi peygamberdir ancak her birinin bir “galip hikmet vasfı” vardır (Karakoç 2008b:87). Yani aksiyonunun bir yönü diğerlerine daha baskındır. “Daha doğrusu, hepsi baştanberi varolan, latan durumda bulunan veya yeteri kadar gözükken bu varoluş derecelerinin her biri, zamanı gelince, tam açılımın yaptı bir peygamberde. Ve o peygamberin hayat ve tutumu, o varoluş katına bir sembol oldu.” (Karakoç 2008b:84) Hz. Peygamber'de ise her peygamberde bulunan vasıfların toplandığı daha bütüncül hikmet vasıfları bulunmaktadır. O'nun gelmesiyle öncesinde gelen parçaların ya da kolonların hepsi birleşmiş tamamlanmış bir sistem oluşmuştur.

Karakoç'a göre Medeniyetin “varoluş hikmeti önderliği Hazreti Adem'dedir.” yani Hz. Adem'le insan yaratıldı ve dünyaya düştü. Ancak bu yaratılmayı var olmuş olmak olarak görmemektedir. Hz. Nuh ile “varoluşun temellenmesi” gerçekleşti. Bu temellenme Karakoç'un diğer bir ifadesiyle “yaratılışın varoluşuna çevrilişi” şeklinde tezahür etti. Bu, Hz. Adem'le dünyaya düşen insanın Hz. Nuh'la dünyadan cennete geri dönüş yolunu kesin amaç edinmesi bilgisinin yerleşmesidir. Yaratılmış olmak var olmuş olmak anlamına gelmez. Varoluş, dünyadayken geri dönüş yolunun

bilinmesi ile insanın sonsuzluğa bakan yönünün ortaya konması neticesinde sonsuz hayatta ‘var’ olması demektir. Karakoç’un, Hz. Adem ve Hz. Nuh’tan sonra insanlığın üçüncü atası olarak gördüğü Hz. İbrahim’le, “İslam Milleti” oluşmuş ya da Hakikat Medeniyetinin Milleti ve millet anlayışı ortaya konmuştur. Bir sonraki adım olan Hakikat Devleti’nin kurulması ya da diğer bir deyişle devlet anlayışının, devlet kavramının Levh-i Mahfuz’dan insanlığa indirilmesi tek bir peygamberle değil belirli bir süreçle gerçekleşmiştir. Hz. Yusuf ile başlayan devletleşme süreci bir devletin bir “örneği ve bir deneyidir.” Hz. Musa ile devlete ve topluma dair kuralların ortaya konması sonucunda hakikat anlayışının topluma yayılması gerçekleşmiştir. Hz. Süleyman döneminde ise “Hakikat Medeniyeti, “Devlet” modeline, ideal devlet formuna” ulaşır. Ancak, “Fani olmayan, eksik olmayan, sadece Tanrı’dır.” İşte bu yüzden böyle bir seviyeye ulaşmış olsa dahi “bir kere daha yanılığa” düşer. Silsilenin Süleyman peygamber döneminde ulaştığı bu “Dünya Devleti” olma seviyesi pagan inançların hakim olduğu Roma’nın eline geçer. Bu noktadan sonraki süreç “Zekeriya Peygamber’in, Yahya Peygamber’in, nihayet İsa Peygamber’in arka arkaya birer halkası oldukları vahiy üçlemesi ile Hakikat Medeniyeti’nin hayatını yeniden diriltme girişimi” olacaktır. Hz. Muhammed ile bütün bu parçalar bir araya gelerek tamamlanmış sistem çalışır hale getirilmiştir. Her peygamber, O’nun bir cephesiydi. Bütün cepheler O’nda bütünlendi. Bu yüzden, “din O’nda tamam oldu.” Sonuç olarak, “Medeniyetin ölçüsü ve ilkeleri iyice belirgin kılınmıştı. Odağı ve eksenini tayin edilmişti.” (Karakoç 2008b:84-85)

2.3.2.1 Hz. Adem ve Hz. Nuh

Karakoç bütüncül bakış açısının gereği olarak medeniyeti ne Sokrates, Plato, Aristo çizgisiyle Eski Yunan’dan başlatır ne de İslam düşüncesi temsilcilerinden Farabi, İbn-i Sina’dan başlatır. Onun düşüncesinde dinin dünyada somut hale, insan hayatının yapıp etmelerinin hayata yansımaları, ilk insan Hz. Adem’le başlamaktadır. Medenileşme ve medeniyet ilk peygamber Hz. Adem ile başlamıştır. Bir araya gelerek iş bölümü şeklinde beraber iş yapma açısından bakıldığında da medeniyet yine ilk insan ile başlamıştır. İlahi perspektiften bakıldığında da ilk insan zaten ilk

peygamberdir ve neyi, nasıl ve niçin yapacağı Allah tarafından bildirilmiştir. Peygamberlerin hepsinde kendi dönemlerince bir bir araya gelme, ortak bir ideal etrafında toplanıp topluluk oluşturup iş bölümüyle iş yapmak bulunmaktadır. Tabiatı gereği bu durum, insan sayısı ve zamanla birlikte nitelik ve nicelik açısından gelişecek/karmaşıklaşacaktır. (kompleksleşecektir). Dünyaya ilk ayak basmanın ve ardından Hz. Havva ile birlikte bir araya gelerek bir aile kurmanın adıdır ilk topluluk. Bu aileni büyümesiyle ihtiyaçların ortaya çıkması ve bu ihtiyaçların vahiy ve kainatı birlikte “okuma” yoluyla medenileşmenin gerçekleşmesi süreci işlemiştir. Örneğin, cenaze defin işleminin nasıl yapılacağı, Hz. Adem’in çocuklarından Habil’in cesedinin nasıl örtüleceği üzerinden ortaya çıkmıştır. “Derken Allah, kardeşinin cesedini nasıl gömeceğini ona göstermek için yeri eşeleyeyen bir karga gönderdi.” (Maide Suresi 31)

Hz. Nuh döneminde daha büyük ölçekte bir bir araya gelme, topluluk oluşturma mevcuttur. Sadece insanları değil dünya’da olan herşeyi bir araya gerçekleştirmiştir. Bir gemi etrafında belirli bir amaç için insanların bir araya gelmeleri ve ek olarak o gemiyi beraber inşa etmeleri yine buna örnektir.

2.3.2.2 Millet Kavramı: Hz. İbrahim Dönemi

Hz. İbrahim döneminin vurgusu Medeniyet unsurlarından Millet kavramının yerleşmesi ve sonucunda “Hakikat Milleti”nin oluşmasıdır. Karakoç bu dönem ve olayları üzerinden Millet kavramını ortaya koymaktadır. “Gerçek Millet, bir inanç etrafında örgütlenişten doğar. Toplum, sosyolojik bir ifadedir. Milletse, toplum, tarih ve inanç, bilinç ve geleceği hedef alan bir örgütleniş iradesinin somutlaşmasıdır.” Bu noktada Hz. Nuh’un inananları bir araya getirmesi tam bir millet oluşumu göstermemektedir. Daha ziyade bir bir araya gelme, toplanma, topluluktur. Bir inanç etrafında toplanıştır ancak bir inanç etrafında henüz bir örgütleniş değildir. “İnanç temellenmesi öncülüğü Hazreti İbrahim’de gerçekleştik”ten sonra bu temel etrafında bir örgütleniş mümkün olmuştur (Karakoç 2008b:78-80).

Karakoç bugünkü millet anlayışını Millet kavramının eksiltilmiş parçaları olarak görmektedir. Ona göre, millet “bugünün kısır millet anlayışıyla karıştırmamalı”dır. Çünkü, “Millet, ne bir ırk, ne bir dilin toplayıcı aksiyonundan doğar”. “Bugün millet denen realiteler, aslında asıl milletin parçalarıdır veya ancak parçaları olabilir. Veya parçalarının sapmaları.” (Karakoç 2008b:79) Örneğin dil bütünü bir parçasıdır, yani Millet kavramının genel bağlamında yer alabilecek bir unsurdur.

Sonuç olarak özelde “İbrahim Milleti kavramı, O’nun soyundan gelme şartına bağlı olmaksızın O’nun görüşünde ve yolunda olanların topluluğunu ifade eder. Kan topluluğunu değil, aynı inanç, bilinç, ideal ve hayat tarzının bağlılarını” demektir (Karakoç 2008b:80). Genel ifadesiyle de Millet kan bağı, ırk, soy üzerinden değil aynı inanç, bilinç, ideal ve hayat tarzına bağlı olan insanların bir araya gelmesinden oluşmaktadır.

2.3.2.3 Devlet Kavramı: Hz. Yusuf, Hz. Musa, Hz. Süleyman

Hz. Yusuf, Hz. Musa ve Hz. Süleyman dönemlerinin hakim vurgusu ya galip hikmet vasıfları daha çok Devlet kavramının oturması ve “Hakikat Devleti”nin kurulmasıdır. Hz. Yusuf döneminde Devletin kurulma görevi ortaya çıkmıştır. “Devlet düşüncesi, ilkeleri ve girişimi Yusuf Peygamberin hayatını doldurmuştur.” (Karakoç 2008b:83) Hz. Yusuf’un hayatı bu düşüncenin temellerinin oluşacağı şartlarla da örtüşmektedir. Babası Hz. Yakup’un evi adeta devlet sistemi eğitiminin yaşam üzerinden verildiği bir “devlet ekolü”dür. Bu eğitimi “ilkın kardeşlerinin ihanetinden başlayarak, kölelik, esaret, hizmet adamlığı, zindana düşüş gibi devlet-kışı ilişkilerinin en acılarından geçerek pişecek, çilesini tamamlayacak” ve “Dünya Devleti”nin temellerini atacaktır (Karakoç 2008b:84).

Karakoç’a göre toplumun temelini oluşturan inançlar, ülküler, düşünce ve sanatlar gibi “teorik yapılar”, “ancak toplumun onu kavraması ve bunları devlet kanalıyla eşyaya hakketmesi ile uzun süre yaşama imkanına kavuşurlar.” Yani,

toplumun temelini oluşturan teorik yapıların devlet örgütlenmesi ile topluma değen her şeye nakşedilmesi, işlenmesi, yerleştirilmesi o medeniyetin devamlılığının kriteridir. Bu noktada Karakoç devleti toplum veya uygarlığa eşit görmediğinin altını çizerken devletsiz ve toplumsuz uygarlığın da “kağıt üstünde kalmaya, tatlı bir esinti gibi gelip geçmeye mahkum olarak görmektedir.” (Karakoç 2008b:85)

Karakoç, devlet adamı ahlakının nasıl olması gerektiğini Hz. Yusuf örneği üzerinden okumaktadır. Ona göre Hakikat Uygarlığının Devletini kuracak ve yaşatacak olan devlet adamının ahlakı Yusuf Peygamber gibi doğruluk ahlakı olmalıdır. İlke olarak Hz. Yusuf’un söylediği “Ben nefsimi aklamam; çünkü nefis, kötülüğü buyuracaktır. Ancak koruyucu Allah’tır.” (Yusuf Suresi, 53) mealindeki ayeti alır. Bu ilke Hakikat Uygarlığının her dönemdeki varyasyonun kurucuları ve yaşatıcıları için de bir işarettir.

Karakoç, devlet içinde bir birey olmayı ve devletin prensiplerinin geliştirilmesinde kılavuz olarak Allah’ın huzurunda olma düşüncesine yani ihсан şuuruna bağlamaktadır. Yani “her işte, toplumun bütün yaşayışında, devletin bütün karar ve uygulamalarında, insanların birbirlerine, öbür yaratıklara ve tabiata karşı davranışlarında” ihسان şuurunu baz alınmalıdır (Karakoç 2008b:88). Her işte Allah’ın önünde olma ruhu ve düşüncesi ile karar alınmalıdır. Devlet en başından kurulma aşamasında bu şuurla kurulmalıdır. Devlet bu noktada toplumun bütün yaşayışına hitap eden, etmiyorsa etmesi gereken, insanların sadece birbirleriyle değil diğer yaratılmışlarla ve tabiatla olan ilişkisini de hesaba katarak kurulmalı ve yaşatılmalıdır. Devleti, insanın ve toplumun üstünde ebedi durması gereken bir “kartal gölgesine” benzetmektedir (Karakoç 2008b:88). Devletin içte ve dışta hem koruyucu hem korkutucu vasfına işaret etmektedir.

Hz. Yusuf’un başlattığı devletleşme sürecinin devamı Hz. Musa tarafından getirilecektir. Musa Peygamberin çıkışını ve bulunduğu yerden başlamasını mümkün kılan Yusuf Peygamberin ondan önce attığı temellerdir. Hz. Musa’nın çabaları “toplum ve devletini bütünüyle ve öbür insanların yasa, düzen ve yaşamlarından

arınmış ve sıyrılmış olarak kuracaktı.” (Karakoç 2008b:102) Devletin tamam olması için insan-kainat arası ilişkiler belirli yasalarla düzenlenmiş olması yeterli değildir. O yasaların toplumun geneline yayılması ve içine işlemesi gereklidir. Karakoç’un ifadesiyle “O yasaları kana, ruha geçirmek gerektir.” (Karakoç 2008b:102) Burada kan madde yönüne baktığı gibi ruh mana yönüne işaret etmektedir. O yasaların insan-kainat ilişkisinin hem madde boyutuna işlemesi hem de mana özüne karışması gerekmektedir.

Karakoç, Hz. Musa örneği üzerinden madde-mana arasındaki ya da soyut idealler ile somut teşkilatlanma arasındaki denge ve ilişkiyi okumaktadır. Ona göre, bir medeniyet hayatını sürdürebilmek için tutarlı olmalıdır. Bu tutarlılık da bireyleri ve kuruluşları birleştirici genel tutum ve kurallar bütününe varlığı ile mümkün olabilir. Toplum, birey ve kuruluşla birlikte bir örgütlenişe ortaya koymakta ve bu örgütlenişin dengeliliği ve mukavemeti o medeniyetin hayatını etkilemektedir. Çünkü “soyut idealar, doğruluk, güzellik, iyilik ideaları”, medeniyeti “tek başlarına ayakta tutamazlar.” (Karakoç 2008b:103) Sistemleşme ve teşkilatlanma yolu ile toplumun bütününe yayılmalıdır. Ancak bu noktada denge gözetilmelidir. Kurallar koyulurken ve yayılırken “ruhunu yitirmemelidir” yani ideası ile bağıni koparmamalıdır. İdeadan kopma organizasyon oluşturma sürecinin doğal bir riskidir. Bu risk özellikle parça-bütün arasındaki ilişkide parçayı bütün sanmakla tehlike haline dönüşür. Organizasyon elbette gereklidir. Çünkü o bütün içinde gerekli bir parçadır. Ancak, onun bütününe içinde sadece bir parça olduğu unutulmamalı ve parça tekleştirmemeli, tanrılaştırılmamalıdır. Teşkilatlanmanın ve yayılımın heyecanı ve materyalizmi içinde bir araç olan teşkilatlanma bir amaç haline gelebilmektedir. İşte bu parçayı bütün sanmak demektir.

Karakoç, teşkilatlanma sürecinde medeniyetin temel ideasından kopulduğu takdirde o uygarlık ya da toplumun yasalarında “karşı bir yasa” ortaya çıkacağını ileri sürer. Bu karşı hareket bir düşük seviyeli “tepki” olabileceği gibi bir yenileyici/yıkıcı bir “başkaldırı” şeklinde de tezahür edebilir. Bu durumun iki muhtemel sonucu vardır. Bu yeni doğan tepki ve başkaldırının özü “yasalarını getirir

ve toplumu yeni bir tutarlık düzeyine erdirirse, eskinin enkazları içinden yeni bir diriliş filizi boy gösterir”. Eğer bu yeni çıkışın özünde yenileyici “yeni bir yasa özü yoksa anarşi ve terör doğar.” (Karakoç 2008b:103) Bu karşı hareket sadece yıkıcı olarak kalır öze bağlı yeniyi ihya edemez.

Hakikat Medeniyeti “Devlet modeline, ideal devlet formuna Süleyman Peygamberle ulaşır.” (Karakoç 2008b:105) Devlet yönetimin ideal hali olan “ilke ve uygulama dengesi kurulmuştur.” Yani ruh ile teşkilat, mana ile madde, ideal ile reel arasında altın oran bulunmuş denge sağlanmıştır. Devlet mekanizması tabiat düzeni ile uyumlu hale ermiş bir nevi rezonans haline erişmiştir. Tabiat belirlenmiş bir denge üzerinde işlemektedir. Süleyman Peygamberle erişilen medeniyet seviyesi tabiatın kusursuz dengeyle işlediği gibi Devlet’in ve içindeki her şeyin Hakikat ile senkronize bir şekilde en üst formunda işler hale geldiği bir seviyedir. Öyle ki “gökler ve denizlerin altı, vahyin, mucizenin, peygamberin, bir kelimeyle hakikat uygarlığının tasarrufunda”dır. (Karakoç 2008b:105-106) Vahiy öylesine ahenk içinde yer bulmuştu ki Devlet içinde insan, farkında olmadan, “kendi kendini idare ettiğini sanıyordu.” (Karakoç 2008b:108) Buna, “egemenliğe alçakgönüllülük, alçakgönüllülüğe de egemenlik gücü bağışlayan hakikata teslimiyet ruhunun hayatın bütün alanlarına sinmesi, bu hikmetin, bu erdem teorisinin pratiğine kavuşması” sonucunda ulaşılmıştır (Karakoç 2008b:105).

Hız Süleyman’a kadar gelen Beni İsrail peygamberleri bir inanç etrafında ortaya çıkan toplumu devlete dönüştürüp o devleti Hz. Hz. Süleyman zamanında da o günün yönetim ve maddi medeniyetinin de en üstününü kurmak için kullanmışlardı. Fakat, daha sonra, o dönemin inanan zümresi ve peygamber ümmeti olan yahudiler, bölünüp parçalanmışlar, giderek medeni seviyelerini de yitirmişler, bu yüzden din birliğini de koruyamamışlar, istilalara uğramışlardır. En sonunda Romalılar tarafından ülkeleri tahrip edilmiş, kendileri de dünyanın muhtelif yerlerine dağılmışlardır. (Karakoç 2005:19-20)

2.3.2.4 Yeniden Dirilme Metodu: Hz Zekeriya, Hz. Yahya, Hz. İsa

Süleyman Peygamber'den sonra onunla erişilen “düzen devrilecek, Küdüs yanıp kül olacaktı.” (Karakoç 2008b:110) Meşhur devletten Sırça Saray'dan ve Mabetten geriye sadece bugün Ağlama Duvarı olarak bilinen duvar kalacaktı. “Hazreti Süleyman'ın egemenliğinden sonra Yahudi topluluğunun durumunda bir kötüleşme başladı. Devlet, İsrail ve Yuda adları altında ikiye ayrıldı. Kanlı, ağır savaşlar sonunda yeni iki devletten biri, İsrail, 722 yılında Asurlularca fethedildi ve taş üstünde taş bırakmamacasına ortadan kaldırıldı.” (Gombrich 2009:47) Elde edilen bu parlak medeniyet seviyesi Roma'nın eline geçecekti. Hz. Zekeriya, Hz Yayha ve Hz. İsa'nın hikmet vasıfları karşı tarafın eline geçen ve yitirilen medeniyetin yeniden diriltilmesi mücadelesinin örneğini temsil etmektedir. “Hakikat Medeniyeti için, paganizm karşısında, zulüm tragedyasından bir katarsız payı çıkarmak, Zekeriya Peygamber'in, Yahya Peygamber'in, nihayet İsa Peygamber'in arka arkaya birer halkası oldukları vahiy triolojisiyle.” (Karakoç 2008b:113)

Roma ile Hz. Süleyman'ın devleti arasında temel bir fark vardı. Hz. Süleyman, bu elde edilen seviyenin Allah tarafından bahşedildiğini biliyor ve bunu vahye bağlıyordu. Roma ise “insan farkında olmadan kendi kendini idare ettiği” yanılığısına düşmüştü.

2.3.2.5 Tamamlanma: Hz. Muhammed

Hz. Muhammed'e kadar medeniyetin parçaları birer birer doğru parçalar halinde gelmiş ve gelişmiştir. Sırasıyla aile, topluluk, millet, devlet, dünya devleti, yitiriş parçalarından tam bir bütün oluşturma zamandır. Diğer bir deyişle makinayı oluşturan parçaların birer birer yapıldığını ve bir mekanda toplandığını düşünürsek bunların nasıl en mükemmel şekilde bir araya geleceğini ve makinanın nasıl işler halde birleştirilip makina oluşacağını zamanıdır.

Karakoç'a göre her bir peygamber Hz. Peygamber'e işaret etmekteydi. “Hazreti Adem, her ne kadar ilk insan ise de, gerçekte O'nun hakikatından bir tecelli idi. Her ne kadar, insanlığı, Hazreti Nuh, kurtuluş gemisine aldıysa da, hakikate asıl

Kurtuluş Gemisi O'nun getirdiği İslam'dır. Nuh'un Gemisi O'na işaret etti. Hazreti İbrahim, O'nun Milleti'ni kurdu. Hazreti Yusuf'un hükümrancılığı, O'nun tedbirinden bir nişan verdi. Hazreti Musa, O'nun Toplumundan, Toplum kuruculuğundan bir muştuydu. Hazreti Süleyman, O'nun Devleti'ni Levh-i Mahfuzdan yeryüzüne indirmek ve nakşetmekle görevliydi. Hazreti Yahya, umutsuzluğun en kabarık bir anında O'nun sesini yükseltti. Ve O'nun muştı cephesi, Hazreti İsa'da görüldü".(Karakoç 2008b:130-140)

Her bir peygamberin galip hikmet vasfı toplanarak Hz. Peygamber'de birleşmekteydi. "Her peygamber, O'nun bir cephesiydi. Bütün cepheler O'nda bütünlendi. Bu yüzden, "din O'nda tamam oldu." Hz. Peygamber bir nevi insanlığın yeniden yaratılışı idi. "O, İnananlar Milletini yeniden Arza getirdi. İnananlar Toplumunu ve İnananlar Devletini kurdu. Kuralları bir daha değişmeyecek şekilde ortaya koydu." Mükemmeliyeti O getirdi. O'na vahyedilen kitap da kıyamete kadar geçerli olan son Kitap oldu. "O, diriliş peygamberiydi. Tek Tanrı inancının dirilticisi. Peygamberler yolunun, Hakikat Uygarlığının dengeleyiciliğinin dirilticisi."(Karakoç 2008b:130-140)

Karakoç hakikatin eyleme dönüşmüş halini erdem olarak tanımlanmakta ve Hz. Peygamber döneminde hakikat özlü faziletin toplumun her alanını kapsadığını söylemektedir. Bu erdemden "Şiir, bilim, tasavvuf... musiki, mimari... savaş, barış ve düzen, yeni ve yüceliğe ayarlı olarak tekrar doğdu" yani tüm medeniyet şubeleri sonsuza ayarlı olarak yeniden tanımlanmıştır. "Medeniyet böylece bir kez daha yeniden ve bir daha soysuzlaşmazcasına O'nun elleriyle doğruldu." (Karakoç 2008b:130-140)

"Medeniyetin ölçüsü ve ilkeleri iyice belirgin kılınmıştı. Odağı ve ekseni tayin edilmişti." Medeniyetin her alanında ölçüsünün ortaya konması her alanine sabitlemesi ya da gelişimin engellenmesi değildir. Bir öğrenciye matematik kurallarını öğretmek; matematiğin sınırlanmış olması değil aksine temel yöntemleri öğrenmiş olan öğrencinin karşısına çıkan soruları çözmesi, yeni denklemler üretmesi

ve kendini matematik alanında geliştirmesi sonsuza kadar ucu açık bir süreçtir. Başka bir örnek ise yolun açılmış, asfaltın dökülmüş otobanın kurulmuş olmasıdır. İnsan bu açılmış yol üzerinden nereye ve ne kadar kadar gitmek istiyorsa ilerleyebilir. “Ondan uzaklaşan her kıvrım, kendini nice saklarsa saklasın, barbarlığın, yalanın ve çirkinin rölyefi idi. Ve ona yaklaşan her eğri, düzelip dümdüz, dodoğru oluyordu. Doğru Yol, apaçık, ortada, aydınlıkta duruyordu.”(Karakoç

Karakoç’a göre Peygamberlerin kurdukları bu toplum, İslam toplumdur, inananlar toplumdur (Karakoç 2009a:54-56). İslam ülküsü, diğer din ve medeniyetlerin aksine tarihi, Hazreti Peygamberle başlatmaz. İlk insandan başlar hakikat tarihi, yani hakikatin bilinişi. Hazreti Peygamberle en yüksek, en son, en mükemmel gelişme noktasına ulaşır; kıyamete kadar, yani, insanın bu dünya hayatı son buluncaya kadar da sürecektir. (Karakoç 2009c:12)

2.3.2.5 Din’in Tekliği

Medeniyet çizgisiyle paralel olarak Karakoç düşüncesinde, her şeyin gerçeğin tek olması gibi Din de tektir. “O da İslam”dır. Ona göre, “mutlak yaratıcı” olan Allah, Din’i de her yaşattığına uyguladığı gelişme ve ilerleme döneminden geçirmesi kanunundan istisna kılmamıştır. Bu sebeple, “Hz. Musa’nın getirdiği Din, Hz. İsa’nın getirdiği Din, Peygamberimizin getirdiği ve tamamladığı, ebedi ve son şekliyle bize mukaddes bir emanet olarak bıraktığı Dinin, oluş çizgisinde birer belirli noktasından başka bir şey değildir.” Karakoç, bu çizgiyi Mimar Sinan’ın Şehzadebaşı Camii, Süleymaniye Camii ve Selimiye Camii’ndeki tekamül zincirinin varlığı aynı zamanda mimarlık sanatındaki çizginin bu üç eser için de ortaklığı ile örneklendirir. (Karakoç 2005b:33-36)

İnsanlık tarihinde her büyük tekamül dönemine, bir peygamber ve bir kitap gerektiğini ve kutsal kitaplar olan Tevrat, Zebur, İncil, Kur’an’ın bu tekabül dönemlerinde geldiğine işaret eder. “Tevrat, Zebur ve İncil’e insan eli değdiğinden, nisbi sözler mutlak sözlere, insan kelamı ilahi kelama karıştırıldığından bu kutsal

kitaplar, som mutlaklıklarını kaybettiler ve bu yüzden de yürürlükten kaldırıldılar.” Ardından son olarak İslam ve birlikte Kur’an geldi. Böylece, Ahd-i Atik ve Ahd-i Cedit, Tevrat, Zebur, İncil, hakikatlarıyla Kur’an’ın içinde erimiş olarak toplandılar. (Karakoç 2005b:33-36)

2.3.2.6 Medeniyet Gelişiminde Peygamberlerin Rolü

Meselenin önemine binaen, medeniyetin gelişiminde peygamberlerin rolünü biraz genel çizgiden özele doğru biraz daha detaylandırmak gerekmektedir. “Onlar manevi ve maddi cephesiyle yeni medeniyet devrelerini açmış önderleridir. Metafizik dünyamızın anahtarlarıyla birlikte medeniyet şehrimizin ana kapı anahtarları da yine onların kutlu cephelerindedir.” Oysaki, medeniyetlerin sadece manevi temellerini peygamberlerin attığı düşünülür. Hz. Adem’le, insanlık tarihi ve medeniyet başlamışsa, Nuh Peygamberin gelişi de yeni bir medeniyet dönemine, Hz. İbrahim’in gelişi, inanç temeli olarak bir dönüm noktasına, Hz. Musa’nın, Hz. Davud ve Süleyman’ın, Hz. İsa’nın ve Hz. Peygamber’in gelişleri de hep yeni medeniyet doğuşları dönemlerine öncelik etmiştir denebilir. (Karakoç 2008d:109-111)

Medeniyetin sadece manevi değil maddi atılımlarında da somut olarak peygamberlerin öncülük rolleri vardır. Allah, peygamberleri, insanlara manevi ilerleme yönünde bir öncü ve lider olarak gönderdiği gibi insanların maddi terakkiyatı için peygamberlerin her birinin eline bazı harikalar verip yine o insanlara birer ustabaşı üstat etmiştir. İdris peygamberin terzilerin, Nuh peygamberin gemicilerin, Davud peygamberin demircilerin, Lokman Peygamberin doktorların “piri” sayılmaları” ve diğer bir çok peygamberin de hep meslek pirleri olarak görülmesi Karakoç’a göre bir tesadüf değildir. (Karakoç 2008d:109-111) Bunlara ek olarak İslam kaynaklarında Yusuf peygamberin saatçilerin piri olduğu bilinmektedir.

“Demek ki peygamberler, inançlarımızı, metafizik dünyamızı hakikat açısından arıtarak garanti altına alan maneviyat görevlileri oldukları gibi, maddi ve manevi medeniyet

dünyamızın da kurucularıdır. Medeniyet bunalımlarının çözümcüsü, tıkanmalarının yol açıcıları, kısırlaşmalarının önleyicileri ve verimleştireciliğin derinleştiricileridir.”
(Karakoç 2008d:109-111)

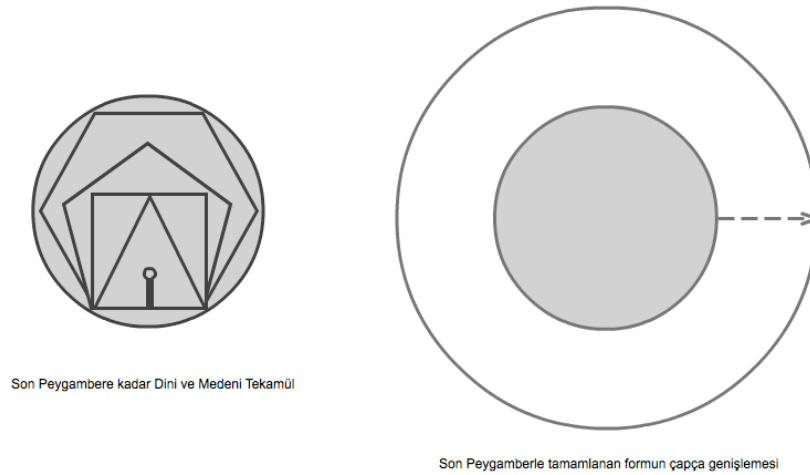
Bu rolleriyle peygamberler, toplumun çözülmesini ve çökmesini önleyen büyük kurucular, kültürün yeni ürünlerinin öncüleri, ruhun dirilişinin hakiki yoğurucuları ve medeniyet hamlesinin sürdürücüleridir. İnsanlık içi, ahiretin teminatı oldukları kadar dünyanın da çığırından çıkmaması için ellerinden geleni yapmış önderleridirler. (Karakoç 2008d:109-111)

2.3.3 Tekamül (Mükemmelleşme) Meselesi

Din ve Medeniyet kelimeleri gelişim ve ilerleme kelimeleriyle yan yana geldiklerinde olumsuz bir hava oluşmaktadır. Halbuki, “din de, özü ve ruhu müstesna, topluma ve insana, zamana ve medeniyete yerleşen tarafla bir gelişime tabi tutulmuştur, ilahi takdirce. Çünkü: ezeli ve ebedi olan, düşmeyen ve kalkmayan, ölmeyen ve dirilmeyen, değişmeyen ve bozulmayan, benzersiz ve eşsiz olan yalnızca Allah’tır.” (Karakoç 1999: 227) Olumsuz havanın oluşmasının önemli bir sebebi ilerleme ve gelişimin evrimsel düşünceye atıf yapması ve bunun bu anlayışın temelinde aykırı olmasıdır. Bu ayrımı ortaya koyabilmek için ilk öneri bu olguyu açıklamak için ilerleme ve gelişim yerine tekamül kelimesinin mükemmelleşme anlamıyla anlaşılmasıdır.

Levh-i Mahfuz olmuşların ve olacakların, zamandaki bütün anların ve mekandaki bütün varlıkların, kısacası, her şeyin yazılı bulunduğu bir İlâhî muhafaza levhası; İlahi ilmin aynası, kaderin defteri, kâinatın programıdır. Bunu sonsuz çaplı bir düzlem olarak düşünelim. Vahiy, Allah katından, insanlığa, oradaki bilginin Allah tarafından ulaşmasıdır. Hz. Adem ile o düzlem üzerinde bir nokta oluşmakta ve insanlık Levh-i Mahfuz’un bir noktalık alanı kadar bilgi sahibi oluyorlar. Levhi mahfuzu bir ışık olarak düşündüğümüzde Allah katından dünyaya gelen ışık o nokta

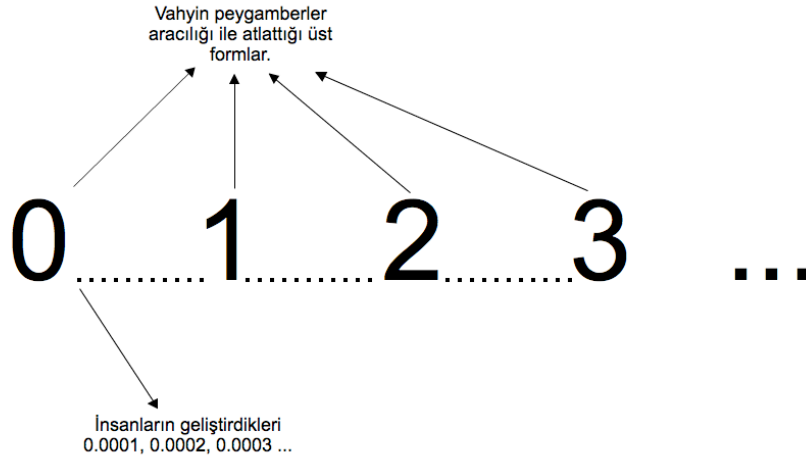
kadar bir yüzeyden geçtiğini söyleyebiliriz. Her peygamber ile bu bilgi formuna birer nokta katılarak bir üst forma geçiyor. Geometri üzerinden devam edersek; iki nokta olduğunda bu bir çizgi haline geliyor. Bir sonraki peygamberle bir nokta daha katıldığında bu üçgen haline gelmektedir. Her bir nokta eklenmesi sonucunda bir form gelişmesi ve bu yaşanan form gelişmesine paralel olarak da Levh-i Mahfuz'dan dünyaya geçebilen ışık miktarında bir artış oluyor. Bu süreci üçgenden sonra kare, beşgen, altıgen, yedigen diye ilerlettiğimizde ulaşabileceğimiz en ideal form bir çember olacaktır. Hz. Peygamber ile ulaşılan bu form kamil, tam, mükemmel halin ta kendisidir.

Şekil 5. Peygamber üzerinden Vahiyle Din ve Medeniyetin Tekamülü

Vahiy, akılla ulaşılamayacak olan noktaları insanlığa ulaştıran bir mesajdır. Peygamberler akılla bulunamayacak olanı insanlara ulaştırarak bir üst form, bir gelişmiş taslak sunuyorlar. İnsanların yapacağı ise peygamberlerle gelen atlama noktalarından sonrasını geliştirmek ve ilerletmek. Sayı doğrusu üzerinden düşündüğümüzde tam sayıları getiren peygamberler tam sayılar arasındaki ilerlemeleri gerçekleştiren ise onlardan öğrendikleri ile kendi özbenliklerini katarak geliştirdikleri ara ondalık sayılardır. İki tam sayı arası da sonsuzdur. İki tam sayı

arası gelişim de sınırsız şekilde insanlığın çabasına açıktır. Ancak, bir üst tam sayıya peygamberlerin taşıdığı vahiy olmadan geçmek mümkün değildir.

Şekil 6. İnsan ve Peygamberlerin Medeniyete katkılarının farkı

İnsan katkısı ile vahyin arasındaki farkı ve dinin tamamlanması kemalermesinden kastın farkı geometri örneği üzerinden görmek mümkündür. Din son peygamberle tamamlanmıştır. Yani en ideal formuna ulaşmıştır. Bu form bir referans bir taslak şeklinde insanın önünde durmaktadır. İnsanın katkısı bu ideal form/taslak'a bağlı kalarak çapı genişletmektir. Yani dinin tamamlanması ile insan sınırlandırılmış değildir. Medeniyet sona ermiş değildir. Dinin özü, formu tamamlanmış, dinin medeniyet cephesi insanların çabasıyla "okuması" ve "yazması" neticesinde genişlemeye müsaittir. Dini peygamber getirmektedir. İnsanın sorumluluğu ise o din özüne çekirdeğine bağlı kalarak medeniyeti ağaçlandırmaktır.

2.4 İslam'da İnsan

“İnsanı ve medeniyetin geleceğini tartışmak için her şeyden önce insanın ne olduğunu ve medeniyetten ne anladığımızı açıklamak zorundayız.” (Nasr 2007:117)

2.4.1 İnsanın Yaratılış Amacı

Sezai Karakoç'un düşüncesinde vahiy en temel unsurdur ve medeniyetle direk bir bağ halinde iç içedir. Ona göre “insan ancak Tanrı'yla var ol”duğundan dolayı insanın ideali ve amacı ilahi kaynaklıdır ki bu amaç da “Tanrı'nın istediği yaratık olmaktır”. Din ve medeniyet yaratılış amacına uygunluğun haritası ve kılavuzudur. “Medeniyet insanın, bu amacını, en üstün planda gerçekleştirmesi, onu sürekli kılması faaliyetleri ve bunun anıtlaşması, kurumsallaşması, kalıcı kılınmasıdır.” Bu yüzden “medeniyetin en gerçek anlamı ve kaynağı vahiydedir.” (Karakoç 2005:11).

“İnsanlık tarihinin halihazırdaki çevriminin son vahyedilmiş şekli” olan İslam, hayatın insan elinin değdiği bütün yönleri kuşatan bir mesajdır. Ancak, burda temel olan insanın işlediği ve yaptığı şeylerden önce vahye göre insanın ne olduğudur. Çünkü yapılan ve işlenenlerin en temelinde insanın varlık tanımı yatmaktadır ve insanın yaptıkları o varlık tanımı üzerinden ortaya çıkmaktadır.

“İslam yani ezeli ve Biricik Hakikat'ın, insanlık tarihinin halihazır çevrimindeki bu son vahyedilmiş şekli, beşeri hayatın, insan tarafından hem işlenen hem yapılan bütün yönlerini kuşatan bir mesaj getirdi. Fakat ne işlediği ve ne yaptığından önce İslam, ne olduğu yahut daha doğrusu en temelli ve en köklü tabiatı (fitrat), yani bütün cemal ve celal sıfatlarıyla ilahi olanı yansıtacak şekilde yaratılmış teomorfik (tanrı suretinde/çn.) mahiyeti içinde, insanın gerçekten ne olduğuyla ilgilenir.” (Nasr 1989:3)

Karakoç'un "Tanrının istediği yaratık olmak"la kastettiği şey onun düşüncesini sıkı sıkıya örgülediği İslam inancında bulunabilir (Karakoç 2005:10). İslam'da insanın yaratılışının ardındaki hikmete ve insanın yaratılış gayesine işaret eden çeşitli Hadis, Kudsi Hadis ve Ayetler bulunmaktadır. 'Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk/ibadet etsinler diye yarattım.' (Zariyat Suresi, 56) ayeti ve "Ben gizli bir hazineydim. Bilinmek istedim, aşkımdan Habîbim'i yarattım. O'nun aşkımdan da bütün kainatı yarattım." (Hadis-i Kudsi) kudsi hadisi temel alınarak şu çıkarımlar yapılabilir; Tanrı insanı, Tanrı'yı tanısin bilsin ve ona kulluk etsin diye yaratmış ve "Habibim" dediği Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed'i tanımalarını istemiş. Kulluk etmek tanımak, bilmek farkında olmak diye de nitelendirilebilir. İnsan tanıdıkça, bildikçe sever ve sevdikçe sevdiğini sevindirmek ister. Kulluk ve ibadet ise kulun Allah'a olan bilgisinin ve sevgisinin ifade şeklidir. Bu sözleşme ise Araf suresi 172. ayette 'Rabbin, Âdemoğullarından, bellerindeki zürriyetlerini alıp da onları kendi nefislerine şahit tutarak: "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" dediği vakit, "pekâlâ Rabbimizsin, şahidiz" dediler. (Bunu) kıyamet günü "Bizim bundan haberimiz yoktu." demeyesiniz diye (yapmışık)' karşımıza çıkmaktadır. Bezm-i Elest diye tabir edilen yaratılışları sırasında ruhlar ile Allah arasında yapıldığı kabul edilen sözleşmedir. Bu sözleşmeye göre kul yaratılmayı, var olmayı ve Tanrı'nın huzurunda O'nun varlığıyla birlikte kabul etmiştir. Bunun ardından Allah'ın insanlara Hz. Peygamber aracılığı ile ilk hitabı olan Alak Suresi'nin birinci ayeti ise "ikra"dır. Yani "Yaratan Rabbinin adıyla, oku".(Alak Suresi, 1) Surenin devamında gelen ikinci ayette ise insanın yaratıldığına işaret eden "O, insanı bir aşılınmış yumurtadan yarattı."(Alak Suresi, 2). Bu ayetler, yaratıldıktan sonra dünyaya gönderilen insana ne yapması gerektiği ve kimi tanıması gerektiğini bildiren çok açık ayettir. Rabb'in yaratıcı olduğu ve insanı ve kainatı yarattığı ve O'na dair her şeyi "okumak" ile mükellef kılan bir emirdir.

İnsanoğlunun hayatını sürdüreceği mekan olarak Tanrı insana cenneti sunmuşken insan yaptığı hata yüzünden cennetten kovulmuş, şeytanla insan birbirine düşman kılınmış ve insan bir sınav yeri olan dünyaya düşmüştür. Tanrı Adem'i yaratır. Ardından Adem'e eş olarak Havva'yı yaratır ve onlara her şeyi öğreterek

ikisini de cennetine alır. Cennetteki bahçelerde gezmelerine, her ağaçtaki meyvelerden yemelerine izin verir ancak bahçenin ortasındaki bir ağacın meyvelerinden uzak durmalarını emreder. Adem ile Havva, Tanrı'nın bu yasağını şeytanın vesvesesine kanarak unutup o ağacın meyvesini yerler. Yaptıkları hata için af dileyen Adem ile Havva bunun üzerine bir imtihan yeri olarak dünyaya gönderilirler. Cennetten kovulup dünyada hayat bulma, orada ölmek suretiyle oradan çıkarılmak üzere dünyaya düşmüşlerdir. Bu noktada insanın görevi bu geri dönüşü gerçekleştirmesidir.

Bu dönüşü gerçekleştirebilmenin de yöntemi insanın Tanrı'nın ona verdikleriyle Kitabı ve Kainatı "okuması" ve bu sayede Tanrı'yı övüyor olmasıdır. Yetenek, Allah'ın insana verdiği bir güçtür. Allah'ın sınırsız kudretinden bir cüz olarak her insanın özüne işlediği bir iş becerebilme kudretidir. Yetenek her insanda yaratılışla birlikte var olmuş ve her insanın içine gizlenmiştir. Çünkü Allah her insanı farklı bir espri ortaya koymak ve her insanda kendi sanatının farklı bir yanını açığa çıkartmak üzere yaratmıştır. İçte gizlenen özün ortaya çıkması insanın kendini araması diye tabir edilen farkındalık sürecinin bir sonucudur. Yetenek denilince akla sadece sanat, spor gibi belli başlı alanlar geldiği için yeteneğin sadece sanatçılara ya da sporculara verildiği yanlışlaması oluşmaktadır. Halbuki yetenek tüm insanlara verilmiş her alana matuf iş becerebilme kudretidir. Sanat yapabilme ya da spor becerisi bunun sadece birer alt kümeleridir. Sanatçı ve sporcular kendilerini bulup bu yeteneklerini ortaya çıkaran ve faaliyete geçiren bariz somut örneklerdir.

İnsan dünyaya bu güç kendisine verilmiş olarak gelir. Ancak insanın yaratılırken verilen bu gücü benliğine arkeolojik kazılar yaparak arayıp bulması gerekmektedir. Allah insana bu kazılar sonucunda hazinelerini buldurtmakta ve onlara bulduklarını kullanabilme iznini vermektedir. Yaratılışta teorik olarak verilen bu güç ve izin, dünyaya gelindiğinde bu gücün farkına varılması ve somutlaştırılıp eser haline dönüştürülebilmesi için verilen pratik bir izindir.

Kendini arama, insana verilen bu gücün, yani yeteneğin, farkına varabilmenin yegane yoludur. Allah insana verdiği gücü fark ettirmenin bedeli olarak kendini keşfetme mücadelesini şart koşturmuştur. Bir insan benliğine arkeolojik kazılar yapmadığı, bu hassas mücadeleyi vermediği sürece içinde saklı hazinelerin farkına varması mümkün değildir.

Sonuç olarak dünyaya düştükten sonra insana ne yapması ve yapacağı neyi nasıl yapması gerektiğini gösteren kılavuzdur din ve dinin şekillendirdiği medeniyet.

2.4.2 “Okuma” Kavramı

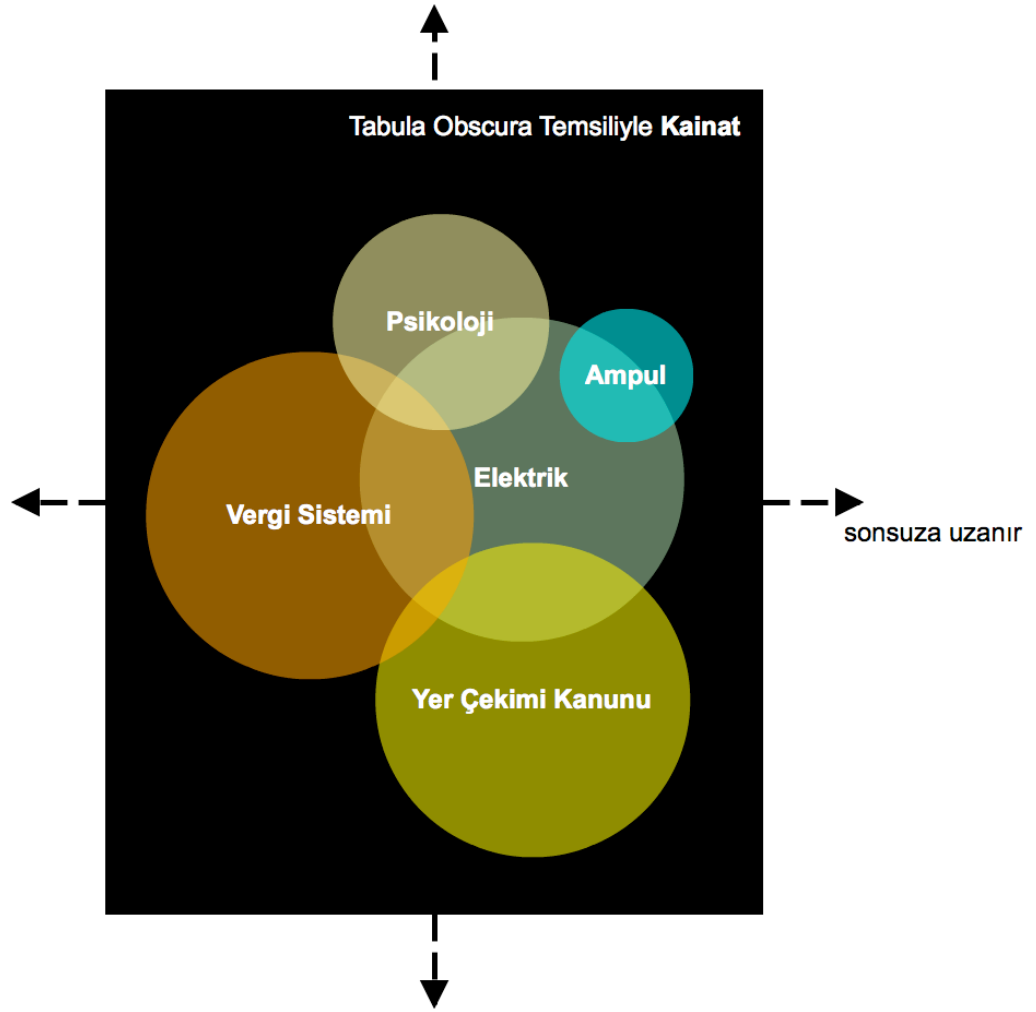
İkra kelime anlamı olarak okumak demektir. Okumak, 'yazıya geçirilmiş bir metne bakarak bunu çözümleyip anlamak' anlamında kullanılmaktadır. Ancak diğer bir anlamı ise 'bir şeyin anlamını çözmek' tir. Yazılı metin ve harfler üzerinden düşünüldüğünde okumak sembollerle oluşturulmuş bir bilinmeyenler bütünü çözmek ve ne demek istediğini anlamak demektir. Kavram olarak kullanacağımız 'okuma' kelimesi çözmek, anlamak, kavramak, keşfetmek, aramak sonucunda bulmak, aydınlatmak şeklinde anlamlara gelmektedir.

Sezai Karakoç'a göre -metafizik ve tasavvufî plana girmeden düşünüldüğünde- insanı diğer varlıklardan ayıran şey “okuma” ve buna bağlı “yazma” ve buna bağlı olarak “teorik düşünme” özelliğidir (Karakoç 1999:121).

Okumak geniş bağlamında düşünüldüğünde Allah'ın iki büyük kitabı vardır. Biri Peygamberler aracılığı ile ilettiği vahyin metin hali olan yazılı ayetleri içeren Kitap (Kur-an-ı Kerim) diğeri ise kainatın bizzat kendisi olan Kainat Kitabı'dır. Kainat kitabı, mikro alemde makro aleme kainatta bulunan soyut somut her şeyi içermektedir. Keşifler ve buluşlar her bir elemanı “okunabilir” bir sembol olan Kainat Kitabı'nın okunması sayesinde olmaktadır. Bunu Allah'ın her insana özel olarak verdiği yetenek (iş becerebilme kabiliyeti) ile gerçekleştirmektedir. Kainatı karanlık bir tahta (tabula obscura) olarak düşündüğümüzde bir bilim adamının

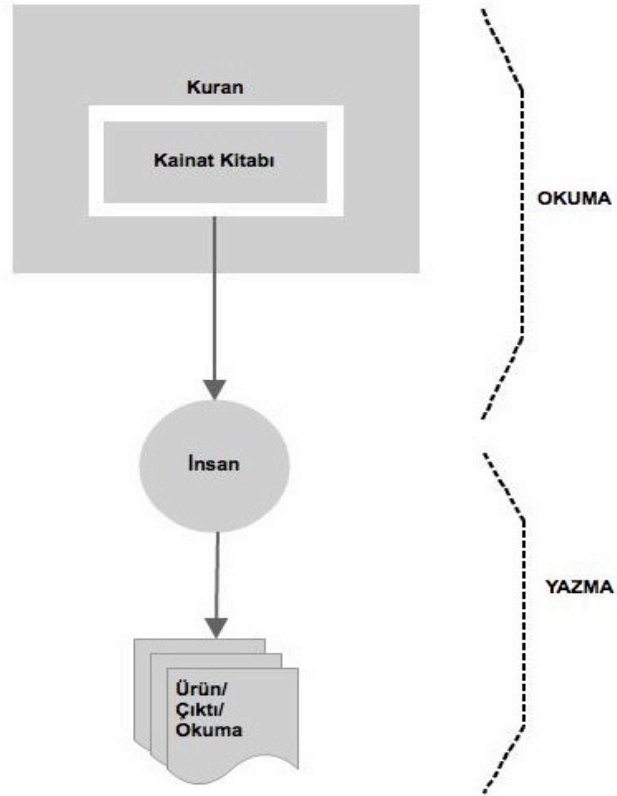
yaptığı şey Allah'ın ona verdiği ve ona has olan kendi ışığını kullanarak büyük kainat tahtasının bir kısmını aydınlatmasıdır. Örneğin, Newton ışığını kullanarak tahta üzerine yerçekimi kanununu aydınlatmış, Edison ampulü aydınlatmış ve diğerlerinin görmesini sağlamıştır. Bu okuma eylemi somut eşya için geçerli olduğu gibi soyut fenomenler için de geçerlidir. Aile hayatı, ekonomi, psikoloji ve benzeri alanlar bu soyut kısma örnek olabilirler.

Şekil 7. Tabula Obscura Temsili üzerinden Kainatın okunması

Diğer kitap olan vahiy kitabı Allah'ın insanlara bir kullanım kılavuzu olarak gönderdiği usul, esas ve vizyonları içermektedir. Kainat kitabının 'okunması' keşif ve buluşlar üzerinden insanlığın medeniyet seviyesini ilerletmeye kabildir. Ancak bunu

dengeli ve sürdürülebilir bir şekilde yapabilmek Kuran Kitabı ile birlikte 'okumak' gerektirir. İki kitaptan da 'okuma' çıkmaktadır. Kainat kitabından çıkan okuma bir şey (örneğin bir buluş) iken Kuran kitabından çıkan okuma bu şeyin (buluşun) diğer her şeyle olan ilişkisinin nasıl kurulması gerektiğini ortaya koyabilecek okumadır. Ortaya konan yeni şey (ürün, buluş, düşünce, düstür, usul vb) Kainat Kitabı ve Kuran Kitabı'nın beraber 'okunarak' dengeli bir şekilde oluşturulmalıdır. Bunun yapılmadığı durumlarda dengesiz bir medeniyet ortaya çıkmakta ve sürdürülebilirlik problemi oluşmaktadır.

Şekil 8. İnsanda "Okuma" ve "Yazma" Süreci

Seyyid Hüseyin Nasr Allah'ın halifesi olan insanın dünyaya düşüşü ve ardından cennete dönme çabasını İslam düşüncesinde yer etmiş olan çember örneği üzerinden örneklendirir. Bu yükselmeyi sürecinde insanın kendini gerçekleştirme ve kamil (mükemmel, tam) insan olmayı elde ederken çevresindeki dünyayı da bu ışığı

ile aydınlatıldığını söyler. Bu sayede hem kendi kazanmış kemale ulaşmış hem de çevresini aydınlatmış olur. Bu süreci Nasr şu şekilde açıklamaktadır:

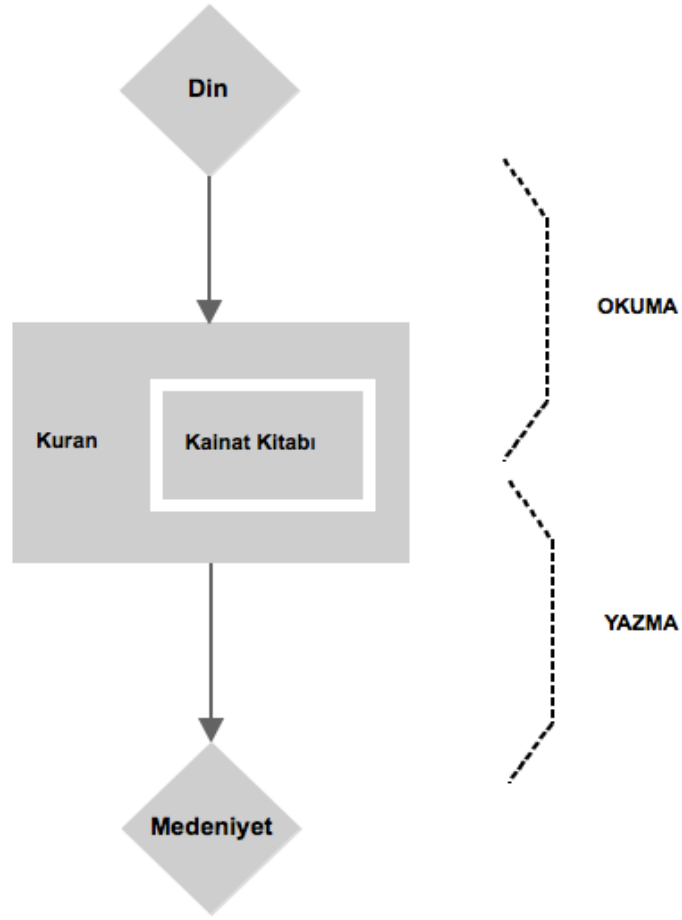
Halife insan, yarısı kendisi vasıtasıyla Kaynak'tan, uluhiyet içindeki arketipinden inmiş olduğu yörüngeyi temsil eden yayın bize en yakın olan noktası üzerinde durur, yayın diğer yarısı, yükselişi temsil eder, bu, Kaynağa geri dönüş için izlemesi gereken yoldur. İnsanın tüm yapısı, ne "ise" o olan ve ne olursa o olan yolcunun bu rolünü açığa vurur. İnsan yalnızca kendisini gerçekleştirdiğinde tümüyle insandır ve bunu yaparken kendi mukadderatını gerçekleştirmiş olur ve kendi bireysel kemaline ulaşmış olmanın yanısıra çevresindeki dünyayı da aydınlatır. Yeryüzünden, batını olarak terketmiş olduğu semavi ikametgaha olan yolculuğunda insan yeryüzü için inayetin kanalı ve onu Semavat'a bağlayan köprü haline gelir (Nasr 2009:15).

Karakoç insanın halifeliği kavramının sadece manevi bir mesele olarak algılanmasının önüne geçmek istemektedir ve bunun dünya üzerinde dünyaya da bakan bir sorumluluk olduğunu söylemektedir. Ona göre, "yeryüzünde halife olmak demek, yeryüzünün bütün imkanlarını kullanmak demektir." Bu "toprağı sürmek"ten "madenleri işletmekten, havada uçmaktan, en uzak yıldız, yıldızlara ulaşma"ya kadar uzanan maddi olanı da içine alan bir sorumluluktur. İnsanın bu sorumluluk altına zorlanacağını ancak Allah kelamında insanı halife olarak yarattığını (Bakara Suresi, 30) söylediğine ve kimseye kaldıramayacağı yük yüklediğine göre (Bakara Suresi, 286) insan bunun için çabalamalıdır. Bu yükü "medeniyet yükü" olarak adlandıran Karakoç "binbir riski ve binbir zorluğu" olan bu işi insanın yüklenmesi gerektiğini söyler. (Karakoç 2003:139-142)

2.4.3 Medeniyet ve Okuma İlişkisi

Medeniyet denilen şey soyut ve somut planda insanın ortaya koyduğu bu “okuma”ların ve sonucunda gelişen “yazmaların” birikimidir. Hakikat ile Hakikat Medeniyeti arasındaki ilişkiyi ya da başka bir ifadeyle, Din ile Medeniyet arasındaki bağı yukarda bahsedilen “okuma”-“yazma” sağlamaktadır. Medeniyet, bu okuma ve yazma’ların zaman içinde bir gerçekleşimi ve gerçekleşim birikimidir.” (Karakoç 1999:121)

İlk yapılan şey birinci okumadır. Kuran ve Kainat Kitaplarına bakarak onları anlamaktır. İkinci okuma ya da yazma ise insanın yaptığı o okumaları kendi özbenliği ile işleyerek ortaya bir 'şey' koymasındır. Bu ortaya koyulan şeyler biriktiklerinde medeniyet denen külliyat ortaya çıkmaktadır. Bu işlem ne kadar Kuran-Kainat ikilisi ekseninde yapılırsa o medeniyet o kadar dengeli oluyor. Ve bunun sonucunda o parça-medeniyet dikey ekseninde ilerleyen ana medeniyet hattına yakın ilerliyor.

Şekil 9. Din-Medeniyet İlişkisi

İslam düşüncesinde kainatın metafiziği sistemi iki şey üzerine dayanmaktadır. Birincisi Allah'ın birliği yani Tevhid, ikincisi de O'nun yaratmasıyla vücuda gelmiş her şeyin birbiriyle olan karşılıklı münasebetidir. Din olarak İslam, insanın hakikatle uyum içinde yaşayabilmesi sağlamak için beşer hayatını düzenleyici kanunlar vaz'etmiştir. Bunun yanı sıra İslam, gayesi dünya seyahati esnasında insanı çevreleyen alemdeki hakikati yansıtmak olan kutsal bir sanatın da oluşmasını sağlamıştır. Dolayısı ile İslam, "insana, tabiatını ezelde İlahi Huzur'da bulunduğu hale dönebilecek şekilde yeniden kalıba dökmeyi ve insanın yapıp etme tarzını, onun Allah'ın yeryüzündeki halifesi olarak üstlendiği rolle ve ölümsüzlük üzere yaratılmış olmasının nihai kaderiyle uyumlu hale getirmeyi amaçlayan top yekûn bir hayat tarzıdır." (Nasr 1989:3-4) Medeniyet oluşumunda bir unsurun diğer unsurlarla ya da

kainattaki her unsurun diğer her unsurla münasebetini doğru şekilde ele alıp dengeli bir medeniyet kurabilmek Kainat ile Kuran arasındaki ilişkiyi göz önüne almakla mümkündür.

2.5 Medeniyetler ve Medeniyetler arası Bilgi akışı

Medeniyetin zaman eksenindeki bütünün parçaları olan medeniyetleri Karakoç Mezopotamya, Mısır, Grek, Roma, İslam ve Rönesans sonrası Batı Medeniyetleri'ni insanlığın bir akış içinde "kendini gerçekleştirdiğinin hikayesi" olarak görmektedir (Karakoç 2008a:11). Birbiri ardına gelen bu medeniyetler, kendilerinden sonrakilere doğru bir bilgi akışı gerçekleştirmişlerdir ve Karakoç'un tabiriyle birbirlerine "hocalık" etmişlerdir (Karakoç 2005:15). Nasıl vergi toplanacağından, savaş taktiklerine kadar insanla ilgili her alanda bir ortak akıl gibi kendisinden öncekinden miras aldığını, alabildiği ölçüde geliştire geliştire kendisinde kullanmış ve kendinden sonrakilere kendi katkısını miras bırakmıştır. Kronolojik sıra içinde bakıldığında, insanlığın bilinebilen en eski medeniyet merkezi Ortadoğu'dur. En eski medeniyet ise Mezopotamya Medeniyeti'dir. "Babil Medeniyeti diyeceğimiz bu medeniyet, Mısır Medeniyeti'nin, o da Yunan Medeniyeti'nin hocası olmuştur. Yunan Medeniyeti ise Roma Medeniyeti'nin hocasıdır. Bu Medeniyetlerin ölmeyen tarafları bir miras gibi birbirine kalarak en sonda coğrafya olarak da bu medeniyetleri kapsayan ve özümseyen Roma Medeniyeti'nde toplanmıştır. İnsanlığın Medeniyeti olan Babil Medeniyeti'nden gelme ve kalma nice kurum ve kuruluş, geliştirile geliştirile, başka katkılarla da zenginleştirile zenginleştirile Bizans'ta toplanmıştır. İslam Uygarlığı da, İnsanlık Uygarlığının yeniden dirilişi olarak ortaya çıktığından, birike birike gelen bu mirası kendi orijinal yapısına katmıştır (Karakoç 2005:15). Rönesans ve sonrası Batı Medeniyeti de, hem artık Grek ve Roma Medeniyetlerinin bir dirilişi, hem Endülüs yoluyla İslam Medeniyeti öğrenciliği sonucunda oluşmuş bir uygarlık denemesidir (Karakoç 1999:238).

Medeniyetlerin birbirlerinin mirasları üzerine eklemlenmeleri yanlış bir durum değildir. Çünkü Bizans'tan alınan şey Bizans'ın değil, Allah'ın kullarına verdiği nimetler ve insanlığın ortak hazinesidir. Kim öğrenmek isterse gider alır öğrenir. Aynen bir okula gidip doğru bilinen şeyleri bir öğrencinin alması gibi. Okulun öğrettiği şeyler ne kadar dershanenin değilse Bizans'ın da Roma'dan miras yoluyla öğrenmesi yanlış değildir. Bu medeniyetler tarihinde gerçekleşen bir vakadır.

Karakoç'un karşı çıktığı nokta İslam medeniyetinin orijinalliğini inkar etme motivasyonu bu medeniyetin diğer medeniyetlerden öğrendiklerinin abartılması sanki bunu medeniyetler tarihinde ilk defa İslam medeniyeti yapmış gibi sunulmasıdır.

Yanlış olan “ney”in alındığı değil, alınan o “şey”in “nasıl” alındığı ve “ne için” kullanıldığıdır. Çünkü alınan şeylerde bir sorun yoktur. Onlar somut halleriyle şiir, sanat, bilim ya da bilgisayar olarak alınabilir. Diğer medeniyetten alınan şeyin nasıl alındığı alışın doğruluğunu/yanlışlığını belirlemektedir Başka bir medeniyetten bir şey alınırken kendi medeniyetine uygunluğunu gözeterek alınmış olması bu alışın doğru kılar. Ancak hiçbir süzgeçten geçirmeden direk alıp yerleştirildiyse bu yanlış, uyumsuz ve kimi zaman zararlı olur. Nasıl alındığı ile ilişkili olarak alındıktan sonra ne için kullanıldığı da alışın doğruluğuna ya da yanlışlığına etki eden bir faktördür. Buna güzel bir örnek Efendimiz zamanında Arap şiirinin durumudur. İslam'a uygun olmayan birçok kullanışı olan ama çok da gelişmiş belagat seviyesine sahip Arap şiirine Hz. Peygamberin bakışı olumsuzlukları olmadığı sürece bir mahsuru yok yönündedir. Diğer bir deyişle alınan şeyin yanlışlığı yok, onun alınış ve kullanım şekli onu doğru ya da yanlış yapıyor.

Medeniyetler arası etkileşimde diğer dikkat çekilmesi gereken husus birbirine zaman ve mekan olarak temas etmemiş iki medeniyetin benzer medeniyet unsurlarını geliştirmiş ya da kullanmış olması onların birbirlerinden etkilendikleri sonucuna bizi götürmez. Coğrafi ve zaman olarak birbirine yakın olan toplumların birbirinden bir şeyler aldığını söylemek mümkündür ancak birbirinden zaman ve mekan olarak kopuk topluluklarda birbirine benzer medeniyet unsurlarına rastlandığında bunun etkileşim sonucu olduğunu ileri sürmek her zaman doğru olmayabilir. Zira bu topluluklar birbirinden bağımsız olarak bunları geliştirmiş olabilirler. Bir insanın güneşe bakarak onu sevgilinin saçları benzetirken diğeri de bundan habersiz aynı şeyi düşünebilir. Bunun birinci sebebi dönem ve mekan ayırmaksızın insanlığa gönderilen ve sayısı 124 bin civarı olarak kayıtlarda geçen nebilerin gönderilmesi gösterilebilir. Fatır Suresi 24. Ayette “Hiçbir millet yoktur ki, içlerinde, onları eğri

yolun encamından sakındıran bir nebi zuhur etmiş olmasın” denilmektedir. İkinci sebep olarak da insanın fitratı gereği ortak ihtiyaçlara sahip olması ileri sürülebilir. Benzer ihtiyaçların benzer çözümler arayışlarını ve benzer sonuçları doğurabilmesi mümkündür.

Dünya coğrafyasının, insanlık tarihi boyunca hep şuan gördüğümüz şeklinde olmadığına dair çeşitli tartışmalar mevcuttur. Hatta bunun kesin böyle olduğunu bilimsel olarak iddia etmek mümkün değildir. Çünkü coğrafi şartlardaki değişiklik büyük değişikliklere yol açmaya müsaittir.

2.6 Medeniyetlerin Hayatı

Medeniyet kelimesi etrafındaki kavram karışıklığı, medeniyetlerin hayatını tanımlarken temel bir takım sorunlara yol açmaktadır. Medeniyetin bütün olarak görülmediğinde sadece bir parçasından bahsedildiğinin farkında olunmadığı durumda parça için geçerli olan ama bütüne uymayan tanımlar ortaya çıkmaktadır. Parça da bütün de aynı kelime üzerinden tanımlandığı için eşleşme probleminden tanımlarda tutarsızlığa sebep olmaktadır.

Karakoç, medeniyetlerin hayatı hakkında birbiriyle çatışan iki temel tez bulunduğunu söyler ama bu iki tezin de eksik olduğunu vurgular. Doğru olarak “bu iki tez birleştiren ortalama bir tezi” savunmaktadır. Bu tezlerden ilki bir medeniyeti, “doğan, büyüyen, gelişip doruk noktasına varan, sonra duraklayan, gerileyen, batan ve ölen bir organizma” gibi görmektedir. İkinci tez ise “medeniyeti, biçim değiştirerek de olsa yaşayan düşünceler, duygular, zevkler ve tecrübelerle özdeşleştirmişlerdir. Bu ikincilere göre medeniyet, ölmez, olsa olsa şekil değiştirir.” (Karakoç 2009b:141-142)

Medeniyeti canlı bir organizma gibi gören ilk tez medeniyeti bir parça olarak almakta ve medeniyetin hayatı tanımını parça medeniyet üzerinden yapmaktadır. Bu tanım yanlış değil ama eksiktir. Kendi kapsamı içinde düşünüldüğünde bu tanım doğrudur. Yani parça medeniyetler doğar, büyür, gelişip doruk noktasına erer, duraklar geriler ve sonunda ölür. Ama bütün-medeniyet için bu doğru değildir, bütün-medeniyet ana hattan sürekliliğine devam etmektedir. “Medeniyetin teşkilat ve kurumları, zamanla ortadan kalkabilir, onu temel alarak kurulmuş devletler sona erebilir, ama o medeniyetin ilkeleri, duygu ve düşüncelere getirdiği yenilikler, katkılar kolay kolay kaybolmayacaktır.” (Karakoç 2009b:142) Bütün-medeniyet, o güne kadar yaşamış parça-medeniyetlerin ürünlerini/katkılarını (ikra birikimlerini) içermektedir. Bu yüzden bütün-medeniyetin ölmesi söz konusu değildir. O devam etmektedir ancak bütün-medeniyetin belirli bir zaman aralığında taşıyıcısı olan parça-medeniyet çökmüştür. Örneğin parça-medeniyet olan Emeviler çökebilir ama

bunu diğerk bir parça-medeniyet olan Abbasiler devam ettirebilir. Emevilerin medeniyet katkılarıyla, ilk insandan bu zaman yapılmış olan katkılar ölmüyor bayrak yarışı gibi bir sonrakine devrediliyor. Diğerk bir deyişle bayrak yarışında bayrak yere düşmemekte, bayrağı taşıyan koşucu düşmektedir.

Medeniyeti bir ruh olarak gören ikinci tez ise medeniyetin ölmemesi yönüyle bütününden bahseder gözükmektedir ve medeniyetin tanımını bütün medeniyete göre yapmaktadır. Medeniyeti biçim değiştirerek de olsa yaşayan düşünceler, duygular, zevklerle özdeşleştiren bu medeniyet tanımı da eksiktir. Çünkü “medeniyetin, yalnız düşünceler ve bir takım eserlerde sürmesi yeterli olamaz; kurumlarda, teşkilatta ve hatta tüm toplumda hem bir ruh, hem örgütleyici güç olarak yaşaması” gerekmektedir (Karakoç 2009b:142). Düşünce ve eserlerdekinin etkisi zamanla azalmakta, kurum ve teşkilatla içinde bulunduğu zamanda yeniden örgütlenmesi gerekmektedir. Bu tanımın yanlış olduğu nokta, parça-medeniyetlerin birbirinden şekil değiştirerek farklılaştığını ileri sürdüğü durumdur. Şekil değiştirmek bayrak yarışı örneğinden bakıldığında bayrağın taşıyıcısının değişmesidir. Yoksa iki taşıyıcı birbirinin şekil değiştirmiş hali değildir. Belirli bir zaman ve mekan aralığında bu bayrak Emeviler’den Abbasiler’e geçmiştir. Bu bir şekil değiştirme değil aynı referanstan beslenmiş farklı iki şeyin arasındaki bir geçiştir.

Bu iki tez göndermede bulunduğu kapsama göre belli noktalarda doğrudur ancak ikisi de tanımladığı şeyi medeniyet diye yazdığından dolayı bunlar birbirine zıt tanımlarmış gibi gözükmektedir. Halbuki ikisi farklı şeylerden bahsetmektedir bu yüzden birbirlerinin zıddı olma ya da olmamaları bir durum söz konusu değildir. İlk argüman ‘elma küreseldir’ diğerk ise ‘muz eğriseldir’ demektir. Ama elmaya da muza da X dendiğinde birbirine zıt argümanlarmış gibi olmaktadır. Halbuki birisi muz hakkında, biri elma hakkında iki doğru görüştür. Ancak iki meyve için de aynı kelimeyi kullandıklarından dolayı hitap ettikleri yer yanlıştır. Kendi içlerinde tutarlı ve buldukları kapsam itibariyle geçerli olmalarına rağmen kapsamlarının farkında olmadıkları diğerk bir deyişle aynı kapsamlarda tanımlandıklarını düşündüklerinden birbirlerine karşıt görüşlarmış gibi gözükmektedirler.

2.7 Medeniyetin Tarihi-Sosyolojik Kuralları

Sezai Karakoç medeniyetin ve medeniyetlerin hayat akışlarıyla ilgili tarihte tekrar eden olayları ve bu olayların oluş şekillerini gözlemleyip bunlardan yedi kural ortaya koymuştur. Buna göre tarihin birinci kuralı, “medeniyetin bir iki yerde doğduktan sonra genişlemesi kuralıdır.” (Karakoç 2009b:137). Medeniyet olgusunun iki ana merkezinin Çin ve Mezopotamya gibi gözüktüğünü ve bu iki noktadan çevreye doğru yayıldığını söyler. Doğu Medeniyeti’nin Çin’den Hindistan’a oradan da Japonya’ya yayıldığı tezini tartışmalı bulur. Hindistan’dan Çin’e yayıldığı tezi daha makul gelmektedir. Medeniyetin Mezopotamya’daki merkezden İran’a, Anadolu’ya, Mısır’a, Yunanistan’a daha sonra da İtalya’ya yayıldığını kabul etmenin mümkün olduğunu söyler. “Dünya üzerinde Medeniyetin böyle iki odak noktası düşünülünce, bu ikisini de bire” indirgemenin mümkün olabileceğini ancak bu “oluşun” aslının ileride yapılacak arkeolojik ve antropolojik çalışmaların sayesinde ortaya çıkabileceğini belirtir (Karakoç 2009b:138). Bugünkü bilgiler ışığında “Medeniyet alanının zaman içinde genişlediği” kuralını kabullenebileceğimizi söyler (Karakoç 2009b:138).

İkinci kural olarak Sezai Karakoç yayılmanın sıcaktan soğuğa doğru olduğunu sonucu tesbit etmiş ikinci dereceden bir kural olarak ortaya koymuştur. Bu çıkarım Ortadoğu’da beliren Medeniyet, Maveraünnehir ve Akdeniz’e yayıldıktan sonra, oradan daha soğuk olan kuzeye istikametine doğru genişlemiştir. Diğer yandan “Avrupa’nın medeniyet çevresine girişi, tekniğin biraz ilerlemesi sonucunda Akdeniz’e göre soğuk olan bu ülkelerde oturmanın mümkün olmasıyla gerçekleşmiştir.” (Karakoç 2009b:138) Avrupa’da da yine soğuğa doğru bir ilerleme şeklinde Rusya’ya ve İskandinavya bölgesine ve Amerika’ya doğru bir gelişme söz konusu olmuştur.

Bu noktada dikkat çekilmesi gereken husus Medeniyet’in kopuk değil birbirleriyle ilişkili parçalar bütünü olup bir yerden çıkıp diğer yerlere yayıldığı; coğrafi olarak düşünüldüğünde çıkışın merkezinin Ortadoğu ve civarı olduğu ve Medeniyet

ile peygamberler arasında bir ilişkiye işaret ettiği. Günümüzde hakim olan Batı-merkezci görüşün aksine, Medeniyet Eski Yunan’la başlayıp o çevreden yayılmış bir olgu değil Mezopotamya ve Çin coğrafyasından neşet edip orada gelişmiş ve oradan dağılıp gelişmesine devam etmiş bir olgudur.

Bu yayılmanın ne şekilde gerçekleşmiş olabileceğini günümüz örneklerinden düşünebilmek mümkündür. Birisi ikra çıkarıyor o yayılıyor. Biri bir ses çıkarsa o da yayılıyor. Biri işe yarar bir akıllı telefon uygulaması yaptığında o da yayılıyor. Tarih öncesi çağlarda birinin çakmak taşını, kesici aleti bulması ve bunun yayılmasıyla buhar makinasını bulması ya da bugüne geldiğimizde işe yarar bir akıllı telefon uygulaması yapması ve bunun yayılması özünde aynı şeyler. Yapı olarak bunlar birbirinin aynısı aralarında sadece bir hız farkı bulunmaktadır. Her birinin yaptığı, Tanrı’nın ona verdiği ışığı kullanıp tabula obscura (karanlık levha)’dan bir parçayı görünür kılmasıdır. Yayılması ise diğerlerinin de bunu kendi buldukları zaman ve konumdan görmeleridir. İçinde bulunduğumuz dönemde zaman hızlanıp mekan da birbirine iletişim yollarıyla bu kadar yaklaştığı için yayılma biraz daha hızlıdır.

Bu yayılma hem coğrafya hem de zaman üzerinden gerçekleşmektedir. Yani bu okumalar hem coğrafya üzerinde hem de zaman yapılmaktadır. Bir bakıma coğrafya zamanın bir katmanı sayılabilir. Aynı anda benzer şeyleri farklı coğrafyalarda bulmuş olabilir insanoğlu. Problem bu bulduysa diğeri bunu bulamaz denmesindedir. Bu önermenin temelinde duran yanlış şudur ki bu mantığa göre bulan adam yaratıcı adam olarak addedilmektedir. Buna göre o adam bunu yaratmıştır, başkasının bunu yaratma durumu ortadan kalkmıştır. Bunun bir çok yönü doğrudur. Tam doğrusu ise bulanı yaratıcı olarak değil bir aracı olarak konumlandırmaktır. Çünkü Allah ilhamları herkese her zamanda göndermektedir.

Sezai Karakoç’un tarihi-sosyolojik tahlil sonucu Medeniyet olgusunun gelişme tarihi ilgili üçüncü kuralın “bakir topraklara doğru gitme” olduğunu ileri sürer (Karakoç 2009b:138). “Medeniyetin bir yerde bir işba (doyma) noktasına varmasından sonra ‘aç’ alanlara doğru yayılması” Medeniyetin kendine has doğal bir

özelliğidir (Karakoç 2009b:138). Günümüz üzerinde teknolojiye dayanan bir örnekle daha rahat anlaşılabilir. İleri teknolojiye sahip, insanlığa hizmet eden yeni bir ürün dünyanın her hangi bir noktasında ortaya konduğunda, ona sahip olmayan diğerleri o ürünü alma o ürüne ulaşma eğiliminde olmaktadır. Karakoç'a göre bu yönüyle "Medeniyet bir çağrıdır." (Karakoç 2009b:138) O yeni ürünü ortaya koyan kişi ya da medeniyet ikra/okuma seviyesini kendine göre bir üst seviye çıkartmış olmaktadır. Bu, ikra/okuma yaparak o ürünü ortaya koyan tarafından diğerlerini o ikra/okuma seviyesine doğru bir çağrıdır. Ürünün ortaya konması aynı zamanda çağrının gerçekleşmiş olması demektir. Diğerleri o ürünü yapmamış olsalar da o ürünü kullanmaları durumunda belirli bir seviye yükselmesi yaşamaktadırlar. Ürünü (ya da ikrayı) alıp kullanmak ortaya koyanın elde ettiği seviyeyi vermeyecektir ancak kullananlar da o seviyeye belirli bir oranda yaklaşmış o seviyenin nimetlerinden belirli bir oranda yararlanmış olmaktadır. Bu yüzden bir üst ikra seviyesine doğru olan bu çağrıya kulak asmamak mümkün değildir.

Karakoç'un Medeniyet'in yayıldığı diğer alanlarda "kendini denemek istemesi" olarak adlandırdığı yayılma denemesi iki farklı şekilde sonuçlanabilir. Gittiği yerde o ikra'lar kullanılarak ve gittiği yerin katkılarıyla tamamen "yeni bir terkip" ortaya çıkabilir. Ya da gittiği yerde ilk çıktığı yerdeki niyet edilen amacın dışında bir kullanım eklenebilir. Bu sayede gittiği yerdeki şartlar ve yeni yorumlarla kullanım amacına göre değişiklikler gösterip "yeni bir varyasyon" ortaya çıkabilir (Karakoç 2009b:138). Hindistan köylerinde cep telefonlarının ekran ışığının köylüler tarafından geceyin yol aydınlatması olarak kullanılması yeni bir varyasyona örnek olabilir. Bir cep telefonu üreticisinin bu bölgede cep telefonu kullanımını gözlemlerken fark ettiği bu durumundan ilham alarak telefonların bazı modellerine aydınlatma amaçlı ek ışık koyması yeni bir terkibe yakın bir örnek olabilir.

Sezai Karakoç'a göre "medeniyet göçüne" sebep olan Medeniyet ile ilgili diğer bir kural insan kitlelerinin tarihi-sosyolojik ya da ekonomik sebeplerle göç etmeleridir (Karakoç 2009b:139). İnsan kitleleri göç ettikleri yerlere sadece

kendilerini götürmekle kalmaz sahip oldukları medeniyeti ve unsurlarını da beraberinde götürürler. Yeni yerleştikleri yere sahip oldukları medeniyeti taşırlar.

İnsan kitlelerinin göçünün ile medeniyet arasında yukardaki bağdan daha soyut ve derin bir ilişki daha mevcuttur. İnsanlar yaşadıkları dönem içinde “ikra”nın yapıldığı yere göçme eğilimindedir. Çünkü ikra’nın en iyi yapıldığı yerde ekonomik ve siyasi güç üzerinden ortaya çıkan bir canlılık mevcuttur. Bu sayede dünyanın o dönem için vitrini haline gelen bu noktaya doğru bir çekim kuvveti oluşmakta ve insanları çeken bu kuvvet olmaktadır. İkra yapmak bir noktada kazmayı o noktaya vurup su çıkarmaya benzetilebilir. İnsanlar fişkıran suyu gördüklerinde ya da duyduklarında o suyun etrafına gelir suyun ortaya çıkardığı o canlılığın etrafında hayatlarını kurarlar.

Yapıldığı ve çıkarıldığı zaman dilimine rengini veren şey o dönemde yapılan “ikra”nın kendisidir. Yapılan “ikra”nın kendisi ve sonucunda ortaya çıkan maddi-manevi, soyut-somut ürün Allah’ın bir isminin ya da isimlerinin bir tecellisidir. O döneme rengini ve kimi zaman da adını veren Allah’ın o isminin tecellisinin rengi olmaktadır. Bu renk o döneme ait her şeye karışmakta, o dönemin her şeyini o renge göre değiştirmektedir. Örneğin, eşyanın “sıkıştırılabilirlik” özelliğinin “*tabula obscura*”dan keşfi neticesinde buhar makinası yapılmıştır. Bu makinanın keşfi, zamanının tüm sistemlerinin kendisine göre yeniden şekillendirilmesine sebep olmuş ve Sanayi Devrimi denilen döneme adını vermiştir. Aynı şekilde, eşyanın “taşıyıcılık” özelliğinin geliştirilmesi/keşfi neticesinde önce iletim ve beraberinde iletişim ürünleri ortaya çıkmıştır. Elektriğin iletimi ve elektrik sinyalinin madde üzerinden aktarımı neticesinde bu dönem içindeki tüm sistemler bu özelliğe göre kurulmaya, öncülleri varsa dönüştürülmeye ve daha sonrasında gelişmeye başlamıştır. İletişim tarihi boyunca bu yöndeki gelişme çizgisi telgraf, telefon, radyo, televizyon, bilgisayar ve internet hattı üzerinde gerçekleşmiştir. Bu sayılan adımların her birinde sistemler o keşfin niteliğine göre yeniden kurulmuştur. Örneğin tüm dünya çevresine önce telgraf hatları çekilmiş. Sonraları bu, telgraftan bir üst ikra seviyesi olan telefon hatlarına dönüşmüştür. Eşyanın “taşıyıcılık” özelliği bakır tele

ek olarak havada da bulunmuş elektromanyetik iletim özelliği ile radyo ve televizyon sinyallerine dönüşmüştür. Eşyanın “taşıyıcılık” ismi günümüzde, bilgisayar ve internet üzerinde baskın hale gelmiştir. Bu ikra, çıkarıldığı dönemin başlarına adını İletişim Çağı olarak vermiş; son dönemde biraz daha soyutlaşmış ve gittikçe daha da soyutlaşacak haliyle Sanal Dönem ismine dönüşmektedir.

Çekim kuvvetin varlığı “ikra”nin iyi yapılıp yapılmamasına bağlıdır. Zaten kainat üzerinde yapılan başka bir şey yoktur. Daha önce de değinildiği gibi Kainatta iki kitap, Kainat Kitabı ve Kuran mevcuttur ve insan bunlardan birini veyahut ikisi üzerinde her an ikra yapmaktadır.

Kuvvetin şiddeti daha çok Kainat Kitabı üzerinden elde edilen ikralara bağlı iken dengesi ve sürdürülebilirliği ve ise Kuran üzerinde yapılan ikralara bağlıdır. Kainat üzerinden yapılanı sonucunda elde edilen siyasi, ekonomik, askeri bir gücü beraberinde getirir. Ancak sadece bunla elde edilen sistem dengeden yoksundur. Çünkü bir şeyin diğer her şeyle olan ilişkisini düşünebilmekten geri kalır. Dengeli ve sürdürülebilir olanı elde etmek ise Kuran’dan o konu ile ilgili gelecek olan ikralarla mümkündür. Sadece belirli bir insan grubuna ya da topluluğuna hitap eden ve hizmet eden bir sistem olmaktan çıkıp canlı cansız kainattaki her şeye hitap eden kainatla iletişim içinde olan bir sistem ortaya çıkar. Bu şekil bir denge ile kurulan sistem sürdürülebilir olurken diğeri bir yerinden kaçak verip çökmeye çok müsaittir. Dünya tarihinde yeryüzü kaynaklarının 200-300 yıl gibi kısa bir zaman diliminde tükenecek hale getirmiş olması bu dengesizliğin bir sonucudur.

Karakoç, medeniyet eksenli büyük göç hareketlerini “ilk ve orta çağların bir gereği” olarak görürken yakın çağlarda o ölçüde büyük bir hareketlenme görülmediğine işaret eder (Karakoç 2009b:139). Bu, çağlar arası erişim ve nüfuz farklılığının doğurduğu bir sonuçtur. Eski dönemde üst ikra seviyesine erişmek için yer değiştirmek bir zorunluluktur. Bulunduğun yerden daha üst bir ikra seviyesine erişebilmek için daha üst seviyedeki yere gitmek gerekli idi. Çünkü ikra seviyesi coğrafi olarak da sosyolojik olarak da sınırlı ve yerel kalmaktaydı. Dünya üzerindeki

belirli bir coğrafyanın tamamında bile değil belirli alt coğrafyaları bu ikra seviyesine sahip durumdaydı. İslam medeniyeti coğrafyası için tamamı adına değil çekim merkezi olan Şam, Bağdat, Kurtuba, İstanbul gibi alt coğrafyalar bu seviyeye sahipti. Sosyolojik anlamda da bu nüfuz yerel ve sınırlı idi. Bu seviye ana ve her alana nüfuz edemiyordu. Karakoç, yeni dönemde sadece “yeni çağların başında Amerika’ya yerleşme söz konusu” olduğundan bahseder (Karakoç 2009b:139). Bu dönemde de erişim ve nüfuz yerel ve sınırlı olduğundan bir göç hareketi gözlemlenmiştir. Ancak ilerleyen zamanlarda bu hareketliliğin de ortadan kalktığını söylemek mümkündür. Bunun sebebi bu ikra seviyesinin dünya üzerinde toplumların her anına ve her alanına erişip nüfuz edebilmesidir. Gazete, dergi, radyo, televizyon, internet, büyük reklam tahtaları (billboard) gibi iletişim araçları zaman ve mekan sınırlamasını ortadan kaldırarak o seviyenin etkisini taşıyabilmektedir ve nüfuz alanı oluşturmaktadır. İletişimin hızlanması bunun vesilelerinden sadece biridir. Nüfuz alanı o medeniyete bağlı ürünlerin, örneğin; eğitim sistemi, ekonomik sistem, devlet sisteminin diğerlerine ithali sonucunda da bu toplumlarda genişleyebilmekte ve derinleşebilmektedir. Çocuğuna iyi bir eğitim aldirmek isteyen bir baba eğitimin iyi verildiği o coğrafyaya gitmek yerine, kendi coğrafyasında o medeniyet tarafından ya da o medeniyet ekseninde kurulmuş olan bir okula gönderebilmektedir.

Burada kısaca değinilmesi gereken bir husus şudur ki ikra seviyesinin nüfuz ve erişim gücü ne mutlak anlamda iyidir ne de mutlak manada kötüdür. Bu bir yine Allah’ın yeryüzündeki bir tecellisidir ve ikra sonucu ortaya konmuş, insanlığın kullanımına sunulmuş bir araçtır. Bunun iyiye kullanıldığı durumlar iyi, kötüye kullanıldığı durumlar kötüdür. Yoksa bu gücün, bu icadın, bu ikranın kendisi kötü değil kötü niyetlerce kötü amaçlar için kullanılması ancak kötüdür.

Sezai Karakoç, “din yayılışı, medeniyetin, medeniyet yayılışı da dinin yayılmasına sebebiyet verecek şekilde karşılıklı olarak birbirini etkileyen birer faktör” olarak görmektedir (Karakoç 2009b:139). “Budist, Hristiyan ve Müslümanların inançlarını yaymak amacıyla en uzak ve en ıssız bölgelere kadar gitmeleri” sonucunda ortaya çıkan tarihsel gerçek üzerinden örneklendirmektedir

(Karakoç 2009b:139). Günümüz üzerinden bunu anlayabilmek pek kolay olmamaktadır. Çünkü günümüzde her şeyin her yerde var olduğu ya da bulunabildiği gibi bir yanılama-gerçek karışımı ile karşı karşıyayız. Bunu anlayabilmek için bir şeylerin olmadığı “ıssız ve uzak” yerleri düşünmek gerekmektedir. Dinini yaymak için giden bir insan gittiği yere farkında olsa da olmasa da hem Kainat Kitabının ikralarını hem de Kutsal Kitabın ikralarını taşımaktadır. Sadece kendi ve Kutsal Kitabı değil, o medeniyete ait bir çok çıktıyı da beraberinde götürmekte ve oralara bunu taşımaktaydı. Örneğin, Kutsal Kitapla sadece kutsal metni değil kağıt, yazı, mürekkep gibi Kainat Kitabının çıktıları da beraberinde gitmekteydi ve bu sayede medeniyet yayılmaktaydı.

Medeniyet ile ilgili Karakoç’un ileri sürdüğü diğer bir kural “Medeniyet yayılmaları, medeniyetler arası bir diyalogu ve yakınlaşmayı doğurduğu gibi çatışma ve çelişmeyi” beraberinde getirdiği kuraldır. Tarih boyunca toplumlar, farklı topluluklarla karşılaştıklarında ait oldukları medeniyetler arasında bir etkileşim olmaktadır. Bu etkileşim kimi durumlarda diyalog ve yakınlaşma şeklinde cereyan ederken kimi durumlarda çatışma şeklinde ortaya çıkmıştır. Bu durum, medeniyetler arası etkileşim sadece çatışma ya da sadece diyalog kurma şeklinde gerçekleşmiştir şekline indirgenemez. Hem çatışma hem etkilenme belli oranlarda bir arada gerçekleşmiştir. Karakoç’a göre bu önce iki toplum arasında “çatışma” şeklinde başlamaktadır. Uzun vadede “ilişki, yakınlaşma ve etkilenme” meydana gelmektedir.

Sezai Karakoç’un yedinci ve son kural olarak ileri sürdüğü “savaşlar da, medeniyetlerin kuvvetlenme ve zayıflamalarına, doğmalarına ve batmalarına, yayılmalarına ya da alanca daralmalarına etken olmaktadır.” (Karakoç 2009b:139) Savaş adı verilen mücadeleye ikra perspektifinden bakıldığında savaş, ikrayı kimin daha iyi yaptığının bir göstergesi olarak alınabilir. İkra’yı kim daha iyi yaptıysa savaşı da o kazanmaktadır. Ancak, bu durum sadece savaş teknik ve teknolojisinin güçlü olması ile sınırlı değildir. Bunun olması için yenecek olan medeniyetin askeriyesi, ekonomisi, bilim adamı vs. güçlü olmalıdır. Diğer bir deyişle her alandaki ikrası güçlü olmalıdır.

Savaşları iki erkek hayvanın sürünün lideri olma mücadelesine benzettiğimizde kazanan taraf tüm sürüye sahip olmakta ve nesil kazanan erkek tarafından devam ettirilmektedir. İkrası güçlü olan medeniyet bu mücadeleyi kazandığında sürünün içinde, kazanan medeniyetin etkileri görülmeye başlamakta; sonraki nesillerin karakterini de artık kazanan medeniyetin karakteri belirlemektedir.

2.8 Medeniyet(ler)in Temel Dinamiği: Ülkü

Sezai Karakoç düşüncesinde “medeniyetler ve kültürler, doğuşlarında, materyalistlerin iddialarının aksine, ülkü hareketleridir.” (Karakoç 2007:194) Ülkü temellerinde düşler ve düşünceler bulunur ancak bu düşler realiteyi hedef almış gerçekleştirilme, hayata geçirilme inancını taşımaktadırlar. Köken olarak geçmişe bağlıdırlar ve geçmişten hızlarını alırlar ama hedefleri gelecek zamandır (Karakoç 2007:194). Hakikat Medeniyeti açısından düşünüldüğünde bu durum gerçekten böyledir. Hakikat Medeniyeti'nin kurucuları olan peygamberler, geldiklerinde bir mesaj ve bir gerçekleştirilmesi gereken bir hedef ile gelmektedirler. Onların ülküleri Allah tarafından kendilerine verilmiş o mesajın ta kendisidir. Medeniyetin varyasyonlarında ya da çarpıtılmışlarında da medeniyetin dinamiği o medeniyetin temelinde yatan ülküdür. Günümüz hakim medeniyeti, daha çok kar yapmak amacı çevresinde yapılması gereken listesine sahiptir. Yapılması gerekenler birbiriyle iç içe geçmiştir durumdadır ve her alanla ilgilidir. Sadece daha çok para kazanabilmek yeterli değildir. Diğer alanlarda da güçlü olması gereklidir. Örneğin, siyasi ve askeri bakımdan da güçlü olmalıdır ki kendin koruyabilsin. Çünkü yataydaki sosyolojik eksenin elemanları medeniyet ülküsü fark etmeksizin değişmemektedir ve ülküsü ne olursa olsun bunlara hakim olunması gerekmektedir. Gerçekleştirmek istenilen ülkü o unsurların kullanılmasıyla ancak gerçekleştirilebilir. Bilgisayar ya da silah satışı artırmak için de Mimar Sinan'a büyük bir külliye yaptırmak için de bu unsurların kullanılması gerekmektedir. Ülkü realize edilip hayata geçirilirken diğer bir deyişle “kültür ve medeniyet, realiteyle, tabiatla, zaman ve tarihle karşılaştığında, açılımını yaparken maddi yönünü ve verimini de ortaya koyar, Eşyaya tasarruf eder ve bu tasarruftan, fikir, taşa, mermere, demire işlemiş olur.” (Karakoç 2007:194)

Karakoç, her medeniyet ve kültürün gelişim tarihinde bu gelişimin bir “doyum noktası” olduğunu ve bu “kritik noktanın” tehlikeye dönüşebileceğine dikkat çeker. Ona göre, bunun tehlikeye dönüşmesi “o medeniyetin tarihi boyunca o güne gelene kadar elde ettiği ve öncüllerinden miras olarak aldığı maddi birikimin baskınlığını artırmasıdır.” (Karakoç 2007:194) Her şeyde olduğu gibi medeniyetlerin de

hayatında bir doyma noktası vardır. Elde edilen üretimlerin ve gelişimlerin birikimi hedefe ulaşılmışlık hissini doğurur ve hedefe ulaşma enerjisi düşer. Karakoç'un deyimiyle maddenin "gözalıcılığı ve albenisi hakikatten, ülkü doğurganlığından kopuşun başlangıcı olur. (Karakoç 2007:194) Bir ülkünün olması canlılığı sürdürülebilmesinin en temel şartıdır. İnsan ya da medeniyet için bir hedefin bulunması onu canlı ve heyecanlı tutar; bir durağa erişildikten sonra bir sonraki için enerji kaynağı olur. Temel ülkü, aynı çizgi üzerinde hep bir sonraki çok daha büyük bir hedefi doğurabilmelidir. Aksi taktirde bu durmayı ve çürümeyi beraberinde getirecektir.

Hedef ve bulunulan nokta arasındaki bu ilişki bir ok üzerinden anlaşılabilir. Bulduğumuz noktadan hedefimize uzanan doğrultuyu bir ok olarak düşündüğümüzde bu vektörün doğrultusu hedefe yöneliktir. Vektörün boyu, heyecanı ve o yolda olma motivasyonunu ile paralellik gösterir. Yani vektörün boyu ne kadar uzunsa heyecan ve motivasyon da o ölçüde fazladır. Hedefe ulaşıldığında bulunulan nokta hedefle aynı olmakta ve heyecan-motivasyon vektörünün bir değeri kalmakta, vektör tümden ortadan kalkmaktadır. Vektör, durağan, doğrultusu ve gücü olmayan bir noktaya dönüşmektedir. Bu yol üzerinde ilerlerken insan neler yaptığının farkına varamamaktadır. İnsanın gözünün gördüğü tek şey hedef yolunda ilerlemektir. Tehlikenin başladığı nokta, insanın herhangi bir sebepten biraz durup, arkaya dönüp baktığında neler yaptığını gördüğü noktadır. Ondan önce yapılanların ve onun yaptıklarının materyal birikimi hedef noktasına ulaşılmış göz yanılmasına sebep olmakta ve vektör ortadan kalkmaktadır. Önemli olan diğer bir nokta bu ülkünün her alana (askeri, ekonomik, siyasi, bilimsel vb.) bakan bir ülkü olduğu ve hepsini harekete geçirici hedefler doğurması gerektiğidir.

İslam medeniyeti temsilcileri için hedefin büyüklüğü bu vektörün noktalaşmasına engel olacak büyüklüktedir. Hedef güneşin doğup battığı her yere İslam peygamberinin adının ulaştırılması gibi büyük bir hedeftir. Bu "ülkü doğurganlığını" her alanda sürekli kılmaya yetecek bir hedeftir.

2.9 Bir Medeniyetin Ömrü

Ülkü temelli bir medeniyet anlayışının bir gereği olarak Karakoç'un düşüncesinde bir medeniyet, ya da devletin ömrü, doğuş ve çıkışında gizlidir. Temelinde yatan ülküyle bağlı olarak her hareket, “dünyaya gelirken, beraberinde yaşama gücünü de, dayanma uyum sağlama özelliğini de getiriyor.” (Karakoç 1999:248) Bir medeniyet, ideası ne kadar güçlü ve zamana dayanıklı ise o kadar yaşar. Medeniyetin temel öğeleri ne denli insanlığın öz ihtiyacına, temel ruh ihtiyacına cevap veriyorsa o kadar ömrü uzun olacak demektir. Buradaki insanlığın temel ihtiyacı maddi tarafıyla manevi tarafı arasındaki ince denge üzerindedir. Ne sadece manevi olanla, ne de sadece maddi olan ile yürünebilir. Dengeyi oluşturabilecek şekilde maddiden belirli bir miktar maneviden de belirli bir miktar olması gerekmektedir. Ek olarak, daha en başından itibaren, doğuş aşamasında temel prensiplerini doğru ve dengeli kılmış olmalıdır ya da doğru ve dengeli temel prensipler üzerine kurulmuş olmalıdır. “Doğuşunda kendini geliştirme ve koruma yönünde nice donanıksa o kadar daha zamanın itici, eritici ve yok edici gücüne karşı koyabilecektir.” (Karakoç 1999:248)

Karakoç, medeniyetleri tarih felsefesi gözüyle değerlendirdiğinde, manevi cephesi güçlü ve zengin, köklü olan medeniyetlerin daha uzun süre devam ettiğini ileri sürer. 17. yüzyılda parlamaya başlamışken 20. yüzyılda büyük bunalımın ilk işaretlerini veren modern Batı Medeniyeti'nin, İslam Medeniyetinden de, gizli açık, yararlandığı, 200-300 sene içinde çöküş dönemine girmesinin onun materyalist karakterinin tüm yazgısında ağır basması olarak görülmektedir. Batı medeniyetinin, tarihte görülen ve çoğu kez günümüz Batı medeniyetinden geri olduğu sanılan nice medeniyetlerden çok daha kısa bir ömre sahip olacağı anlaşılmıştır. (Karakoç 2008d:109-111)

Bugün, medeniyet denince daha çok maddi ilerlemeler ve en çok da teknoloji anlaşılmasına rağmen esas olarak medeniyetin önce manevi cephesi üzerinde durulmalıdır. Çünkü, manevi bir cephesi olmayan bir maddi medeniyet hamlesi

düşünülemez. Manevi cephesi olmayan bir atılım, kısa ömürlü olmaya mahkumdur. Maddi medeniyeti kuran bilim, teorik çalışmalar, yüksek bir manevi hayatın gereği bir ahlak üstünlüğü, fedakarlık ve feragat temeline dayanmaktadır. Öte yandan, ortaya konan maddi medeniyet eserlerini korumak ve yaşatmak da, yine yüce bir idealin feragat ve fedakarlık isteyen ortamına ihtiyaç hissettirmektedir.” (Karakoç 2008d:109-111)

2.10 Bir Medeniyetin Sınavı: Medeniyetler Arası Etkileşim

Sezai Karakoç, bir medeniyetin diğer bir medeniyetle etkileşimi sonucunda varlığını sürdürebilmesini, Adem ve Havva'nın hayatlarını okuyarak açıklar. “Adem ve Havva'nın hayatlarında bir kader olarak yaşanan, her insanın ve her toplum ve medeniyetin ömürlerinde de tekrarlanan bir şema olur.” (Karakoç 2008b:18)

Karakoç'a göre, insan “çocukluktan çıkarken, Cennetten kovulan ve Havva ile yeniden dünyayı aşip Cennete ulaşacak olan Adem” gibidir. Medeniyetler de ilk başta “böyle bir saf ve masum çocukluk ve Cennet hayatını yaşarlar.” Ardından “bir nevi dişilerini doğururlar.” (Karakoç 2008b:18) Daha açık bir ifadeyle doğurganlıkları, bu sayede devamlılık temelleri oluşur. Yaptıkları “okumalarla” elde ettikleri “medeniyet şubeleri” ve bu şubelere bağlı ürünleri çıkarmaya başlarlar. Bu şubeler “pozitif bilimler, sosyal bilimler, din bilimleri, ahlak, manevi bilimler ve eğitim, edebiyat, güzel sanatlar, şehircilik, sağlık, ziraat, sanayi, el sanatları, savaş sanayii ve eğitimi” gibi insan hayatının değdiği bütün alanları kapsamaktadır (Karakoç 2009b:152). Medeniyetin “dişisiyle’ olan bu “diyalogu” sonucunda “dışa açılış, öbür medeniyetlerle boy ölçüşme başlar.” (Karakoç 2008b:18) Bunu çetin bir “varoluş sınavı” olarak gören Karakoç, bunu başaramayan medeniyetlerin kaçınılmaz olarak düşeceğini ve tarihin dehlizlerine gömüleceğini söyler. Bu sınavı başarıyla verip “kendi olgunluğunu bütünleyenler, tekrar Cenneti bulmuşçasına kurtuluşa ererler.” (Karakoç 2008b:18)

Osmanoğulları Beyliği dönemi Osmanlı Medeniyeti için bu ilk cennet hayatını olarak düşünülebilir. İlk cennete hayatı dönemin ve coğrafyanın hakim gücü/medeniyeti ile karşılaşana kadar sürmektedir. Devlet ve medeniyet olarak büyümeye başladığı anda Bizans ile karşılaşır. Hangisinin diğerine üstün geleceği bu karşılaşmanın sonucunda ortaya çıkar. Aynı durum Medine İslam Devleti'nin yayılması sonucunda Bizans ve Sasani İmparatorlukları ile karşılaşmalarında da görülmüştür.

Medeniyetler Karşılaşması diye düzeltmek istediğimiz bu kavram tarihi ya da sosyolojik bir kavram olmaktan ziyade politik ve batı merkezci bir kavram olan Medeniyetler Çatışmasının amacının ve kapsamının ötesindedir. Bu karşılaşma hangi medeniyetin “okumayı” daha iyi yaptığının bir nevi göstergesidir. Hangi medeniyetin “okuma” seviyesi ve birikimi daha üst seviyede olduğunun testidir. Medeniyetler Çatışması kavramı bunun sadece savaş boyutunu ele almaktadır. Ancak, bu sadece savaşla ilgili değil her alanla ilgili bir olgudur. Savaş sadece bunun son perdede gördüğümüz halidir ya da testlerden sadece birisi olabilir. Sanat, ticaret, ekonomi yani tüm medeniyet şubeleri arasında bir karşılaşma ve yarışmadır. Son dönemde daha net görülebildiği gibi medeniyet hakimiyeti sadece fiziksel olarak savaşarak elde edilen bir şey olmanın çok ötesindedir. Sanatla, ekonomik güçle ya da dış politika stratejileri ile de üstünlük elde edebilmek mümkündür. Ve bu şubelerin hepsinin arasında ortak bir ağ mevcuttur yani birbirlerinden kopuk değil birbirleriyle alakalıdır ve sonucu etkilemede tesir gücüne sahiptirler.

Ticaret örneği üzerinden düşündüğümüzde iki farklı medeniyetin tüccarları karşılaşması neticesinde de bir sonuç ortaya çıkmakta orada da medeniyet seviyeleri yarışmaktadır. Hangisinin ürünü daha kaliteliyse, hangisinin satışı daha etkiliyse, hangisinin insan ilişkileri daha güçlüyse o medeniyetin tüccarı diğerine galip gelmektedir. Ve bu da savaş örneği gibi Medeniyet Karşılaşması'nın bir örneğidir.

Osmanlı ile Bizans'ın karşılaşmasını sonuca erdiren faktör İstanbul'un güçlü savaş teknolojisi yoluyla Bizans'tan alınması gibi gözükmektedir. Bu iki yönden bütüncüllükten eksik bir yargıdır. Osmanlı Devleti'ne savaşta üstünlüğü sağlayan teknoloji Osmanlı'nın diğer kurumları ile iç içedir. Yani sadece savaş teknolojisini doğuran bilim değil, ekonomi, askeri sistem vergi sistemi gibi diğer bir çok alan da etkindir. İkinci eksiklik ise Bizans sadece savaş yoluyla değil Osmanlı Medeniyeti'nin diğer şubelerinin etkisiyle fethedilmiştir. Fethedilen yerlere yapılan yatırımlar, o bölgelerdeki insanları buna olumlu tepkileri, Bizans'tan daha iyi bir yönetime kavuştuklarına ikna olan insan kitlelerinin varlığı buna sadece bir örnektir. Hatta Bizans İmparatorluğu'nda vezirlik yapan Notaras'a; ”Bizans sokaklarında

kardinal kavuğu görmektense Türk sarığını görmeyi tercih ederim sözünü söyleyen güç de savaş değildir. Savaş içermeyen başka bir örnek olarak Fenikeliler verilebilir. “Onlar fetihlerini başka türlü yaparlardı. Uzak denizlere yelken açarlar ve yabancı sahillere ulaşıp oralarda ticarethaneler kurarlardı. Geldikleri yerlerde yaşayan ilkel insanlardan kürk ve değerli taşlar alır, karşılığında el gereçleri, kap-kacak ve renkli kumaşlar verirlerdi.” (Gombrich 2009:50) Fenikeliler, ticaret ile hakimiyet ve ekonomi arasındaki ilişkiye ve bunun insan ilişkileri ile oluşturduğu güçlü bağa da örnek olması açısından da önemlidir. “Fenikeliler her yerde, Afrika’da İspanya’da ve Güney İtalya’da sempati toplarlar ve oralara sevinilerek kabul edilirdi, çünkü güzel eşyalar getiriyorlardı.” (Gombrich 2009:51)

Bu kural insanlar için de geçerlidir. İnsanlar üzerinden anlaşılması daha kolaydır. Medeniyetler gibi üniversite sınavına giren bir öğrenci de diğerleriyle karşılaşmaktadır. Kimin “okuması” daha yüksek seviyede ise o kazanabiliyor. Büyüyüp yani sınavı kazanıp üniversiteye girdiğinde bu sefer daha farklı medeniyetlerle karşılaşılıyor yine bir “okuma” yarışı içine giriyor.

Medeniyetler Karşılaşmasının iç fonksiyonları Medeniyetin temelindeki ülkü özünü içeren eril güç ile sonradan doğan, medeniyet şubeleri ürünleri olan görece özgür dişil gücün arasındaki diyalogun meyvelerinin oluşması sürecidir. Toprağı işleyen eril güçtür, toprak dişil güçtür. Medeniyet bu diyalogdan doğan ürünlerle dışarıya açılır, diğer medeniyetlerle etkileşime girer. Karakoç’a göre bu iki güç arasındaki diyalog dış etkilere açıktır. Medeniyetler arası etkileşim ve alışveriş, yabancı düşünce ve ülkelerin bu diyalog tarlasına sızmaları suretiyle gelişebildiği gibi medeniyetin kendisi de dış dünyaya açtıkları pencere üzerinden de gerçekleşebilir. Bu “ölümcül alışverişe” karşı kendi iç fonksiyonlarını çalıştırıp “kendini yitirmeyen medeniyet daha gelişmiş, daha serpilmiş ve daha büyümüş” olarak sınavını geçmiş olur (Karakoç 2008b:19).

Medeniyet ürünlerindeki bu görece özgürlük Karakoç’a göre özden sapma riski taşıdığı gibi idealden reele geçme sürecinin, “gerçeğin ateşten imtihanının” bizzat

kendisidir. Medeniyetin özü olan din düşüncesine bağlı olarak ortaya çıkan medeniyet ürünleri oluşurken özün cevherinden o öze uygun bir de çerçeve oluştururlar. Bu çerçeve o özü bir kabuk gibi dış etkilerden korucu bir nitelik arz eder. Karakoç, çerçeveyi ya da kabuğu oluşturan medeniyet ürünleri sanat ve edebiyattan bahsetmiştir. Ancak bizce çerçevenin oluşumunda sadece bu iki alan değil insan hayatıyla ilgili diğer alanlar da etkilidir. Edebiyat ve sanat bunun en etkilileridir. İdealden reele geçişin imtihanını başarılı olarak vermenin yolu bu “çerçeveyi kırmadan çerçeveyi aşmak”tır. “Gerçek gelişim ve ilerleyiş” içerde üretilenleri içerdeki hareketi, içerdeki çiçeklenmeyi “kabuğu zedeledikten” dışarıya duyurabilmektir (Karakoç 2008b:19).

Medeniyet şubelerinde üretilen ve ya geliştirilen ürünlerin görece özgürlüğü mürit-mürşit, baba-çocuk ilişkisi üzerinden anlayabilmek mümkündür. Mürit kendi ayakları üstünde durup devam edebilecek seviyeye kadar mürşide bağlıdır. Bu bağlılık bir özgürlük kısıtlaması ama beraberinde bir koruma getirmektedir. Aynı durum aileden ayrılmayı düşünen çocuk için de geçerlidir. Aile içinde olduğu sürece mutlak manada bir özgürlüğü yoktur aile içindeki öze bağlıdır. Ancak babanın da koruması ve kollaması onun üzerindedir. Evden ayrılıp dışarıya adım attığında elde ettiği bu özgürlüğü kendi başına dengeleyebilecek duruma gelebilecek mi? Aile içindeykenki koruma kollama olmadan o hayat standardını sürdürebilecek mi, daha iyiye taşıyabilecek mi ya da hayatta kalabilecek midir?

Karakoç, bu özgürlüğün kötüye kullanıldığı durumu da tespit etmiştir. Ona göre, estetik, sanat, edebiyat ve şiirin kendilerini “doğuran ana öz olan Din’e yoz katkıların, yabancı duygu ve düşüncelerin yanlışların penceresini” karşı mücadele göstermeden açmaları, üretim için “gerekli” olan bu özgürlüğü sömürmektir. İdealden reele geçmesi için din ve medeniyetin bu dar kapıdan geçmesinin zorunluluğunu kabul etmektedir. Ancak, bunun kendi özüne kendi samimiliğine dönmek kaydıyla yapılmasıdır. Karakoç’un ifadesiyle bu “edebiyat sarhoşluğundan ve aldanişından Havva ve Adem tövbesine ve inanç özüne dönmek şartıyla” yapılmalıdır (Karakoç 2008b:19). Bu edebiyatı sanatı terk et demek değildir. O

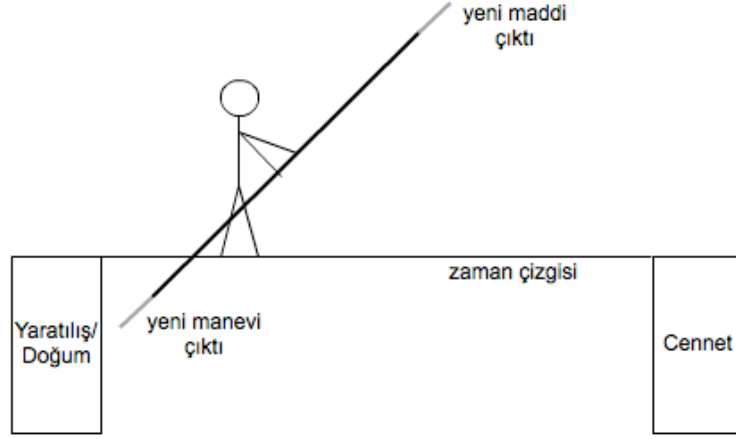
ürünlerin çekiciliği ve gözalıcılığı insanı çekmekte ve ana özden uzaklaştırabilmektedir. Yapılması tavsiye edilen ürün vermeyi terk değil, iradi bir şekilde her adımda kılavuza bakıp gidiş yönünün doğru olup olmadığını kontrol etmektir. Olmadığının farkına varılması durumunda geri dönüp tekrar ana öze uygun çizgiye bağlanmaktır.

Sonuç olarak, “Şeytansız İnsan düşünemediği gibi başka bir uygarlığın soluğu ile karşılaşmayan bir uygarlık da düşünülemez.” Çünkü insanı insan yapan şey düşüşten sonraki kalkış çabasıdır. Yaratılmışlığı var olmaya çevirmenin yolu düşüşten sonra kalkabilmeye bağlıdır. İnsan da düşecektir medeniyet de bunlardan var olabileni düştükten sonra kalkabilenidir. Hayat bu anlamıyla bir var olma fırsatıdır. “Güçlü uygarlığın, Adem’in şeytanla karşılaşması, yenilir gibi olup düşmesi, sonra tövbe yolunu tutup tekrar güçlenmesi gibi, başka uygarlıklarla büyük ve köklü karşılaşmalar yapması gereklidir.” (Karakoç 2008b:19)

2.11 Medeniyetin Yaşamasının Şartları

Karakoç, “çok cepheli, bin kollu, dallı budaklı bir tarihi-sosyolojik oluşum olarak gördüğü medeniyetin” sürekliliğinin maddi ile manevi olan arasındaki ahengin varlığıyla mümkün olduğunu düşünmektedir. Maddi alandaki hayat ve manevi her alandaki hayat canlılığını sürmeli ki medeniyet de yaşama gücünü koruyabilsin. Bu iki hayat arasında dosdoğru bir denge uygun bir ahenk olmalıdır. “Manevi alandaki güç yitirilirse, zamanla maddi yapının da ayakta duramadığı görülür.” Öte yandan, “maddeyi küçümseyerek sözde sırf manevi yaşantı ile hayat sürme de bu dünya kanunlarına uyar bir hal değildir.” (Karakoç 2009b:152)

Maddi ile manevi arasındaki dengeyi anlayabilmek için ip cambazı örneği kullanılabilir. Bir ucu dünyada diğer ucu cennete uzanan bir ip üzerinde yürüyen bir cambaz düşünelim. Yürüdüğü yol zamanın geçmesi olsun. Elinde tuttuğu sopasının sağ tarafı manevi sol tarafı ise maddiyi temsil etsin. Medeniyet içinde her bir yeni “okuma” sonucu ortaya çıkan “yazma” ürünlerinden maddi olanlar sol uca eklenerek çubuğu büyütür. Cambazın ip üzerinde yürüyüşünü yani medeniyetin hayatını devam ettirebilmesi için maddi tarafa eklenen ürünün karşılığı olacak manevi “yazma” yapıp sağ uca eklenerek denge sağlanmalıdır. Üretilen bu maddi şeyin karşılığı olan manevi taraftaki karşılığı üretimden sonra değil, o dengeye göre yapım aşamasında üretilmelidir. Bu da o şeyin en başta vahyin ışığı altında gerçekleştirilmesine bağlıdır. Vahyin ışığında geliştirildiğinde manevi tarafta da karşılığı olan ürün oluşur ve dengeye hali korunur. Eğer bu her medeniyet ürünü için başta yapılmazsa dengesizlikten meydana gelen sorunlar sonradan kendini gösterecektir. Daha önce verdiğimiz bir örnek olarak bir ürünün tabiatla olan ilişkisi düşünülmediği takdirde ekolojik dengede yapacağı etki göz önünde alınmamış olacaktır. Vahyin sağladığı o ürünün bu örnek üzerinde tabiatla ve genel olarak tüm kainatla olan ilişkisinin nasıl kurulması gerektiğine dair “okumalar” ve “yazmalar”dır.

Şekil 10. İp Cambazı metaforu

Bu yol boyunca maddi tarafta da manevi tarafta da üretimin durdurulması gibi bir seçeneğin olması mümkün değildir. Maddi olanı, örneğin teknolojiyi kullanmamak diye bir kural uygulanması tefrit hatası olmaktadır. Bu yine dengeyi bozmakta ve düşüşe sebep olmaktadır. Düşüşle birlikte önü boşalan arkadaki kişi yoluna devam edecektir.

Sezai Karakoç'un medeniyet görüşünde medeniyetin hayatını devam ettirebilmesi için gerekli olan diğer bir şart tüm "medeniyet şubelerinde bir süreklilik" olmasıdır (Karakoç 2009b:152). Hayatın maddi manevi her alanına dokunan medeniyet şubelerine örnek olarak Karakoç şunları vermektedir: "pozitif bilimler, sosyal bilimler, din bilimleri, ahlak, manevi bilimler ve eğitim, edebiyat, güzel sanatlar, şehircilik, sağlık, ziraat, sanayi, el sanatları, savaş sanayii ve eğitimi." (Karakoç 2009b:152)

Medeniyet uzunca bir fonksiyona benzetilebilir. Her bir değişkeninin bu medeniyet şubelerinden birini teşkil ettiği uzunca karmaşık bir fonksiyon olsun. Medeniyet külliyyet olarak böyle bir fonksiyonda basitleştirilebilir. Her bir değişkenin

sonuca etki edebildiği ve birbiriyle ilişki içinde olduğu girift bir fonksiyondur. Bir ürün çıkarılacağı zaman bu fonksiyona göre çıkartılır. Her değişkenin önünde bir katsayı bulunmaktadır. Eğer bir medeniyet o veya bu şekilde bu değişkenlerden birinin katsayısını sıfırladığı takdirde bütüncülüğünden kaybetmiş olacak ve bakışıcısı daralacak denge kaybı yaşayacaktır. Bu sıfırlama içerden ihmal şeklinde olabildiği gibi dışardan baskıyla da gerçekleşmiş olabilir. Fonksiyona katsayısı sıfırlanmış olan şubeden değer gönderilemeyecek ve bundan sonra verdiği sonuçlarda o şubenin katkısı temsil edilmeyecektir ve diğerleriyle bir etkileşime giremeyecektir. Günümüz Müslüman olarak adlandırılan toplumların medeniyet anlayışlarını incelediğimizde dini bilimler dışındaki tüm değişkenler sıfırlanmış durumdadır. İslam denildiğinde bu bütüncül fonksiyon ve yaşayış sistemi yerine sadece diyanet çerçevesine giren din bilimleri akla gelmektedir. Din bilimleri değişkeni de olduğu gibi kalmamış, çeşitli derecelerde türevleri alınarak sabit bir fonksiyona indirgenmiştir. Yani İslam dendiğinde dini bilimler de değil sadece dinin zahirine dair uygulamalar olan namaz, zekat, oruç akla gelmektedir.

$$\begin{aligned}
 \text{Medeniyet} = & (A \times \text{Pozitif Bilim}) + (B \times \text{Sosyal Bilim}) + (C \times \text{Din Bilimleri}) \\
 & + (D \times \text{Ahlak}) + (E \times \text{Manevi Bilimler}) + (F \times \text{Eğitim}) \\
 & + (G \times \text{Edebiyat}) + (H \times \text{Güzel Sanatlar}) + (I \times \text{Şehircilik}) \\
 & + (J \times \text{Sağlık}) + (K \times \text{Ziraat}) + (L \times \text{Sanayi}) \\
 & + (M \times \text{El Sanatları}) + (N \times \text{Savaş Sanayi ve Eğitimi}) + \dots
 \end{aligned}$$

Medeniyetin maddi manevi olarak ayrılması mümkün olmayan bir şeydir. Bu ayrım öncelikle medeniyeti kavrayabilmek için analiz sonucu ortaya çıkmaktadır ikincil olarak da uzun bir zamandır kavramın içinden ihmal edilmiş ve dışlanmış olan manevi kısmının önemini ortaya koymak için yapılmaktadır. Esasında maddi ve manevi ayrımı olmadan medeniyetin kendisi bir bütündür. Üniversiteye giriş sınavında Fizik, Kimya, Matematik gibi ayrı bölümler bulunmaktadır ancak bunlar sınavın bütünü için bir ayrım ifade etmemektedir. Yani bir öğrenci ben sadece fiziği yapacağım deyip sınavı kazanamadığı gibi üniversite sınavı da sadece fizik ya da sadece matematik olarak ayrıştırılamaz.

Medeniyetin hayatını sürdürebilmesi için dikkat edilmesi gereken diğer bir şart ise yine dengeyle ilgilidir. Karakoç'a göre medeniyetle alakalı "her kol, her alan için bir alt sınır, bir üst sınır vardır." (Karakoç 2009b:152) "Faaliyet olarak alt sınır (taban) çizgisinin daha da altına düşmek o medeniyet için yeterlilik çizgisine ulaşamama tehlikesini getirir. Üst sınır (tavan)ın üstüne çıkmak da o medeniyete kaldıramayacağı yük yüklemek anlamına gelecektir. Birinci halde yetersizliğin, kısırlığın, alyuvar eksikliğinin, kalb yetmezliğinin kurbanı olan medeniyet, ikinci halde ise, aşırı tüketimin, sürmenajın, fazla üretim arzusunun vurgununu yemiş olacaktır." (Karakoç 2009b:152)

Medeniyetler arasında ve medeniyetin kendi içindeki alanlarındaki dengeden anlaşılması gereken her alanın eşit olması gerekliliği değildir bu zaten fitri değildir. "Her medeniyet için ve medeniyetin her alanı için ifrat-tefrit sınırları vardır." (Karakoç 2009b:153) Bir dönem bir alan biraz ağır bassa bile, bu öbür alanları söndürecek denli bir yöneliş olmamalıdır. Her çağın belirli modaları alanları vardır. Bu durum normaldir ve fitridir. Çünkü her çağın ve o çağ içinde yaşayan her medeniyetin hakim ya da baskın Esmâ Tecellisi diğerlerinden farklıdır. "Kimi çağlar insanlar, mimariye, kimi çağlar musikiye, kimi çağlar savaşa, kimi çağlar da maneviyata ağırlık verilir." (Karakoç 2009b:153) Ancak ifrat-tefrit dengesi bozulmadan "bu türlü bir noktaya aşırı yöneliş, medeniyetin bütün alanlarına dikkat ve önem verme dağıtımını tümünden körleştirecek, sistemi işlemez hale getirecek bir kerteye ulaşmamalıdır." (Karakoç 2009b:153) Modern bilim anlayışında uzmanlaşma denilen kavram "bir noktaya aşırı yöneliş" şeklinde kör edici bir noktaya ulaşmış durumdadır. Bunu kılavuza bakarak değil de 300 yıl boyunca yanlış yaparak gören Batı bilim insanları buna yine kendi akıllarının sınırlı ışığında bir çözüm arayışındadırlar. Son dönemde ortaya çıkan ve hızlı bir şekilde akademik camiada meşhur olan çok-disiplinli (multidisciplinary) ve bilimler-arası branşlar (interdisciplinary) kavramlarını geliştirmişlerdir.

2.12 Medeniyeti Sürdüren Önderler

Karakoç, medeniyetin her çağda belirli öncü insanlar tarafından yüklenildiğini ileri sürer. Medeniyetin her şubesiyle ilgili maddi olarak ve manevi olarak yapılması gereken şeylerin yükünü bazı insanlar yüklenir. Herkes bu sorumluluğun altına girmek istemez. “Her çağda, en büyük, en ağır yük, uygarlığı yüklenenlerin omuzundadır. Çünkü: bütün yükler, o yükün bir yüküdür.” (Karakoç 1999:151) Bu yük “ilk insandan başlayarak günümüze kadar gelen, günümüzden de kıyamete kadar sürecek olan insanlık ve hakikat medeniyetini” yaşamak, geliştirmek, yükseltmek ve/ya korumaktır (Karakoç 1999:151). Bu “önder” insanların temel motivasyonu yüce ve aşkın bir idealin realize edilme yükünün altına girdiklerini bilmeleridir. Taşınan yük “o yükün bir yükü olduğunda” Seyyit Onbaşı insan sınırlarının ötesinde ağırlığa sahip merminin altına girebilmektedir. Yine aynı motivasyon Gazali’ye Eski Yunan eserlerinin çevirilerinin İslam düşüncesine olumsuz tesirlerini temizlemek gibi büyük bir yükün altına girip “İhya”yı yazmaya ve insanlığın rotasını peygamber yoluna irca etmesini sağlamıştır.

İnsanın hayatının “O yükün bir yükü” olması nasıl bir yaşama motivasyonu sağlıyorsa “o yükün bir yükü” olmayan yüklerin birikimi, insana yaptığı şeyin anlamsızlığını hatırlatır. O yükün bir yükü ile alakalı bir yük değilse insan farkında olsa da olmasa da üzerinde olumsuz tesirini hisseder. Bu his genellikle her şeyinin olmasına rağmen huzurlu ya da mutlu olamama gibi bir tatminsizlik şeklinde tezahür eder. Huzurlu ya da mutlu olduğunu hissedildiği zamanlar da sürekli ve her an değil süreksiz ve anlık bir huzur, anlık bir motivasyondur. Zaten belki anlamlı yük yüklenenleri doğruya sevk eden diğer yükün anlamsızlığını ve sonucunda hissettikleri huzursuzluğa bir daha düşmemek düşüncesidir.

Bu iç huzuru ve yaşam motivasyonunu sürekli ve sonsuz kılabilmenin yolu sadece dünya hayatıyla ilgili yükleri değil aşkın yükün yüküyle de yüklenmelidir insan. Ya da dünyada yaptığı işi o yükün yükü ile ilişkilendirebilmelidir. Çünkü insan ruhunun ebediyete duyduğu bir istek vardır. Yemek yerken, sevdiği bir

sohbette iken, sevdiği biriyle iken onun hiç bitmemesini ister. Yani o anın sonsuzluğunu talep eder. Hatta, bitmesi bir üzüntü, bir rahatsızlık verir. Her insanın ruhu her alanda sahip olduğu şeylerin sonsuz olmasını istemektedir. Bunun böyle olması normaldir çünkü insan fitraten sonsuza müteallik yaratılmıştır. İnsan, hayatta yaptığı her şeyi, farkında olsun ya da olmasın, bu sonsuzluk iştiağından yapmaktadır. Bunu olumlu anlamda aşkın yükü yüklenenler keşfettiği ve buna göre bir hayat kurguladığı gibi modern dünyada kurulu düzen de bunu keşfetmiş ve olumsuzya yöneltici şekilde kullanmaktadır. Modern dünya, insana anlık ve geçici huzuru ve motivasyonu sürekliymiş gibi göstererek bunu başarmaya çalışır. İnsana her an farklı ve yeni bir şey sunarak ona o yaşadığı huzuru sonsuzmuş göz yanılmasına sevk etmektedir. Modern dünya, n adet sonlu şey sunulmuş insanın baktığı vitrine (n+1). şeyi koyarak insanın sonsuzluk iştiağına hitap ederek bunu sürekli gibi göstermektedir.

Bu iç huzur ve yaşam motivasyonunun dünyadayken sürekliliğini, ahiret hayatıyla sonsuzluğunu elde etmenin çözümü yine dengeyi bulmaktan geçmektedir. Dünyada hiç bir şey yapmayalım; asıl yaşayacağımızı ahirette yaşayalım şeklindeki yaklaşım bu dengenin sağında yatan tefrit kısmıdır. Modern hayat ise bunun sol tarafındaki ifrat kısmıdır ki o da geçiciliği her an yeni bir şey sunarak süreklilik illüzyonunu oluşturuyor. Yani tamamen dünyaya kapılıp bunun sürekli olduğunu düşünmek bunun ifrat kısmıdır. Dünya ahiret ilişkisi gündeme geldiğinde genellikle gizli bir şekilde doğru cevabın bu dengenin tefrit kısmı olduğu yanılığısı düşünceleri sarmaktadır. İfrat kısmının göstergesi ise tüketim çılgınlığının varlığıdır. Sürekli yeni ve farklı bir şeyler “tüketmek” zorunda olmaya sürüklenmesidir. Örneğin, üç bin farklı ayakkabısı olan bir insana bu yetmeyecek günün birinde üç bin birinci alma ihtiyacı hissedecektir. Bu işin ifrat boyutudur. Tefrit boyutu da eşdeğer şekilde yanlıştır. Bu da ayakkabı almayıp cennette istediğin kadar ayakkabın olacak telkinleriyle insana on ay yeni ayakkabı aldırılmamaktır. O insan on birinci ay dayanamayıp on ayakkabı alacaktır. Çözüm ise dünyada hakkı neyse onu vermek dengede kalmaktır, cennete gittiğinde ise sonsuzunu almaktır. İp üzerinde dünyadan cennete yürüyen cambaz örneğinde olduğu gibi denge sopası olmadığı zaman

yürüyemez. İp üstünde sopasız yürümeye çalışmak tefrittir. Sopayı istediğin kadar uzun tutabilirsin ama yeter ki maddi manevi dengeyi tutturmak gereklidir.

Karakoç, insanlar arasından bu yükün sorumluluğunu alanlardan maddi cephesini üstlenenlerin göze çarptığını ancak manevi cephesini üstlenenlerin görülmesi kolay olmadığını söyler. Burada Karakoç, maddi alanı üstlenenlerle manevi alanı üstlenenler ayrımı yapmaktadır. Ancak bu ayrım onların sadece maddi ya da sadece manevi alanda zirve oldukları anlamına gelmemektedir. Bu öncü veya önderler madde-mana arası dengeyi en iyi şekilde yaşamaya çalışan insanlardır. Birinde %51 iseler diğerinde %49 gibi bir değerdedirler. Birbirinin çağdaşı ve destekçisi olan ikililerden örnek vermek gerekirse, Fatih ile hocası Akşemseddin ilk akla gelen örneklerdendir. Maddi cephesi yoğun olan İstanbul'u fetheden Fatih'i herkes bilirken, onu maddi-manevi yetiştiren, manevi cephesi yoğun olan hocası Akşemseddin'i ise bilenlerin sayısı çok azdır.

Karakoç'a göre medeniyetin maddi cephesini üstlenenler "kitlelerden etki ve tepki olarak bir cevap alırlar". Manevi cephesinin altına giren öncü ve ya önderler ise "çok defa, alışılmışı kırdıkları için, büyük bir tepkiye de karşılaşırlar". Anlaşılmaları yüzyıllar sonraya da kalabilir (Karakoç 1999:151). Karakoç, bu ayırmada manevi eğilimli ya da manevi cephesi yoğun olan öncülere biraz daha üst bir paye vermektedir. Onların yaşadıkları güçlüklerin onları yıldırmayacağını söyler. Bu kişilerin sanki hiç dünya dertleri yokmuş, sanki "hiç günlük ve olağan hayatın adamı değiller"miş gibi göründüklerini söyler. Ama onlar da diğerleri gibi dünya hayatının içinde diğerleri ile benzer dünyevi sıkıntılara maruz ve benzer dünyevi sorumluluklarla karşı karşıyadırlar. Buna rağmen kendilerini "tükenmez bir umut ve aşk içinde, yavaş yavaş, usanmayan bir sabırla bir mesajın yeryüzüne işlenmesi, insan kalbine işlenmesi gibi dünyanın en güç işine adanmışlardır". Pek kimsenin yeltenmediği bu işin sorumluluğunu üstlerine almışlardır. Karakoç, bu insanların "yedeklerinde" "uygarlıktan gelen ayrı bir güç" ile bütün bunlara giriştiklerini söyler. Bu güç onların Medeniyet'in "öz"üne bağlı olmalarından gelmektedir ve güçlerini bu özden almaktadırlar. Güvendikleri kendileri değildir. Tükenmez umutları da

kendileriyle alakalı değildir. Güvendikleri Allah'ın inayetidir ve umutları da O'na ve O'nun müjdesine dayanmaktadır. Umutlarının tükenmesini gerektirecek durumun oluşması için güvendikleri şeyin kendileri olması gerekir. Oysa onları yaptıkları işe niyet edip çabalamakla sorumlu olduklarını başarmak ya da başarmamanın Allah'ın takdirinde olduğunun bilincinde hareket etmektedirler. Motivasyon ve güç de Allah'ın işine böyle bir yaklaşımla dahil oldukları içindir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: DOĞU, BATI VE İSLAM MEDENİYETLERİ

Sezai Karakoç, günümüzdeki ana medeniyetleri tanımlarken yaygın olan ikili anlayışın aksine, medeniyetleri üçe ayırmaktadır. Literatürde genel olarak karşımıza Doğu ve Batı medeniyeti olarak iki medeniyet çıkmaktadır. Ancak, aralarındaki temel farklılıkları göz önünde bulunduran Karakoç, Batı ve Doğu Medeniyetlerinin arasına İslam Medeniyeti'ni Doğu'dan ayrı olarak koyarak medeniyetleri üç başlığa ayırmıştır. Batı, temelinde Avrupa ve son on yıllarla birlikte Amerika Birleşik Devletleri'nin temsil ettiği medeniyettir. Doğu, Çin ve Hint gibi antik temellere dayanan medeniyeti temsil etmektedir. İslam ise Sezai Karakoç'a göre ne doğudur ne batıdır. Doğu'nun karakterine işlemiş olan mutlak mistisizm ifratından da batının mizacını oluşturan mutlak maddeci tefritinden de ayrı tutulması gereken madde ile ruhun denge noktasıdır, terminolojik bir ifadeyle sırat-ı müstakimdir. Bu bölümde Sezai Karakoç'un Doğu, Batı Medeniyetleri hakkında değerlendirmeleriyle bu ikisinin dengesi konumunda olan İslam Medeniyeti hakkındaki değerlendirmeleri yer almaktadır. Bu dengenin doğal bir sonucu olarak Karakoç, Doğu'yla Batı'yı değerlendirirken, duruşuna ve çıkarımlarına aynı denge ruhunun hakim olacağını söyler. Kendisini "mutlaka doğulu" ya da günümüzde "birçoklarının gereksiz olarak yaptığı gibi batılı" saymaz (Karakoç 2009c:21-23). Bu bölümde Sezai Karakoç'un Doğu Medeniyeti, Batı Medeniyeti ve İslam Medeniyeti hakkında değerlendirmelerini zaman zaman karşılaştırmalı olarak inceleyeceğiz. Konunun büyüklüğü sebebiyle kısaca değineceğimiz bu bölümde ek olarak medeniyet krizini ve Karakoç'un çıkış yolu önerilerini ortaya koyacağız.

3.1 Batı Medeniyeti

3.1.1 Batı Medeniyetinin Oluşumu

Karakoç, bugünkü Modern Batı Medeniyeti'ni, "Grek Medeniyeti'nin hazanında bir Roma, Roma'nın bağbozumunda bir Hıristiyanlık, Ortaçağ'ın gün batımında bir Rönesans, Rönesans'ın altın noktasında bir Reform, Reform'un arkasından Akl'ın diktatörlüğü" şeklinde özetlemektedir. (Karakoç 2000:37-38). Bugünkü Modern Batı Medeniyeti'nin aslı, kökleri M.Ö. 1200'lü yıllara uzanan Eski Yunan Medeniyeti'dir. Büyük İskender'in fetihleriyle Anadolu, İran, Mezopotamya, ve Mısır gibi eski çağ medeniyetleriyle tanışan ve kaynaşan Klasik Yunan Medeniyeti geniş coğrafyalara yayılmıştır. Roma Devleti'nin genişlemesiyle yeni sentezler ortaya çıkmıştır. Paganizme dayalı çok tanrılı dinlerin yaygın olduğu bu ortamda Hıristiyanlık zuhur etmiştir. Tek tanrılı bir din olan ve doğal olarak İmparatorluğun tanrılığını inkar eden Hıristiyanlık, önceleri çok sert şekilde Roma tarafından engellenmişti. Halk arasında tutulmaya başlamasıyla ve birtakım iç sebeplerden dolayı Roma, Hıristiyanlığı himayesine aldı ve kendi istekleri doğrultusunda şekillendirmeye başladı. Batı insanı Hıristiyanlığa tam bir gönül rızasıyla teslim olmamış; onun karşısında aciz kaldığı için Hıristiyanlıkla bağlantı kurmuştu. "Bu yüzden de Roma'dan Hıristiyanlığa ne katmak gerekse ve mümkünse katmış, Hıristiyanlığı yeterince kendine uydurmaya" çabalamıştı. (Karakoç 2008a:26) Hıristiyanlığı özündeki "doğulu çehresinden ve özünden uzaklaştırmaya çalışmıştı." (Karakoç 2008a:26) Ancak, Roma Medeniyeti'nin Hıristiyanlıkla birleşmesi "Hakikat Yolu'nun lehine olmadı." Bu birleşme (sentez) sonucunda ortaya "trajik, ilahlaşmış, yani yarı ilah, yarı insan bir varlık" olan bir Hz. İsa portresi çıktı. Hıristiyanlık anlayış ve pratik olarak bir yandan tahrif edilirken diğer yandan yayılmaya devam etmekteydi. Ancak, "Hıristiyanlık kendi başına bir medeniyet olamadı. Değişikliğe uğrayarak Grekoromen Medeniyeti'nin bir unsuru durumunda kaldı." (Karakoç 2005a:19-22)

Orta Çağ'a gelindiğinde ise Eski Yunan kültürü git gide zayıflamaya başlamıştı. Çağ'ın sonlarına doğru Hıristiyanlığın temsilcisi olan Kilise'ye karşı bir tepki hareketi şeklinde gerçekleşen Rönesans ve Reform hareketleri Eski Yunan kültürünün yeni bir yorumla tekrar gün yüzüne çıkmasıyla sonuçlanmıştır. Aynı zamanda, Kilise'ye karşı bir tepki olarak ortaya çıkan bu hareketler, dini, yani tahrif edilmiş Hıristiyanlığı, hayattan tamamen dışlayan bir anlayışın gelişmesine sebep olmuştur. Bu yeni anlayış, Fransız İhtilali, Sanayi Devrimi ve Teknoloji Devrimi süreçlerini beraberinde getirerek bugünkü Batı Medeniyeti'nin tanziminde temel taş olmuştur.

Karakoç'a göre Ortaçağ sonrası Batı'nın oluşumu üç ana alanda ortaya konan değişimin neticesinde olmuştur. Bunlardan ilki sanat, ikincisi düşünce ve bunların yansımasıyla düşüncedeki değişimdir. Batı'nın Aydınlanma sonrası modern Batı olma süreç ilk olarak sanatçılar tarafından başlatılmıştır. Şairler, ressamlar, heykeltıraşlar ortaya koydukları ile "Ortaçağ hıristiyanlık uygarlığını değiştirmeye başlamışlardı". Sanat üzerinden açılan yolun devamında gelen ikinci safha ise düşünce safhası olmuştur. Bu yeni oluşun açılımı olan bu safha, düşünürlerin çabalarıyla oluşan fikir akımlarının üretilmesiyle ortaya çıkmıştır. "Bu düşünürlerin yazıp çizdiklerinin insanların ruhlarında yaptığı yankılar, Fransız Devrimi'ne sebep oldu". İnanç üzerinde olan değişim de Reform hareketlerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. "İnanç, düşünce sanat alanındaki bu değişimlerden sonra Rönesansçı Batı Dünyası kendine özgü yemişini verdi: pozitif bilimin -bir bakıma- kara yemişi olan teknik." Filozoflar, sanatçılar, bilimler ve ekonomi düşünürlerinin dönemi olan "19. asırda her yönden Rönesans sonrası Batı Uygarlığı en olgun dönemini yaşadı." Batı'nın bu uygarlık döneminde her alanda doruk noktasına varışı bu yüzyılda gerçekleşmiştir. Karakoç tekniği bu hükümden ayrı tutar. Doruk noktaya varışıyla durmayan teknik, 20. yüzyılda da ilerlemeye devam etmiştir. "En yüksek derecesine varıp varmadığı da şu anda kesin olarak belirlenemez." (Karakoç 2008a:80-85)

Batı'nın pozitif bilimlerdeki Rönesans'la başlattığı pozitif bilimlerdeki atılımın sıfırdan başladığı, bu atılımın sadece Batı'ya has bir çabanın ürünü olduğu

yanılsaması ya da yanılsatması mevcuttur. Bu yanılsamaya göre teknik, teknolojik ya da bilimsel her şeyin ilk çıkış noktası Eski Yunan ikinci orijinin ise Rönesans sonrası hareketlenme olduğu inancıdır. Halbuki Modern Batı medeniyeti gerçekleştirdiği atılımı insanlığın ortak medeniyetinin külliyatı üzerine eklenerek sağlamıştır. Bunda en büyük pay İslam Medeniyeti'nin ortaya koyduğu bilimsel, düşünsel birikimdir. “Pozitif bilimlerde, Rönesans’ın, Endülüs yoluyla temel ilke ve bilgileri, kaynakları İslamdan aldığı, bugün sayısız incelemeyle açıkça saptanmış bulunmakta, Bir çok batılı bilgin, bu hakikatı tesbit ve itiraf etmiş bulunuyor.” (Karakoç 2000a:51-53) Hatta, Rönesans Batı’sı kendi medeniyet temellerine dönmek için Eski Yunan eserlerini orijinallerinden ziyade İslam Medeniyeti üzerinden okumayla başlamışlardır.

Bu arka plan üzerine genel çerçevesiyle Batı hayat düzenine baktığımızda, ilk anda belli olmasa da, geniş anlamda, ideolojik bir çerçeve ve şartlanma içinde olduğunu görürüz. Karakoç’a göre bu, varlığı pek aşikar olmayan bir takım paravanlar arkasından kendini hayal meyal hissettiren bir ideolojidir. Bu, “bilim ve teknolojiyle donanan bir emperyalizm ideolojisi”dir. Bu düşünce sisteminin temeli “maddi taban olarak kapitalizm, manevi temel olarak hıristiyanlık ruhuna dayanmaktadır.” (Karakoç 2008e:136-138)

Karakoç, Batı Medeniyeti'nin Hakikat Medeniyeti ya da Vahdaniyet Medeniyeti dediği ana hat medeniyet çizgisiyle ilişkisi üzerinde de durmuştur. Ona göre, Batı Medeniyeti, “daha başka unsurların karıştığı apayrı bir hıristiyanlık” ve yahudilik üzerinden Vahdaniyet Medeniyeti'nden unsurlar almıştır. Ancak, Vahdaniyet Medeniyeti'nden aldıklarına, pagan medeniyeti denilen Grek ve Roma Medeniyeti'nden başka unsurlar da katmış| ona özünü ve saflığını kaybettirmiştir. Vahdaniyete putperestlik ve çok tanrıcılık çağından katkılar yapmıştır. Rönesans'tan sonra ise bambaşka bir katkı yaparak onu bir nevi “melezleşmiş, hatta soysuzlaşmış bir duruma sokmuştur ve adeta aslıyla ilgisi kalmamıştır” (Karakoç 2003:69-78).

3.1.2 Batı Medeniyetinin Diğer Medeniyetlere Bakışı

Son çağlarda bu elde ettiği teknik üstünlüğü etkilemenin anahtarını olarak kullanan Batı, tıpkı tabiata hakim olmak ve onu sömürmek için yaptığı gibi, Avrupa toplumları dışındaki insanları, kişiliğinden yoksun, sömürülebilir bir yığın haline gelmeleri için bir değişim, değiştirme sürecine soktu. Medenileştirme, medeniyet götürme adı altında Batılı yöneticiler, “diğer ülkeleri ve insanlarını değiştirmeyi sanki bir hedefmiş gibi seçti.” Bu değişimin “getirecekleri” Batı tarafından güçlü propaganda araçlarıyla sunulduğu için bir Asya ve Afrika’da “bir çok ülke, kendiliğinden böyle bir değişme sevdasına kapıldı.” (Karakoç 1999c:14-15)

Batı düşüncesinde ve aksiyonunda “Batı Medeniyeti’nden başka medeniyet olmazmış gibi. Sanki tek medeniyet, Batı Medeniyeti’ymiş gibi. Batı Medeniyeti, Mutlak Medeniyet’tir” ve tüm insanlık bu medeniyetin hakimiyeti altına girmelidir anlayışı hakimdir (Karakoç 1999c:14-15). Bu argüman Toynbee’nin ortaya koyduğu medeniyet doktrini ve medenileştirme prosedüründe açık bir şekilde gözükmektedir. Batı, “medeniyet!” adı altında “asyalıyı, afrikalıyı, bir daha geri dönemeyeceği bir şekilde kendi benliğinden etme, tarihiyle, geçmişiyile ilişkisini koparma, kişiliksizleştirme” hedefini son bir kaç yüzyıldır gütmüş ve hala gütmektedir. (Karakoç 1999c:14-15)

Bu noktada Batı’nın samimi bir niyetle medeniyet götürme amacıyla mı yoksa medeniyeti hakimiyet ve sömürünün aracı olarak mı kullandığı sorusu akıllara gelmektedir. Bizce cevap daha çok ikinciye yakındır. Çünkü, “kendilerinin dışındaki toplumlara, ilkel ve barbar gözüyle baktıkları, onları medeniyetten uzak vahşiler” olarak görmektedirler (Karakoç 1999c:42-44). Bu yüzden pek rahatsız olmadan onları öldürebilmiş, onlara zulüm edebilmişlerdir. Onların dinine değer vermezler; bu toplumları özgürlüğe, bağımsızlığa yakıştıramazlar. Çünkü Batılılar, “kültür deyince kendi kültürlerini, din deyince kendi dinlerini, özgürlük, insan hakları v.b. deyince batılıların özgürlüğünü ve insan hakkını kasederler.” (Karakoç 1999c:42-

44) Eğer medeniyet götürme işi samimiyetle yapılmış olsaydı gidilen yerlerde insanlık onurundan ufak bir iz bile bulunamayacak şekilde zulüm ve sömürü değil, o coğrafyalarda insanlığın hayrına olacak şeyler ortaya çıkmaması gerekirdi.

3.1.3 Batı Medeniyetinde İnsan

Batı'da doğup şu ya da bu derecede dünyanın diğer bölgelerine de yayılmış olan modern anlayışa göre, insan "otonom" yani özerk, bağımsız, kendi kendini yöneten ve idare eden bir varlıktır. Evrim temelli anlayışı benimsediği için doğal seleksiyon ile tesadüfen ortaya çıkmıştır. Otonomi anlayışının doğal bir sonucu olan zgr irade (free will) anlayışı neticesinde kendisini "kaderinin tek hakimi ve yeryüzünün ve hatta tüm doğal çevrenin tartışılmaz efendisi" olarak görmekte bir sakınca duymaz. (Nasr 2007:117)

Modern uygarlık yalnızca dünyevi, sadece dünya hayatının varlığı üzerine kurulu bir insan anlayışına dayanmaktadır. Bu insan anlayışına göre insanın ne bu dünyanın ötesinde bir geleceği, ne de tarihsel zamanın dışında bir yarını vardır. Hıristiyanlığın da özünde bulunan, insanın Allah tarafından yaratılan ve O'na karşı sorumlu olan ölümsüz bir varlık olması anlayışı, modern insan için Hıristiyanlıkla birlikte toplum hayatının dışına itilmiştir. Seyyid Hüseyin Nasr'a göre bu uygarlık, bugün üç farklı fakat birbiriyle ilişkili fonksiyon icra etmektedir. Bunlardan biri, "tamamen modern, Batılı özelliklere sahip bir dünya düzeni uğruna tüm medeniyetleri sonunda yok etmek; ikincisi, sade yaşama ve tevekkül gibi ideallerden uzak olan bir teknoloji kullanarak doğal çevreyi tahrip etmek; üçüncüsü de zaten modern hayatın birçok alanından çekilip marjinalleşmiş ve yakın zamanlara kadar Batı toplumunun ahlaki karakterini belirlemiş olan Hıristiyanlığın geri kalan kısmını da yok edip kendini ondan temizlemektir." (Nasr 2007:123)

Karakoç Modern Batı Medeniyeti'nin oluşturduğu insan tiplerini incelemiş ve beş ayrı insan tipini sıralamıştır. Bu insan tipleri üzerinden medeniyetin ortaya çıkarttığı hayat okunabilmektedir. Modern Batı dünyasındaki insan tipleri bu temel

tiplerin ya biri, birkaçı ya da hepsinin karması şeklinde tezahür eder. Bunların ilki Rusya'nın temelinde şekillenen "Marks insanı"dır.

"Marks insanının portresini şu şekilde çizmektedir: ruhu koparılıp atılmış, dininin yerini cimnastik almış, tanrı fikri yerine madde yerleşmiş, kilisesine kurumu parti ile değiştirilmiş, dünya hakkındaki bütün fikri laboratuvarlarda imal ve kendisine kişiler halinde telkin edilmiş, öte dünya ve hesap vermek inancından habersiz, görünmeyen bir el tarafından günü gelince fabrikaya veya savaşa sürülen, ölümü yokluk olarak gördüğü ve ruhu yok saydığı için öldüğü gün yarım kilo fosfor veya 2 kilo sun'i gübre değeri olan bir insan." Bu insan tipinin ideali dönemin maddi başarı kriteri sayılabilecek olan "aya çıkmak" ya da "korkunç bir silah yapmak ve düşmanlarını bir çırpıda yok etmektir". (Karakoç 2000:64-66)

İkinci tip insan daha çok İtalya, Fransa ve İspanya'da rastlanan "Froyt insandır". Bu insan tipinin varlığı Freud düşüncesine dayanmaktadır. "Onlar için dünyada tek önemli şey cinsiyettir. Dünyanın mihreri kadındır. Her şey hep onun çevresinde döner." Temel ideal ve ulaşılmak istenen kadındır. Bu yüzden bu insanın verdiği "eser kadındır" sanat da kadın üzerinden kendini dışavurur. Kiliseye ve dine bakışı ise "anne-babanın baskısıyla günah çıkartmak" bir de "gizli evlenmeler"den ibarettir. (Karakoç 2000:64-66).

Üçüncü insan tipi ise "homoekonomikus yani İktisadi Adam"dır ve menşei İngiltere ve Amerikayı içeren Anglosakson ülkelerdir. Bu tip, "parayı tanrılaştırmıştır". Bankalar ve borsalar bu tanrının tapınaklarıdır ve her yere dağılmıştır. Aşkın ve dinin ölçüsüne varana kadar "her şeyin ölçüsü paradır". Bu insan tipine göre "merhamet bir hastalıktır". Bu düşünce dolayısıyla "insan da eşya gibi sömürülebilir" bir metadır. Haftanın altı günü boyunca yapılan tek şey para

kazanmaktır. Pazar günü ise gelecek hafta “sınırsız, dizginsiz, kayıtsız şartsız para kazanmak için ruhu hazırlamak” amacıyla kilisede günah çıkartmaktır. Vicdan kalıntısına sahip olanları kiliseye ufak bir bağış yaparak vicdanı sıkıştıran acıyı ortadan kaldırır. (Karakoç 2000:64-66)

Diğer bir tip ise başarıyı seven Alman kökenli “Adler tipi”dir. Bu tipin iki türü vardır. Dışa dönük olanı başarıyı ve devamında çevresine tahakkümü sever. İyi bir vatandaş ve cemiyet üyesidir ama güçlendikçe gücünün yettiğine zulüm saçar. İçe dönük olanları ise bir başarısızlık karşısında içine çekilir kendi kendini tüketir. Adler insanı için para ve başarı ego tatmin araçlarıdır. Karakoç, Almanların zengin ve güçlü bir ülke olduktan sonra faşizme ve dünya hakimiyetine yönelişini bu tipin özellikleriyle bağdaştırmaktadır. (Karakoç 2000:64-66)

Son tip ise “ekzistansiyalist tip”tir. Yukarıdaki bütün modern insan tiplerinin ve klasik tiplerin inkarı ile var olmaktadır. Büyük şehir içinde tabiatı yaşama tipidir ki korku içeren bir alaydan neşet eder. Dışa vuran yanları olan acayip kıyafetleri ve yarım sakalları modern çağın ve modern insanın buhranına işaret eder. (Karakoç 2000:64-66)

3.1.4 Batı Medeniyetinin Temel İdeolojisi Bilimcilik

Modern Batı Medeniyeti'nin Rönesans, Reform ve Aydınlanma ile geçirdiği sürecin sonunda ortaya çıkan anlayışı oluşturan bilim ideolojisinin gelişim seyrine bir göz atmak gerekmektedir. “Bugünkü Batı, son çıkışında, düşünce bakımından, daha çok ansiklopedistler denilen düşünürlerin geliştirdiği doktrinlerin temel ilkelerini benimsemiş ve gerçekleştirme yoluyla, içten ve dıştan biçimlenebilmiştir. (Karakoç 1998:35-39)” Bu çabaların sonucunda metafiziği dışlayan ve dünyayı sadece hissedilebilir olanla açıklayabileceğini ileri süren bu anlayış ortaya çıkmıştır. “İnsan akli, sağduyu amblemi altında tanrılaştırılmıştı. Akıl doğmacılığına dayanılarak, doğmacılığın asıl alanı, fizikötesi doğmacılık alanı, peşin bir redle, insani oluşumun dışında tutulmak isteniyordu.” (Karakoç 1998:35-39)

Esasında Rönesans'a kadar dünyayı her bakımdan yöneten dindir. Yani dünyayı anlamlandırmada mutlak olana inanmak ve mutlakı yaşamak. Bu dönemde, insan, tabiatı ve tabiatüstünü, “ben”i ve dışarısını, eşyayı vahiyle görmüş, vahyin ışığında yürütmüştür . (Karakoç 2000:67-69). Rönesans’la birlikte dinin gerçekleri yerine, akli temel alan “iyi”, “doğru” ve “güzel” fikirleri geçirilmiştir. Bu değişim dogmatik olana ve mutlak olana bir karşı çıkış şeklinde argümanlandırılmış olsa da mutlaklık yine yerinde kalmış; mutlaklığın sadece “çıkış noktası değişmiştir”. Ortaya konan değerler yine mutlak değerler olmasına rağmen bu değerlerin temeli “vahiy yerine insan akli” ile değiştirilmeye çalışılmıştır. “18. ve hele 19. yüzyıldan bu yana ise, positivism, scientisme, ilmi felsefe ve relativisme gibi, farklı alanlarda (mutlak)ı yerinden kaydırarak (nisbi)yi esas almak isteyen” birçok görüş akımı ortaya çıkmıştır (Karakoç 2000:67-69).

Pozitivizm anlayışını doktrin haline getiren kişi sosyoloji disiplinin kurucusu addedilen August Comte'dir (Comte 1855). Bu doktrin tecrübe/deney ile ispat edilemeyen bir şeyin gerçek ya da geçerli olmadığı argümanı üzerine kuruludur. Comte, metafiziği dışlamış değildir. Bunda metafiziği ve dini insan hayatından bir çırpıda söküp atamayacağını düşüncesi yatıyor olabilir. Ancak getirdiği “üç hal kanunu, metafiziği büyüye, sihre eski çağ kahinliğine indirge”miştir (Karakoç 2007a:7-8). Dini ise direk atamasa da çağının geçtiğini insanlığın artık pozitif bilim çağında olduğunu ileri sürerek onu da indirgemeye çalışmıştır. Comte, “kendi fikrinin çıkarı için, tarihi, enlemesine üçe bölüyordu. Bunu, dinin çağını geçmiş göstermek, onun çağını kapamak için yapıyordu.” (Karakoç 2005:19-20) Dinin aslında insanın yaratılınca ya da eşya ile karşılaşınca ortaya çıkan bir “kurgu/fiksiyon”, bir “vehim” olduğunu demek ister (Karakoç 2005:21-22).

Pozitivizm düşüncesinin Comte'a gelene kadar nasıl bir süreçten geçtiğini ve Bilimcilik denen bir ideoloji olarak yer ettiğini nükleer fizikçi Ahmet Yüksel Özemre net bir şekilde ortaya koymuştur.

“Bilimcilik” (Fransızcası: Scientisme) diye isimlendirilen bu ideoloji kainattaki bütün olayların eninde sonunda maddi, fiziki olaylara indirgenerek açıklanabileceğini ve bunun da mutlaka matematiksel bir model gerektirdiğini temel dogma olarak kabul eder. Bu yönüyle de materyalizmin gelişmiş fakat aynı zamanda da çok sinsi bir türünü oluşturur (Özemre 1998:271).

Özemre 18.yy’da objektif saf bilim anlayışının, bilim ve teknolojinin gitgide artan itibarı kullanılarak sübjektif bir bilim ideolojisine dönüştürüldüğüne dikkat çekmiştir. Bu ideolojinin ilk tohumları önce Fransız Ansiklopedicileri : Denis Diderot (1713-1784) ile Jean Le Rond d’Alembert (1717-1783) ve sonra da Josephe matematikçi ve astronom Louis Lagrange (1736-1813) ve yine matematikçi ve astronom Pierre Simon de Laplace’ın (1749-1827) çalışmalarında ve yorumlarında görülmektedir. Fakat bu ideolojiyi dogmatik bir doktrin haline dönüştüren Auguste Comte’dur (1798-1857). Daha sonra Claude Bernard (1813-1878) Ludwing Boltzman (1844-1906) ve Pierre Duhem (1861-1916) de kendi çalışmalarının telkini altında kaleme aldıkları felsefi yorumlarıyla bu doktrini geliştirip yaymışlardır. (Özemre 1998:271)

İdeoloji olarak bilimciliğin dogma niteliğindeki kabullerini Özemre altı şart olarak sıralamıştır. Bu ideolojiye göre “bütün deneyleri, beşeri ilişkileri, toplumsal ve siyasal olayları ve güçleri kavrayan gerçek, matematiksel bir dil aracılığı ile ifade olunabilir. Eninde sonunda, bütün alem de matematiğin sinesinde ifadesini bulan özel ve sınırlı bir matematiksel yapıdan ibarettir.” (Özemre 1998:274)

1. “Ancak bilimsel bilgi gerçek bilgidir; yani ancak mikdarla (kantitatif olarak) ifade edilebilen veya formalize edilebilen veya laboratuvar şartlarında isteğe göre tekrarlanabilen şeyler gerçek bir bilginin içeriğini oluşturabilirler. Objektif bilgi de denilen bu gerçek bilgi bütün toplumların ve kültür biçimlerinin ötesinde her zaman ve her yerde geçerli evrensel bir bilgidir.”

2. “Gerçek, bilimsel bilgi ile özdeşdir.”

3. “1) Atomlar ile moleküller ve bunların kombinasyonları: temel tanecikler fiziğinin matematiksel kuralları aracılığıyla; 2) biyolojik hücrenin hayatı: moleküller aracılığıyla; 3) çok hücreli organizmalar: hücre toplulukları aracılığıyla; 4) düşünce ve diğer ruhi tezahürler: sinir devreleri aracılığıyla; 5) insan ve hayvan toplulukları da; bunları oluşturan fertler aracılığıyla eksiksiz ve mükemmel bir biçimde tasvir edilebilirler.”

4. Bilimde “Bilimsel Demokrasi İlkesi” (!?):

“Bilgi hem gelişmesi ve hem de öğretilmesi açısından gitgide daha dar uzmanlık alanlarına bölünmelidir. Belirli bir uzmanlık alanıyla ilgili bir meselede ancak o alanın uzmanının hükmü geçerlidir. Eğer mesele birden fazla uzmanlık alanını ilgilendiriyorsa ancak bu alanların uzmanlarının (yani “Bilimcilik dininin Kardinallerinin belirli bir bölümünün) ortak oyu geçerli olur.

5. “İnsanın (bilimsel, teknolojik, ruhi, ahlaki, toplumsal ve siyasal vb...) bütün meselelerini ancak “Bilimcilik” dini ve onun geliştirdiği teknoloji çözümlerle çözümlenebilir. Bunun dışında bir yol gösterici aramak dalalettir ve hatta hıyanettir.”

6. “Karar vermeğe yetenekli ve yetkili yegane kişiler “Bilimcilik” dininin uzmanı(!) Kardinalleridir.” (Özdemir 1998:273-275)

3.1.5 Batı Medeniyetinin Bunalımı

Karakoç’a göre Batı Medeniyeti’nin kendisini ve insanlığı getirdiği nokta, bir üstün gelişmiş insan olma durumunun tersine büyük ve bunalımdan öte bir durumdur. Bunalım kelimesini yetersiz bulan Karakoç bunalımın belirli bir sabit temel üstünde oluşan ve temele yaklaştıkça büyüyen sarsıntılara denebileceğini

söyler. Diğer bir deyişle doğru oturtulmuş bir sistemin içinde ortaya çıkan yanlışların meydana getirdiği problemler denilebilir. Oysa ki Batı'nın şu anki durumunda temele doğru ilerleyen bu sarsıntılar temelin kendisine bir öz değişime sürüklemiş; adeta temeli çıkartıp yerine o yükü taşıyamayacak bir temel koymuştur. Bu sebeple Karakoç, Batı'nın bunalımını bir “varoluş bunalımı” olarak adlandırmaktadır. Gelişmek ya da gelişmemek, medeniyet seviyesinde iniş çıkışlar ya da çağı yakalayamama durumundan kaynaklanan sarsılışlar değil, direk olarak “var olma veya olamama” durumu vardır. (Karakoç 2008a:15-20) Eğitim alıp sonunda hayata atılma amacıyla okula giren bir öğrencinin okulda derslerini çalışmaması bir bunalımdır. Ama okula insanlarla tanışma ya da muhabbet amacıyla giren bir öğrenci için öğrenci olarak varlığı problemdir. Derslerin iyi olması veya olmamasından, hocalarıyla ilişkisi gibi konular bir anlam ifade etmemektedir.

Karakoç'a göre “Batı düşünürleri bunalımın veya daha doğrusu duraklayışın, çöküşün temel sebebine eremediler.” (Karakoç 2008a:15-20) Önce Batı'yı, dışarı taşıktan sonra da bütün dünyayı saran bu bunalıma çözüm arayan çoğunlukla Batı düşünürleri oldu. Onlar da meseleyi “olağan” olarak “belli bir cepheden” ele aldılar. “Sebepler adı altında görüşler derlendi, sonuçlar sebepler gibi toparlandı” (Karakoç 2008a:15-20)

Batı bakışıcısından problemin odağı yanlış noktalara kaymaktadır. Mesele politik ya da ekonomik düzlemde anlaşılmaya çalışıldı. Karakoç bunun görünüşte böyle olduğunu kabul etmekle birlikte esas sebebin daha temel olduğunu söylemektedir. “ilk bakışta Batı'nın ve insanlığın problemleri siyasi ve ekonomik görünmekle beraber, gerçekte, Rönesans'tan gelip bugüne kadar sürüklenmiş bulunan, yani başarıların maskesi arkasında saklı duran metafizik problem, uygarlık problemi olarak çıkmış bulunuyor.” (Karakoç 2008a:15-20)

Karakoç Batı medeniyetinin temel problemini medeniyetin çıkış kaynağı olan Rönesans'a dayandırmaktadır. Çünkü bir medeniyet ya da devletin ömrü doğuş ve çıkışında gizlidir. O oluşum “dünyaya gelirken beraberinde yaşama gücünü,

dayanma ve uyum sağlama özelliğini de beraberinde getiriyor.” Medeniyetin temel öğeleri ne denli “insanlığın öz ihtiyacına, temel ruh ihtiyacına cevap veriyorsa o kadar ömrü uzun olacak” demektir. (Karakoç 1999:248) Önceki bölümde bahsedildiği gibi bu cevap manevi ile maddi arasındaki ince denge üzerindedir. Her medeniyet insana yeni bir hayat anlamı getirme iddiasıyla ortaya çıkar. “Son beş yüz yıllık tarih dönemi içinde insanlığı inanç, düşünce, bilim, sanat, ve edebiyatta olduğu gibi ahlak ve yaşama yöntemleri ve biçimleri bakımından da bugünlere getirmiş son tarihi atılım olan Rönesans özü” üzerine kurulan medeniyet atılımıyla Batı, bu sorumluluğun altına girmiştir. (Karakoç 2008a:21-24) Ancak, Rönesans’ta gevşemiş bulunan Hıristiyanlık temelli metafizik öz, eski Grek ve Roma’dan alınan güç, teknik başarı artık insanlığın bugünkü durumuna yeterli cevabı verememektedir. “Rönesans’ın atılım gücü” ve “çıkışında atılan metafizik temel, artık bugünün insanını ayakta tutmaya yetmemektedir.” (Karakoç 2008a:15-20) Batı, dünya hakimiyeti hevesiyle insanlığın şu sorusuna cevap verme sorumluluğunun altına girmiştir: İnsanlık Batı’dan, “asgari mutluluğu” veya en azından “hayatın yaşamaya değer olduğunu kabul edebilmek için yeni bir inanç, varoluş, yorum ve anlamı istemektedir”. (Karakoç 2008a:31-32) Batı’yı varlık bunalımına sokan insanlığın bu ihtiyacına cevap verebilecek bir metafizikten ve bu metafiziği ortaya koyabilecek ruhtan yoksun oluşudur.

Modern Batı Medeniyeti’nin ortaya koyduğu Rönesans temelli hayat anlayışı Batı içinden insanlığa yayılmaya başladığı anda varoluş mücadelesine girmiş oldu. Önceleri Batı Medeniyeti uygarlık olarak sadece Avrupa sınırları içinde kalıyordu. Avrupa dışına taşıdığı zamanlardaki amacı da sömürgeci bir mantıkla istila amacı taşıyordu. “Batı’dan taşıp bütün insanlığa yayılmak durumuna geldiği çağımızda” varlığını kabul ettirme sürecine girmiş oldu. (Karakoç 2008a:21-24) İki büyük dünya savaşıyla Avrupa içten sarsılmış Asya ve Afrika, Batı-dışı toplumlar biraz nefes alma fırsatı bulmuştur. “İlk defa yeniden kendilerini bulma, kendilerine dönme ihtiyacını hissettiler. Bunun için de kendilerini ezen gücün ne olduğunu araştırma zorunluluğu karşısında kaldılar.” (Karakoç 2008a:15-20) Bilinçli olmasa da insanlığın bilinç altında bu anlayışa dair yatan tereddütler filiz vermeye yüz tuttu. Ancak, Karakoç’a

göre Batı'nın bu bunalımına bu toplumların çözebilme durumları yoktur. Çünkü “yüzyıllardır, Avrupa, Asya ve Afrika'nın insan kitlelerini öylesine ezmiş ve tüketmiştir ki, gün gelip bu ülke insanların bir yardımını gerekse ne düşünce, ne madde alanında böyle bir el uzatış gücünü taşımalarına imkan kalmamıştır.” (Karakoç 2008a:21-24)

3.1.6 Karakoç'un Şiirlerinde Batı Medeniyeti

3.1.6.1 Maddi Medeniyet

Batı Medeniyeti ve bu medeniyetin doğurduğu insan tipi ve ürettiği hayat tarzını Karakoç'un şiirlerine de yansıdığını görmekteyiz. Dış çerçevesinde anne, çocuk ve balkon arasındaki ilişkiyi içeren *Balkon* şiirinde modern zaman medeniyetinin Hakikatten ve ruhtan uzak oluşunun insanlık ve gelecek nesiller üzerinde yaptığı ve yapacağı ölümcül tesiri insan-mekan ilişkisi üzerinden işlemiştir.

*Çocuk düşerse ölür çünkü balkon
Ölümün cesur körfezidir evlerde
Yüzünde son gülümseme kaybolurken çocukların
Anneler anneler elleri balkonların demirinde*

Dört bölümden oluşan şiirde “balkon” kelimesi şiirin her bölümünde birer defa geçmektedir ve şiirin başlığı olan Balkon üzerine net bir vurgu oluşturulmaktadır. Balkonun asıl maddesi betondur. “Maddenin katılığı, geleneksel anlayış çerçevesinde, hakikatten uzak oluşturma ve hakikat karşısındaki duyarsızlığa tekabül eder.” Modern zamanlara kadar “insanın duyarsızlığı, merhametsizliği ve hakikatten uzak oluşu kalbinin katılığı ile ifade edilmiştir” ve bu katılık da “taş” ile kavramsallaşmıştır. Kur'an-ı Kerim'de de kalp katılığından taşlaşma olarak bahsedilmektedir. Ancak, “Modern dünyada taş, kalp katılığının sembolü olmaktan çıkmıştır; artık daha katı ve daha soğuk olan bir şey vardır: Beton.”(Yıldız 2000)

*İçimde ve evlerde balkon
 Bir tabut kadar yer tutar
 Çamaşırlarınızı asarsınız hazır kefen
 Şezlongunuza uzanın ölü*

Balkon ve Beton ile Batı medeniyeti arasındaki ilişkiyi incelediğimizde Batı'nın maddi bir medeniyet olduğu ve betonun da Batı'nın icadı olduğu düşünebiliriz. Şiirde, Batı Medeniyetinin ruhtan uzak oluşunun mekana yansıması olarak tasavvur edilen beton Balkon kalbi katı olmayan kendini madde ile sınırlamamış insanın katı bir mekanda yaşamak zorunda kalması bir iç çatışmayı ve huzursuzluğu doğurur.

“Makineyi icat eden, insanı ve insanla ilgili her şeyi birer makine gibi tasavvur eden Batılının, mekanı makineleştirmesiyle ortaya çıkmış olan apartmanlar ve apartmanlarda bahçenin yerini tutması, evin tabiata açılabilmesi için yapılan balkonlar aslında yapılış gayelerinin tam tersine insanla tabiat arasında bir uçurum meydana getirmektedir.” (Yıldız 2000)

Şiirin bir çok yerinde balkon ile ölüm arasında net bir münasebet kurulduğu görülmektedir. Şiire göre insanla tabiat arasına apartmanlar ve balkon aracılığı ile gerilen uçurumu ortadan kaldıracak her çaba manevi bir ölümü de beraberinde getirecektir. Üçüncü bölümde ise “şahsi olandan genel olana doğru bir genişleme” görülmektedir. Gelecek zamanlarda insanların öldükten sonra bile rahat edemeyecekleri çünkü öldükten sonra balkona gömülmeleri sonucu “ruhunun beton içinde acı çekip duracağına” işaret etmektedir (Yıldız 2000).

*Gelecek zamanlarda
 Ölüleri balkonlara gömecekler
 İnsan rahat etmeyecek*

Öldükten sonra da

Maddi medeniyetin tezahürü olarak “Kapalı Çarşı” şiirinde:

Tüylere içinde gelen yeni dünya

“dediği, ihtiraslar ve menfaatler üzerine kurulmuş bir madde medeniyeti vardır. Bu medeniyet insanın/ insanlığın yok oluşuna sebebiyet veren, insanı sosyal hayvan mesabesinde gören, onu bu statüde ele alan ve değerlendiren bir anlayışa sahiptir.” (Araz 2006:39)

3.1.6.2 Ölü Doğmuş Ülkülerin Başkentleri

Karakoç’un medeniyet meselesini özü olarak aldığı Sürgün Ülkeden Başkentler Başkentine adlı şiirinde batı medeniyetinin başkentlerine direk atıfta bulunularak onların ölü ülkülerin mezarlıkları olduğu aralarında sadece bir Roma’nın bir medeniyet sayılma ihtimali olduğu ama onun da kendini dönemin siyasi cereyanları içinde erittiği, yok ettiğinden bahsedilmektedir.

Bana ne Paris'ten

Avrupa'nın ülkü mezarlığından

Moskova'dan Londra'dan Pekin'den

Newyork

Bütün bu türedi uygarlıklar umurumda mı

Birazcık Roma'yı hesaba katabilirdim

Ama Roma

Kendi kendini inkar edip durmakta

Buz gibi eriyerek

*Bir kokakola
Veya bir votka bardağında*

Karakoç bu mısralarda Batı medeniyetinin temsilcilerini başkentleri üzerinden türedi uygarlıklar olarak nitelendirmektedir. Türedi, aslı esası olmayan, köksüz, soysuz, temelsiz manasında kullanılmıştır. Kökü olmayan bu medeniyet temsilcilerinin temellerinde hep bir ülkünün bir idealin olduğu ama bu idealleri ortadan kaldırılmış yok olmuş olduğunu diğer bir deyişle ölü doğmuş olduğunu söylemektedir. Bütün bu sayılan uygarlıklar, insani ideal ve ülkü söylemleriyle belenmiş olduğu ancak eylemleri itibariyle o ideallerin tam tersini ortaya koyulduğu görülmektedir.

3.1.6.3 Batı Medeniyetinin Dönüştürücülüğü

Batı medeniyetinin “medenileştirme vazifesi” olarak addettiği, en büyük gücü ve silah olarak kullandığı en büyük araç olan dönüştürme ve kendine benzetip hakim olma gücü Karakoç’un Masal adlı şiirinin tamamına yansımıştır. Altı oğlunu Batı’ya gönderen Doğulu bir babanın ve Batı’ya giden oğullarının ne şekillerde öldüğünü/dönüştüğünü ve yedinci oğlunun Batı’nın bu değiştirici dönüştürücü gücüne karşı nasıl direndiğini ortaya koymuştur. Her nesilde bir öncekinin öcünü alsın diye gönderdiği oğullarının dönüşümü ve yok oluşunu şiirin konusu etmiştir.

*Birinci oğul Batı kapılarında
Büyük törenlerle karşılandı
Sonra onuruna büyük şölen verdiler
Söylevler söylediler babanın onuruna
Gece olup kuştüyü yastıklar arasında
Oğul yarınki masmavi şafağın rüyasında
Bir karaltı yavaşça tüy gibi daldı içeri
Öldürdüler onu ve gömdüler kimsenin bilmediği bir yere*

Birinci oğulun ardında öç almak için giden ikinci nesil bir güzel kız imajıyla nefsinin kurbanı olup nefsinin istediği şeylere de ulaşamadan yok olmuştu.

*İkinci oğul Batı ülkesinde
Gezerken bir ırmak kıyısında
Bir kıza rastladı dağların tazeliğinde
...
Yıllarca peşinde koştu onun
Kavuşamadı ama ona
Batı bir uçurum gibi girdi aralarına
Sonra bir kış günü soğuk bir rüzgar
Alıp götürdü onu
Ve ikinci oğulu
Sivri uçurumların ucunda
Buldular onulmaz çılgınlıkların avucunda
...*

Üçüncü oğul çok ezilmesine rağmen mücadele verip Batı içinde saygın bir konum edinmişti. Ancak, geldiği yerleri unutmuş; alt düzey bir uşaklıktan içinde bulunduğu sistemde üst düzey bir uşaklığa terfi edip para kazanmıştı. Tamamen aklından ve ufkundan çıkardığı ülkesine, kendini tanımladığı kendini var hissettiren “para” göndermiş ama bu babanın medeniyetinin değerlerinde göre değerli bulunmamış yırtılıp atılmıştı. Üçüncü neslin bu hareketinden sonra babanın umutları suya düşmüştü.

*Üçüncü oğul Batı’da
Çok aç kaldı ezildi yıkıldı
Ama bir iş buldu bir gün bir mağazada
Açlığı gidince kardeşlerini armaya vakit bulamadı
Sonra büsbütün unuttu onları
Şef oldu buyruğunda bir çok kişi*

Kravat bağlamasını öğrendi geceleri
Gün geldi mağazası oldu onu parmakla gösterdiler
Patron oldu ama hala uşaktı
Ruhunda uşaklık yuva yapmıştı çünkü
 ...
Sırf utaçtan babasına
Bir çek gönderdi onunla
Baba bu kağıdın neye yarayacağını bilemedi
Yırttı ve oynasınlar diye köpek yavrularına attı
Bu yüklü çeki
İyice yaşlanmıştı ama
Vageçmedi koyduğundan kafasına
Dördüncü oğlunu gönderdi Batı 'ya

Dördüncü oğul Batı'ya ilim tahsil etmek için gitmişti. Ancak, Batı tipi düşünce tarzıyla kendi ait olduğu uygarlığı yok sayıp küçümseyip zamanının geçtiğine inandı. Asıl uygarlığın Batı uygarlığı olduğu fikrini benimsemesiyle Batı bilginlerinin takdirini kazanmıştı ama o da diğer bir çok örneği gibi silinip gitmişti.

Dördüncü oğul okudu bilgin oldu
Kendi oymak ve ülkesini
Kendi görenek ve ülküsünü
Günü geçmiş bir uygarlığa yordu
Kendisi bulmuştu gerçek uygarlığı
Batı bilginleri bunu kutladı
O da silindi gitti binlercesi gibi

Kendinden önceki altı kardeşinin değişim ve dönüşümünü gözlemleyen yedinci oğul buna karşı duruş sergiledi. Allah'tan yardım dileyerek elinden o an gelen olarak direniş abidesi olarak değişmeme yönünde mücadele etti.

Yedinci oğul büyümüşü baka baka ağaçlara
 Baharın yazın güzün kışın sırrına ermişti ağaçlarda
 Bir alınyazısı gibiydi kuruyan yapraklar onda
 Bir de o talihini denemek istedi
 Bir şafak vakti Batı'ya erdi
 En büyük Batı kentinin en büyük meydanında
 Durdu ve Tanrı'ya yakardı önce
 Kendisini değiştiremesinler diye
 Sonra ansızın ona bir ilham geldi
 Ve başladı oymaya olduğu yeri
 Başına toplandı ve baktılar Batılılar
 O aldırmadı bakışlara
 Kazdı durmadan kazdı
 Sonra yarı beline kadar girdi çukura
 Kalabalık büyümüş çok büyümüşü
 O zaman dönüp konuştu:

Batılılar!
 Bilmeden
 Altı oğlunu yuttuğunuz
 Bir babanın yedinci oğluyum ben
 Gömülmek istiyorum buraya hiç değişmeden
 Babam öldü acılarından kardeşlerimin
 Ruhunu üzmem istemem babamın
 Gömün beni değiştirmeden
 Doğulu olarak ölmek istiyorum ben
 Sizin bir tek ama büyük bir gücünüz var:
 Karşınızdakini değiştirmek
 Beni öldürseniz de çıkmam buradan
 Kemiklerim değişecek toz ve toprak olacak belki
 Fakat değişmeyecek ruhum
 Onu kandırmak için boşuna çok dil döktüler

*Açlıktan dolayı çıkar diye günlerce beklediler
 O gün gün eridi ama çıkmadı dayandı
 Bu acıdan yer yarıldı gök yandı
 O nurdan bir sütuna döndü göğe uzandı
 Batı bu sütunu ortadan kaldırmaktan aciz kaldı
 Hala onu ziyaret ederler şifa bulurlar
 En onulmaz yarası olanlar
 Ta kalblerinden vurulmuş olanlar
 Yüreğinde insanlıktan bir iz taşıyanlar
 (Gün Doğmadan “Masal”, s.409)*

3.1.6.4 Batı Medeniyetinin Maddi ve Manevi İşgali

Ötesini Söylemeyeceğim şiiri, Sezai Karakoç’un, Batı Medeniyeti’nin maddi ve manevi işgalci tutumu çerçevesinde ele aldığı ancak içeride net bir Biz ve Siz karşılaştırmasını işlediği şiiirdir. Şiirde Tunus, Fas, Cezayir’in 2. Dünya Savaşı sonrası bağımsızlık savaşları sırasında, bir kızın ağzından muhtemelen bir Fransız işgalci olması muhtemel Bay Yabancı’ya hitaben bir anlatım vardır. Bay Yabancı’nın eşi Matmazel, Kız’ın kardeşi Ali ve amcasının oğlu Süleyman’ı içeren beş kişilik bir hikayeyi içermektedir. Bu beş kişiden her biri toplum içinde bir anlayışı temsil etmektedir. Karakoç şiirde bu kişiler üzerinden, biz ve siz olarak işlediği Batı Medeniyeti’nin ürettiği modern insan ile İslam Medeniyeti çerçevesinde şekillenmiş geleneksel insanı işaret ettiği söylenebilir.

Genel olarak modern insanın tabiattan, insanlardan ve manevi değerlerden kopukluğu üzerine gittiği şiirde ilk karşılaştırma Karakoç’ta adeta sembol haline gelmiş iki kelime olan tahta ve beton üzerinedir. Daha önce Balkon şiirinde işlediğimiz modern insanın yaşadığı apartmanın yapısının betona dayanırken, geleneksel insanın yaşadığı evin tahta gibi doğal ve yağmurdan beslenen bir maddeye dayanmasıdır. Tahta ev şiirde bir leitmotif gibi farklı yerlerde tekrarlanarak üzerine vurgu yapılmaktadır.

Kırmızı kiremitler üzerine yağmur yağıyor
Evimizin tahtadan olduğunu biliyorsunuz
Yağmur yağıyor ve bazı tahtalar vardır
Suyun içinde gürül gürül yanan
 ...
Evimizin tahtadan olduğunu biliyorsunuz
Kibrit gibi iç içe sıkışmış tahtadan
 ...
Bizim evin her tarafı tahtadandır
 ...
Kalkıp gidin kırmızı kiremitler üzerine
Bizim tahta evin üzerine yağmur yağıyor

Şiirde değinilen diğerk önemli bir nokta geleneksel toplumun birbirine bağılı birbiriyle alakalı ve birbiriyle iç içe kenetlendiğidir. Küçük kız bulunduğu ortamda kimin herkesi tanımakta kendi akrabası bile olmayan birinin kız kardeşinin oğlunu bile tanıdığını göstermektedir. Bu insan köyü sahiplenir vatan yapar. Şehirde ise komşuları sahiplenip mahalle yapar ve bu sayede canlı bir toplumsal bütün oluşur. Ancak modern toplumda ise bireysellik esastır akrabalarını ve apartmandaki komşularınının dahi kim olduklarını bilmekten uzaktır.

Bekçi Halilin kız kardeşinin oğluna ait
Daha doğrusu halasından kendisine kalacak olan
Arkasındaki yıkık duvarın iç tarafına saklıyorum

Şiirin bir mısraında Batı Medeniyeti'nin ölü ülkülerinden olan insan hakları ya da insana değerk vermenin bazı yerlerde geçerli olmadığı ya da sadece kendi insanları için geçerli olduğuna dair işaretler de bulunmaktadır. Bu durum, olumsuzca bir soru üzerinden adeta bir ironi ile medeniyet getirme vazifesi ile gelen Bay Yabancı'nın esasında orada insan öldürdüğüne de işaret etmektedir.

Halbuki siz insanı öldürmezsiniz değil mi?

Şiirde Batı medeniyetinin işgalci temsilcilerine karşı toplumda iki tür tepkinin olduğu görülmektedir. Kız, Bay Yabancı ve onun gibilerinin defolup gitmesini ve giderken de onlara ait ne varsa alıp götürmesini istemektedir. Zira, küçük kız bilinçli olarak onlardan kalanları sevse bile, temiz olsalar bile karşı duruş sergileyebileceğini bilmektedir. Ancak, kardeşi Ali'nin şahsında toplumda bazılarının işgalcilerin gitmelerini istemelerine rağmen bu farkındalık tavrını geliştiremeyip Bay Yabancı'nın kirli eşyalarını bile kullanmak isteyeceğinden emindir.

*Sizin def olup gitmenizi istiyorum işte o kadar
Ali de istiyor ama söylemekten çekiniyor
Halbuki siz insanı öldürmezsiniz değil mi?
Gidiniz ve öteki yabancıları da beraber götürünüz
Tuhaf ve acaip şapkalarınızı da beraber götürünüz emi
Boynunuzdaki o uzun ve süslü şeritleri de
Kirli çamaşırları tahta döşemelerin
Üzerinde bırakmamanızı yalvararak isteyeceğim
Yalvararak isteyeceğim diyorum Medeni Adam
Siz bilmezsiniz size anlatmak da istemem
Kardeşim Ali gömleğinizi mutlaka giyecektir
Halbuki ben Bay Fransız sizin gömleğinizi
Hatta Matmazel Nikol'un o kırmızı ipekli gömleğini
Hani o etekleri şöyle kıvrım kıvrımdır ya
Bile giymek istemem istemeyeceğim*

Modern çocuğun tabiatından kopukluğuna Küçük Kız ve kardeşinin ise tabiatla iç içe yetiştiğine de değinilmiştir. Tabiatın bir parçası olabildiklerine, doğayı tanıyabildiklerine ve bunu bir güç olarak kullanabildiklerine değinilmektedir.

Tepesi demir askerleriniz babamı alıp götürmeseler

*O zaman siz görürsünüz Bay Yabancı
Ağaçların tepesine çıkabileceğimizi
Ben ve kardeşim Ali'nin anlayabileceğinizi umarım
Siz uyuduktan sonra odanıza girebileceğimizi*

Modern insanın tabiatta kopukluğuna diğer bir gönderme şiirin ilerleyen mısralarında hem bir fark hem de bir güç unsuru olarak yine tekrarlamaktadır.

*Ayrıca matmezelin üzerine
Bir akrep atabileceğimi de düşünün
Tam karnının beyaz yerinden tutarsanız bir şey yapmaz
Ama onu Matmezel bilmez ki o tam kuyruğundan tutar*

Modern insanda ahlak durumu Bay Yabancı'nın metresi ile olan ilişkisi üzerinden betimlenmektedir.

*Hani sizin şu yüzü kurabiye bir bayanınız var ya
Beyaz ve yumuşak
Hani tepesinde ikisi kısa biri uzun üç tüy var
Onu siz başka yerlerden getiriyordunuz
Sayın Bayanınızın gözleri çakmak çakmak yanıyordu
Siz ötekini Bay Yabancı gizli gizli öpüyordunuz
Elinizle onu belinden tutuyordunuz sonra öpüyordunuz
Siz bizi görmüyordunuz
Biz ağacın tepesinden seyrediyorduk
Siz onu çok öpüyordunuz
Ötesini söylemeyeceğim Bay Yabancı*

Bay Yabancı'nın rahatlıkla ve heyecanla işlediği fiilin devamını Küçük Kızın terbiyesinin ağzına almak için bile yetmediğini ve bu terbiyeyi annesinden aldığı devam eden dizelerde görmekteyiz.

*Ben siz belki bilmezsiniz on yaşımdayım
Annem böyle konuşmak ayıptır dedi
...
Kabul ediyorum sizinki bizimkinden daha güzel
Ama bizimki sizinkinden daha efendi daha utangaç
Onu hiç görmedim o bize hiç gelmiyor*

Bay Yabancı'nın ahlaki durumu ile Küçük Kız'ın ait olduğu toplumun ahlaki durumunu aynı olaya bu toplumda biri olan Süleyman'ın nasıl tepki vereceği de şiirde geçmektedir.

*Sizin o kadını sevmiyor Süleyman
Süleyman benden başla kimseyi sevmiyor
Ben de onu seviyorum*

İki medeniyetin ortaya koyduğu insan türünde en temel zihniyet ayrımı ölüm karşısındaki duruşta belirmektedir. Ölümle ve ilahi olanla iç içe yaşayan, mezarlıkları köyün civarında hatta arka bahçelerde olan insan türüne karşın modern insan ölümü bir yok oluş olarak bile düşünmeden, korkar ve unutmak ve bilinçaltına itmek ister. İslam insanında ise ölüm hiçlik değildir. Son değil yeni bir başlangıçtır.

*Sizin Matmezel bir ölse siz onu bir daha göremezsiniz
Halbuki bizim ölülerimizi teyzem görüyor
Onlarla konuşuyor onlara ekmek veriyor
Onlar ekmek yiyor anladın mı Bay Yabancı
Matmezel bir ölse ona kimse ekmek vermez*

3.2 İslam Medeniyeti

3.2.1 İslam Medeniyetinin Oluşumu

İslam'da ise din devlet ve medeniyet üçlüsü İslam'la birlikte oluşmaktadır. Batı'da Roma İmparatorluğu'nun karşısına Hıristiyanlığın çıkması örneğinin aksine İslam siyasi bir boşlukta ortaya çıkmış ve siyasi nizamı kendisi şekillendirmiştir. Diğer bir ifadeyle, İslam, güçlü bir Arap birliği ya da imparatorluğuna karşı siyasi mücadele vererek değil siyasi ortamın görece düzensiz olduğu bir durumda teşekkül etmiştir.

Budizm ve Hıristiyanlık örneklerinde din ile devletin karşıt güçler haline geldiklerin görmekteyiz. Bu karşıt güçlerin mücadelesi sonucunda ortaya çıkan “dengeyle geçici ya da sürekli, çoğu kez de ikiyüzlü bir uzlaşmaya varılmıştır” (Karakoç 2009b:89-90). Bu mücadelenin ortaya çıkmasında bu örneklerde, dinin medeniyetin özü, medeniyeti kurucu üst sistem olarak değil medeniyetin bir alt unsuru olarak yer etmesinden kaynaklanmaktadır. Bu anlayışta Din, medeniyetin diğer unsurları ile – örneğin sanat, yönetim, hukuk – aynı hiyerarşik düzlemde bulunmaktadır ve aralarında bir çatışmanın çıkması çok doğaldır. Halbuki İslam'da din, medeniyetin özüdür. Medeniyeti kurdurucu, şekillendirici ve kontrol ettiricidir. Hem üstün/aşkın hem içkin bir mahiyete sahiptir. İşte bu yüzden “doğuşundan beri devletle birlik olmuş, yaşamış ve gelişmiş, din, medeniyet ve devlet içiçe, adeta birbirinden kopmaz bir gerçeği, tarihi-sosyolojik bir olguyu teşkil etmişlerdir.” Gerek devletin gerekse medeniyetin zaman içinde dış görünüşleriyle zenginlik ve çeşitlilik imkanlarıyla gösterdiği açılımların ve bu açılımlar sonucunda ortaya çıkan oluşumları Karakoç İslam Medeniyeti adı altında toplamaktadır. (Karakoç 2009b:89-90)

Medeniyetin oluşumu Medine-i Münevvere şehrinin kurulması ile başlar. Hz. Muhammed'in hicretinden önce Yesrib adını taşıyan şehire Hz. Muhammed

tarafından Medinet-ül Münevvere (Aydınlanmış Şehir) adı verilmesi ve bu şehir İslam Devleti'nin ilk başkenti olması siyasi teşekkülün oluştuğunun göstergesidir.

İslam medeniyeti din çevresine dine aykırı olmayan unsurların toplanması ve birlikte yoğurulması ile oluşmuştur. İslam medeniyeti Arap medeniyeti değildir. “İslam Medeniyeti, ırk olarak sadece arapların ortaya koydukları bir medeniyet değil, arap, acem, türk ve daha bir çok ırkın islam ruhunu ruhlarına geçirmiş olarak ortaya koydukları ortaklaşa bir medeniyettir.” (Karakoç 2009b:104-106). Roma örneğinin aksine İslam Medeniyeti Arap medeniyetine eklenmedi. İslam Medeniyeti Arap, Acem (İran) ve Türk medeniyetlerinin İslam'a ters düşmeyen yönleriyle yoğrularak oluşmuş ve şekillenmiştir. Bu milletler var olan bir medeniyete dahil olmamış; medeniyeti İslam üzerine oluşturmuş ve yoğurmuşlardır. Türk, Arap, Acem bu medeniyete girmediler. Kendileri ve diğer unsurlarla birlikte İslam çizgisi üzerinde bu medeniyeti şekillendirdiler. “Maveraünnehir Medeniyeti olarak adlandıracağımız, İslam Medeniyetinin bir dönemidir ki, bunu oraya gelen sahabe ve tabiinden Araplar, daha hicri 1. yüzyıldan itibaren müslümanlaşmaya başlayan Türkler ve Acemler kurmuşlardır.” (Karakoç 2009b:104-106). Arap'ın düşünce ve edebiyatı, Acem'in sanatı, Türk'ün devlet yönetimi ve askeri kabiliyetleri bu medeniyetin içinde birleşerek yoğrulmuş ve medeniyetin kendisini yani İslam Medeniyetini oluşturmuştur. Hatta bu coğrafyaya yaptıkları akınlarıyla İslam Medeniyetinde büyük yıkımlara sebep olan Moğollar da “sonra müslümanlaşmış ve İslam Medeniyeti'ni bu kez ayakta tutmaya çalışmışlardır.”

Karakoç, İslam Medeniyet'nin atılım hamlelerini tarihsel olarak sıralamaktadır. İslam Medeniyeti'nin bütün bu varyasyonları ya da şubelerini doğurucu ve örücü unsur İslam'ın ruhudur. Bu ruhun temel kaynağı da Kuran ve sünnettir. “İslam medeniyetinin her alanında, unsurları derleyip toplayarak kaynaklara çıkınız. Göreceksiniz ki, bu kaynaklar gide gide Kur'an'a varacaktır” (Karakoç 2006:57-59). İslam Medeniyetinin ilk atılımı Hz. Peygamber'in kuruculuğundaki ve Dört Halife'nin devam ettiriciliğindeki Medine Medeniyeti, temeldir ve başlangıçtır. Ardında Emevi ve Abbasi yönetimindeki Şam, Bağdat

sitelerinin medeniyet hamleleri gelir. Endülüs Medeniyeti, İslam Medeniyeti içinde başlıbaşına bir şubedir. Ardından, Hint-İslam, Türk medeniyetleri gelir. Selçuk medeniyeti, Osmanlı medeniyeti, Maveraünnehir medeniyeti birer varyasyondur. (Karakoç 1999b:281-282, Karakoç 1999a:215) İslam Medeniyeti'nin bütün bu şubeleri ve varyasyonları, Karakoç düşüncesinde “Büyük İslam Medeniyeti Kompozisyonunu” oluşturur (Karakoç 2007b:23-26).

İslam Medeniyet çerçevesinde kurulan Peygamber Efendimiz Devri, Dört Halife Devri Devleti, Emeviler, Abbasiler, Selçuklular, Osmanlılar, kanatlarda da Endülüs Devleti, Maveraünnehir devletleri ve Babür'ün temel taşı attığı devletlerin her biri farklı olsa da prensipler ruh ve ana çizgiler değişmemektedir (Karakoç 2009b:143). Kuran-ı Kerim'in “teferruatı insanlara ve şartlara bırakarak, ana çizgileriyle çizdiği” şablona uygun kurulup işletilmeye çalışılmıştır (Karakoç 2004:9). Bu aynı özün dışı uyum yapması şeklindeki bir tezahürdür. Farklı zaman ve çağlar, farklı iklimler, farklı ırklar farklı tarih ve geçmiş zaman katılımı, düşmanların bile farklılığı” yapıyı oluştururken tesir etmiş ve dışta görünüm farklılıkları oluşturmuştur (Karakoç 2009b:143). Tabi ki bunların arasında “Kur'an-ı Kerimin istediği adalet ve devlet anlayışına göre, insanların mutluluğunu sağlayan ideal devletin gerçekleşmesi biçimi” olarak ortaya çıkanların en kamili Hz. Peygamber yönetimi ve daha sonra halifeler yönetimidir (Karakoç 2004:9).

Sezai Karakoç, İslam Medeniyeti'nin Hakikat Medeniyeti ya da Vahdaniyet Medeniyeti ile olan ilişkisi üzerine de bir çok yerde durmuştur. Dünyadaki oluşlara tarih ve medeniyet açısından bakarak Çin, Japon ve Hindistan medeniyetlerini gruplayıp Doğu Medeniyeti; temeli Grek Medeniyeti ve sonrasında Roma Medeniyet olan bugünkü Batı Medeniyeti diye adlandırır. Bir de bu iki grup medeniyetin tam ortasında yani Doğu ve Batı'nın ortasında “kaynağı Mezapotamya” olan ve “insanlığın doğuş yeri olarak kabul edilen medeniyetler" vardır ki bunun temeli işte o Hakikat Medeniyeti”, diğer adıyla “Vahdaniyet Medeniyeti”dir. İslam Medeniyeti ise Vahdaniyet medeniyeti/Hakikat medeniyeti dediği medeniyetin, uzayarak, en

mükemmel doruğunu oluşturduğu ve bugüne kadar gelmişmiş halidir (Karakoç 2003:69-78). İslam'ı ana çizginin devam olarak görmektedir.

3.2.2 Medeniyetin Oluşmasında İslam'ın Rolü

İslam medeniyetinin oluşmasında İslam'ın en temel rolü; her türlü değerlendirme ve eylemde mutlak kıstas olmasıdır. Medeniyetin her alanı, ana kaynak olan Kitap ve Sünnet ölçüt kabul edilerek İslam esaslarına göre sorgulanarak oluşmuştur. İslam'ın içinde geliştiği devletlerin kültür, sanat, devlet yönetimi, hukuk sistemleri kısacası medeniyetleri, geçmişe dönük taramadan geçirilerek İslam'a uygunluklarına göre filtrelenmekte, İslam'ın zuhurundan sonra ortaya çıkanlar ise yine İslam'a referansları ölçüt alınarak içeri alınmaktadır.

İlahi kelamın tüm büyük tezahürleri gibi İslam vahyi de ahlaki ve sosyal bir düstur anlamıyla yalnızca bir din (religion) vaz'etmekle kalmadı, aynı zamanda dünyanın bir kesimin ve içinde yaşayanların zihinlerini de değiştirdi. İslam ilimlerinin konusunu teşkil eden fenomenler, tıpkı bu fenomenleri araştıran kimselerin zihinleri gibi, daima özel bir manevi 'stil' tarafından belirlenmiş ve doğrudan doğruya Kur'an vahyinden neşet eden bereketin özel bir şekli tarafından dönüştürülmüştür. Dolayısıyla İslam ilimleri hakkındaki hiç bir araştırma, kısaca da olsa İslam'ın ilkelerine ve ilimlerin gelişmesi için zaman ve mekan içinde meydana getirilmiş şartlara bazı göndermelerde bulunmaksızın yürütülemez (Nasr 1989:3).

Karakoç'un ırkların İslam dinine girmesi ve İslam medeniyetini oluşması konusunda problemlili bir çok görüşe cevap niteliğinde değerlendirmeleri vardır. Öncelikle ırkların dine girmesi ve İslam Medeniyeti'nin oluşumunu tarihi-sosyolojik olarak ortaya koyar. İslam Arabistan'da zuhur ettiği dönemde daha medeniyet

seviyesine geçmeden Türkler ve Acem'ler Müslüman olmuşlardır. “Türklerin, Acemlerin ve Arapların müslüman olması safhası, çok uzun aralarla olmamıştır.” Diğer bir deyişle, İslam Medeniyeti bir bütün olarak oluştu ve ardından Acemler, onların ardından da Türkler müslüman olmadı. “İslam Medeniyeti oluşmasının daha hemen başlangıcı safhasında, Acemler (İranlılar), arkasından da Türkler İslam dinine girmişlerdir. Böylece, o medeniyeti birlikte kurmuşlardır.” Asya kavimlerinden, Türk kavmi, Acem kavmi, Arap kavmi, müslümanlığı benimsemiş ve hemen arkasından islam medeniyetini birlikte inşa etmişlerdir. Bu medeniyetin fikir ve ilk dini tefekkür kısmını daha çok araplar başlatmışlar. Onun hemen arkasından sanat ve edebiyat gücüyle İranlılar bu atılıma katılmış ve onu genişletmişlerdir. Onun da arkasından, askeri ve idari örgütleniş üstünlükleriyle türkler, tarihin en büyük yapısına, zihin, yürek, bilek, kol güçlerini katmışlar ve eski vahdaniyetçi Mezopotamya medeniyetinin yeniden dirilişi olan İslam Medeniyetini diğerleriyle birlikte yoğurmuşlardır (Karakoç 2003:69-78).

3.2.3 Tarih Boyu İslam Medeniyetinin Buhranları

Karakoç, medeniyetçe bir bunalım geçirmeyi her medeniyet için olağan karşılamaktadır. Bu bunalımlar ve sarsıntılar o medeniyetin aleyhine kaydedilecek bir nokta değildir. Bir medeniyetin bunalım dönemine girmesi onun mensuplarına bir sorumluluk yükler onu “terk hakkı ve imkanını vermez”. Yapılması gereken bunalımın sebeplerinin araştırılıp “derin ve köklü çözümlerle” ona cevap vermektir (Karakoç 2003:95-101).

Tarihi boyunca, İslam Medeniyeti küçük büyük bir çok bunalımdan geçmiş ve bugüne gelmiştir. Bugünkü durumu bir sonraki alt bölümde inceleyeceğimiz en büyük bunalımdır. İlk bunalım Hz. Peygamber'in vefatıyla ortaya çıkan küçük ama medeniyetin ilk ciddi sınavıdır. Bu bunalım, dinden dönmeler, yalancı peygamberler ortaya çıkışı şeklinde tezahür etmiş; halifelerin ve sahabenin üstün idare ve önlemleriyle kısa sürede büyük bir bunalıma dönüşmeden giderilmişti (Karakoç 2009b:66-69).

İkinci ve ilkinine göre biraz daha büyük olan bunalım siyasi bir nitelik taşıyan “devlet başını seçme bunalımı” yani hilafet problemi olmuştur. O dönemde dünyada hakim olan hanedan (yönetimin babadan oğula geçmesi) sistemi müslümanları da etkilemişti. Bu bunalım ilk halifelerin seçilerek gelmesi usulünü tehdit etmeye başlamıştı. Uzun süren çatışmalar sonucunda Emevi’lerin hakimiyetiyle sonuçlandı. Karakoç bu durumu tarihi-sosyolojik şartların akıl ve sevgiye üstün geldiği bir durum olarak nitelendirmektedir. İlk bunalım gibi bu bunalım da üst kademedede cereyan etmiştir. Halkın inancına, yaşamına sirayet etmemiş; islam sınırları ve medeniyeti hızla gelişmesini sürdürmüştü (Karakoç 2009b:66-69).

Üçüncü büyük bunalım medeniyetin diğer bir medeniyetle karşılaşmasının doğal neticesi olan ve medeniyetin varlığını test eden bunalımdır. İslam Medeniyeti büyüüp yayılmaya başladığında Eski Yunan felsefesi ile karşılaşmış ve bunun neticesinde İslam Uygarlığı entellektüellerinde zihni ve fikri bir bunalım atmosferi oluşmuştur. Yunan medeniyetinin İslam medeniyetini yozlaştırıp yok etme sınavına dönüşen bu bunalım iki koldan çabalarla aşılmıştır. Bir tarafta Gazali ve takipçileri düşünürlerin diğer yanda Muhyiddin-i Arabi ve çizgisi ve diğer sufilik akımlarının çıkmalarıyla bunalım aşılmış oldu. Hatta, “bu bunalım, İslam entellektüelleri arasında zengin bir zihin açılımına sebep oldu. Bilim, felsefe ve tasavvuf alanında İslami literatür dünya çapındaki büyük boyutlarına vardı.” Böylece, İslam medeniyeti tarihte diğer medeniyetlerin yanında ve üstünde yerini almış oldu. (Karakoç 2009b:66-69) Gazali’nin bu mücadelede ortaya koyduğu eser olan İhya-ü ulumi’d Din yani Din Bilimlerinin Dirilişi ve ibn-i Arabi’ye Muhyiddin yani Dinin ihyacısı dirilticisi denmesi pek tesadüf gibi gözükmemektedir. (Karakoç 2009b:66-69)

Bunun ardından İslam Medeniyeti bir kez de dışardan saldırıya uğrayarak bir bunalıma yol açmıştır. Batıda Haçlılar ile Endülüs’ün parçalanmasının ardından doğuda Moğolların istilası İslam dünyası için bir ölüm kalım dönemi olmuştur. Arabistan’ın coğrafi şartlar gereği korunması, Mısır’da, Haçlı ve Moğol akınlarının durdurulması ve en çok da Anadolu’nun büyük ruh gücüyle direnişinin Moğolları

içten değiştirişi, İslam kùltürünün bir kez daha büyüklüğünü göstermesi, Yunus Emre, Mevlana, Hacı Bektaş, Hacı Bayramların ortaya çıkması, bu seferki büyük bunalımı atlatmayı sağladı. Ve bunların sonucunda Fatih rönesansı, doğuda Babür rönesansı İslam dünyasının o günkü şartlarda dirilişini gerçekleştirdi. (Karakoç 2009b:66-69)

3.2.4 İslam Medeniyetinin Bugünkü Meseleleri

Bugün, İslam dünyasında bir kriz yaşanmaktadır. (Karakoç 2005a:19-22) Bu krizin adına yıkıntı, sarsıntı, çöküntü kelimelerinden hangisi kullanılırsa kullanılsın bugünkü durumumuzda, karşısında kaldığımız problemin teması medeniyettir. Sadece bir ülkenin, bir devletin, ya da bir halkın problemi değil, bir medeniyetin problemidir. Dolayısıyla bu problem o medeniyet çevresinde bulunan ülke ve halkların problemidir. Mesele, şuan Türkiye’yi de içine alan, son atılımı Osmanlı Devlet-i Aliye tarafından yapılmış olan İslam Medeniyeti’nin problemidir. (Karakoç 2007:95-101)

Mesele medeniyet meselesi olduğu için medeniyeti alakadar eden her şeyi içine almaktadır. Buna ülkeler, sosyal olaylar, milletler, devletler, düzenler, sistemler gibi tüm medeniyet şubeleri girmektedir. Medeniyetin kendi ne’inden bir problem olduğu için krizin kendisi de çok boyutlu, bütüncül bir krizdir. Ne sadece İran-Türkiye problemi, ne sadece işçi hakları meselesi, ne sadece yolsuzluk meselesi ne de sadece bilimsel ya da sanayi üretimi meselesidir. Problem bunların hepsini içine alan ve hepsine sirayet eden, bunların hepsindeki problemlerin ana kaynağı olan medeniyet meselesidir.

Krizin ne olduğuna geçmeden önce, Sezai Karakoç’un ısrarla üzerinde durduğu, zihin temizleyici etkisi olan, İslam medeniyetinin bu krize düşmüş olmasının normal karşılanması gerektiği düşüncesi üzerinde durmak gerekmektedir. “İslam Medeniyeti, her medeniyet gibi, krizlerle, sarsılma kaderini yaşayacaktır. Her insan gibi. Nasıl, bir mü’min için, iman konusunda bile, bir kere mü’min olmakla,

sürekli bir güven garantisi verilmemişse, hiç bir toplum ve hiç medeniyete sürekli olarak aynı durumda kalma güvenliği tanınmamıştır.” (Karakoç 2009b:64-65) Bu medeniyet mü'min medeniyeti olduğunda sanki sarsılmaması gerekliliği ya da hiç düşüğe geçmemesi gerekliliği gibi bir düşünce oluşmaktadır. Bu uyuşturucu, inanç sarsıcı ve pes ettirici yaklaşıma karşı bir çok yerde Karakoç, Allah'ın koruyuculuğu altında olanın Din olduğunu; o dini yaşayanların ve o din özünden türettikleri medeniyetlerin hayatının insanın çabasına, sebeplere, tarihi-sosyolojik kurallara bağlı olduğunu söylemektedir. Din'in koruyucusu Allah'tır. Ancak “Her insan, her toplum, her medeniyet, kendi inanç ve güvenini kendisi sağlamak zorundadır.” (Karakoç 2009b:64-65)

Yaşanan kriz, “iç ve dış bunalımın” birleşmesinden kaynaklanmaktadır. Köklü bir bunalımdır. Daha önce geçirilen bunalımlar gibi mevzii, kısmi değildir.”(Karakoç 2005a:19-22) Sadece siyasi ya da sadece zihni ya da sadece iç veya sadece dıştan gelen bir bunalım değildir. Bu yönüyle mevcut krizimiz İslam Medeniyeti tarihi içindeki bunalımlardan biraz daha derindir. Önceki bunalımlar, “daha çok bilim, düşünce, iç alem ekolleri çevrelerinde hissedilmiş ve bu sebeple de yine aynı çevrelerce çözümlenerek giderilmiştir.” (Karakoç 2007:95-101) Ancak şuan her alanda etkili olan, hem iç hem dış bunalımların aynı anda birleşmesinden ortaya çıkan ve toplumun geneline sirayet eden bir krizdir. Sürece kısaca bakıldığında İslam Medeniyeti'nin son güçlü atılımı olan Osmanlı, 16.yy'da medeniyet anlamında her alanda tepe noktasına ulaşmıştı. Kuran-Kainat dengesi bir sarmal gibi iç içe işletiliyor ve bu, medeniyetin her alanına yansyordu. Ancak bir medeniyet zirveye çıktığında soyutlaşmaya ve incelmeye başlar. Bu soyutlaşma ve incelme Osmanlı için de “doğululaşma”yı beraberinde getirmiş; Osmanlı'da Kuran-Kainat birlikteliği ve dengesinin Kainat tarafının tedricî olarak ihmaline yol açmıştır. Medeniyetin üretim kısmı sekteye uğramaya başlamıştır ve bu da maddi-manevi, sosyal, politik, ekonomik, sanayi vs. gibi her alana sirayet etmeye başlamıştır. Bu iç bunalımdır. Dış bunalım ise iç bunalım ile aynı anda başlamaktadır. Eşzamanlı olarak, o döneme kadar köşeye sıkışmış olan Batı, kendine dönme yöntemiyle Rönesans atılımını ortaya koymaya başlamıştı. Bu atılımla elde ettiği teknik üstünlük İslam Medeniyeti

üstünde bir dışardan bir bunalıma sebep oldu. Batı'nın dışardan İslam üzerinde yarattığı bunalıma ek olarak “Batı uygarlığı da kendi içinde büyük bir bunalıma girmiştir.” (Karakoç 2005a:19-22) Bu atılımın Kuran-Kainat dengesinde Kuran kısmı dışlandığı metafizik ruhtan yoksun kalındığı için Batı kendi içinde bir bunalım yaşamaya başlamıştır. Osmanlı aydını iç bunalıma çözüm önerisi olarak Batılılaşma sürecini başlattığında bu sefer Batının atılımıyla baskı oluşturduğu dış bunalıma ek olarak Batının iç bunalımı da Osmanlı'yı etkilemeye başladı.

Son iki yüz yılı içine alan çöküş önce yönetimde, daha sonra aydınlar arasında, en sonra da halk içinde islam medeniyeti hakkında “şüphe ve tereddütlere sebep oldu” (Karakoç 2009b:70-72). Giderek bir ruh bunalımı şeklini alan kriz, İslam Medeniyeti için büyük bir krizdi. Daha öncekiler gibi “sadece üst tabakayı, yöneticileri ya da bilim adamlarını ilgilendiren bir bunalım değildi; her kademe ve her mevzuda, medeniyeti, yok etmek isteyen” bugüne kadarki “en geniş en derin en köklü” krizdir. (Karakoç 2009b:70-72) Tanzimat'tan başlayan yanlış çözüm denemeleriyle son bir kaç yüzyıldır içine girdiğimiz bunalım, medeniyetimizi yitirme biçiminde süreklile gelişmektedir. Medeniyet yitince, onun taşıdığı inanç, duygu, düşünce ve duyarlık da ayakta duramıyor. Özetle “İslam dünyası, medeniyet açısından ölüm sularında yüzüyor.” (Karakoç 2005a:19-22)

3.2.4.1 Sonuç Vermeye Çözüm Denemesi: Talitçilik ve Batılılaşma

Batı'nın atılımıyla dışardan sıkışan ve doğululaşma temayülü ile içerden sıkışan Devlet-i Ali bu iç ve dış sıkışmaların neticesi olarak savaşlarda yenilmeye başlayınca, yöneticilerde bir panik havası oluşmuştur. 1700'lerden bu yana devam eden bu panik havası “toplumu sürekli değiştirme telaşına dönüştü” (Karakoç 1999c:23-26). Medeniyetimiz de, Batı Medeniyetinin dengeyi bozması karşısında yeni bir atılım yapmak zorundaydı. Bu, sonradan istemeyerek girdiğimiz Batılılaşma olamazdı.” (Karakoç 2007:95-101) Bu değişme ve değiştirilme manisi, taklit Batıyı, Avrupayı şeklinde tecelli etti ve bu tek kurtuluş yolu bilindi.” (Karakoç 1999c:23-26) Bu sebeple, iki yüz yıldır, toplumumuz, değişme ve değiştirme cehennemi yaşadı

Cephelerde yenilen atalarımız, kabahati askeri düzende buldu. Orduda düzenleme yapılırsa, savaşlarda başarıya ulaşacaklarını sandılar. “Batı taklidi bir askerlik düzeni kurmak için” (Karakoç 1999c:23-26) Yeniçeri Ocağını yıktılar, nizam-ı cedidi getirmek istediler. Sonuç hüsrarla bitti. “Yenilmeler devam edince, bozukluk, bu kez idarede arandı.” (Karakoç 1999c:23-26) Suç idari düzenlemede bulundu. “Temelde Batı tipi idare düzeni kurma reformu” olan Tanzimat dönemine girdik. Netice değişmedi, “bu da çöküntüyü, Devletin erimesini, Millettin yoksullaşmasını durduramadı.” (Karakoç 1999c:23-26) “Bu sefer, suç, rejimde bulundu ve yine Batı’yı taklide başvuruldu. Meşrutiyet ilan edildi. Birinci kere ilan edildi, olmadı. İkinci kere sözde daha temelden ilan edildi, hiç olmadı. Devlet yıkıldı. Toplum sarsıldı. Sonra umutlar cumhuriyet rejimine bağlandı. Meşrutiyet, sonuna kadar gidilmemiş bir rejim değişikliği gibi görüldü. Fakat ilk heyecanlar çabuk söndü. Ülke yine bir değişiklik bekler oldu. İkinci Dünya Savaşının bitmesiyle bide yeni umut, demokrasi, yani çok partililik oldu. Böylece, yine umut, rejim dolayında aranıyordu. O da 1960’da bir ihtilalle umut olma niteliğini yitirdi. Sonra, çare ekonomide dendi, olmadı. Kimileri anarşiye, kimileri teröre girişti. Kimileri de bu kez sosyalizm ve komünizme gönül bağladı. (Karakoç 1999c:23-26)

Bütün bu eksik ve yanlış çözüm arayışlarının ortak problemi toplumun hayatının tek boyuta, tek unsura, tek faktöre bağlanamayacağı gerçeğini düşünememiş olmalarıdır. (Karakoç 1999a:217-218) Sundukları çözümler meseleyi sadece bir açıdan görüp parça olarak çözmeye çalışan çözümlerdir. Halbuki, probleme bütüncül bir çözüm gerekmektedir. “Bir toplum, hem askeri bakımdan, hem idari yönden, hem idari yönden, hem toplumsal düzeni açısından, hem rejimi itibariyle, hem ekonomisi çerçevesinde, hem kültür ve sanat alanında, hem ruh, inanç ve ahlak planında, kısacası bütün boyutlarda, bütün alanlarda güçlü, yeni ve sağlam olmak için bütüncül bir idealin sahibi olmak ve bu ideali gerçekleştirmek üzere makro plan ve programlar yapmak” zorundadır(Karakoç 1999a:217-218). Sadece ekonomik plan ve programlar yaparak, sadece askeri sistemi ya da sadece yönetim sistemini değiştirerek değil bütün alanlarda çözüm programlarını en dolaylı noktalara kadar detaylandırmak zorundadır.

Sezai Karakoç Batılılaşmayı bir medeniyet kazanma iddiası altında medeniyet yitirme olayı olarak görmektedir. Medeniyet taklit edilemez. Karşılıklı etkilenme ile taklit arasında fark vardır. “Taklit, medeniyetçe soysuzlaşma ve tükenme demektir. Komşu ve çok defa da rakip olan medeniyetin yeni gelişimini göz önünde tutan yeni atılım ise bir taklit değil, varoluş şartıdır.” (Karakoç 2007:95-101)

Karakoç Batıya adapte olmanın mümkün olmadığını söyler. “Hiç bir medeni topluluk, başka bir medeniyet topluluğuna adapte olmamıştır. Yok olup gitmiştir; ama, başka bir hayata adapte olmamıştır.” Bunu Roma-Kartaca, Roma-Anadolu ve Mezopotamya Medeniyetleri arasındaki ilişki örneğiyle destekler. Romalılar gelmiş Kartaca’yı yıkmışlardır, fakat Kartacalılar Roma Medeniyeti’ne adapte olmamışlardır. Anadolu’da bir takım medeniyetler vardı. Romalılar geldiler, Anadolu ve Mezopotamya medeniyetlerinden eser kalmadı.

İki medeniyetin karşı karşıya geldiği bir durumda karşısında iki seçenek görür. Birinci durum bir medeniyetin diğerini yok etmesidir. İkinci durum ise kendi medeniyetini, öbürüyle çarpışacak ve onu yenecek derecede güçlü tutmaktır ki bu da diğer medeniyetin yok olması ya da durulması anlamına gelmektedir. Karakoç, üçüncü bir seçenek arayışını eleştirir. İki yüzyıl boyunca islam dünyasında büyük çoğunlukla, “onların medeniyetine uyarız ve bu olur biter ve biz de kurtuluruz” diye üçüncü bir seçenek varmış hareket edilmiştir. Karakoç’a göre bu eşyanın tabiatına aykırıdır ve bu iki yüz yıl göstermiştir ki, “biz zaten Avrupalı olmadık ve olamayız” (Karakoç 2003:144-149). Avrupalı olmanın gereksiz olduğun da altını çizer. “Bizim medeniyetimiz esasıyla ve her açıdan daha geri bir medeniyet olurdu da, hani biz o zaman Batı medeniyetine adapte olmayı arzularдық.” (Karakoç 2003:144-149)

3.2.4.2 Çözülme Süreci

Değişim ve dönüşümün matematiğini anlayabilmek için çözülme sürecine kısaca bir göz atmakta fayda vardır. Halkı yönetme, yönetici kesimde “aşırı realist, bazı konularda gereğinden yumuşak yaptığı için Batıdan ilk etkilenenler” yönetici

takım olmuş ilk zayıflık alametleri bunlarda görülmüştür. Daha sonra Tanzimat döneminde Avrupa'ya çoğunlukla elçi olarak giden bu yöneticiler, zamanla hariciye, sadrazamlık makamlarını gelerek devletin kaderini tayin etmedeki etkinliklerini artırmışlardır. Zamanla Tanzimat adı altında bir “batılılaşma programı” ortaya konmuştur. Batılılaşarak önce islami ruhu ardından da islami yaşantıyı kaybetmeye başlayan yöneticiler, idarenin ardından ilmiye ve askeriye de “Tanzimat ruhuyla Batılılaştırılmıştır”. Oldukça yavaş ama ilerleyen bir süreç dahilinde, bu “yöneticiler ve onların yetiştirdiği aydınlar, sivil ve askeri kesimdeki Batı tipi eğitimle yetişmiş insanlar, inançtan ve islamdan uzaklaşmışlar”dır. Pek farkına varılmadan islam ruhundan ve özünden yoksun şekilde yaşanır hale geldi. Dini vecibe olarak addedilenlerin yerine getirilmesi bir alışkanlık şeklinde uzun süre devam etmiştir ancak “aşk, samimiyet, ihlas” yani ruh ve öz kaybolmuştur (Karakoç 2009b:134-135).

Bu noktada halk ile yönetici/aydın/askeri kesim ayrılmaktaydı. Bunalımın erken dönemlerinde Batı'nın etkisi sınırlı idi. Halk islama gönülden bağlılığını 20. yy'a kadar sürdürmüştür. Ancak “yirminci yüzyılda, bilhassa teknolojik gücün katkısıyla, halk da inançtan ve islamdan uzaklaştırılma operasyonuna sürekli ve geniş çapta tabi tutuldu” (Karakoç 2009b:134-135). Tanzimat'tan bu yana yapılan bir dizi operasyonlarla, dinin toplum hayatı içindeki konumu bireysel bir ibadet sistemine indirgenmiştir. Din, “toplumun devlet biçiminin ve hukukunun kaynağı olmaktan çıkarılmış, daha sonra da onun kültür kaynağı olma özelliği yok edilmiş, kala kala, tek kişilerde bir inanç ve inanca göre yaşamadan ibaret kalmıştır.” (Karakoç 1999c:42-44) Karakoç, toplumu batıya uygun bir toplum yapmak için girişilen bu operasyonların enerji kaynağının ve dönüştürücü mekanizmasının önce üniversiteler ardından basın ve son olarak da televizyon olduğunu söylemektedir (Karakoç 2004:23). “Bu “dönüşümle toplumumuzun beyni yıkanacak, geçmişle ilgisi kopartılacak, son aşamada da her halde hristiyanlaştırılarak tarih sahnesinden silinmesi sağlanmış olacaktır. Beyin öyle yıkanacak ki, sanki o geçmişi hiç yaşamamış gibi olacak, hatırlatıldığı zaman da o geçmişten utanacak.” (Karakoç

2004:23) “Meşrutiyet ve Cumhuriyet yönetimi, Tanzimat yönetiminin süreği” olarak geliştiği için benzer mantık günümüze kadar gelmektedir (Karakoç 2009b:134-135).

Karakoç uzun yıllara yayılmış bir süreç olarak gelişen “dönüşüm”le ilgili mevcut durumun karamsar olduğunu ancak ümitsiz olmadığını bir çok yerde söylemektedir. Ona göre “bu dönüşüm, üst kadroda %90, hatta daha fazla tamamlanmıştır. Halkta ise bu nisbet, aşağı yukarı %50 dir. Evet, toplumumuz, bugün %1 nisbetinde bir aydın kadroyla, kendi benliğini bulmağa, yitirmemeğe çalışıyor. İmkanlar açısından durum umutsuz ise de, hak olan, hakikat olan dava, savunulmak için, imkanlara bakmaz.” (Karakoç 2004:23)

3.2.5 Diriliş

Karakoç’un bir çok yerde vurguladığı üzere medeniyet olarak bir bunalım geçirmek her zaman ve her medeniyet için olağandır. (Karakoç 2007:95-101) İslam medeniyeti de tarih boyunca çeşitli bunalımlar geçirmiş ama her birinden daha da güçlenerek çıkmıştır. İslam Medeniyeti altın çağını yaşarken Avrupa karanlık ortaçağını yaşamaktaydı ve da “İslam önünde bir atılıma ihtiyaç duymuş ve rönesans hamlesine bu sebeple girişmişti” (Karakoç 2007:95-101). Gerçekleştirdiği atılımla İslam dünyasını ve Batı-dışı toplumları sıkıştıran Batı Medeniyeti, temelindeki eksikliklerden dolayı günümüzde tüm insanlık için bir bunalım haline gelmiştir.

İslam medeniyeti temsilcileri Batı’nın atılımına karşı yeni bir medeniyet hamlesi gerçekleştirmek zorundaydı. “Bu sefer, düşünce, inanç ve estetik yönünde bir tazeleniş atılımına girişme sırası bizdeydi.” (Karakoç 2007:95-101) Batı’nın sıkıştırmasının hissedildiği andan bu güne kadar iki temel teşhis ileri sürülmüştür ancak bu iki teşhis Karakoç’a göre ya eksik ya da yanlıştır. Yapılması gereken, “bunalımın sebeplerini araştırıp derin ve köklü çözümlerle onu karşılamaktır.” (Karakoç 2007:95-101)

Birinci teşhis, medeniyetin bütüncül buhranını kabul etmiyor, sadece bir bölümünde, bir kesiminde bir aksama varsaymıştır ve problemin çıkış noktasını devlet düzeninde aramıştır. Meseleye dar bir bakış açısından yaklaşan bu çözüm “devletle medeniyeti özdeş sanma yüzünden, bu ruh ve zihin tazeleniş ve yenileniş gerçekleştirilmemiş” hatta tüm medeniyet şubelerinin temelinde yatan bu ruh ve zihin tazeleniş ve yenilenişine olan ihtiyacın farkına bile varamamıştır (Karakoç 2007:95-101). Eksik çözüm denemeleri olarak askeri sistem, idari sistem, eğitim sistemin de değişiklikler uygulanmış ancak bütüncül bir çözüm olmadığı için bu çabalar çöküşü durduramamıştır.

Çöküş ileri safhalarda belirgin hale geldiğinde birinci teşhisin darlaştırıcı tefritinden ikinci teşhis aşırılığa kaçarak “artık bütünün veya bütünlerin buhranını kabul etmekle de yetinmeyip, mensup olunan medeniyeti toptan ve özü itibarıyla” suçlamaktaydı (Karakoç 2007:95-101). Bu teşhis meseleyi bir medeniyet bunalımı olarak değil yüzyıllardır yaşadığımız bir “medeniyet yanılığı” olarak görmektedir. Tedavi önerisi ise medeniyet değişimidir. Çözüm yanılığı içinde bulunduğumuz İslam Medeniyeti’ni “bütünüyle terk edip ebedi gerçek, güzel ve doğruluğun anıtı Batı Medeniyetine geçmekti. Diğer bir deyişle “İslam Medeniyetini bırakıp Batı Medeniyetini benimsemeliydik ... yani batılışmalıydık.” (Karakoç 2007:95-101).

Karakoç, ülkemizi de kökünden içine alan İslam medeniyetinin mevcut buhrandan kurtuluşunun Diriliş ile mümkün olduğunu savunmaktadır. Diriliş kısaca

“kendi medeniyet ve değerlerimizi ön planda tutmaya, kökten ve derinden kendi medeniyetimiz ve ideallerimiz çerçevesinde yenilenmeye, bir nevi, kendi Rönesans’ımızı başlatmaya, kendi gelişme ve değişme kurallarımızı

saptamaya, kendi ruhumuzla dünyayı yeni baştan görmeye, kısacası Diriliş'i gerçekleştirmeye girişmemizde bulunuyor.”
(Karakoç 1999c:42-44)

Karakoç kendi medeniyet ve değerlerimizi ön planda tutarak kökten ve derinden yine kendi medeniyetimiz ve ideallerimiz çerçevesinde bir yenilenmekten bahseder. Kendi gelişme ve değişme kurallarımızı saptamak yani nasıl bir gelişim hangi şartlar altında bir değişim göstermeliyiz, iç ve dış etkilerin gelişim ve değişime etkileri nasıl olmalıdır olarak düşünülebilir. Kendi ruhumuzla yeniden oluşturacağımız bir dünya görüşü etrafında bir araya gelmeye davet etmektedir. Dikkat çeken diğer bir yanı ise Rönesans kelimesini kullanmasıdır. Kelime anlamı olarak Rönesans, yeniden canlanma yani Diriliş ile aynı anlama gelmektedir.

Karakoç, yeni bir medeniyet atılımının şartı olan “Diriliş”in yöntemini de eserlerinde farklı şekillerde ortaya koymuştur. Öncelikle, bu dirilişin mekanizmasını harekete geçirecek, yeni bir düşünce ve hayat tarzını benimsemiş bir aydın tipi ortaya çıkmalıdır. Diriliş, bu yeni gelen, kendini bunu gerçekleştirme yolları ve araştırmasına adanmış bir diriliş neslinin çalışmalarıyla gerçekleşecektir. Probleme medeniyet bakış açısı ile bütüncül bakıp sorunları tek tek ele almalıdırlar. İslam'ı, medeniyet kavramını, doğu, batı düşüncelerini yeni baştan ele alıp inceleyecek; erdem temelli bir bakış açısıyla bilim, edebiyat ve sanatın yeni çıkış noktalarını sanatın doğu ve batı envanterinden hareket edip bulacak; klasik eserleri “aşk” perspektifinden yeni baştan inceleyecek ve sonuç olarak her alanda bir plan ve program ortaya koyacak “çilekeş düşünürler, bilginler, yazarlar, şairler ve sanatçılar”ın oluşturduğu bir kuşak gerçekleştirecektir. (Karakoç 2005a:19-22)

3.2.6 Karakoç'un Şiirlerinde İslam Medeniyeti

3.2.6.1 Gelenek ve Medeniyetlerin Unsurları Arası Fark

Sezai Karakoç'un Telefon Farkı adlı şiir medeniyetler arası fark çerçevesinde değerlendirilebilecek içerikte bir şiirdir. Şiirde telefonun gelenekle, yani İslam medeniyetinin devamlılık metodolojisi, ile bağlantı kurmaya yarayan bir araç olarak simgesel bir anlamı vardır. Gelenek ve unsurları vasıtasıyla yani İslam medeniyetinin geliştirdiği her şey üzerinden (çeşmeler, sebiller, türbeler, saraylar) metafizikle olan bu iletişimin sağlanabileceğinden bahsetmektedir. İslam medeniyeti temsilcilerinin iletişim araçlarıyla diğer medeniyetlere mensup kişilerin medeniyetleri ile iletişimi sağlayan araçların farklı olduğunu öne sürer. Bu temel farkın kendinin farkında olan bir İslam topluluğu için büyük bir avantaj olduğunu ve bu avantajın kullanılması gerektiğini, diğer 'telefonların' bizim medeniyetimize uymayacağını ileri sürer.

*Ne mum ve ne deniz
Ne ateş üstündeki mumya
Ne aptal şairlerin turuncu heykelleri
Alıkoyabilir beni*

Şiirin ilk başında diğer medeniyetlere ait bir takım unsurların şairi yapacağı şeyden alıkoyamayacağına ya da koymaması gerektiğine işaret edilir. Bu unsurların şairin huzuru "telefon etmesini" engellememesi ya da diğer bir bakışla geleneğe bağlanabilmek için diğer medeniyetlerin bu gibi unsurlarına takılmamak gerektiğini bir açılış ilkesi olarak bildirir.

*Bir huzuru telefon ederim
Üstüninsanların hazırlayageldikleri*

Şiirde telefonun, gelenekle, yani İslam medeniyetinin özüyle, bağlantı kurmaya yarayan bir araç olarak simgesel bir anlamı vardır. Ve üstüninsanların hazırlayageldikleri huzur gelenek, yani İslam Medeniyeti geleneği, olarak düşünülebilir. Bu huzur insanın bağlandığında duyduğu huzur olabileceği gibi birinin ya da bir şeyin huzurunda bulunmaya ve ikinci derece olarak o huzurda bulunmayla bir huzura ermeye de işaret edebilir.

*Üstüninsanların hazırlayageldikleri
Dünya üstü dalları ve çiçekleri
Melek melek arşa atılan putrelleri
Ekleyerek aşk kalesinde birbirine*

Yukarıdaki mısralarda da İslam medeniyetine mensup üstün insanların hazırlayageldikleri huzurun yönü ve özellikleri belirtilmiştir. Geleneğin eklemenci yapısına, eklenerek insanın dikey bir yükselişine vesile olmasına ve dünya üstü bir kata bağlayıcılığına değinilmektedir.

*Çeşmelerden telefon ederim ben
Sebillerden türbelerden
Saray toz ve dumanlarından
Alinyazısından*

İlerleyen mısralarda ise özelde geleneğin genelde İslam Medeniyetinin hangi unsurlarda yaşadığını ve bugün geleneğe nerelerden bağlanılıp onla iletişim kurulabileceğinden bahsedilmektedir. En geniş tabiriyle düşünecek olursak gelenek ve İslam medeniyetinin geliştirdiği her şey (çeşmeler, sebiller, türbeler, saraylar) üzerinden metafizikle olan bu bağlantının ve iletişimin sağlanabileceğinden bahsetmektedir. Ve hepsi de işlevseldir.

İslam Medeniyeti ve geleneğe açılan pencereleri arasındaki ilişkiyi Sürgün Ülkeden Başkentler Başkenti şiirinin ikinci bölümünde de görmekteyiz. Birinci bölümdeki istememe cümleleri yine türedi uygarlıklar ve onların başkentleri için sıralandıktan sonra sürgün olunanların ilk üçü olan Allah Peygamber ve Sevgili'den sonra genelde İslam Medeniyeti ve özelde Osmanlı Medeniyetine bir işaret ve geleneğin temsilcilerine bir atıfta bulunulduğu söylenebilir.

*Bana ne Paris'ten
Newyork'tan Londra'dan*

Moskova'dan Pekin'den

Senin yanında

Bütün türedi uygarlıklar umurumda mı

Sen bir uygarlık oldun bir ömür boyu

Geceme gündüzüme

Gözlerin,

Lale Devrinden bir pencere

Ellerin,

Baki'den Nefi'den Şeyh Galib'den

Kucağıma dökülen

Altın leylak

3.2.6.2 Diriliş ve Diriliş Metodolojisi

Karakoç'un Diriliş kavramının şiirine yansımaları ilk olarak 1982'de yayımlanan, aynı adlı şiir üzerinden incelemek makul bir yaklaşım gibi gözükmemektedir. Diriliş şiiri, diriliş kavramının ne olduğuna direkt değinmemektedir. Gizli bir dille ne olduğu anlatılmasına rağmen şiirde asıl ön planda olan bu dirilişin nasıl gerçekleştirilebileceğine dair ip uçlarıdır. Kuran-ı Kerim'in ilk nazil olan emri okumak ve buna bağlı yazmak ve yazının bir medeniyetin temel taşı olması; eklemlenerek büyüyen ve gelişen, dünyadan Tanrı katına bir yol haline gelebilen gelenek kavramına; Tanrı-insan-kainat arasındaki ilişkide insanın ve kainatın rolüne; İslam medeniyetinin unsurlarını kılıç gibi budayan ve karanlığa mahkum eden anlayışa karşı budama hamlesine; bu anlayışa karşı koyabilecek hakikat bilgisine nasıl ulaşılabileceğine ve bu mücadelenin tarihteki örneklerine ve temsilcilerine; bu noktada sabrın ve çilenin rolüne; mücadelenin sadece İslam alemi için değil tüm insanlığın selametine olduğuna dair net atıflarla örgülenmiş bir şiirdir.

Yeniden başlamak yazma sanatına

Kat kat olup açılmak gök katına

Kuran-ı Kerim'in ilk nazil olan emri okumak ve buna bağı yazmak ve yazının bir medeniyetin temel taşı olması bahsedilmektedir. Burada yazmaktan anlaşılabilir direk olarak yazı yazmak olabileceği gibi Karakoç'un üzerinde çokça durduğu Okuma/İkra kavramı ile ilintili olan Yazmak da düşünülebilir. Eklemlenerek büyüyen ve gelişen, dünyadan Tanrı katına bir yol haline gelebilen gelenek kavramına yazmanın hem ilk manası hem de Karakoç'un kavramsallaştırdığı manasıyla atıfta bulunulmuş olması mümkündür.

Yeni bir zamanı indirmek kılıç gibi

Güneş saatine geceler saatine

Medeniyet değiştirmeye teşebbüsten kaynaklanan zaman anlayışındaki fark güneş saati geceler saati imgeleri ile belirtilmiştir. Diriliş için gerekli diğer bir adım olarak; dönüştürülmüş haliyle mevcut zaman anlayışımıza değiştirip yeni bir zaman anlayışı getirmek yani İslam Medeniyetinin zaman anlayışını bir kılıç gibi indirmek sunulmaktadır.

Varmak Rabbani ile çileye katıp çile

Muhyiddin-i Arabi ve Mevlâna hakikatına

Ardından gelen mısralarda, İmam-ı Rabbani, Muhyiddin-i Arabi ve Mevlâna gibi tarih boyunca benzer diriliş çabalarının temsilcilerine atıfta bulunarak onların erdikleri hakikate ermenin diriliş basamaklarında diğer bir köşe taşı olduğunu bahseder. Bunu elde etmenin de tasavvuftaki “çile doldurmak” kavramına işaret eder bir şekilde maddi, manevi, zihni ve ruhi çabasını ortaya koyarak yani çilesini çekerek gerçekleşebileceğini söyler.

Harfleri ve sesleri sözleri kelimeleri

Kitapları getirmek Peygamber fitratına

Mısraları Karakoç'u medeniyet kavramıyla bir hayli alakalı olan *Sürgün Ülkeden Başkentler Başkentine* adlı şiirin ilk mısraındaki çağrıyla beraber düşünüldüğünde belirli bir paralellik görülebilir.

Gelin gülle başlayalım şiire atalara uyarak

Bu şiire gülle başlama davetiyle kitapları Peygamber fitratına getirmek belirli açılardan paralel görülebilir. Gül, İslam edebiyatında kullanılan bir mazmundur. Bu şiirde üç şeyin yerini hem tekil hem bir arada tutabilir. Birincisi Allah, ikincisi Hz. Peygamber ve son olarak bir sevgilinin şahsında bir insandır. Atalar olarak kastedilen şeyleri düşündüğümüzde Fuzuli, Baki, Şeyh Galib'i düşünebiliriz. Onların eserlerine baktığımızda hatta bütün eski edebi eserlerin başında besmele, hamdele ve salvele ile başladığını görmekteyiz. Yani her işin başında besmele olmalı, Allah'a hamd ve Hz. Peygambere salavat olmalıdır. Kitapları peygamber fitratına getirmek de bir açıyla bu duruma işaret ediyor gözükmektedir. Bu mısralarda anlatılan, medeniyetin önemli unsurlarından birinin diriltirme ufku olarak görülebilir.

Allah ve Peygamber bilgisi ve sevgisinin İslam medeniyeti içinde hayati önemini ve bu hayatiyete İslam annesinin nasıl bir öğretiyi karşılık verdiği Karakoç'un *Çocukluğumuz* adlı şiirinin ilk mısralarında yer almaktadır.

Annemin bana öğrettiği ilk kelime

Allah, şahdamarımdan yakın bana benim içimde

Annem bana gülü şöyle öğretti

Gül, O'nun, O sonsuz iyilik güneşinin teriydi

Karakoç, İslam Medeniyetinin dirilişini gerçekleştirecek bir diriliş nesli ve bu neslin ortaya koyacağı çalışmalarla ortaya çıkacak olan ideal teşkilatlanmayı ve bu teşkilatlanmayı gerçekleştireceklere yaptığı çağrıyla Fecir Devleti şiirinde işlemiştir. Şair bu diriliş neslinin şuan küller içinde bulunan bir özden yeni bir kor olarak çıkacağı ümidini taşımaktadır.

Bütün umudum bu paravanada
Bu yere serilmiş kemiklerin
Lime lime olmuş etlerin
Bu harap ev iskeletlerinin
Çalı çırpı çevirmelerin
Kış artığı seslerin
Kuş artığı
Kıvılcıklı kokulu buğdayların
İçinden yeşerecek
Yeni bitkide

İlerleyen mısralarda bu neslin insanının özelliklerin sıralamaktadır. Bunlardan ilki dünya ötesinin ülküsünü yani ahiret inancını, dünyaya düştükten sonra tekrar cennete ulaşmayı ülkü edinmeleridir. İslam medeniyetinin kültür merkezleri olan Şam ve Bağdat'ın şahsında medeniyetin geleneğinin çizgisinde yürümeleri; Hz. Peygamber'in Arafat Dağında yaptığı son sesleniş olan Veda Hutbesinin ahengine ermeleri; ilhamın en yemişlisini tatmış yani vahyi biliyor olmaları gerekmektedir.

Şafağı öğleyi sabahı akşamı
Yatsıyı
Ve hele ikindiye tam yerinde kullanan
Bir insanı gölgeleyecek olan
Bir başa gerekli gençlik düşünüy
Yeni bir dünyanın
Dünya ötesi dünyanın ülküsünü
Şam Bağdat'tan sütun çizgileriyle
Arafat Dağı'nın ahengiyle
İlhamın en yemişlisinden tatmış
Bir başa uzatan yaprağını

Karakoç'un düzyazılarında derin bir şekilde işlemiş olan İdeal Devlet'in ve Medeniyet'in dirileceği ümidi ve inancı bu şiirde de kendini net bir şekilde göstermektedir.

*Hayır. Hayır. Bu madeni sis
Bu kömür tabakası üfürülecek
Gül bahçelerinden gelen
Şeyh Galib işi
Bir şafakla
Savruluyorum kaybolan bir ses gibi o yana
Ne altın başaklar harmanı bu
Babamın biçtiği
Güneşin sıcaklığından rengini alan buğday
Yıkıntılar leşler ve mezarlar
Ve gece hışırtıları içinden
Bin yıllık kar altından
Ölüler kentinden
Sıyrılarak
Geceyi ışıklarla delerek
Gelenler var biliyorum
Yaklaşıyorlar gölgeler
Hayaller arılar ve sesler
Büyük aydınlıklarla birlikte geliyorlar
Gittikçe beliriyorlar
Gittikçe yoğunlaşıyor
Doku et kemik kazanıyorlar
Kasları çağa gerilmiş
Er kişiler çıkıyorlar bir bir geceden
Biliyorum geliyorlar sancaklarıyla
Geceyi silen sancaklarıyla
Gök yeşilini getiriyorlar*

*Güneşin ışığını taşıyorlar
Koşanlar bunlardır çağırdığım fecre doğru
Yoğrulacak bir fecre doğru*

Bu İdeal Devlet ve Medeniyetin dirilişinin tüm insanlığın faydasına olacağını düşünce yazılarında olduğu gibi bu şiirine de işlemiştir.

*İnançsızlığın yıkıcılığın
Köleliğin sömürmenin
Kör yüreğine ok atan
İnkarı öldüren
İnsanı dirilten
Bir fecrin erleri
Batmış medeniyetimizin
Ruhumuzun arkeologları
...
Yükselsin önümüzde yeni bir fecrin devleti
Çağırdığım işte bu FECİR DEVLETİ
İnsanlığın yeni bir kader dönüşümünde*

Gül Muştusu adlı şiirinde de bir yandan mevcut durumda yardıma muhtaç olarak gözüken “İslam coğrafyasının kısmî sınırlarına işaret ederken”, diğer yandan yeniden dirilişi gerçekleştirecek olan bu kişilere Allah’ın izni ve Peygamberin imdadını talep etmektedir (Araz 2006).

*Mekke'ye Medine'ye Şam'a
Kudüs'e Bağdat'a İstanbul'a
Semerkand'a Taşkent'e Diyarbekir'e
Yetiş peygamber imdadı yetiş
Yetiş Allah'ın izniyle
Yetiştir erlerini*

Diriliş bayraklarını taşıyan

3.2.6.3 Bir Bütün Olarak İslam

Karakoç'un Din olarak adlandırdığı şeyin ilk insan/peygamber Hz. İbrahim'den Hz. Peygamber'e kadar adsız olarak geldiği, ondan sonra İslam adını alarak devam ettiği ve bunların özünde aynı hattın zaman içindeki tezahürleri olduğuna daha önce değinmiştik. Bu düşüncenin şiirindeki yansıması olarak Pişmanlık ve Çileler (Monna Rosa 3. Bölüm)'deki şu mısralar örnek olabilir.

Ben bir şarkı, ben bir tüyüm;

Ben Meryemin yanağındaki tüyüm.

Beni bir azizin nefesi uçurur

Kalbimde Allah'ın elleri durur.

Bu mısralarda farklı dinlere ait motiflerin kullanılması Karakoç'taki manevi heyecanın sadece dar anlamdaki İslami atmosferle kalmayıp, dinlerin kaynağının varıp kendisine dayandığı ana hattın benzer hisleri ve düşünceleri doğurduğu söylenebilir. Aynı şekilde hakiki Din'in "tahrif edilmemiş özünün İslam'da olduğunun ve bu dine mensup her insanın bu hakikatleri ayırım yapmadan sinesinde barındırdığının bir numunesi hükmündedir." (Akbaş 2009)

3.2.6.4 Cennetten Dünyaya Düşüş, Ölüm ve İnsanın Dirilişi

İslam inancında ve Karakoç'un düşüncesinin temelinde bulunan insanın cennetten dünyaya düşmesi şiirlerine de yansımıştır. İnsanın cennetten kovulup dünya hayatına düşmesi cennetten ve Allah katından bir nevi sürgün halinde olmasıdır. Yani yaratılış ve dünyada bulunmak bir nevi sürgün sayılmaktadır. Sürgün Ülkeden Başkentler Başkentine adlı şiirinin bir katmanında bu sürgünlük halinden bahsedildiği söylenebilir.

*Senin kalbinden sürgün oldum ilkin
 Bütün sürgünlüklerim bir bakıma bu sürgünün bir süreği
 Bütün törenlerin şölenlerin ayinlerin yortuların dışında
 Sana geldim ayaklarına kapanmaya geldim
 Af dilemeye geldim affa layık olmasam da
 Uzatma dünya sürgünümü benim*

Şiirin dördüncü be son bölümünün ilk mısralarında ilk ve en temel sürgünden bahsedilmektedir. Diğer bütün sürgünlerin esasında bu ilk ve temel sürgünün bir devamı ya da onu hatırlatıcı bir mahiyetinin olduğu düşünülebilir. Bu durum cennetten dolayısıyla Tanrı'dan bir ayrılığı betimlemektedir. Mevlana'nın Mesnevisinin başında kamışlıktan kopan yani ait olduğu yerden çıkarılan ney'in "ayrılıklardan şikayet etmede" oluşu da aynı kavramın farklı şekildeki tezahürüne rastlamaktayız. Şiirin son bölümü olan dördüncü bölümde çokça tekrarlanan bir cümle olan ve emirden ziyade bir dilek belirten

Uzatma dünya sürgünümü benim

ifadesi bu sürgünün son bulması ve tekrar ait olduğu yere geri dönmek için şairin bir dileği bir duasıdır.

Dünya sürgününün bitmesi demek insanın ölümle tekrar cennete gitmesi demektir. Ancak cennete tekrar ulaşmanın yolu dünyada iken verilen fırsatı değerlendirmek gerekmektedir. Karakoç, bu süreci divan şiirinde de kullanılan inci-istiridye ikilisini kullanarak işlemiştir. Şair, dünyayı bir istiridyeye benzeterek içine düşen insanın istiridyenin içine giren herhangi bir şeyin istiridye tarafından etrafının kaplanarak inciye çevrilmesi gibi bir dönüşüm yaşaması gerektiğini belirtir.

*Dünya bir istiridye
 Dönüşelim bir inci tanesine*

İnsanın diriliş diye adlandırabileceğimiz, Sezai Karakoç'un diriliş doktrininin temelinde bulunan bu fikir sınırlı dünya hayatında sınırsız ve sonsuz cenneti elde etmenin yolunu göstermektedir. Bu iki hayatın kesiştiği noktada ölüm fenomeni işin içine girmektedir.

Karakoç düşüncesinde ölüm, insanı günlük olandan koparıp, ebediliğin karşısına çıkararak belki de en önemli, en vurucu olaydır. (Karakoç 1979:15). Ancak önemli olan “ölümü yok saymak değil onu doğru okumak” yani onu doğru anlamaktır. (Baş 2010)

*Oku okuyabildiğin kadar ölüm dersinden
(Gün Doğmadan, “Taha'nın Kitabı”, s. 353)*

Ona göre ölüm yok olmak değildir. Sadece toprağa gömülüp toprak olmak da değildir.

*Ölüyü toprağa indirgeyen unutuşun karakışı
(Gün Doğmadan, “Hızırla Kırk Saat”, s.387.)*

Karakoç'un ait olduğu hayat sistemi olan İslam çerçevesinde sağlam bir ölüm anlayışına ulaşmış ve o doğrultuda yorumlar getirmiştir. Buna göre “ölüm ebedi aleme hazırlık denebilecek hayatın bir evresi olarak görülmektedir.” (Baş 2010). Sonsuzluk düşüncesi ile yaşanan bir hayat için ölüm ölüm değil; aksine sonsuz bir hayata açılan kapıdır.

*Ölmez adam can verse de
Sonsuzluğa ayarlı bir sedirde
(Gün Doğmadan “Gül Mustusu 8”, s.383.)*

Diğer bir ifade ile ölüm insanın dirilişinin başlatıcısıdır.

Anlatacaktım ölümlerini bir sonbahar eşliğinde

Bir kış güneşliğinde

Fakat baktım bu ölüm değil diriliştir

.....

Ölümden sonra ölümsüz hayat vardır

.....

Anladım onlar ölmediler

Ölüm adına

Ölüm maskesini takınarak

Dönüştüler bir ışığa

(Gün Doğmadan, ‘Leyla İle Mecnun/Ölüm’, s.598.)

Bu yönüyle Karakoç, ölümü diriliş düşüncesi çevresinde şekillendirmektedir. “İnsan ölümü doğru okumalı, ölümle sağlıklı bir ilişki kurabilmelidir.” Bu ilişkide ölümün meçhul ve karamsar tarafından ziyade sonsuza ileten, öteki aleme hazırlayan, hakiki diriliğin başlatıcısı olarak görmektedir. Ölümü dirilişe çevirebilmenin anahtarı “Ölmeden önce ölüünüz” hadisi ve bu hadisin İslam tasavvuf düşüncesindeki kavramlaşmış “ölmeden önce ölmek” sırrında gizlidir.

Ve ölümü çevirmek diriliş hayatına

(Gün Doğmadan, ‘Diriliş’, s.620.)

3.3 Doğu, Batı ve İslam Medeniyetlerinin Karşılaştırmalı Analizi

Karakoç günümüze uzanan yanıyla realite olarak üç medeniyet kimliğinden bahseder. Bunlardan ilki Çin ve Hint Medeniyetleriyle Asya üzerine bulunan Doğu Medeniyeti. Avrupa'yı ve Avrupa tarzı hayatı benimseyen ve özellikle günümüzde geniş coğrafyalara tesir etmiş olan Batı Medeniyeti ve bir de bu iki uca yönelen anlayışın ortasında bulunan İslam Medeniyeti vardır.

Genel bir bakış açısıyla değerlendirmelerinde Karakoç Doğu'da ideal olanın eskide olduğu anlayışı ve bu anlayışa bağlı olarak mükemmelliğin de eskiye yakın olmayla derecelendirildiğini ileri sürer. Toplum hafızasında Atalar'ın birikiminin olduğu oğul rolünün "atalara uyma" diğer bir deyişle "kendi şahsında ataları gerçekleştirme" olduğunu söyler (Karakoç 2005b:93-95). Doğu dinleri ve düşüncelerinin temel prensiplerinin özünde bir durma, bir şey yapmama gibi statik sıfırcı bir anlayış hakimdir. Konfüçyus ahlakında "atalar ilahlaştırılmıştır". Taozim prensibine göre en büyük fazilet "hiç bir şey yapmamaktır". Budizmin temelinde olan Nirvana kavramı, yani "yok oluş, hiçleşme ve sıfır olma", hayatın sonu ve sonunda ulaşılması gereken ideal noktası olarak görülmektedir. Karakoç'a göre Doğulunun hayatını örgülediği ve çabasını yatırdığı anlayış "hiç değişmemeyi" amaçlayan ve sonucunda hiç bir şey yapmamaya götüren statik bir anlayıştır (Karakoç 2005b:93-95).

Doğunun "hiç değişmemeci" anlayışının aksine Batı "yenici"dir. Yenilenme fazilet sayılmış desteklenmiştir. Karakoç Batı düşüncesi içinden örneklerle Batı insanı karakterini ve dünya görüşünü ortaya koymaya çalışmıştır. A. Gide ve R. M. Rilke'nin temsilcisi olduğu anlayışa göre "hakikat geçmişte değil gelecektedir". Buna göre hakikate yakınlık ile gelecek arasında çizgisel bir bağıntı kurulmuş bu bağıntı da yeniyi her zaman daha iyi, daha gerçek kabul etme anlayışının temelini oluşturmuştur. W. James'e göre de "hakikat yoktur, yapılır" düşüncesi insanı tanrılaştıran hakikati insan gerçekliğine indirgeyen ve akli merkez alan bir anlayışa işaret etmektedir. Doğu'nun "mutlakçı" yapısına karşı Batı "rölativisttir" yani

görecelidir. Karakoç'a göre "din mutlak bir sistem olduğu için Batı, dinini bile Doğu'dan almıştır." Batı'nın rölativist yaklaşımı "eşyadaki rölativiteyi tesbit demek olan müsbet ilimlerin ve onun sonucu tekniğin sahibi" olmuştur (Karakoç 2005b:93-95).

Doğu için, gerçek ve değer, hiç değişmemekte ölçüsünü bulurken, Batı için değişmekte bulur. Yani bir oluş veya varlık, Doğuda, değişmedikçe ve değişmediği ölçüde, Batı'da ise, değiştikçe ve değiştiği ölçüde, değişebildiği kadar doğru, güzel, iyi ve değerlidir. (Karakoç 2005b:93-95)

İslam Medeniyeti bu anlamda ne doğulu ne de batılıdır. Karakoç'a göre İslam bu ikisinin de dışında ve üstünde; özünü bu ikisinden de almayan kendi başına var olan "suigeneris" bir medeniyettir. Mutlakçılık ve rölativizm arasında dengeyi Karakoç'un ifadesiyle "altın sulh noktasını" yakalamış, geçmişe takılıp kalmamış geleceği de ilahlaştırmamış geçmişle gelecek arasında "soylu bir çelik köprü" kurmuş bir din ve dünya görüşüdür (Karakoç 2005b:93-95).

Karakoç'un Din olarak İslam'ı ve bunun tecessüm etmiş hali olan İslam Medeniyetini doğu ve batı arasındaki konumlandırışı İslam'daki orta yol, dosdoğru yol anlamına gelen ve Fatiha suresinde geçen sırat-ı mustakim yani denge halidir. Bu noktada Karakoç, İslam'ı Doğu'dan ve Batı'dan net olarak ayırdığı gibi Doğu ve Batı'nın senteziymiş algısına da karşı durmaktadır. (Karakoç 2005b:93-95) Ona göre, İslam bu ikisinin ortalaması değildir, ortadadır. Bu ortada olma durumunu medeniyetlere has bir çok unsur üzerinden göstermiştir. Coğrafi olarak Doğu ve Batı'ya nisbetle Orta'dır. Sağ ve sol görüş olarak adlandırılan Kapitalist ve Komünist anlayışa ve bu anlayışın temsilcilerine nisbetle Orta'dır. Hristiyanlıkla Yahudiliğin ifratlarının ortasında yine Orta'dır. Tanrıtanımazlıkla çok tanrıya tapıcılık arasında bir Allah'a inanıcılık olarak Orta'dır. Ne ifrattı ne tefrit, İslam Orta'dır. (Karakoç 2005b:93-95)

Doğu bir “akıl miyopluluğu”, Batı bir “akıl hipermetropluluğu” iken İslam, bunların dengesini içeren “sıhhatli bir akılı kucaklar”. Bu yüzden, doğru görmek için, Doğunun, bir Batı gözlüğü, Batının da bir Doğu gözlüğü takması gerektiği halde, İslamın ve müslümanların ne Doğu ve ne Batı gözlüğüne ihtiyacı vardır. İslam, haikatı çıplak görmek demektir. “Doğu sadece anatomi ve batı sadece fizyoloji iken, İslam canlı vücuttur. Diğer bir deyişle, Doğu natür-mort, Batı non-figuratif, İslam portredir.” (Karakoç 2005b:93-95)

Karakoç, İslam Medeniyetinin kısaç içinde kalmış bugünkü varisleri açısından durumunu orta yoldan sapmalar şeklinde deperlendirmektedir. “Bizden öncekiler, kendilerini, İslamla yetinmeyip bir parça doğululaştırdıkları için kültürümüzü, medeniyetimiz ve gücümüzü kaybettik.” (Karakoç 2005b:93-95) Osmanlı’nın son dönemlerinde doğululaşma olarak adlandırdığı dengenin ‘birşey yapmama’ veya ‘adetullahı yerine getirmeme’ yönünde bozuması neticesinde bir güç kaybı gerçekleşmiştir. Bu itibar ve güç kaybını yeniden kazanmak için aranan yolların da yanlışlığına yine başka bir dengesizlik olan Batılılaşma ortaya çıkmıştır. “Bizler de kendimizi, hep batılılaştırmak, boyuna batılılaştırmak istediğimiz için bir türlü gerçek ve sağlam bir kültür ve medeniyet gücünü elde edemiyoruz.” (Karakoç 2005b:93-95)

3.3.1 Temel İlkeler

Batı Medeniyetinin temel taşlarından biri olan Grek Medeniyeti’nde en üstün değer meraka dayalı ve dünyaya dönük bilgi idi. Batı’nın diğer bir temeli olan Roma Medeniyeti ise dünya hakimiyeti ilkesini bir ideal olarak almıştı. Bu ideal Roma’da başarı, kuvvet ve düzen şeklinde dışavurmuş Roma insanlığı boyunduruk altına alma amacını kuvvet kullanarak nizam ve örgüt kurarak gerçekleştirmeye çalışmıştır. Karakoç’a göre bu ideal insan tabiatına zıttır. Roma’nın çöküşü batılıların ruhunda travmatik bir etkiye yol açmış ve bir komplekse dönüşmüştür. (Karakoç 2008c:85-88) Roma’nın ardından sonra gelen tüm Batı toplumları Roma’yı gerçekleştirme idealiyle Roma’ya referans yapmışlardır. Karakoç bunlara örnek olarak orta çağdan

19.yy'a kadar devam eden Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu ile direk isme bile referans verecek; son dönemde de çarlık, faşizm nazizm ve hatta kömünizm gibi akımların da aslında Roma'nın diriltilmesi idealini amaçladığını söylemektedir. (Karakoç 2008c:85-88)

İslam Medeniyeti'nde “en büyük değer iyiliktir, erdemdir yani fazilettir, hayırdır.” (Karakoç 2008c:85-88) İslam devleti de islam şehri de fazilet esasına dayanmaktadır. Toplumun temeli olan İslam şehri, Farabi'nin Medinet'ül Fazıla'sında dediği gibi ancak ve ancak fazilet esasında dayanırsa yaşar. Aynı şekilde Abbasilerden Selçuklulara oradan da Osmanlılara uzanan devlet-i ebed-müddet anlayışında da Devlet erdeme yani fazilete dayanır. Sadece kuvvet ya da sadece bilgiye dayanan bir anlayış değildir. İslam Medeniyetinde fazilet ve hayır bu noktada hiyerarşinin bir üst basamağındadır ve kuvveti de bilgiyi de hakimiyeti altında tutan kontrol eder konumdadır.

Karakoç'a göre bir çok büyük medeniyetlerin sergisi konumunda olan bir dünyada “sadece hakimiyet ve düzen verme iddiasıyla hakimiyete elde etmek mümkün değildir.” (Karakoç 2008c:85-88) İnsanlığa hakim olmak insanı ezerek değil de gönülleri fethederek, insan ruhuna hitap ederek, insanın içine nüfuz ederek mümkündür. Bu da ancak iyilik, güzellik ve fazilet hissini hakim olduğu bir çerçeve içinde ortaya çıkabilir. Temel ilkede “İslam Medeniyeti ile Batı Medeniyeti'nin ayrıldığı nokta burasıdır.” (Karakoç 2008c:85-88)

Doğu Medeniyetleri diye adlandırabileceğimiz Çin ve Hint medeniyetleri ve dinlerine bakıldığında farklı temel ilkelerin varlığı görülmektedir. Karakoç'a göre bazıları “inceliği ve zarafeti veya insan psikolojisini, her şeyin üstünde tutmuşlar” bazıları ise erdemin sadece bir parçası olan “tevazuu” temel almışlardır. Ancak bu tevazu anlayışını dengeden saptırıp “ifrata götürdükleri için zillete düşmüşlerdir.” (Karakoç 2008c:85-88)

3.3.2 Düşünce ve Akıl

Düşünce ve aklın insan hayatındaki rolü üzerine Karakoç yine Doğu-Batı-İslam çizgisini ifrat-tefrit-denge çizgisiyle açıklamaktadır. Buna göre, Hem bir kuvvet hem de bir yapıcı kudret olarak düşünceyi darlaştıran Batı, hiçleştirip kullanmayan Doğu iki aşırı uçtur. (Karakoç 1998:148-151) Batı, akli ruhun aydınlığından mahrum bırakınca ortaya insani olmayan bir hayat çıkardı. Doğu ise akli tamamen hayattan çıkararak kendini hayattan mahrum bıraktı. Orta olan İslam anlayışında akıl, “Rahman’ın ışığıyla içten aydınlanmalıdır ki ifrat ve tefrite düşmeden, insanın Tanrı halifeliği görevini yerine getirmesinde, ilahi ölçüleri doğru ve yerinde yorumlamada ve kullanmada işe yarar bir araç olabilsin.” (Karakoç 1998:148-151)

Bu bakış açısıyla Karakoç, vahyi düşüncenin üstüne konumlandırılmış “Allah’ın yalnız peygamberlere bağışladığı hakikat dili” olarak tanımlamaktadır. Vahiy ile akıl arasında da bağı da net olarak çizmektedir ve vahiyle bağlantılı düşünme şekline “aydınlığı düşünme, aydınlık düşünme” demektedir. Buna göre “vahiy insanları düşünmeye çağırır”, onlara bütün “gerçek düşünme yollarını açar”, onları “düşündürerek hakikate ermeğe davet eder.”(Karakoç 1998:148-151) Vahyin bu noktada ruha ve akla bakan yönü vardır. “Ruhu vehimlerden kurtarması”, “kalbi hafakanlardan kurtarması” ve “aklı da saplantılardan kurtarması” yönüyle vahiy odaklı düşünme ruha ve akla sağlıklı bir genişlik sağlamaktadır. Ve ancak bu tür bir genişlik içinde dengeli bir ilerleme mümkün olmaktadır.

Sadece aklın ördüğü bir peteğe benzeyen günümüz uygarlık düzeni daha kuruluşunda çürüme sinyalleri vermiş durumdadır. Akıl, örgüsünü şartları gözönünde tutarak gerçekleştirmektedir. Aklın görebildiği şartlar alanı ise sınırlıdır ve kolaylıkla değişebilmektedir. Akıl, yeniden değişen şartlara uyabilmek, onlara uygun yeni bir ayarlama yapabilmek için sürekli olarak çaba sarf etmek zorundadır. Bu, giderek, akla evrenin bütün yükünü yüklemekte ve akıl kendi gücünü aşan bu yükün altında ezilir hale gelmektedir. Bunun sonucunda en iyi ihtimalle uygarlık “yorgun ve

bezgin bir aklın dolu dizgin kabus ve hezeyanlarını yaşar” duruma düşüyor. Halbuki, vahiy, fiziği aşkın bir kaynaktan geldiği için, değişken şartlara karşı değişmezliğiyle denge sağlıyor. Değişmez kaidelerin çerçevesini çiziyor. Akıl da vahiyden evrene, evrenden vahye ilişkiler ağını uzatan düzenleyici oluyor. (Karakoç 2007:46-51)

Dengenin aklın hiçe indirgenerek hayattan tamane soyutlanması tarafına bozulması zaten bir medeniyet atılımı doğuramayacak, olan medeniyeti sabit tutmaya dahi yetmeyecek ve çöküş yok oluşa doğru zaman dolduracaktır. Bu noktada denge kurucu hakim güç olarak vahiy referans olarak bulunmalıdır. “Akıl donar, sezgi sapar, duygu aldanır, inanç batılaşır, hayal vehme bulanır; ama vahiy, ne yanılır, ne sapar, ne canlılığını yitirir, ne erir, ne birsamlara batar; dosdoğru, sağlam, diri, net, kesin, aydınlık, tükenmez, sürekli bir mucizedir.” (Karakoç 1999b:289-291)

3.3.3 İnsan’a Bakış

Sanat ve felsefe alanında hayli yol almış olmasına rağmen Eski Yunan’ın insana bakışı adil ve kapsayıcı olamamıştır. Elitist ya da biraz daha ilerletilirse ırkçı denilebilecek bir bakış hakimdi. Çünkü, Yunan Sitesi dışındakileri yabancı saydığı gibi “Yunan asıllı olmayanlara insan gözüyle bakmıyordu.” (Karakoç 1996:50-52) Bir insan Yunan inanç ve hayat tarzını benimsese dahi bir Yunan’la eşit olma hakkını elde edemiyordu.

Roma ise Yunan’da bulunan bu ayrımcı insan görüşünü sistemleştirmiş ve bir hukuk kuralı haline getirmiştir. Roma “vatandaşlık hukuku yüzyıllarca sert bir şekilde uygulanmış”; bu kuralın gevşemesi ve sömürge kişilere faydaları ölçüsünde Roma vatandaşlığı verilmesi devlet için bir “zaaf ve hatta bir çöküş sebebi” sayılmıştır. Karakoç’a göre Romalıların Hristiyanlıkta kabul etmede en çok zorlandıkları konu “bir köle ile Romalının kardeş sayılabilmeydi.” (Karakoç 1996:50-52)

Rönesans sonrası Batı Medeniyetinde Eski Yunan ve Roma kadar belli edilmemiş olsa bile aynı ruh ve zihniyet devam etmiştir. İnsanlığın sırtında mutluluğa erilebileceği düşüncesi terkedilmemiş; insanlığın zorla sömürgeleştirilerek çalıştırılması suretiyle Avrupa “medeniyet kurabileceğine inanmıştır”. İnsanlığın utanç tablosu olarak sayılabilecek Amerikan yerli medeniyetinin yok edilişi, Asya’da Afrika’da ve Müslüman halklara yapılanları Karakoç benzer mahiyetli şeyler olarak görmektedir. Onun ifadesiyle, “Avrupa gerçekten medeniyet adı altında ne kurmuşsa böyle kurmuştur.” (Karakoç 1996:50-52)

Günümüze yaklaşıldığında Fransız Devrimi, Rus Devrimi ve Birleşmiş Milletler gibi olayların ortaya koyduğu manifestolarda “insan” kavramı yine ayrımcı bir anlamda kullanılmaktadır. Bu belgelerde ve zihinlerde “insan” sözüyle Avrupalılar ancak kendilerini kastetmektedirler, yoksa gerçekte onlar Avrupa dışındakileri insan olarak kabul etmezler. (Karakoç 1996:50-52)

Eski Çin ve İran’a bakıldığında karşılaşılan tablo Karakoç’a göre yine insanlığın rahatına huzuruna yönelik olmamıştır. Bunlar da “güçlendikçe çevrelerin zulüm etmiş, zayıfladıkça esir milletler kurtuluşa ermişlerdir.” Günümüzde yeniden güçlenen Çin kendi nüfusundan daha fazla nüfusta olmasına rağmen diğer “Asya kavim ve milletlerini boyunduruğu altında ezmeğe” başladığı görülmektedir. (Karakoç 1996:50-52)

Batılı ve Doğulu insana bakış örneklerinin temelde zulüm üzerine birleştikleri görülebilir. Karakoç insanlığın bu zulüm temelinden kurtuluşunun tarih boyunca Ortadoğu denilen bölgedeki hareketlerle gerçekleştiğini ileri sürmektedir. İnsanlığın yeniden ihyası olayı tarihi olaylarını bilemesek de Hz. Nuh’da, Hz İbrahim’in Babil ve Mısır’da insanlara ve hükümdarlara ve putlara karşı mücadelesi, Hz Yusuf’un Dünya Devleti kurma mücadelesi, Hz. Musa’nın Firavun’un zulmüne karşı mücadelesi, Hz. Yahya ve Hz. İsa’nın Roma zulmüne başkaldırışı son olarak en büyük Peygamberin insanlığın kurtarıcısı İslam’ı getirişi ve yayışı, devletini kuruşu hep bu coğrafyada merkezlenmiş ve gerçekleşmiştir. Karakoç bu coğrafyaya

Ortadoğu yerine “İslam Ülkesi” denmesi gerektiğini söylemektedir. (Karakoç 1996:50-52) Çünkü ilk peygamberden bu yana gelen çizgi tek ve aynı çizginin devamıdır ve “miladi 6.yy’a kadar adsız gelmiş” o tarihten itibaren İslam adını almış bir çizgidir. (Karakoç 2000:37-38) Bu medeniyetin insana bakışı ise “beyaz, siyah, sarı, ırk farkını, soy üstünlüğünü iddialarını, rahipliği ve benzeri bütün imtiyazları yok etmiş” herkesi insanlık ve Allah’ın kulluğu geniş çerçevesinde ele almıştır. (Karakoç 1996:50-52)

3.3.4 Metafizik

Medeniyetlerin metafiziğe bakışını, fizik ile metafizik arasındaki ilişkiyi de kısa bir şekilde karşılaştırmak gerekir. Rönesans sonrası Batı Medeniyeti fizik uğruna metafiziği yok saymıştır. Fiziki alemi kutsayıp metafiziği yok saymıştı. Doğu’da ise temelde yer alan mistik bağlantı fiziğin varlığını inkar etmese de onu “zincire vurarak” kullanılmaz hale getirdi. Bu iki aşırıya gidiş “insan için gerekli realite ve mistiklik, fizik ve metafizik dengesini” yıkmıştır. Denge ve orta olan İslam anlayışında ise metafizik de fizik de bir varlıktır. Hatta bu ikisi de “Tanrı’nın verisidir”. İnsanın sorumluluğu bu “ilahi bağış ve verileri” dengeyi yitirmeme mücadelesi ile beraber iyi şekilde değerlendirmesidir. Denge sağlanması için ise metafiziğin somut bir veri olarak kabul edilmesinin yanında Doğu’daki gibi statik değil dinamik bir keyfiyete sahip olmalıdır. Aynı şekilde soyutu varlığını kabullenen, soyuta açık ve esnek bir fizik anlayışı olmalıdır. Bu iki anlayış insanı ancak bu şekilleriyle teori ve pratikte bir dengeye getirebilir. (Karakoç 2008a:146)

SONUÇ

Medeniyet kelimesi ve kavramı zamana ve kişiye göre farklı şekillerde tanımlanmış ve değişik anlamlarda kullanılmıştır. Eski Yunan döneminde, Yunanlı olmayan demek olan “barbar”ın zıddı olarak bir anlam dünyasına sahip olan ise medeniyet, İslam düşüncesinde insanlığın tümünü içine alacak bir tanıma ulaşmıştır. Tüm insanlığa hitap eden ve insanların birbirlerine olan ihtiyaçları sonucunda ulaştıkları maddi manevi gelişmişlik seviyesi anlamına taşınan medeniyetin şehirle olan ilişkisi üzerinde durulmuştur. Rönesans, Reform ve Aydınlanma gibi süreçler sonunda medeniyet kavramı bu süreçlerin sonucu olarak ortaya çıkan Modern Batı ile özdeş anlamda kullanılmaya başlamıştır. Elde ettiği teknik gelişmeleri temel olarak tek ve en gelişmiş medeniyet olarak sunulan Batı Medeniyeti ve değerleri medeni olmanın ufuk çizgisi olarak kavramsallaştırılmıştır. Batılı ya da diğer bir deyişle medeni olmayan toplumları Batı medeniyetine dönüştürmek gayreti ortaya çıkmış ve emperyalizmi meşrulaştırıcı en temel argümanlardan biri olarak kullanılmıştır.

Her bakış açısının kendi işine yarayacak şekliyle kavramsallaştırdığı medeniyet fikrini Sezai Karakoç, düşüncesinin temel meselesi yapmıştır. Düşüncesinin ve eserlerinin içine nüfuz etmiş olan medeniyet meselesini değişik formalarda açıklamaya gayret etmiştir.

Öncelikle Karakoç, medeniyeti hapsolmuş olduğu dar kapsamdan çıkarmıştır. Ona göre medeniyet, Eski Yunan’da köklerini bulmuş Aydınlanma ile Modern Batı’nın elde ettiği seviye değildir. Medeniyet bir bütündür ve tüm insanlığa hitap etmektedir. Tüm insanlığın ortak değeridir. Tarihi boyutta Hz. Adem’den başlayıp Hz. Muhammed’e kadar mükemmelleşme/tamamlanma/ birikim; sonrasında kıyamete kadar olan bir üretim/birikim sürecinin adıdır. Sosyolojik ekseninde ise insan hayatını ilgilendiren maddi-manevi, soyut-somut, fizik-metafizik her şeyi içine alan her şeyle ilişkili olan bir olgudur. Bilim ve teknolojiyle ne kadar ilişkili ise aşk, sevgi, fedakarlık, aile hayatı, insan ruhu ile de o derece ilişkilidir. Bu ilişki bir üst alt

ilişkisidir. Pozitif bilimler, sosyal bilimler, din bilimleri, ahlak, manevi bilimler ve eğitim, edebiyat, güzel sanatlar, şehircilik, sağlık, ziraat, sanayi, el sanatları, savaş sanayii ve eğitimi bu medeniyet şubelerinden birkaçıdır. Medeniyet bu parçaların ve bu parçalar arasındaki ilişkinin bütünüdür.

Karakoç düşüncesinde Din ile Medeniyet birbiri ile iç içedir. Allah'ın dini olan ve Hz. Adem'den Hz. Muhammed'e kadar uzanan peygamberler silsilesi üzerinden gelen Din, Medeniyet'in özüdür, çekirdeğidir. Medeniyet de Din'in dal budak sarmış ağaç olmuş halidir. Din ile ilişkisi hasebiyle Medeniyet bir üst sistem ve bir referans noktasıdır. İnsanın neyi nasıl yapacağını ve ne için kullanacağını kılavuzu olan bir üst sistemdir.

Vahyi düşüncesinin ve Medeniyet'in temelini yerleştirmiş olan Karakoç, Kuran'daki ilk ayet olarak indirilen ikra (oku) kelimesini kavramlaştırmıştır. İnsanın kainatta bulunan şeyleri "okuması" ve bu okumayı kendi iç fonksiyonlarından geçirerek "yazmaya" dönüştürmesi sonucu ortaya ürünler çıkmaktadır. Medeniyet ortaya çıkan bu soyut ve somut alandaki buluşların birikimidir.

İdeal olan ve özünde bir ülkü üzerine gelen Medeniyet'in realize edilme yani teoriden pratiğe geçme sürecinde bir takım dönüşümler olabilmektedir. Tarih boyunca zaman içinde ana hat olan Hakikat Medeniyeti'nden yani vahyi temel almış ideal formdaki medeniyetten sapmalar görülmüştür. Peygamberler bu sapmaları Allah'ın vahyi ile doğrultmuş, ana hatta oturtmuş ve güncelleyip insanı mükemmelleşme yolunda ilerletmiştir. Peygamberlerin izinde yine aynı görevi peygambere ve vahye referans vererek doğru hatta yöneltme çabası içinde olan kişiler, devletler ve medeniyetler de olmuştur.

Hakikat Medeniyeti kainattaki gelişim ilkesine bağlı olarak tekamül etmiştir. Belirli dönemlerde Allah tarafından insanlığa gönderilen peygamberler insanlığın hem maddi hem manevi terakkiyatının öncüleri olmuşlardır. Her biri sahip olduğu galip hikmet vasfıyla insanlığın medeniyetinin gelişiminde medeniyet devirleri

açmışlardır. İnsanların kendi başlarına elde edemeyecekleri noktalara vahiy aracılığı ile insanları taşımışlardır. Hakikat Medeniyeti'nin gelişim seyrinde Hz. Adem'le yaratılış gerçekleşmiş, Hz. Nuh ile var olma yaratılış var oluş çabasına dönüşmüş yani insan cennete geri dönüş yolunu kesin amaç olarak bilmıştır. Hz. İbrahim ile milletleşme gerçekleşmiş ve Hakikat Medeniyet'nin millet kavramı oturmuştur. Hz. Yusuf ile başlayan devletleşme süreci Hz. Musa kuralların oturmasına ve Hz. Süleyman ile bir dünya devletinin oluşmasına dönüşmüştür ve medeniyetin şubelerinden devlet kavramı şekillenmiştir. Zirveye ulaştıktan sonra yeniden dirilişin metodolojisinin ilk direniş safhasını ortaya koyanlar Hz. Zekeriya, Hz. Yahya ve Hz. İsa Roma'ya karşı gerçekleştirdikleri mücadeleyle şekillendirmişlerdir. En son olarak Hz. Peygamberle tamamlanan ve kamil formuna ulaşan din ve medeniyet direnişten dirilişe geçişi uygulamalı olarak gerçekleştirmiştir. Bu formdan sonra insanlara düşen medeniyeti bu forma bağlı kalarak geliştirmeleri çeşitlendirmeleridir.

Karakoç düşüncesinde medeniyetler diye çoğul anlamıyla kullanılan reel hale gelmiş tarihi sosyolojik medeniyetlerin tek bir kaynak olan Hakikat Medeniyeti'nden neşet etmiştir. Kimileri ana hattan tümden sapmış kimileri ara ara sapıp tekrar ana hatta yaklaşmıştır ancak hepsi İnsanlığın Medeniyeti olan Hakikat Medeniyeti'nin bir formudur.

Bir medeniyet hayatını sürdürmek için maddi ile manevi arasındaki dengeyi koruyabilmelidir. Bunu yapabilmesi için de Kainattan okuyarak çıkardığı ürünlerinin ve ya medeniyet şubelerinin diğer ürün ve şubelerle olan ilişkisini göz önünde bulundurması gereklidir. Bu ilişkiyi ve bu ilişkinin nasıl kurulması gerektiğini vahiy sağlamaktadır. Ürünleri ortaya çıkmasına kaynaklık eden Kainat Kitabı ve kainat içindeki yaratılmış her şeyin birbiriyle olan münasebetlerinin kılavuzluğunu yapan Kuran "okunarak" parçalar arası denge sağlanırsa o medeniyet hayatını sürdürebilir. Bunlardan birini ihmal ettiği anda çöküşü başlamış olur.

Parçaların denge halinde olmasına ek olarak sürekli olmaları da gerekmektedir. Medeniyet şubelerinden her biri sürekli olarak hayatlarını sürdürmelidirler. Birindeki bir eksiklik ya da birinin ihmal edilmesi bütünü direk etkileyecektir. Parçanın bütündeki yerine göre yavaş ya da hızlı bir şekilde çöküşe doğru ilerletecektir.

Hiçbir medeniyet, kurulumuna ve gelişimine sıfırdan başlamamıştır. Bir medeniyet, kendinden önceki medeniyetlerin -daha geniş çerçevede insanlığın- o güne kadar elde ettiği birikimin üzerine eklenerek kurulur. Kronolojik sırayla bakıldığında insanlığın, bilinebilen en eski medeniyet merkezi Ortadoğu denilen bölgedir. Tarihe kayıtlı en eski medeniyet ise Mezopotamya Medeniyetidir. Bunlardan Babil Medeniyeti, Mısır Medeniyetine, o da Yunan Medeniyetine, Yunan Medeniyeti de Roma Medeniyetine hocalık etmiş Bizans üzerinden de İslam Medeniyeti insanlığın mirasını kullanarak kendi orijinal yapısına katmış ve medeniyeti yükseltmiştir. Son dönemde ise Rönesans sonrası Batı Medeniyeti hem Grek ve Roma medeniyetlerinin bir dirilişi hem de Endülüs yoluyla İslam Medeniyeti öğrenciliği sonucunda kendini gerçekleştirmiştir. Bu noktada Karakoç medeniyetlerin birbirlerine öğretmenlik yaptığını ve bir medeniyetin diğer bir medeniyetten alıntılar yapmasının kendi medeniyet filtresinden geçirip aldığı sürece yanlış olmadığını vurgular.

Medeniyetlerin hayatlarında gerçekleşen olayları ve olayların oluş şekillerini inceleyen Karakoç belirli tarihi-sosyolojik kurallara varmıştır. Medeniyein Mezapotamya ve Çini içine alacak bir çerçevede çığır oluşturup buradan zaman içinde yayıldığını birinci kural olarak belirler. İkinci kural medeniyetin sıcak bölgede soğuk bölgelere doğru yayıldığını tesbit eder. Aynı şekilde medeniyetin bulunduğu yerde bir doyum noktasına ulaştıktan sonra akış yönünün bakir topraklara doğru olduğunu belirtir. Dinin yayılışı ile medeniyetin yayılışının birbiri için birbirini karşılıklı etkileyen faktörler olduğunu söyler. Medeniyet yayılmaları zaman zaman çatışma ve çelişmeyi doğurduğu gibi kimi zaman da diyalog ve yakınlaşmayı doğurmaktadır. Son kural ise savaşların medeniyetlerin kaderlerinde önemli rol oynadığının tesbitidir.

Karakoç' a göre medeniyetler doğuşlarında ülkü hareketleridir bu ülkü gerçekleştirilmeye çalışılırken maddedeki karşılığını bulur. Temellerinde hayata geçirilmek üzere bulunan idealler hayata geçirilirken yani realiteyle, taibatla, zamanla ve tarihle karşılaşır. Medeniyet açılımını yaptığı bu karşılaşma sırasında maddi yönünü ve verimini de ortaya koyar ve eşyaya tasarruf eder. Eşyaya yansıyan bu tasarrufla fikir taşınan mermere demire işlemiş yani medeniyetin maddi yönü ortaya çıkarken ülkü de maddeye aksetmiş olur. Karakoç bir medeniyetin ömrünü, medeniyetin temelinde yatan ülkünün insanlığın öz ihtiyacına, temel ruh ihtiyacına ne kadar cevap verebildiğine bağlar.

Günümüzde Doğu ve Batı gibi iki medeniyet karakteri olduğu ve Batı Medeniyeti'nin Avrupa kıtasıyla birlikte kuzey Amerika kıtasını içine aldığı; Avrupa'nın doğusundan itibaren ise Doğu Medeniyetine bağlı toplumların bulunduğu algısı mevcuttur. Bu ayırmda İslam Medeniyeti Doğu'nun içinde yer almaktadır. Karakoç, İslam Medeniyeti'ni Doğu'dan da Batı'dan da net bir şekilde ayırmaktadır. Doğu ve Batı'nın karakter özelliklerini ortaya koyarak onların iki aşırı uç olduğunu; İslam'ın bunların orta noktası denge noktası olduğunu savunur.

Özet olarak Batı, aklın egemenliği üzerine medeniyeti inşa etmiştir ancak metafizik boyutunu inancı aklın kölesi olmaya dayanamadığından çökme sürecine girmiştir. İslam-dışı Doğu, karakterinin ve medeniyet zihniyetinin bir dışavurumu olarak batıl inançların, vehimlerin, içgüdü yanılgılarının mistik heyecanını yaşamıştır. Bir şey ortaya koyamadığı süreç boyunca sonunda Batı aklının kölesi olmuştur. İslam dünyası ise zirveye ulaştıktan sonra soyutlaşarak Doğu mizacına kaymış "okumadan" ve vahiyden uzaklaşmıştır. Bununla eş zamanlı olarak gerçekleşen Batı'nın atılımı ve sonucundaki sıkıştırması karşısında dayanamayıp çatırdamaya başlamıştır. İslam mizacı Doğu mizacı zannıyla suçlanarak değiştirilmesi yönünde çalışmalar başlatılmış Doğu mizacından kurtulma çaresi olarak bu sefer de batı mizacına doğru kaymaya başlamıştır. Bir kaç yüzyıl önce mutluluğun sağ tarafına doğru dengeyi yitirip acı çekmişken şimdi sol tarafına doğru yönelip batıta olan bir medeniyete teslim olup yine acı çekmektedir.

Medeniyet meselesi Karakoç'un şiirlerine yansımanın ötesinde şiirlerinin temelini oluşturduğunu söylemek mümkündür. Batı Medeniyeti'nin maddiliği üzerine durduğu Balkon şiiri, Batı'nın doğusunda yaşayan bir babanın Batı'ya kurban verdiği oğullar ve nesilleri işleyen Masal şiiri, Batı'nın maddi manevi işgal ettiği İslam coğrafyasında bir bölgede bir küçük bir kızın ağzından anlatılan Doğu Batı karşılaştırması Ötesini Söylemeyeceğim şiiri Batı üzerine yoğunlaşmıştır. İslam, metafizik ve gelenek üzerine baskın olan şiirleri arasında; gelenek ve metafizik bağlantının medeniyetin kurumları ve ürünleri üzerinden gerçekleşebileceğini işlediği Telefon Farkı, temel bir medeniyet meselesi abidesi ve medeniyetler karşılaştırması olan Sürgün Ülkeden Başkentler Başkentine şiiri, Diriliş metodolojisini ortaya koyduğu Diriliş şiiri, Diriliş neslinin ve diriliş devletini işlediği Fecir Devleti şiiri sayılabilir.

Sezai Karakoç, özelde İslam dünyasının, genelde ise tüm insanlığın içinde bulunduğu buhranlardan çıkış yolu olarak Diriliş doktrinini savunmaktadır. İslam medeniyetinin şu an bir bunalımda olmasını ölümcül bir problem ya da geri dönülmez bir yenilmişlik olarak görmeye karşıdır. Ona göre, her medeniyet belli dönemlerde sarsılarak bunalıma düşer. Bu bunalımı atlattığı sürece daha güçlü hale gelir. Bu argümanı desteklemek için İslam tarihindeki benzer bunalım ve ardından gelen diriliş örneklerini sıralar. Hem Batı'nın iç buhranları hem Batı-dışı'nın iç buhranları ve maruz kaldığı maddi manevi zulümlerden kurtulabilmesinin çaresini İslam dünyasında gerçekleşmesine çalıştığı yeniden diriliş olarak görmektedir. Dirilmenin ve canlanmanın şartı, İslam dünyasının ait olduğu medeniyet özüne yeniden dönerek tüm kavram ve kurumları bu öze uygun olarak yeniden tanımlamaktır. Önce insandan başlayarak, insanın dünyadan cennete dönüş yolunun farkına varıp dünya hayatını cennetteki dirilişine çevirme süreci diyebileceğimiz insanın dirilişini gerekli bulur. Ardından en geniş manada, ırk esasına dayanmayan, belirli bir inanç etrafında bir ayara gelecek olan İslam milletinin dirilişi ve ardından bu milletin teşkilatlanarak devletleşme sürecine geçilmelidir. Bunları gerçekleştirebilmek için bir İslam aydını neslinin oluşmasını gerekli görmektedir. İslam'ın aydın ve atılcı gücü olacak olan diriliş insanını, köklerini vahiyden almış,

doğu ve batıyı iyi tanıyan, İslam'ı özümsemiş olaylara medeniyet perspektifinden bütüncül bakan, ait olduğu medeniyet özüne her alanda dönüp incelemeler yaparak tüm kavram ve kurumları o öze göre yeniden tanımlayabilecek ve hayata geçirebilecek insan olarak görmektedir.

KAYNAKÇA

AKBAŞ, Onur: *Kapalı Çarşıda Kapalı Şiir*, Ç.Ü. Türkoloji Araştırmaları Merkezi, <http://turkoloji.cu.edu.tr>, 2009, erişim: 17.10.2012

ARAZ, Rıfat: “Sezai Karakoç’un ‘Gül Muştusu-XUV’ Şiiri Üzerine”, *Bizim Külliye*, Sayı:29, Ankara 2006, s.39-43.

BALTACI, Cahit: *İslam Medeniyeti Tarihi*, M.Ü. İlahiyat Fak. Vakfi Yayınları, İstanbul 2005.

BAŞ, Münire Kevser: “Sezai Karakoç Şiirinde Ölüm”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turcic*, Sayı: Volume 5 Issue 1, s.774-818

BIÇAK, Ayhan: *Tarih Düşüncesi 1 (Tarih Düşüncesinin Oluşumu)*, Dergah Yayınları, İstanbul 2004.

BİLGE, Muhittin: *Medeniyet ve Diriliş*, Hece Yayınları, Ankara 2004.

BİLGE, Muhittin: “Nurettin Topçu’nun Kültür ve Medeniyet Anlayışı”, *Hece Dergisi* (Hece Yayınları), Sayı: 109, İstanbul 2006, s. 234-244.

CANAN, İbrahim: ‘Arnold J. Toynbee ve Eserleri Hakkında’, *Tarihçi Açısından Din* içinde, yazar A.J. Toynbee, 11-28. Ufuk Kitapları, İstanbul 2008.

CEVDET Paşa, Ahmet: *Cevdet Paşa Tarihinden Seçmeler 1 (Haz. Sadi Irmak - Behçet Kemal Çağlar)*, M.E.B. Yayınları, İstanbul 1994.

COMTE, Auguste: *The Positive Philosophy of Auguste Comte freely translated and condensed by Harriet Martineau*. New York, NY: AMS Press. 1974 (Orjinal eserin yayın yılı 1855, New York, NY: Calvin Blanchard)

ÇALIK, Etem: *Şemseddin Sami ve Medeniyet-i İslamiyye*, İnsan Yayınları, İstanbul 1996.

DAVUTOĞLU, Ahmet: “Küreselleşme ve Medeniyetler Arası Etkileşim Bağlamında Ortak Değerler”, *Anayasa Yargısı Dergisi*, Sayı:24, Ankara 2007, s. 405-414.

ELIAS, Norbert: *Über den Prozeß der Zivilisation I*, Frankfurt, 1978, s.1-64.

FERGUSSON, Adam: *An Essay on The History of Civil Society (Sivil Toplumun Tarihi Üzerine Bir Deneme)*, J. Tourneisen, Basil 1789.

GOMBRICH, Ernst H.: *Dünya Tarihi* (çev: Prof. Dr. Ahmet Mumcu), İnkılap Kitabevi, İstanbul 2009.

GÖKALP, Ziya: *Türkçülüğün Esasları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1976.

GÖKALP, Ziya: *Makaleler IX*, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1980.

GÖKALP, Ziya: *Türkçülüğün Esasları*, MEB, Ankara 1990.

GÖRGÜN, Tahsin: ‘Medeniyet’, *İslam Ansiklopedisi*, T.D.V. Yayınları, İstanbul 2000, c.28, s. 298-301.

HEATER, Benjamin Derek: *Citizenship: the civic ideal in world history, politics and education*, Manchester University Press, Manchester 2004.

İslam Ansiklopedisi: “T.D.V İslâm Ansiklopedisi”, *Medeniyet Maddesi*, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2000, c. 28.

KALIN, İbrahim: “Dünya Görüşü, Varlık Tasavvuru ve Düzen Fikri: Medeniyet Kavramına Giriş”, *Divan Dergisi*, Sayı: 29, İstanbul 2010, s. 1-61.

KARAKOÇ, Sezai: *Çağ ve İlham 1: Metafizik Gerilim Şartı*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2009a.

— . *Çağ ve İlham 2: Sevgi Devrimi*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2007.

— . *Çağ ve İlham 3: Yazgı Seçişisi*, Diriliş Yayınları, İstanbul 1998.

— . *Çıkışı Yolu 1: Ülkemizin Geleceği*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2008c.

— . *Çıkışı Yolu 2: Medeniyetimizin Dirilişi Dört Konferans*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2003.

— . *Dirilişin Çevresinde*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2000.

— . *Diriliş Neslinin Amentüsü*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2009c.

— . *Diriliş Muştusu*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2008d.

— . *Düşünceler 1: Kavramlar*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2005a.

— . *Düşünceler 2: Kurumlar*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2004.

- . *Edebiyat Yazıları 1: Medeniyetin Rüyası Rüyanın Medeniyeti Şiir*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2007a
- . *Edebiyat Yazıları 2: Dişimizin Zarı*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2007b.
- . *Edebiyat Yazıları 3: Eğik Ehramlar*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2000a.
- . *Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi 1 Perde Devrildiği An*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2009b.
- . *Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi 2 Diriliş Şoku*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2008e.
- . *Gündönümü*, Diriliş Yayınları, İstanbul 1979.
- . *Günlük Yazılar 2: Sütun*, Diriliş Yayınları, İstanbul 1999b.
- . *Günlük Yazılar 3: Sur*, Diriliş Yayınları, İstanbul 1996.
- . *Günlük Yazılar 4: Gün Saati*, Diriliş Yayınları, İstanbul 1999a.
- . *İnsanlığın Dirilişi*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2008a.
- . *İslam*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2005b.
- . *Samanyolunda Ziyafet*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2006.
- . *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı 1: Başyazılar*, Diriliş Yayınları, İstanbul 1999c.

—. *Yitik Cennet*, Diriliş Yayınları, İstanbul 2008b.

KAZICI, Ziya: *İslam Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi*, M.Ü. İlahiyat Fak. Vakfı Yayınları, İstanbul 2009.

KESKİN, Mustafa Yahya: “Ziya Gökalp’in Din Anlayışı”, *Fırat Üniv. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı:8, 101-118, Elazığ 2003

KİRENCİ, Mustafa: *Diriliş Akımının Ekseni: Medeniyet Perspektifi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya 1997.

KUTLUER, İhsan: ‘Medeniyet’, *İslam Ansiklopedisi*, T.D.V. Yayınları, İstanbul 2000, c.28, s. 296-297.

MAVERDİ: *Edebu'd-dünya Ve'd-din*. Kahire, 1979.

MERİÇ, Cemil: *Umrandan Uygarlığa*, İletişim Yayınları, İstanbul 2009.

NASR, Seyyid Hüseyin: *İslam ve İlim* (çev: İlhan Kutluer), İnsan Yayınları, İstanbul 1989.

—. *Bilgi ve Kutsal* (çeviren Yusuf Yazar), İstanbul: İz Yayıncılık, 2009.

—. *Makaleler-1* (çev: Şahabeddin Yalçın), İstanbul, 2007.

ÖZEL, İsmet: *Üç Mesele*, Şule Yayınları, İstanbul 2000.

ÖZEMRE, Ahmed Yüksel: *İslam'da Aklın Önemi ve Sınırı*, Kırkambar Yayınları, İstanbul 1998.

SCHWEITZER, Albert: *Uygarlık ve Barış* (çev. Ender Gürol), Varlık Yayınları, İstanbul 1965.

SOROKİN, Pitirim: *Bir Bunalım Çağında Toplum Felsefeleri* (çev. Mete Tunçay), Bilgi Yayınevi, İstanbul 1972.

SULEK, Marty: *Aristotle and Civil Society Theory*, Indiana, 2008

SPENGLER, Oswald: *Batının Çöküşü I* (çev. Giovanni Scagnomillo), Dergah Yayınları, İstanbul 1978.

ŞİMŞEK, Osman: “Türkiye’de ve Batı’daki Medeniyet Kavramlarına Zihniyet-Özgün Sosyal Bilim–İktisat Etkileşimi Bağlamında Yaklaşım”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 10, Ankara 2008, s. 115-139.

ŞULUL, Kazım: *İbn Haldun’a Göre İslam Medeniyeti*, İnsan Yayınları, İstanbul 2011.

TURHAN, Mümtaz: *Kültür Değişmeleri*, M.Ü İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul,1994.

TOYNBEE, A. J.: *Dünya ve Garb* (çev: Prof. Emin Bilgiç), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1952.

— . *Tarih Bilinci 1. Cilt*, Bateş Yayınları, İstanbul 1978.

— . *Tarih Bilinci 2. Cilt*, Bateş Yayınları, İstanbul 1978.

ULUDAĞ, Süleyman: “Din ve Medeniyet” *Köprü*, Sayı: 81, İstanbul 2003, s. 22-30 .

YAZAN, Ümid Meriç: *Cevdet Paşa'nın Toplum ve Devlet Görüşü*, İnsan Yayınları, İstanbul 1992.

YILDIZ, Ali: "Balkon" *Yedi İklim Dergisi*, Sayı: 126, İstanbul, 2000.